

WOPERA ZSUZSA – NAGY ADRIENN (SZERK.)

CSALÁDJOGI JOGVISZONYOK AKTUÁLIS MAGÁNJOGI KÉRDÉSEI

WOPERA ZSUZSA – NAGY ADRIENN (SZERK.)

CSALÁDJOGI JOGVISZONYOK
AKTUÁLIS MAGÁNJOGI KÉRDÉSEI

Modern Összehasonlító Jogi Trendek

ISSN 3094-2675

Sorozatszerkesztő:

Prof. Dr. WOPERA ZSUZSA PhD

elnök, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet,
egyetemi tanár, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

Sorozatszerkesztő bizottság:

Dr. PÁZMÁNDI Kinga PhD

elnökhelyettes, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet,
egyetemi docens, ELTE Gazdaságtudományi Kar

Dr. TRASER Julianna Sára

főosztályvezető, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

Dr. NAGY Adrienn PhD

főosztályvezető, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet,
intézetigazgató egyetemi docens, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

Dr. HERÉDI Erika PhD

főosztályvezető, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet,
egyetemi docens, Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

Sorozatmenedzser:

SZABÓ Istvánné

titkárságvezető, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

Dr. SEREG Péter PhD

elnöki tanácsadó, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

A sorozat leírása:

A Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi intézet „Modern Összehasonlító Jogi Trendek” címen indított könyvsorozatának célja, hogy a XXI. század globális jogi kihívásait és azok összehasonlító jogi megközelítéseit bemutassa, tudományos igénnyel, de a jogalkalmazás számára is hasznosítható módon. Kötetei nemzetközi kitekintést kínálnak a jog fejlődési irányairól, új szabályozási modellekről, valamint az egyes jogrendszerek közötti hasonlóságokról és eltérésekről. A sorozat a nemzetközi és hazai szakemberek, jogalkotók, jogalkalmazók és kutatók számára egyaránt iránytűként szolgál, segítve a jogi trendek megértését és a bevált megoldások átvételét.

CSALÁDJOGI JOGVISZONYOK
AKTUÁLIS
MAGÁNJOGI KÉRDÉSEI

WOPERA ZSUZSA – NAGY ADRIENN (SZERK.)

MÁDL FERENC ÖSSZEHASONLÍTÓ JOGI INTÉZET

Budapest 2026

Szerkesztők:

Prof. Dr. WOPERA ZSUZSA, PhD,
elnök, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet,
egyetemi tanár, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

Dr. NAGY Adrienn, PhD,
főosztályvezető, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet,
intézetigazgató egyetemi docens, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

Szakmai lektorok:

Dr. SUBASICZ Éva
gyermekjogi és családjogi szakjogász, ügyvéd, Dr. Subasicz Éva Ügyvédi Iroda
és
Csemáné Dr. Váradi Erika PhD, LLM
nemzetközi és összehasonlító gyermekjogi szakjogász, mediátor, egyetemi docens,
Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

Technikai szerkesztő:

Dr. DEÁK Márta Sarolta,
kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet
© 2026 szerzők

ISBN 978-615-6356-76-5
ISBN (pdf) 978-615-6356-78-9
ISBN (epub) 978-615-6356-77-2
DOI: 10.47079/2026.wzsna.csaladjogi.4

Nyomdai munkák:

OOK-Press Kft. Veszprém

Tartalom

WOPERA Zsuzsa:

A házasság intézménye az európai bírósági jogértelmezések
kereszttüzeiben..... 7

NAGY Adrienn:

Néhány gondolat a bizonyításról a családjogi perekben35

TÓTH Barbara:

A gyermek véleménynyilvánításhoz való jogának érvényesülése
az Európai Unió jogában53

NÉMETH Zoltán:

A de facto élettársi kapcsolatok jogi keretei a finn családjogban79

BERECZKI Ildikó:

A jog küszöbén – A de facto élettársak de jure helyzete
Franciaországban, uniós kitekintéssel 101

HRECSKA-KOVÁCS Renáta:

Informális élettársi kapcsolatok a holland jogrendszerben 144

DE NEGRI Laura:

Kapcsolat a jog peremén? – A de facto élettársi kapcsolat
szabályozási modelljei Horvátországban és Szerbiában 162

JUHÁSZ Ágnes:

A de facto élettársi kapcsolatok szabályozásának ír modellje 181

DEÁK Márta Sarolta:

A de facto vagy informális élettársi kapcsolatok szabályozása

Lengyelországban205

SZILÁGYI Ferenc:

A de facto (informális) élettársi kapcsolat a német jogban,

különös tekintettel a vagyoni viszonyokra220

PÉK Erzsébet:

A patriarchátustól az élettársi kapcsolatig,

olasz út az élettársi kapcsolat elismeréséhez.....264

TÖRÖK-TÓTH Soma:

A de facto élettársi kapcsolatok szabályozása Szlovéniában.....284

PÁZMÁNDI Kinga:

A vállalkozói vagyon értelmezési tartományai

a modern házassági vagyonjogban.....299

A házasság intézménye az európai bírósági jogértelmezések keresztjében

Wopera Zsuzsa*

1. Bevezetés

Az Európai Unió évtizedek óta komoly erőfeszítéseket tesz annak érdekében, hogy a személyek szabad mozgása miatt létrejövő jelentős számú nemzetközi házasság felbontásában, szülői felelősséggel kapcsolatos, illetve a tartási ügyekben érintettek helyzetét megkönnyítse azzal, hogy az uniós polgárok ilyen jellegű jogvitáiban kiszámítható, előre látható, az adott családi jogviszonnyal szoros kapcsolatban álló kapcsolóelvek érvényesülését biztosítja, mind a joghatóság, mind az alkalmazandó jog terén. Mára a több évtizedes joggyakorlat fényében egyértelműen körvonalazódnak azok, a jogalkalmazást jelentősen befolyásoló, hatékonyságrontó problémák, melyek mind a jövőbeli uniós jogalkotás, mind a tagállami jogalkalmazás, adott esetben jogalkotás szempontjából kiemelt jelentőségűek lehetnek.

Jelenleg – a szigorúan vett családjogi jogviszonyok terén – több olyan uniós norma van hatályban, amelyek alkalmazása egy adott tagállamban függhet attól, hogy az eljáró bíróság miként értelmez egyes, az adott jogvita eldöntése szempontjából releváns fogalmat, ezek között is első helyen a házasság, házastárs jogintézményét. A családjogi jogviszonyok szempontjából ilyen uniós jogi aktusnak tekinthető például a Brüsszel IIb rendelet,¹

* Egyetemi tanár, Miskolci Egyetem Állam-és Jogtudományi Kar; elnök, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet. DOI: 10.47079/2026.wzsna.csaladjogi.4_1

1 A Tanács (EU) 2019/1111 rendelete (2019. június 25.) a házassági és szülői felelősségi ügyekben a joghatóságról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint a gyermekek jogellenes külföldre viteléről (átdolgozás).

a Róma III rendelet,² a tartási rendelet,³ de gyakran a Brüsszel Ia rendelet⁴ és az öröklési rendelet⁵ alkalmazása szempontjából sem megkerülhetők ezen jogintézmények. Az Európai Unió Bírósága (a továbbiakban: EUB) előtt nem ritkák pl. a Brüsszel IIB rendelet és az utóbb említett két rendelet közötti elhatárolási kérdéseket feszegető előzetes döntéshozatali eljárások.⁶

Korábbi írásaimban⁷ is részletesen foglalkoztam a házasság/házastárs értelmezését érintő problémakörrel, amelyben azóta sem történt érdemi előrelépés a polgári igazságügyi együttműködést érintően. Jól mutatja ezt, hogy a téma iránti tudományos érdeklődés az utóbbi évtizedekben sem csökkent⁸ és ez várhatóan így is marad, amíg az EUB nem hoz döntést olyan ügyben, amelyben a polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés területére is irányadóan értelmezi a házasság/házastárs fogalmát. Erre ugyanis mindezidáig nem került sor, annak ellenére sem, hogy a családjogi jogviták terén az igazságügyi együttműködés alapkövének tekinthető Brüsszel-

-
- 2 A házasság felbontására és a különválásra alkalmazandó jog területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról szóló, 2010. december 20-i 1259/2010/EU tanácsi rendelet.
 - 3 A Tanács 4/2009/EK rendelete a tartással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az e területen folytatott együttműködésről. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32009R0004:HU:NOT> [letöltve: 2026. 04. 14.]
 - 4 Az Európai Parlament és a Tanács 1215/2012/EU rendelete a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról (átdolgozás).
 - 5 Az Európai Parlament és a Tanács 650/2012/EU rendelete az öröklési ügyekre irányadó joghatóságról, az alkalmazandó jogról, az öröklési ügyekben hozott határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az öröklési ügyekben kiállított közokiratok elfogadásáról és végrehajtásáról, valamint az európai öröklési bizonyítvány bevezetéséről.
 - 6 Pl. a C-395/23. sz. E. M. A., E. M. A., M. I. A. közötti ügyben a Brüsszel Ia rendelet tárgyi hatályáról való elhatárolás képezte az ügy tárgyát, míg az öröklési rendeletről való elhatárolás a C-404/14. sz. Marie Matoušková ügyben volt kérdés.
 - 7 Lásd pl.: WOPERA, Zsuzsa: *Alapjogi hatások az Európai Unió családjogi jogalkotására és a tagállami szabályozásokra*. In: Magyar Jog 385-395., WOPERA Zsuzsa: *Az uniós jog hatása a határon átnyúló családjogi ügyekre – fogalmi zavarok*. In: Iustum Aequum Salutare 2014/10 (2). 61-70., WOPERA, Zsuzsa: *Az európai uniós családjogi érvényesülésének kritikus pontjai*. Családi Jog, 2013. 11 (3). 37-44.
 - 8 Lásd pl. a legújabb magyar szakirodalomban: VIROK-UJLAKI Anikó: *A házasságkötéshez való jog alapjogi, nemzetközi és uniós jogi megközelítésből – különös tekintettel az azonos nemű párok családjogi jogosítványaira az Európai Unióban*. PhD értekezés Pécs, 2025. <https://ajk.pte.hu/sites/ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/virok-ujlaki-aniko/virok-ujlaki-aniko-muhelyvita-ertekezes.pdf> [letöltve: 2026. 04. 14.]

szel IIa rendelet⁹ 2005-ben hatályba lépett. Ezt váltotta fel 2022. augusztus 1-jei hatálybalépéssel a Brüsszel IIb rendelet, amely igazán jelentős változásokat a határon átnyúló szülői felelősséggel kapcsolatos ügyekben hozott, míg a házassági ügyekre irányadó rendelkezései lényegében változatlanok maradtak, éppen a házasság intézményét érintő jelentős tagállami nézetkülönbségek¹⁰ miatt.¹¹

Az EUB ugyanakkor több alkalommal is értelmezte a házasság/házastárs meghatározásának kritériumait a polgári igazságügyi együttműködés körén kívül eső területeken, így pl. a foglalkoztatás és a munkavégzés során alkalmazott egyenlő bánásmód általános kereteivel összefüggésben, továbbá az Unión belüli szabad mozgáshoz való jog értelmezése kapcsán, az EUMSZ 20. és 21. cikkeit érintően.

Az alábbiakban részletesen elemzésre kerülő EUB döntésekkel kapcsolatban központi kérdésként merül fel, hogy az abban foglalt érvrendszernek a házasság/házastárs fogalma definiálása körében van-e, lehet-e átsugárzó hatása a polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés területére is? Másképpen, az ezekben az ítéletekben foglalt jogi levezetés, érvelés, nemzetközi jogra és elsődleges uniós jogra történő hivatkozások alapul vehető-e egy polgári igazságügyi együttműködés keretében elfogadott rendelet értelmezésénél pl. a házasság meghatározása körében. A kérdés elvi élel veti fel, hogy milyen jogalapon lehet különbséget tenni az uniós polgárságból következő jogok gyakorlása során a szerint, hogy a szabad mozgás gyakorlásáról van-e szó vagy egy tagállami bíróság joghatóságának vagy éppen az alkalmazandó jog megállapításáról házasság felbontása ügyében, amely házasság éppen szabad mozgáshoz való jog gyakorlása következtében jött létre. A kérdés tehát röviden az, hogy vajon az EUB joggyakorlatában a házasság intézményét érintő, egy adott irányelv tekintetében adott jogértelmezés kiterjeszthető-e az adott

9 A Tanács 2201/2003/EK rendelete (2003. november 27.) a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, illetve az 1347/2000/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről.

10 A tagállamok házasság intézményét érintő alkotmányos szabályozásáról lásd: Sarolta MOLNÁR: *The Fundamental Right of Marriage in the Constitutions of European Countries*. In: Central European Journal of Comparative Law, Vol. 2021.2. 181-196. o. <https://journals.ceapublishing.hu/index.php/cejcl/article/view/162/161> [letöltve: 2026. 04. 14.]

11 Lásd erről részletesen: WOPERA Zsuzsa: *A Brüsszel IIb rendelet általános jellemzése*. In: A Brüsszel IIb rendelet kommentárja (szerk. Wopera Zsuzsa), ORAC Kiadó, Budapest, 2023.

irányelv tárgyi és személyi hatályán kívül eső más uniós jogi normákra is? A kérdés megválaszolását tovább árnyalja, ha figyelembe vesszük az Emberi Jogok Európai Bíróságának (a továbbiakban: EJEB) e témakört érintő joggyakorlatát, amely emberi jogi oldalról vizsgálja a kérdést.

Jelen tanulmányban részletesen elemezzük az EUB utóbbi évtizedben hozott releváns ítéleteit és azok hatását az európai és hazai családjogi szabályozásra. Közös az alábbi döntésekben, hogy ezekben az EUB az Unió polgárainak és családtagjaiknak a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogáról szóló 2004/38/EK irányelvvel (a továbbiakban: 2004/38/EK irányelv vagy szabad mozgás irányelv) összefüggésben értelmezte a házasság/házastárs fogalmát az EUMSZ 20. cikk (1) bekezdése, 21. cikk (1) bekezdése, valamint a EUSZ 4. cikk (2) bekezdéseire is figyelemmel.

2. A C-673/16. sz. Coman ügy

Az EUB 2018. június 5-én hirdetett ítéletet a C-673/16. sz. Coman és társai¹² előzetes döntéshozatali eljárásban. A román alkotmánybíróság első előzetes döntéshozatali kérelme a 2004/38 irányelv szerinti házastárs fogalmával kapcsolatos.

Az ügy tényállása szerint R. A. Coman román-amerikai kettős állampolgár és R. C. Hamilton amerikai állampolgár négy évig éltek együtt az Egyesült Államokban azt megelőzően, hogy 2010-ben Brüsszelben házasságot kötöttek. 2012 decemberében Coman és házastársa kérelemmel fordult a román hatóságokhoz, hogy Hamilton, Coman családtagjának minőségében három hónapot meghaladó jogszerű tartózkodásra vonatkozó engedélyt kapjon Romániában. E kérelemre válaszul a román hatóságok jelezték, hogy Hamilton nem minősülhet uniós polgár „házastársának”, mivel Románia nem ismeri el az azonos nemű személyek közötti házasságot. A felek alkotmánybíró-sági kifogással éltek, ami a szóban forgó előzetes döntéshozatali eljáráshoz vezetett.

12 C-673/16. sz. Relu Adrian Coman, Robert Clabourn Hamilton, az Asociația Accept és az Inspectoratul General pentru Imigrări, a Ministerul Afacerilor Interne közötti a Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării részvételével folyó ügy (a továbbiakban: C-673/16. sz. Coman és társai ügy).

Az ügy tárgya lényegében tehát az Európai Unión belüli szabad mozgáshoz való jog gyakorlásával összefüggésben alkalmazott, szexuális irányultságon alapuló hátrányos megkülönböztetés megállapítása az alkotmánybíróság előtti eljárásban. Az előterjesztett kérdések arra irányultak, hogy a 2004/38 irányelv szerinti házastárs fogalom magában foglalja-e az uniós polgárnak az Európai Unió tagállamain kívüli államból származó azonos nemű házastársát, akivel az uniós polgár a fogadó tagállamtól eltérő uniós tagállam törvényei alapján jogszerűen házasságot kötött. A tagállamoknak biztosítaniuk szükséges-e az ilyen személyek házastárs jogcímen történő tartózkodását az adott tagállamban akkor is, ha a nemzeti jogrendszerük nem biztosít lehetőséget az azonos nemű személyek közötti házasságra.

2.1. A főtanácsnoki indítvány főbb megállapításai

Feltétlenül kiemelendő, hogy az ügyben eljáró Wathetlet főtanácsnok a házastárs/házasság intézményét széles összefüggésben vizsgálta és álláspontom szerint megállapításait, érveit tekintve messzebbre merészkedett az ügyben később hozott ítéletben foglaltaktól.

A főtanácsnoki vélemény szerint az alapügybeli jogvita középpontjában álló jogi probléma nem az azonos nemű személyek közötti házasság legalizálása képezi, hanem valamely uniós polgár szabad mozgása. Márpedig, noha a tagállamok szabadságot élveznek a tekintetben, hogy rendelkeznek-e, vagy sem az azonos nemű személyek házasságáról a nemzeti jogrendszerükben az EUB kimondta, hogy az *a priori* a tagállamok hatáskörébe tartozó rendelkezések által szabályozott tényállás „szoros összefüggésben állhat az uniós polgár szabad mozgáshoz való jogával, amellyel ellentétben áll, ha abban a tagállamban, ahol az uniós polgár tartózkodik, állampolgáraitól megtagadják a beutazás és a tartózkodás jogát, [mert különben] sérülne a szabad mozgáshoz való jog”. A házasságnak – mint kizárólag férfi és nő között létrejött életközösségnek – egyes nemzeti alkotmányokba való foglalása nem változtathat ezen a megközelítésen. Ugyanis amennyiben úgy kell tekinteni, hogy a házasság felfogása érinti az egyes tagállamok nemzeti identitását – amit az írásbeli észrevételeket benyújtó tagállamok közül kifejezetten egyik sem állított, hanem azt csak

a lett kormány hozta fel a 2017. november 21-én tartott tárgyaláson –, az ezen identitás tiszteletben tartására vonatkozó, az EUSZ 4. cikk (2) bekezdésében szereplő kötelezettség nem értelmezhető az ugyanezen rendelkezés (3) bekezdésében foglalt lojális együttműködési kötelezettségtől függetlenül. E rendelkezés szerint a tagállamok kötelesek biztosítani a Szerződésekből, illetve az Unió intézményeinek intézkedéseiből eredő kötelezettségek teljesítését.¹³

A főtanácsnok egyértelművé tette, hogy az EUB állandó ítélkezési gyakorlata szerint az uniós jog összehangolt alkalmazására vonatkozó igényből és az egyenlőség elvéből az következik, hogy az uniós jog rendelkezéseiben szereplő, jelentésükre és tartalmukra vonatkozóan a tagállamok jogára egyetlen kifejezett utalást sem tartalmazó kifejezéseket az egész Unióban általában önállóan és egységesen kell értelmezni. A főtanácsnok hivatkozott arra, hogy az EJEB hajlik arra az álláspontra, hogy a kizárólag – vagy döntő módon – a kérelmező szexuális irányultságával kapcsolatos megfontolásokon alapuló eltérő bánásmód az EJEE szempontjából egyszerűen elfogadhatatlan. Ugyanis „magától értetődőnek” tűnik, hogy „a házasság és a család védelmét célzó intézkedés nem legitimálhatja a szexuális irányultságon alapuló hátrányos megkülönböztetést, mivel nehéz oksági kapcsolatot felfedezni az ilyen típusú hátrányos megkülönböztetés mint eszköz és a házasság védelme mint az ennek következtében előálló pozitív hatás között. Megállapította, hogy a családi élet tiszteletben tartásához való jog fejlődése a „házastárs” fogalmának az érintett személyek nemétől szükségszerűen független értelmezéséhez vezet, amennyiben az a 2004/38 irányelv alkalmazási körére korlátozódik. Ezen értelmezés ugyanis a lehető legkedvezőbb módon biztosítja a Charta 7. cikkében garantált családi élet tiszteletben tartását, meghagyva a tagállamoknak, hogy szabadon döntsenek arról, hogy engedélyezik-e, vagy sem az azonos nemű személyek közötti házasságot. Egy ezzel ellentétes értelmezés viszont eltérő bánásmódot valósítana meg a házaspárok között aszerint, hogy tagjai homoszexuálisok vagy különböző neműek, mivel egyik tagállam sem tiltja a külön nemű személyek házasságát. Az ilyen, szexuális irányultságon ala-

13 Melchior Wathelet főtanácsnok C-673/16. sz. ügyben 2018. január 11-én ismertetett indítványának 38-40. pontjai.

puló eltérő bánásmód a 2004/38 irányelv, valamint az EJEE fényében értelmezendő Charta szempontjából elfogadhatatlan.¹⁴

A főtanácsnok álláspontja szerint a 2004/38 irányelv 2. cikke 2. pontjának a) alpontjában használt „házastárs” fogalmának nyelvtani, rendszertani és teleologikus értelmezése e fogalom önálló és a szexuális irányultságtól független meghatározásához vezet. A főtanácsnok szerint az uniós jog egységes alkalmazásának követelményéből és az egyenlőség elvéből az következik, hogy a jelentésének és hatályának meghatározása érdekében a nem meghatározott és a tagállami jogokra kifejezett utalást nem tartalmazó uniós jogi rendelkezést az egész Unióban önállóan és egységesen kell értelmezni.¹⁵ A főtanácsnoki vélemény 41. és 66. pontjaiból ugyanakkor egyértelműen kitűnik, hogy a főtanácsnok a házasság önálló, autonóm módon történő értelmezését a 2004/38 irányelvre korlátozza.¹⁶

2.2. Az ítélet

Az EUB ítéletében kiemelte, hogy még ha a kérdést előterjesztő bíróság formálisan csupán a 2004/38 irányelv rendelkezéseinek értelmezésére korlátozta is a kérdéseit – e körülmény nem képezi akadályát annak, hogy a Bíróság e bíróság részére az uniós jognak az előtte folyamatban lévő ügy elbírálásához hasznos, valamennyi értelmezési szempontját megadja, függetlenül attól, hogy ez a bíróság kérdései megfogalmazásában utalt-e azokra, vagy sem. Az EUB megállapította, hogy valamely tagállam nem hivatkozhat

14 Melchior Wathelet főtanácsnok C-673/16. sz. ügyben 2018. január 11-én ismertetett indítványának 65-67. pontjai.

15 Melchior Wathelet főtanácsnok C-673/16. sz. ügyben 2018. január 11-én ismertetett indítványának 34., 77, 78. pontjai.

16 A főtanácsnoki szerint a családi élet tiszteletben tartásához való jog fejlődése a „házastárs” fogalmának az érintett személyek nemétől szükségszerűen független értelmezéséhez vezet, amennyiben az a 2004/38 irányelv alkalmazási körére korlátozódik. (66. pont) Az indítvány 41. pontja szerint a kérdést előterjesztő bíróság által előterjesztett kérdések kizárólag a 2004/38 irányelv alkalmazásának keretébe illeszkednek. Tehát csupán egy uniós jogi aktusból eredő kötelezettség terjedelmének pontosításáról van szó. Következésképpen a „házastárs” fogalmának az Unió polgárainak és családtagjaiknak a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogáról szóló 2004/38 irányelv alkalmazási körére korlátozott értelmezése nem kérdőjelezi meg a tagállamokat az azonos nemű személyek házasságának legalizálásával kapcsolatban jelenleg megillető szabadságot.

nemzeti jogára annak érdekében, hogy ellenezze saját területén, kizárólag a származékos tartózkodási jog harmadik állambeli állampolgárnak történő megadásának szempontjából, egy olyan házasság elismerését, amelyet ezen harmadik állambeli állampolgár egy vele azonos nemű uniós polgárral kötött egy másik tagállamban, e másik tagállam jogával összhangban.¹⁷

Az EUB egyértelművé tette, hogy valamely tagállam azon kötelezettsége, hogy elismerje – kizárólag valamely, harmadik állambeli állampolgár származékos tartózkodási jogának megadása szempontjából – az olyan, azonos nemű személyek közötti házasságot, amelyet egy másik tagállamban, annak jogával összhangban kötöttek, nem sérti ezen első tagállamban a házasság intézményét, amelyet a nemzeti jog határoz meg, és amely a tagállamok hatáskörébe tartozik. E kötelezettség nem foglal magában olyan kötelezettséget a tagállam számára, hogy a nemzeti jogában rendelkezzen az azonos nemű személyek közötti házasság intézményéről. Ez a valamely más tagállamban, annak jogával összhangban kötött házasságok elismerésének kötelezettségére korlátozódik, kizárólag e személyek uniós jogból eredő jogainak gyakorlása szempontjából.¹⁸

Az EUB világossá tette azt is, hogy a házasság intézményének megítélése nem lehet közrendi kérdés, mert a „közrend” fogalmát mint valamely alapvető szabadságtól való eltérés igazolását szigorúan kell értelmezni, oly módon, hogy annak tartalmát az egyes tagállamok ne határozhassák meg egyoldalúan az uniós intézmények ellenőrzése nélkül. Ebből következően a közrendre kizárólag egy alapvető társadalmi érdeket érintő, valós és megfelelően komoly fenyegetés esetében lehet hivatkozni.¹⁹

Az ítéletből kiderül, hogy olyan helyzetben, amikor egy uniós polgár élt a szabad mozgáshoz való jogával, és a 2004/38 irányelv 7. cikkének (1) bekezdésében előírt feltételeknek megfelelően valamely, az állampolgársága szerinti tagállamtól eltérő tagállamba utazott, ténylegesen ott tartózkodott, és ennek alkalmával családi életet alakított ki vagy szilárdított meg valamely harmadik állam vele azonos nemű állampolgárával, akivel a fogadó tagállamban jogszerűen házasságot kötött, az EUMSZ 21. cikk (1) bekezdését

17 C-673/16. Coman és társai ügyben 2018. június 5-én hozott ítélet 22; 36 pontjai.

18 C-673/16. Coman és társai ügyben 2018. június 5-én hozott ítélet 45. pontja.

19 C-673/16. Coman és társai ügyben 2018. június 5-én hozott ítélet 44. pontja.

akként kell értelmezni, hogy azzal ellentétes, hogy azon tagállam illetékes hatóságai, amelynek az uniós polgár az állampolgára, megtagadják e tagállam területén tartózkodási jog biztosítását a harmadik állambeli állampolgár számára azzal az indokkal, hogy az említett tagállam joga nem ismeri el az azonos nemű személyek közötti házasságot.²⁰

Az EUB nyilvánvalóvá tette, hogy a személyi állapot, amelynek körébe a házasságra vonatkozó szabályok tartoznak, a tagállamok hatáskörébe tartozó terület,²¹ és az uniós jog nem sérti e hatáskört.²² A tagállamok szabadságot élveznek tehát a tekintetben, hogy rendelkeznek-e, vagy sem, az azonos nemű személyek házasságáról (2016. november 24-i Parris ítélet, C-443/15, EU:C:2016:897, 59. pont).²³ Az EUB ugyanakkor azt is kimondta, hogy a „házastárs” fogalma olyan személyt jelöl, akit egy másik személyhez házassági kötelék fűz. Ami azt a kérdést illeti, hogy e fogalom magában foglalja-e azt, az uniós polgárral azonos nemű, harmadik állambeli állampolgárt, akivel az uniós polgár valamely tagállamban, e tagállam jogával összhangban házasságot kötött, hangsúlyozni kell mindenekelőtt, hogy a „házastárs” 2004/38 irányelv értelmében vett fogalma nemi szempontból semleges (*gender-neutral*), ekként magában foglalhatja az érintett uniós polgár azonos nemű házastársát is.²⁴

Az ítélet kimondta, hogy az uniós jog egységes érvényesülése érdekében a tagállamoknak kötelességük elismerni – kizárólag valamely, harmadik állambeli állampolgár származékos tartózkodási jogának megadása szempontjából – az olyan, azonos nemű személyek közötti házasságot, amelyet

20 C-673/16. Coman és társai ügyben 2018. június 5-én hozott ítélet 51. pontja.

21 Az EUSZ 4. cikk (1) bekezdése értelmében minden olyan hatáskör, amelyet a Szerződések nem ruháztak át az Unióra, a tagállamok hatáskörében marad, és az EUSZ 5. cikk (2) bekezdése szerint az Unió a hatáskörátruházás elvének megfelelően kizárólag a tagállamok által a Szerződésekben ráruházott hatáskörök határain belül jár el a Szerződésekben foglalt célkitűzések megvalósítása érdekében. Az Alapjogi Charta 9. cikke előírja, hogy a házasságkötéshez és a családalapításhoz való jogot az e jogok gyakorlását szabályozó nemzeti törvények szerint kell biztosítani.

22 Lásd ebben az értelemben: 2003. október 2-i Garcia Avello ítélet 25. pont; <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/redirect/?urn=ecli:ECLI%3AEU%3AC%3A2003%3A539&lang=HU&format=html&target=CourtTab&anchor=#point25> [letöltve: 2026. 04. 14.]; 2008. április 1-jei Maruko ítélet, C-267/06, 59. pont; <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/AUTO/?uri=ecli:ECLI%3AEU%3AC%3A2008%3A179&locale=hu> [letöltve: 2026. 04. 14.]; 2008. október 14-i Grunkin és Paul ítélet, C-353/06, 16. pont; <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=ecli%3AECLI%3AEU%3AC%3A2008%3A559> [letöltve: 2026. 04. 14.].

23 C-673/16. Coman és társai ügyben 2018. június 5-én hozott ítélet 37. pontja.

24 C-673/16. Coman és társai ügyben 2018. június 5-én hozott ítélet 34-37. pontjai.

egy másik tagállamban, annak jogával összhangban kötöttek. Ez a kötelezettség azonban nem sértheti a tagállamokban a házasság intézményét, mivel e kötelezettség nem foglal magában olyan kötelezettséget a tagállam számára, hogy az nemzeti jogában rendelkezzen az azonos nemű személyek közötti házasság intézményéről. Ez a valamely más tagállamban, annak jogával összhangban kötött házasságok elismerésének kötelezettségére korlátozódik,²⁵ kizárólag e személyek uniós jogból eredő jogainak gyakorlása szempontjából.²⁶

Marinkás György a Coman ügy kapcsán kiemelte, hogy az ügyben feltett kérdések azért bírnak különös jelentőséggel, mert két kizárólagos hatáskör ütközik egymással: egyrészt az unió kizárólagos hatáskörébe tartozó, az uniós polgársággal és a személyek szabad mozgásával összefüggő jogok, másrészt a tagállamok kizárólagos hatáskörébe tartozó, – és adott esetben – a nemzeti identitás részét képező családjogi kérdések. Marinkás rávilágított, hogy az EUB bár mind a Coman- ügyben, mind a Pancharevo-ügyben hangsúlyozta a tagállamokat e téren megillető mozgásteret, úgy döntött, hogy az uniós jognak kell elsőbbséget élveznie. Ezt a szerző az alábbiakban részletesen elemzésre kerülő Pancharevo ügyben eljáró Kokott főtanácsnok érveire vezette vissza. Marinkás szerint annak érdekében, hogy biztosítsák az uniós jog érvényesülését, a Coman- és Pancharevo-ügyekben eljáró főtanácsnokok és az EUB – a tényleges érvényesülés elvére is nyilvánvalóan építő – ún. funkcionális megközelítést alkalmazták, hangsúlyozva, hogy a másik országban bejegyzett, ám az uniós polgár származási tagállamának nemzeti joga által el nem ismert családjogi kapcsolat elismerése csak az uniós jog gyakorlásának biztosítását szolgálja, és nem eredményezheti a tagállami alkotmányos szabályok megváltozását. Ezzel kapcsolatban benne két kérdés merült fel. Az első, hogy a kölcsönös elismerés ezen formája – amely analógia útján a Cassis-formulára emlékeztet – mennyire állja meg a helyét abban az esetben, amennyiben – ahogyan arra Wathelet főtanácsnok is felhívta a figyelmet Coman-ügyben benyújtott indítványában – két kizárólagos hatáskör ütközik. (...) A második kérdés, hogy mivel az uniós jog számtalan

25 A külföldi szakirodalomban többen éppen emiatt illették kritikával a döntést, annak szűkítő hatálya miatt. Lásd pl.: Ian SUMNER: *'Groundbreaking Decision or a Tiny Tremor? The Court of Justice Decision in Coman'*. In: *Nederlands internationaal privaatrecht (NIPR)* 2018. 3. 469.

26 C-673/16. Coman és társai ügyben 2018. június 5-én hozott ítélet 45. pontja.

jogterületen – az adójogtól kezdve a családjogon át – közvetlenül vagy közvetve hatással van a nemzeti jogalkotásra, vajon nem eredményezheti-e ez a funkcionális megközelítés a tagállami szabályozás *de facto* megváltozását még akkor is, ha az *de jure* nem történik meg.²⁷

Más szerzők véleménye szerint a Coman ügyben hozott döntés csupán az első lépésnek tekinthető azon az úton, ami minden külföldi azonos nemű házasság elismeréséhez vezethet, még az uniós jog hatályán kívül eső helyzetekben is. Végül pedig az azonos neműek házasságának nemzeti jogban való engedélyezése elkerülhetetlenné válik.²⁸ Kérdés, hogy valóban járhat-e ilyen hatással ez az ítélet, illetve azok, amelyek követik a sorban. Következtéseinket lásd később.

3. A C-490/20. sz. Pancharevo ügy²⁹

3.1. Az ügyben releváns kérdések

A 2020 októberében indult ügyben egyfelől ismét az uniós polgárságból fakadó jogok értelmezése került a középpontba. Az ügyben egy bolgár állampolgárságú nő és egy Gibraltárban született angol állampolgárságú nő házasságából született gyermek Bulgáriában történő anyakönyvezése volt a kérdés. A pár 2015-től Spanyolországban élt, 2018-ban házasodtak össze, és szerették volna a 2019 decemberében született gyermeket Bulgáriában anyakönyvbe vetetni, a gyermek bolgár állampolgárságára hivatkozással. Ezt az illetékes bolgár hatóság elutasította, egyfelől azzal az indokkal, hogy a pár bolgár állampolgárságú tagja nem igazolja, a gyermek tőle való származását. Másfelől az volt az elutasítás indoka, hogy nem rendelkezik olyan anyakönyvi-kivonat nyomtatvánnyal, amelyen két anya feltüntetése lehetséges, emiatt a kérelem teljesítése a bolgár közrendbe ütközne, amelyik nem ismeri el az azonos neműek házasságát.

27 Marinkás György: *Gondolatok az uniós jog elsőbbsége és a tagállamok nemzeti identitása közötti kapcsolatról az EUB ún. „Pancharevo” ítéletének tükrében.* In: Jog-Állam-Politika 2023/2 p. 31-32.

28 Lenka KŘÍČKOVÁ: *Three Years with Coman: How Much Has Changed?* In: ICL Journal 12022; 16(2): 272.

29 C-490/20. sz. V. M. A. és a Stolichna obshtina, rayon „Pancharevo” ügy.

Az ügy jelentőségét emeli, és összetettebb jogértelmezési kérdéseket is feszeget, hogy eltérően a Coman ügytől, ebben már felmerült a gyermek felett szülői felügyeletet gyakorló szülő jogainak értelmezése, továbbá a szülői jogállás kérdése is. Így az ebben az ügyben adott jogértelmezés a házasság/házastárs fogalmának értelmezésén túl a Brüsszel IIb rendelet szülői felelősség-szülői felügyelet fogalmára is kihathat. Az ügyben adott jogértelmezés ezen felül a leszármazással kapcsolatos ügyekben folyamatban lévő jogalkotás³⁰ szempontjából is releváns.

Az ügy szempontjából releváns, hogy akkor már hatályban volt az egyes közokiratoknak az Európai Unión belüli bemutatására vonatkozó előírások egyszerűsítése révén a polgárok szabad mozgásának előmozdításáról és az 1024/2012/EU rendelet módosításáról szóló, 2016. július 6-i 2016/1191 európai parlamenti és tanácsi rendelet, amely mentesíti a felülhitelesítés vagy hasonló alakítások alól a tagállamok hatóságai által a nemzeti jogukkal összhangban kiállított egyes közokiratokat, amelyek célja többek között a születés és a leszármazás rögzítése. A rendeletet a 2. cikke (1) bekezdésének megfelelően akkor kell alkalmazni, amikor ilyen okiratokat egy másik tagállam hatóságai részére kell bemutatni. E rendelet (7) preambulumbekezdése szerint az nem kötelezheti a tagállamokat olyan közokiratok kiállítására, amelyek a nemzeti joguk alapján nem léteznek.

Együttesen vizsgálandó kérdéseivel a kérdést előterjesztő bíróság lényegében arra kívánt választ kapni, hogy az uniós jog kötelezi-e a tagállamot születési anyakönyvi kivonat kiállítására – személyazonosító igazolványnak a saját szabályozása szerinti megszerzése céljából – az e tagállam állampolgárságával rendelkező olyan gyermek számára, akinek egy másik tagállamban való megszületését az e másik tagállam hatóságai által kiállított olyan születési anyakönyvi kivonat igazolja e tagállam nemzeti jogának megfelelő

30 Lásd bővebben: A Tanács rendelet-javaslat a leszármazással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és a közokiratok elfogadásáról, valamint az európai leszármazási igazolás létrehozásáról [COM/2022/695 final.] A tervezet rendelkezik egy nem kötelezően alkalmazandó európai leszármazási igazolás bevezetéséről. Ez az egységes igazolás kifejezetten azért kerül bevezetésre, hogy megkönnyítse a leszármazás Unión belüli elismerését, mivel azt egy másik tagállamban való felhasználás céljából adják ki. Az igazolást abban a tagállamban kell kiállítani, amelyben a leszármazást az alkalmazandó joggal összhangban megállapították, és amelynek a bírósági a javaslat szerint joghatósággal rendelkeztek az adott esetben.

en, amely e gyermek anyjaiként e tagállamok közül az előbbi állampolgárát és házastársát tünteti fel, de nem határozza meg, hogy e két nő közül melyik szülte az említett gyermeket. Igenlő válasz esetén az a kérdés, hogy az uniós jog megköveteli-e, hogy ez a kivonat – a gyermek születési helye szerinti tagállam hatóságai által kiállítottához hasonlóan – anyai minőségben tüntesse fel e két nő nevét.³¹

Az ügyben felvetődött kérdésként, hogy az EUSZ 4. cikk (2) bekezdése igazolhatja-e gyermek születési anyakönyvi kivonata, ekként pedig e gyermek személyazonosító igazolványa vagy útlevele kiállításának a bolgár hatóságok általi megtagadását.³²

Az EUB megállapította, hogy a gyermek bolgár állampolgárságára tekintettel uniós polgársággal rendelkezik. A tagállamok állampolgárai számára az EUMSZ 21. cikk (1) bekezdése által elismert jogok közé tartozik a szokásos családi élet fenntartása mind a fogadó tagállamban, mind visszatéréskor abban a tagállamban, amelynek állampolgárai, olyan módon, hogy családtagjaik is mellettük lehessenek.³³

3.2. A főtanácsnoki indítvány releváns megállapításai

Kokott főtanácsnok indítványában³⁴ rámutatott, hogy az EUB megállapította, hogy az „egyeneseági leszármazott” fogalmát az egész Unióban egyenesen kell értelmezni. A jelen esetben nem vitatott, hogy a spanyol jog alapján mind az alapeljárás felperese, mind a házastársa érvényesen szülői jogállást szerzett és ezen felül a lányukkal ténylegesen családként élnek Spanyolországban.³⁵

31 A C-490/20. sz. V. M. A. és a Stoliczna obshtina, rayon „Pancharevo” ügyben hozott ítélet 36. pontja.

32 Lásd bővebben: György MARINKÁS: *Some remarks on the CJEU's 'Pancharevo' decision with special regard to the nexus between primacy of EU Law and the National Identity of Member States*. In: *Law, Identity and Values*, Vol. 3, Issue 1 (2023) 177-202.

33 A C-490/20. sz. V. M. A. és a Stoliczna obshtina, rayon „Pancharevo” ügyben hozott ítélet 47. pontja.

34 Juliane Kokott főtanácsnok 2021. április 15-én ismertetett indítványa C-490/20. V.M.A. v Stoliczna obshtina, rayon „Pancharevo” ügyben.

35 Juliane Kokott főtanácsnok 2021. április 15-én ismertetett indítványa C-490/20. V.M.A. v Stoliczna obshtina, rayon „Pancharevo” ügyben 61. pont.

A főtanácsnok emlékeztett arra, hogy jelenleg az Unión belül nincs egyetértés az alapvető családjogi intézményekhez való hozzáférés előzetes feltételeit illetően. A házasságkötést (vagy a házasság felbontását) és a leszármazást (sőt a nemzést) szabályozó nemzeti szabályok határozzák meg az említett terület tárgyát képező családi kötelekeket. A házasság felbontását illetően például áthidalhatatlan fogalmi eltéréseket állapítottak meg az ezen intézményre alkalmazandó jogra vonatkozó rendelet kidolgozása során, amely eltérések a Bizottság jogalkotási javaslatának kudarcához vezettek, és helyette megerősített együttműködés végrehajtására került sor. A házasságkötést illetően a 27 uniós tagállam közül jelenleg 16 tagállam³⁶ engedélyezi az azonos nemű személyek részére e jogintézményt. Ezenkívül e tagállamok csak egy része teszi lehetővé a gyermek biológiai anyja házastársának „automatikus” szülői jogállását. Ezen eltérések miatt a születést, a házasságkötést, a házasság felbontását és a leszármazást tanúsító egyes közokiratok bemutatására vonatkozó előírások egyszerűsítéséről szóló 2016/1191 rendelet többször megismétli, hogy nem módosítja e területen sem az anyagi jogi jogszabályokat, sem az ilyen okiratokhoz kapcsolódó joghatások elismerésének kötelezettségét. Ebben az összefüggésben a Bíróság hallgatólagosan már elismerte, hogy a házasságkötésre vonatkozó szabályok az EUSZ 4. cikk (2) bekezdése értelmében vett nemzeti identitás részét képezik.³⁷

A főtanácsnok levezette, hogy az EUSZ 4. cikk (2) bekezdés szerinti nemzeti identitásra hivatkozás nem igazolhatja a spanyol születési anyakönyvi kivonatban megállapított rokoni köteleknek a kizárólag a polgárok szabad mozgására vonatkozó másodlagos uniós jog – mint például a 2004/38 irányelv és a 492/2011 rendelet – által az alapeljárás felperesének biztosított jogok gyakorlása céljából történő elismerésének a megtagadását.³⁸

A főtanácsnoki vélemény végkövetkeztetéseiben megállapította, hogy az EUMSZ 21. cikk (1) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy e tagállam ezen

36 2025 januárjában az Európai Unió tagállamai közül az alábbiakban köthetnek házasságot az azonos nemű személyek: Ausztria, Hollandia, Belgium, Dánia, Németország, Málta, Spanyolország, Svédország, Finnország, Portugália, Franciaország, Luxemburg, Írország, Észtország, Görögország, Szlovénia.

37 Juliane Kokott főtanácsnok 2021. április 15-én ismertetett indítványa C-490/20. V.M.A. v Stoliczna obshtina, rayon „Pancharevo” ügyben 75-76. pontok.

38 Uo. 134. pont.

okokból nem tagadhatja meg e gyermek és a lakóhely szerinti tagállam által kiállított születési anyakönyvi kivonatban a gyermek szüleiként feltüntetett két nő közötti rokoni kapcsolatnak a polgárok szabad mozgására vonatkozó másodlagos uniós jog által az említett gyermek számára biztosított jogok gyakorlása céljából történő elismerését. Az EUMSZ 21. cikk (1) bekezdését továbbá úgy kell értelmezni, hogy valamely tagállam nem tagadhatja meg az állampolgára, annak házastársa és e két személy gyermeke közötti, valamely más tagállamban kiállított születési anyakönyvi kivonatban megállapított rokoni kötelékeknek a polgárok szabad mozgására vonatkozó másodlagos uniós jog által az említett állampolgár számára biztosított jogok gyakorlása céljából történő elismerését arra hivatkozással, hogy e nő származási tagállamának belső joga nem teszi lehetővé sem az azonos nemű személyek házasságát, sem a gyermek biológiai anyja női házastársának anyaságát. Ez attól a kérdéstől függetlenül érvényes, hogy e tagállam állampolgára a származása és a gyermek állampolgársága szerinti tagállam joga értelmében e gyermek biológiai vagy törvényes anyja-e, vagy sem.

Az EUSZ 4. cikk (2) bekezdése értelmében vett nemzeti identitásra hivatkozás igazolhatja annak megtagadását, hogy a gyermeknek a lakóhelye szerinti tagállam által kiállított születési anyakönyvi kivonatban megállapított, női házaspártól való leszármazását elismerjék a gyermek vagy az említett két nő valamelyike származási tagállamának olyan születési anyakönyvi kivonatának kiállítása céljából, amely e gyermeknek az ezen utóbbi tagállam családjoga értelmében leszármazását meghatározza.³⁹

Hangsúlyozni kell, hogy az uniós jog e tekintetben a bolgár hatóságok számára csak egy eredménykötelezettséget ír elő, nevezetesen a személyazonosító okmány kiállítását, amely lehetővé teszi, hogy a gyermek bármelyik szülőjével külön-külön utazzon. A tagállam belső jogrendjének kell szabályoznia az e cél eléréséhez szükséges módokat.⁴⁰

39 Uo. 170. pont.

40 Uo. 165. pont.

3.3. A bíróság döntése

Az EUB rámutatott, hogy nem sérti a tagállam nemzeti identitását és nem is fenyegeti e tagállam közrendjét a tagállam azon kötelezettsége, hogy egyrészt személyazonosító igazolványt vagy útlevelet állítson ki olyan gyermek számára, aki e tagállam állampolgára, de másik tagállamban született, és akinek az e másik tagállam hatóságai által kiállított születési anyakönyvi kivonata két, azonos nemű személyt tüntet fel a gyermek szüleiként, másrészt pedig az a kötelezettsége, hogy elismerje az e gyermek és e két személy mindegyike közötti leszármazáson alapuló rokoni kapcsolatot a gyermek jogainak az EUMSZ 21. cikk és az ezzel kapcsolatos másodlagos jogi aktusok alapján, általa történő gyakorlása során. Az ilyen kötelezettség ugyanis nem jelenti azt, hogy az érintett gyermek állampolgársága szerinti tagállamnak a nemzeti jogában elő kell írnia az azonos nemű személyek szülői jogállását, vagy hogy – az e gyermek uniós jogból eredő jogainak gyakorlásától eltérő célokból – el kell ismernie az említett gyermek és a fogadó tagállam hatóságai által kiállított születési anyakönyvi kivonatban a gyermek szüleiként feltüntetett személyek közötti leszármazáson alapuló rokoni kapcsolatot.⁴¹

Elvitathatatlan érdeme az ítéletnek, hogy az ügyben vizsgálandó kérdéseket összekötötte az ENSZ Gyermek jogairól szóló Egyezménye releváns cikkeiben foglalt követelményekkel, ahogyan arra a döntés több pontja is egyértelműen utal. A családi élet tiszteletben tartásához való, a Charta 7. cikkében kimondott jogot a gyermek mindenek fölött álló – a Charta 24. cikkének (2) bekezdésében elismert – érdekének figyelembevételére irányuló kötelezettséggel összefüggésben kell értelmezni. Mivel azonban a Charta 24. cikke – amint arra az Alapjogi Chartához fűzött magyarázatok emlékeztetnek – a gyermekeknek a gyermek jogairól szóló, és valamennyi tagállam által megerősített egyezményben kimondott alapvető jogainak az uniós jogba való beillesztését képezi, e cikk értelmezése során megfelelően figyelembe kell venni ezen egyezmény rendelkezéseit. A Gyermekjogi Egyezmény 2. cikke a gyermekeket ille-

41 A C-490/20. V.M.A. v Stolichna obshtina, rayon „Pancharevo“ ügyben hozott ítélet 56-57. pontjai.

tőn megállapítja a megkülönböztetés tilalma elvét, amely megköveteli, hogy az említett egyezményben lefektetett jogokat – amelyek körében az egyezmény 7. cikkében szerepel a gyermek azon joga, hogy születésekor anyakönyvezzék, nevet kapjon és állampolgárságot szerezzen – biztosítsák e gyermek számára, anélkül hogy a gyermek e tekintetben megkülönböztetést, így többek között a szülei szexuális irányultságán alapuló megkülönböztetést szenvedne el. E körülmények között pedig ellentétes lenne a Charta 7. és 24. cikkében a gyermek számára biztosított alapvető jogokkal, ha a tagállamok területén való szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogának gyakorlása keretében megfosztanák őt a valamelyik szülőjével fennálló kapcsolatától, vagy ha számára e jog gyakorlását ténylegesen lehetetlenné vagy rendkívül nehézé tennék amiatt, hogy szülei azonos neműek.⁴²

Az EUB az előterjesztett kérdésekre azt a választ adta, hogy a 2004/38 irányelv 4. cikkének (3) bekezdésével összefüggésben az EUSZ 4. cikk (2) bekezdését, az EUMSZ 20. és EUMSZ 21. cikket, valamint a Charta 7., 24. és 45. cikkét akként kell értelmezni, hogy az olyan uniós polgár kiskorú gyermek esetében, akinek a fogadó tagállam illetékes hatóságai által kiállított születési anyakönyvi kivonata a gyermek szüleiként két, azonos nemű személyt tüntet fel, a gyermek állampolgársága szerinti tagállam köteles egyrészről a gyermek számára személyazonosító igazolványt vagy útlevelet kiállítani, annak előzetes megkövetelése nélkül, hogy saját nemzeti hatóságai születési anyakönyvi kivonatot állítsanak ki, valamint másrészről – bármely más tagállamhoz hasonlóan – köteles elismerni a fogadó tagállam által kiállított azon dokumentumot, amely lehetővé teszi az említett gyermek számára, hogy e két személy mindegyikével gyakorolja a tagállamok területén való szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogát.⁴³

42 Uo. 63-65. pontok.

43 Uo. 69. pont.

Az EUB döntése ellenére a bolgár bíróság nem tett eleget az abban foglaltaknak, arra hivatkozással, hogy az ügyben érintett gyermek nem bolgár állampolgár, mert nem került igazolásra a bolgár anyától való tényleges származása.⁴⁴

-
- 44 Lásd erről bővebben: Helga LUKU: *The Supreme Administrative Court of Bulgaria's final decision in the Pancharevo case: Bulgaria is not obliged to issue identity documents for baby S.D.K.A. as she is not Bulgarian (but presumably Spanish)* In: May 22, 2023 Conflicts of Laws. net A 2023. március 1-jei poszt szerint 'A Bolgár Köztársaság Legfelsőbb Közigazgatási Bírósága 2023. március 1-jén hozta meg a 2185. számú végleges határozatát a Pancharevo-ügyben. A Pancharevo-i kerület polgármesterének fellebbezését követően a Bolgár Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság úgy ítélte meg, hogy az elsőfokú bíróság határozata, amely az Európai Unió Bíróságának (EUB) ebben az ügyben hozott ítéletét követi, „érvényes és elfogadható, de helytelen”. Indokolása több érven alapul. Először is a bolgár állampolgársági törvény 8. cikkére hivatkozott, amely kimondja, hogy származás szerint bolgár állampolgár az, akinek legalább az egyik szülője bolgár állampolgár. Jelen esetben a Legfelsőbb Bíróság döntő fontosságúnak tartotta annak megállapítását, hogy fennáll-e biológiai kapcsolat a gyermek és a bolgár anyja, V.M.A. között. Így a bolgár Családjogi Törvénykönyv 60. cikkére hivatkozott, amely szerint az anyai származást születéssel kell megállapítani; ez azt jelenti, hogy a gyermek anyja az a nő, aki a gyermeknek életet adott, beleértve az asszisztált reprodukció eseteit is. A Legfelsőbb Bíróság határozatában kimondta, hogy a bolgár hatóságok nem tudták megállapítani, hogy a gyermek bolgár állampolgár-e, mivel a kérelmező megtagadta a gyermek biológiai anyjáról szóló információk megadását. Következésképpen a hatóságok nem állíthattak ki születési anyakönyvi kivonatot, és nem anyakönyvezhették a gyermek családi állapotát. Továbbá V.M.A. jogi képviselője által az elsőfokú bíróságnak benyújtott írásbeli védekezésben azt állították, hogy a gyermek a brit anyától született, de a brit hatóságok szintén megtagadták az útlevel kiállítását a gyermek számára, mivel nem volt brit állampolgár. A bolgár Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság úgy ítélte meg, hogy a gyermek nem bolgár állampolgár, és az Európai Bíróság azon következtetése, hogy a gyermek bolgár állampolgár, és így az uniós jog (az EUMSZ 20. és 21. cikke, valamint a 2004/38/EK irányelv 4. cikke) hatálya alá tartozik, nem helytálló. A Legfelsőbb Bíróság jogi indoklása szerint ezek a rendelkezések nem alapozzák meg a bolgár állampolgárság megadásának igénylésére vonatkozó jogot, és az uniós polgárság a szabad mozgáshoz való jogok élvezetének előfeltétele. Ilyen körülmények között a Bolgár Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság úgy ítélte meg, hogy a születési anyakönyvi kivonat kiadásának megtagadása nem eredményezi az állampolgárságtól való megfosztást vagy a gyermek legfőbb érdekeinek a sérelmét. A fogadó ország, Spanyolország jogára hivatkozott, mely szerint az 1889. július 24-i spanyol polgári törvénykönyv 17. cikke kimondja, hogy származásuk szerint spanyol állampolgárok azok, akik Spanyolországban születtek. <https://conflictoflaws.net/2023/the-supreme-administrative-court-of-bulgarias-final-decision-in-the-pancharevo-case-bulgaria-is-not-obliged-to-issue-identity-documents-for-baby-s-d-k-a-as-she-is-not-bulgarian-but-presuma/> [letöltve: 2026. 04. 14.]. Megjegyezzük, hogy a spanyol jog alkalmazhatóságát a spanyol kormány kifejezetten megerősítette az Európai Unió Bírósága előtti tárgyaláson. Kokott főtanácsnok indítványának 53. pontjában kifejtette, hogy ha a gyermek sem bolgár, sem egyesült királysági állampolgárságot nem igényelhet, akkor jogosult spanyol állampolgárságra. Ezzel a Legfelsőbb Bíróság elhárította a gyermek hontalanná válásának veszélyét.

4. A C-713/23. sz. Trojan ügy

Ahogy arra az előzőekben már részletesen kitértünk, a polgári igazságügyi térség működésének hatékonyságát és az uniós polgárok jogbiztonságát érintő alapvető kérdéssé válhat egy külföldön kötött olyan házasság más tagállamban történő elismerése, amelyet az adott tagállam joga nem tekint házasságnak.

Az EUB 2025. november 25-én hozott ítéletet a C-713/23. sz. Jakub Cupriak-Trojan, Mateusz Trojan és a Wojewoda Mazowiecki közötti ügyben, ahol tovább értelmezte a házasság intézményét, építve a korábbi, Coman és Pancharevo ügyekben tett megállapításaira. A Coman ügghöz képest itt jelentős eltérés volt, hogy az ügyben két uniós polgár volt érintett, és ennek az EUB az ügy lényeges körülményeinek megítélése szempontjából központi jelentőséget tulajdonított.

Az ügyben az EUB mindenekelőtt azt tisztázta, hogy annak ellenére, hogy az előzetes döntéshozatal iránti kérelem a Coman ügghöz hasonlóan a szabad mozgáshoz való jog és annak korlátozása összefüggésében kérte vizsgálni a két, azonos nemű személy házasságának más tagállamban történő elismerhetőségét, itt valójában nem erről volt szó.

Az ügy tényállása szerint J. Cupriak-Trojan, aki lengyel-német kettős állampolgár, és M. Trojan lengyel állampolgár 2018. június 6-án Berlinben házasságot kötöttek. Az előzetes döntéshozatal iránti kérelem benyújtásának időpontjában Németországban tartózkodtak, de Lengyelországba kívántak utazni, és ott házastársakként tartózkodni. Az illetékes lengyel anyakönyvi hatóság az érdekelt kérelmére nyilvántartásba vette J. Cupriak névviselésének megváltoztatását, aki felvette házastársa nevét. Ezt követően kérték a felek a Németországban kötött házasságot tanúsító anyakönyvi kivonatnak a lengyel anyakönyvi nyilvántartásba történő bejegyzését, amelyet a varsói anyakönyvi hivatal elutasította azzal az indokkal, hogy a lengyel jog nem rendelkezik az azonos nemű személyek közötti házasságról, és ezért az ilyen külföldi házassági anyakönyvi kivonat bejegyzése ellentétes lenne a Lengyel Köztársaság jogrendjében rögzített alapelvekkel.

Az ügy az érintettek felülvizsgálati kérelme folytán a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság elé került, amely az előzetes döntéshozatalt kezdeményező bíróság.

Az érintettek arra hivatkoztak, hogy a házasságuk el nem ismerése a tagállamok területén való szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való joguk aránytalan korlátozásának minősül, mivel családi állapotukat Lengyelországban és Németországban eltérően értékelik. Ez visszatartaná őket a szabad mozgáshoz való jog gyakorlásától, sőt meg is akadályozná őket abban. Közelebbről annak eshetősége, hogy két különböző családi állapot szerint, nevezetesen Németországban házas személyekként, Lengyelországban pedig egyedülálló személyként élnének, és nem folytathatnák Lengyelországban ugyanazt a magán- és családi életet, mint amelyet Németországban folytattak. Ez pedig visszatarthatná őket attól, hogy a Lengyel Köztársaság területén tartózkodjanak.

Az EUB mindenekelőtt megállapította, hogy bár az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés az Alapjogi Chartával, valamint a 2004/38 irányelv 2. cikkének 2. pontjával összefüggésben értelmezett EUMSZ 20. és EUMSZ 21. cikkekre vonatkozik, e jogvita nem tartozik az irányelv hatálya alá. Az alapjogvita tárgyát az alapügyben szereplő házastársak arra irányuló kérelme képezi, hogy a Németországban kiállított házassági anyakönyvi kivonatukat bejegyezzék a lengyel anyakönyvi nyilvántartásba annak érdekében, hogy elismerjék számukra házas személy minőségüket Lengyelországban, amely az állampolgárságuk szerinti tagállam. Így e jogvita tárgya nem tartozik ezen irányelv hatálya alá, amely kizárólag az uniós polgárnak az állampolgársága szerinti tagállamtól eltérő tagállamba való beutazásának és tartózkodásának feltételeit szabályozza. Az EUB rámutatott, hogy a lengyel bíróság lényegében arra keresi a választ, hogy az EUMSZ 20. cikket és az EUMSZ 21. cikk (1) bekezdését a Charta 7. cikkével és 21. cikkének (1) bekezdésével összefüggésben akként kell-e értelmezni, hogy azokkal ellentétes az olyan tagállami szabályozás, amely azzal az indokkal, hogy e tagállam joga nem engedélyezi az azonos nemű személyek közötti házasságot, nem teszi lehetővé sem az említett tagállam két azonos nemű állampolgára közötti, olyan házasság elismerését, amelyet ők jogszerűen kötöttek a szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való joguk gyakorlása során egy másik tagállamban, ahol családi életet alakítottak ki vagy szilárdítottak meg, sem pedig a házassági anyakönyvi kivonatnak e célból az első tagállam anyakönyvi nyilvántartásába való bejegyzését.⁴⁵

45 A C-713/23. Trojan és társai ügyben hozott ítélet 37-38. pontjai.

Az EUB, visszautalva a Coman ítéletre hangsúlyozta, hogy az EUB ítélezési gyakorlatából az következik, hogy valamely intézkedés akkor arányos, ha – amellett, hogy alkalmas az elérni kívánt cél megvalósítására – nem lépi túl az e cél eléréséhez szükséges mértéket. Kiemelte, hogy a származási tagállam azon kötelezettsége, hogy elismerjen egy olyan házasságot, amelyet azonos nemű uniós polgárok a fogadó tagállamban, szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való joguk gyakorlása során kötöttek, hogy lehetővé tegye a számukra az állampolgárságuk szerinti tagállamba való visszatérést és családi életüknek a fogadó tagállamban jogszerűen megszerzett családi állapot birtokában való folytatását, nem sérti a származási tagállamban a házasság intézményét, amelyet a nemzeti jog határoz meg, és amely a tagállamok hatáskörébe tartozik. Ez ugyanis nem foglal magában olyan kötelezettséget e tagállam számára, hogy a nemzeti jogában rendelkezzen az azonos nemű személyek közötti házasság intézményéről. Ez a valamely más tagállamban, annak jogával összhangban kötött házasságok elismerésének kötelezettségére korlátozódik, kizárólag e személyek uniós jogból eredő jogainak gyakorlása érdekében. Ezen elismerési kötelezettség nem sérti a nemzeti identitást, és nem veszélyezteti a származási tagállam közrendjét⁴⁶

Az ítélet hivatkozott az Emberi Jogok Európai Bíróságának (EJEB) ítélezési gyakorlatára,⁴⁷ amelyből az következik, hogy egy azonos nemű pár kapcsolata ugyanolyan címen tartozhat a „magánélet” és a „családi élet” fogalma alá, mint egy azonos helyzetben lévő heteroszexuális pár kapcsolata. Az EUB hivatkozott arra, hogy az EJEB megállapította, hogy az EJEE 8. cikke pozitív kötelezettséget ró a tagállamokra, hogy olyan jogi keretet hozzanak létre, amely lehetővé teszi az azonos nemű párok jogi elismerését és védelmét, és hogy a Lengyel Köztársaság nem tett eleget e kötelezettségének, ami ahhoz vezetett, hogy az érintett személyek nem tudják megszervezni magán- és családi életük alapvető vonatkozásait. Azon azonos nemű személyeket illetően, akik jogszerűen kötöttek külföldön házasságot, e bíróság többek között megállapította,

⁴⁶ Uo. 56,61,62. pontok.

⁴⁷ EJEB, 2023. december 12., Przybyszewska és társai kontra Lengyelország, CE:ECHR:2023:1212JUD001145417, 113., 123. és 124. §; EJEB, 2024. szeptember 19., Formela és társai kontra Lengyelország, CE:ECHR:2024:0919JUD005882812, 20., 25., 26. és 29. §; EJEB 2025. április 24., Andersen kontra Lengyelország, CE:ECHR:2025:0424JUD005366220, 11., 14–19. §.

hogy a lengyel hatóságok azáltal, hogy megtagadták e házasság bármilyen formában történő nyilvántartásba vételét, joghézagban hagyták e személyeket, és nem tesznek eleget a tartós kapcsolatban álló azonos nemű párok elismerésével és védelmével kapcsolatos alapvető szükségleteknek. Az említett bíróság ekként úgy ítélte meg, hogy a lengyel kormány által előadott közérdekű indokok egyike sem élvez elsőbbséget e személyek ahhoz fűződő érdekével szemben, hogy kapcsolataikat a törvény megfelelően elismerje és védje.⁴⁸

Az EUB megállapította, hogy az azonos nemű személyek házasságát nem engedélyező tagállam feladata, hogy megfelelő eljárásokat vezessen be az ilyen házasság elismerésére abban az esetben, ha azt két uniós polgár a szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való joguknak a fogadó tagállam joga szerinti gyakorlása során kötötte. Ítéletében az EUB nyilvánvalóvá tette, hogy az EUMSZ 20. cikket és az EUMSZ 21. cikk (1) bekezdését a Charta 7. cikkével és 21. cikkének (1) bekezdésével összefüggésben akként kell értelmezni, hogy azokkal ellentétes az olyan tagállami szabályozás, amely azzal az indokkal, hogy e tagállam joga nem engedélyezi az azonos nemű személyek közötti házasságot, nem teszi lehetővé sem az említett tagállam két azonos nemű állampolgára közötti, olyan házasság elismerését, amelyet ők jogszerűen kötöttek a szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való joguk gyakorlása során egy másik tagállamban, ahol családi életet alakítottak ki vagy szilárdítottak meg, sem pedig a házassági anyakönyvi kivonatnak e célból az első tagállam anyakönyvi nyilvántartásába való bejegyzését, amennyiben ez a bejegyzés az egyetlen eszköz, amelyet az első tagállam ilyen elismerés lehetővé tételére előír.⁴⁹

Az ügyben hozott döntés értékelése körében Bereczki Ildikó találóan mutat rá arra, hogy már a főtanácsnok – és később az EUB is – a kérdésfeltevést a nemzeti (eljárás)jog területére terelte, és e kényes helyzetben kereste a módját a nemzeti és uniós jog összebékítésének. A folyamat végén a mérleg nyelve az uniós jog elsőbbsége fele dőlt el, miután meglátása szerint utóbbi joghatásainak kifejtése csak az anyakönyvi bejegyzés útján biztosítható, amire az uniós jogból fakadó tevőleges kötelezettséggként tekint. E következtetést az EUB a más tagállamban jogszerűen megszerzett személyazonosságra és jogi kötelékre vonatkozó joggyakorlata mentén, azzal való kontinuitás

48 A C-713/23. Trojan és társai ügyben hozott ítélet 65-66. pontjai.

49 A C-713/23. Trojan és társai ügyben hozott ítélet 68-77. pontjai.

biztosítása gyanánt vezeti le. Lényeges, hogy a főtanácsnok a jogi kötelék elismerésének teljes hiányát az EUMSZ 21. cikkének (1) bekezdésében foglalt szabad mozgás és tartózkodás jogának a korlátozásaként értékeli és erre hivatkozással jogalapot formál a tagállam egyébként elismerten fennálló nemzeti hatáskörének a „limitálására”, azaz a nemzeti jog területére való „beavatkozásra”. Ugyancsak fontos rámutatni, hogy jelen ügyben valójában nem maga az elismerés a kritikus elem - hiszen ezt a főtanácsnok már *quasi* evidenciaként kezeli,⁵⁰ az uniós jog alapján fennálló jogosultságok gyakorlására limitálódva -, hanem az anyakönyvi bejegyzés foganatosítása olyan körülmények között, amikor a nemzeti jog ezt nem teszi lehetővé, illetve tiltja. Az indítvány abból a szempontból is különösen figyelemreméltó, hogy a tagállam saját állampolgárát egyrészt a nemzeti jog, másrészt az uniós jog alapján megillető jogokról van szó, és a főtanácsnok ehhez mérten próbál kalibrálni.⁵¹

Az ítélet egyértelműen a Coman ügyben hozott döntés meghaladását jelenti, mert az uniós polgárok szabad mozgáshoz való jogára figyelemmel a külföldi házasságkötés tekintetében bejegyzési kötelezettséget fogalmaz meg. Bereczki rámutat, hogy ez rést üt az érintett tagállam vonatkozó nemzetközi magánjogi szabályozásán, és az adott – limitált – körben, a személyek szabad mozgása kontextusában, ehhez kapcsolt uniós elismerési mechanizmus révén felülírja, illetve kiiktatja azt. Egyébként az EUB joggyakorlatából már levezethető elismerési kötelezettség is magában hordozza azt, hogy adott tagállam a saját nemzetközi kollíziós normáiban megjelölt feltételek teljesülését nem kérheti számon, hanem azokat uniós polgár tekintetében – aki többnyire a saját állampolgára is – figyelmen kívül kell hagynia, és ezek helyébe az uniós jog EUB által értelmezett elismerési koncepciót kell érvényre juttatnia.⁵²

50 A C-713/23. Trojan ügyben hozott ítélet 29. pontja.

51 BEREZCKI Ildikó: *Párkapcsolatok jogrendek metszéspontjában – házasságkötés transznacionális elismerése a Trojan ügy margóján*. In: EU Jog online folyóirat. 2025./2. szám <https://uj.jogtar.hu/#doc/db/561/id/A2500203.EUO/> [letöltve: 2026. 04. 14.]. A tanulmánnyal kapcsolatban megjegyezzük, hogy az még az ügyben hozott ítélet megszületése előtt készült a főtanácsnoki indítványban foglaltak alapján. Megállapításai azonban teljes mértékben összhangban állnak az ítéletben foglaltakkal.

52 BEREZCKI Ildikó: *Párkapcsolatok jogrendek metszéspontjában – házasságkötés transznacionális elismerése a Trojan ügy margóján*. In: EU Jog online folyóirat. 2025./2. szám <https://uj.jogtar.hu/#doc/db/561/id/A2500203.EUO/> [letöltve: 2026. 04. 14.].

5. Lehetséges következtetések

Az előzőekben elemzett ítéletekben foglalt érvelésekből egyértelműen látható, hogy az EUB egyre kiterjesztőbben értelmezi a házasság jogintézményét érintő tagállami kötelezettségeket elismerési és bejegyzési kötelezettségeket megállapítva, amelynek persze a tagállamok csak részben tesznek eleget, lásd a Pancharevo ügy utóéletét. Arról sem feledkezhetünk meg, hogy az EUB valamennyi elemzett ítéletében hangsúlyozta, hogy nemzeti hatáskörbe tartozik a személyi állapotot érintő kérdések, így a házasság intézményének szabályozása is. Az EUB azt is világossá tette ítéleteiben, hogy a házastárs autonóm és gender-semleges értelmezése a 2004/38 irányelvre korlátozódik és nincs más uniós normákra kiterjedő hatálya.⁵³

Egyértelmű, hogy az elemzett EUB ítéletekben foglalt jogértelmezések *de iure* kötelezettséget nem keletkeztetnek arra, hogy a 2004/38 irányelven túlmutatóan más uniós normákban is alkalmazásra kerüljenek, továbbá arra sem, hogy a tagállamok nemzeti szabályait a házasság jogintézménye tekintetében e jogértelmezésekhez igazítsák. De a gyakorlatban *de facto* mégis járhatnak ilyen hatással. Marinkás szerint emiatt „lopakodó jogalkotásnak” lehetünk tanúi.⁵⁴ Rámutat, hogy a Coman ügyben hozott ítéletet követően megkezdődött a nemzeti jogalkalmazói gyakorlat uniós joghoz való igazításának folyamata. A 2018-as Coman-ítéletet követően a bolgár Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság (*Varhoven Administrativen Sad*) az ország uniós jogból eredő kötelezettségei teljesítésének érdekében úgy döntött, hogy a francia és ausztrál származású, azonos nemű pár ausztrál állampolgárságú tagja a 2004/38/EK irányelv⁵⁵ szerinti házastársnak minősül. A lengyel Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság (*Naczelny Sad Administracyjny*, NSA) a 2019. december 2-i döntésében a Coman-ügy által az EUB joggyakorlatának részévé tett funkcionális megközelítésnek megfelelő döntést hozott egy olyan ügyben,

53 Lásd bővebben: Baiba RUDEVSKA: *The “Coman” Case (C-673/16): Some reflections from the point of view of private international law*. In: Conflicts of Laws.net 2July 2018. <https://conflictsoflaws.net/2018/the-coman-case-c-673-16-some-reflections-from-the-point-of-view-of-private-international-law/> [letöltve: 2026. 04. 14.].

54 MARINKÁS György: *Gondolatok az uniós jog elsőbbsége és a tagállamok nemzeti identitása közötti kapcsolatról az EUB ún. „Pancharevo” ítéletének tükrében*. In: Jog-Állam-Politika 2023/2 p. 34.

55 <https://jogkodex.hu/doc/1853955> [letöltve: 2026. 04. 14.].

amelyben két azonos nemű személyt szülőként feltüntető külföldi születési anyakönyvi kivonatát lengyelországi bejegyzését érintette. Jóllehet a döntés köti a lengyel közigazgatási szerveket, egyes szerzők szerint kétséges, hogy a gyakorlatban valóban ennyire gördülékenyen fog történni a hasonló kérelmek elbírálása.⁵⁶

Egyes szerzők kiemelik, hogy a Coman ügy segített elhárítani egy igen jelentős akadályt az uniós polgárok és azonos nemű házastársaik szabad mozgása előtt, mivel a tartózkodási engedély megszerzése az elsődleges előfeltétele annak, hogy ténylegesen letelepedjenek egy másik tagállamban. Azonban továbbra is fennállhatnak problémák az uniós polgárok külföldi családi kapcsolatainak a tartózkodási jogon kívüli célú elismerésével kapcsolatban, és akadályozhatják az azonos nemű párok vagy családjaik határon átnyúló mozgását az EU-n belül. A döntés jelentősége abban áll, hogy alapul szolgálhat a jövőbeli ügyekhez, ha az EUB az EUMSZ 21. cikkének (1) bekezdése szerinti uniós polgárok szabad mozgásának szemszögéből kívánja értékelni az összes elismerés megtagadásával kapcsolatos kérdést.⁵⁷

Az uniós szerződések vonatkozó rendelkezései tehát egyértelműek. Az EUB elemzett jogértelmezése nem terjeszthető ki olyan uniós normára, amely nem képezte az idézett ügyekben az előzetes döntéshozatali eljárásban adott jogértelmezés tárgyát, egyes szerzők szerint mégis tapasztalható egyfajta elmozdulás a Coman ügy óta. Ennek tagállami nemzeti jogra vagy uniós jogra gyakorolt hatását – álláspontom szerint – hiba lenne túlértékelni.⁵⁸

Az elemzett ügyekkel kapcsolatban felvethető legaktuálisabb kérdés a tagállami jogalkalmazás szintjén, amit külföldi szerzők és Bereczki Ildikó is megemlít idézett tanulmányában, hogy a külföldön kötött érvényes házasság teremthet-e elismerési kötelezettséget regisztrált élettársi kapcsolatként történő elismerésre olyan tagállamban, így például Magyarországon, amelyek biztosítanak az azonos nemű párok számára egy joghatásaiban a há-

56 Lásd MARINKÁS i.m. p. 35 és 47. o.

57 Lenka KŘÍČKOVÁ: *Three Years with Coman: How Much Has Changed?* In: ICL Journal 12022; 16(2): 283. o.

58 A cseh jogra gyakorolt hatását tekintve hasonló megállapításra jut Lenka Křičková is idézett tanulmányában.

zassághoz hasonló jogintézményt.⁵⁹ De la Tour főtanácsnok a Trojan ügyben ismertetett indítványában felhívta a figyelmet arra, hogy az EJEB a Formula és társai kontra Lengyelország ítéletben arra a következtetésre jutott, hogy a lengyel hatóságok azáltal, hogy megtagadták a kérelmezők házasságának bármilyen formában történő bejegyzését, és nem biztosították, hogy a párkapcsolatuk elismerésére és védelmére szolgáló különleges jogi kerettel rendelkezzenek, jogi vákuumban hagyták őket, és e hatóságok nem tettek eleget a stabil és komoly kapcsolatban élő azonos nemű párok elismerésére és védelmére vonatkozó alapvető igényeknek.⁶⁰

A korábban feltett kérdésekre álláspontom szerint az alábbi válaszok adhatók. A tanulmányban elemzett EUB ítéletekben foglalt, a szabad mozgás irányelvet célzó jogértelmezéseknek nincs átsugárzó hatása a polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés területére a több államra kiterjedő családjogi jogviták eldöntése során. A Trojan ügyben hozott főtanácsnoki indítvány találóan mutatott rá arra, hogy, amennyiben az EUB a családi állapotot illetően az uniós polgár szabad mozgása elvének az uniós polgár identitására korlátozódó megközelítéséről olyan megközelítésre térne át, amely kizárólag a családi élet tiszteletben tartásához való jogon alapulna, a jog a szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogban benne foglalt és a másodlagos jogtól független elvvé válna.⁶¹ Ezt a lépést pedig, ahogyan arra De la Tour főtanácsnok helyesen hivatkozik indítványa 58. pontjában, az EUB még olyan ügyben sem tette meg, amelyben a gyermek mindenek felett álló érdekének kellett elsőbbséget élveznie.

Az idézett ítéletek továbbá nem teremtenek jogalkotási kötelezettséget arra, hogy egy adott tagállam a nemzeti jogában megnyissa a házasság jogintézményét az azonos nemű párok előtt. Annak viszont nem kellene, hogy akadálya legyen, hogy amennyiben egy tagállam, amelyben egy külföldön kötött házasság elismerését és anyakönyvezését kéri, fenntart egy házasság joghatásaihoz hasonló jogintézményt az azonos nemű párok számára,

59 Magyarországon a bejegyzett élettársi kapcsolatról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2009. évi XXIX. törvény vezette be a bejegyzett élettársi kapcsolat jogintézményét, amelyre megfelelően alkalmazni kell a házasságra vonatkozó szabályokat. (3. §)

60 De la Tour főtanácsnok 2025. április 3-án a C-713/23. SZ. Trojan ügyben ismertetett indítványának 52. pontja.

61 Uo. 57. pont.

azt akként elismerje és anyakönyvezzé.⁶² Az Alkotmánybíróság 6/2025. (VI. 30.) AB határozatban megállapította, hogy „a jogalkotó az Alaptörvény II. cikkével és VI. cikk (1) bekezdésével összefüggésben mulasztással előidézett alaptörvény-ellenességet okozott azáltal, hogy nem alkotta meg azokat a szabályokat, amelyek lehetővé tennék az azonos nemű párok által külföldön kötött házasság kérelemre bejegyzett élettársi kapcsolatként való elismerését és anyakönyvezését, amely az azonos nemű párok számára a magyar jogrendben – házasság hiányában – alkotmányosan és törvényesen is elérhető és biztosított.”⁶³ Bereczki Ildikó ezzel kapcsolatban ugyanakkor rámutat arra, hogy jogértelmezési problémákat vet fel az, hogy a bejegyzett élettársakra a házastársakra vonatkozó normák irányadók, utóbbiak alapján pedig a feleknek igazolniuk kell, hogy házasságkötésüknek személyes joguk szerint nincs akadálya, márpedig ez adott külföldi jog alapján fennálló házasság esetén ez nem igazolható.⁶⁴ Összegzésképpen megállapíthatjuk, hogy a külföldön kötött házasság más tagállamban való elismerését érintő evolutív európai bírósági joggyakorlat, ha lassan is, de hatott a házasság intézményét érintő nemzeti jogalkalmazásokra, de sok nyitott kérdés vár még megválaszolásra.

Irodalomjegyzék

BERECZKI Ildikó: *Családi jogok szabad áramlása? – A nemzeti és az uniós jog autonómiájának határai az Európai Bíróság Trojan-ítélete tükrében.* In: EU Jog online folyóirat 2026. (megjelenés alatt, jelenleg kézirat)

BERECZKI Ildikó: *Párkapcsolatok jogrendek metszéspontjában – házasságkötés transznacionális elismerése a Trojan ügy margóján.* In: EU Jog online folyóirat. 2025./2. szám <https://uj.jogtar.hu/#doc/db/561/id/A2500203.EUO/> [letöltve: 2026. 04. 14.]

KŘÍČKOVÁ, Lenka: *Three Years with Coman: How Much Has Changed?* In: ICL Journal 2022; 16(2).

62 Vö.: Az Európai Parlament 2017. július 4-i állásfoglalásával a Bizottságnak szóló ajánlásokkal a közös európai uniós polgári eljárásjogi minimumszabályokról (2015/2084(INL).

63 6/2025. (VI. 30.) AB határozat [92] pont.

64 BERECZKI Ildikó: *Családi jogok szabad áramlása? – A nemzeti és az uniós jog autonómiájának határai az Európai Bíróság Trojan-ítélete tükrében.* In: EU Jog online folyóirat 2026. (megjelenés alatt, jelenleg kézirat)

- LUKU, Helga: *The Supreme Administrative Court of Bulgaria's final decision in the Pancharevo case: Bulgaria is not obliged to issue identity documents for baby S.D.K.A. as she is not Bulgarian (but presumably Spanish)* In: May 22, 2023 Conflicts of Laws. net
- MARINKÁS György: *Gondolatok az uniós jog elsőbbsége és a tagállamok nemzeti identitása közötti kapcsolatról az EUB ún. „Pancharevo” ítéletének tükrében.* In: Jog-Állam-Politika 2023/2.
- MARINKÁS, György: *Some remarks on the CJEU's 'Pancharevo' decision with special regard to the nexus between primacy of EU Law and the National Identity of Member States.* In: Law, Identity and Values, Vol. 3, Issue 1 (2023) 177-202.
- MOLNÁR, Sarolta: *The Fundamental Right of Marriage in the Constitutions of European Countries.* In: Central European Journal of Comparative Law, Vol. 2021.2. 181-196. o. <https://journals.ceapublishing.hu/index.php/cejcl/article/view/162/161> [letöltve: 2026. 04. 14.]
- RUDEVSKA, Baiba: *The “Coman” Case (C-673/16): Some reflections from the point of view of private international law.* In: Conflicts of Laws.net 2July 2018. <https://conflictolaws.net/2018/the-coman-case-c-673-16-some-reflections-from-the-point-of-view-of-private-international-law/> [letöltve: 2026. 04. 14.]
- SUMNER, Ian: *'Groundbreaking Decision or a Tiny Tremor? The Court of Justice Decision in Coman'.* In: Netherlands internationaal privaatrecht (NIPR) 2018. 3.
- VIROK-UJLAKI Anikó: *A házasságkötéshez való jog alapjogi, nemzetközi és uniós jogi megközelítésből – különös tekintettel az azonos nemű párok családjogi jogosítványaira az Európai Unióban.* PhD értekezés Pécs, 2025. <https://ajk.pte.hu/sites/ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/virok-ujlaki-aniko/virok-ujlaki-aniko-muhelyvita-ertekezes.pdf> [letöltve: 2026. 04. 14.]
- WOPERA Zsuzsa: *A Brüsszel IIb rendelet általános jellemzése.* In: A Brüsszel IIb rendelet kommentárja (szerk. Wopera Zsuzsa), ORAC Kiadó, Budapest, 2023.
- WOPERA Zsuzsa: *Az uniós jog hatása a határon átnyúló családjogi ügyekre – fogalmi zavarok.* In: Iustum Aequum Salutare 2014/10 (2). 61-70.
- WOPERA, Zsuzsa: *Alapjogi hatások az Európai Unió családjogi jogalkotására és a tagállami szabályozásokra.* In: Magyar Jog 385-395.
- WOPERA, Zsuzsa: *Az európai uniós családjog érvényesülésének kritikus pontjai.* Családi Jog, 2013. 11 (3). 37-44.

Néhány gondolat a bizonyításról a családjogi perekben

Nagy Adrienn*

1. Bevezető gondolatok

A családjogi perek sajátossága, hogy a bíróságoknak nem csupán polgári jogvitákat kell eldönteniük, hanem olyan személyes és érzékeny élethelyzetekben kell „igazságot szolgáltatniuk”, amelyek közvetlenül érintik a felek magánszféráját, emberi méltóságát, valamint – különösen kiskorú gyermekek érintettsége esetén – a jövőbeni életkörülményeket is. Ebből következően a bizonyítás kérdése a családjogi perekben kiemelt jelentőséggel bír: nem csupán az a kérdés, hogy mely tényeket milyen módon lehet bizonyítani, vagy melyik felet terheli adott tény vonatkozásában a bizonyítási teher, hanem az is, hogy milyen eszközökkel és különösen milyen korlátok között lehet a bizonyítással kapcsolatos feladatokat teljesíteni.

A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Pp.) általános szabályai a családjogi perekben is irányadók, ugyanakkor e jogterület speciális jellege, valamint az a tény, hogy a családjogi perek többsége egyben személyi állapotot érintő pernek minősül¹, számos eltérő rendelkezést is figyelembe kell venni a perbeli bizonyítással összefüggésben. A bizonyítási eszközök köre, azok mérlegelése, valamint a bizonyítás lefolytatásának módja szoros összefüggésben áll a felek közötti bizalmi viszony felbomlásával, az információk aszimmetriájával, valamint azzal a követelménnyel, hogy a bíróság döntése mindenekelőtt a gyermek mindenek felett

* Intézetigazgató, egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Európai és Nemzetközi Jogi Intézet, Polgári Eljárásjogi Tanszék; Főosztályvezető, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet, Magánjogi Kutatási Főosztály; adrienn.turkoviczne.nagy@uni-miskolc.hu DOI: 10.47079/2026.wzsna.csaladjogi.4_2

1 A Pp. 429. §-a értelmében személyi állapotot érintő perek a gondnoksági perek, a házassági perek, a származási perek, a szülői felügyelettel kapcsolatos és kapcsolattartási perek, valamint az örökbefogadás felbontásával kapcsolatos perek.

álló érdekét szolgálja. E komplexitás különösen indokolttá teszi a bizonyítás egyes területeinek részletes elemzését.

Jelen tanulmány két, egymással szorosan összefüggő, ugyanakkor önálló problémakört állít a középpontba. Elsőként a szakértői bizonyítás szerepét elemzi a családjogi perekben, különös tekintettel az igazságügyi pszichológus szakértők jelentőségére, és fókuszálva a szakértői hiányra adott jogalkotói lépésekre. Második témaként a jogsértő bizonyítási eszközök felhasználásának problémáját vizsgálja a tanulmány. A családjogi perekben nem ritka, hogy a felek – a bizonyítási nehézségek leküzdése érdekében – a másik fél magánszféráját sértő módon szerzett bizonyítékokat (például titokban készített hang- vagy képfelvételeket) kívánnak felhasználni. E körben a bíróságoknak kényes egyensúlyt kell találniuk az igazság kiderítéséhez fűződő érdek és az alapvető jogok, különösen a magánélethez való jog védelme között. A hang- és videofelvételekkel összefüggésben a tanulmány a modern technológiai fejlődésből fakadó új kihívásokat is elemzi, különös tekintettel a mesterséges intelligencia és a *deepfake* technológiák megjelenésére. E jelenségek alapjaiban kérdőjelezzik meg a bizonyítékok hitelességébe vetett bizalmat, és új típusú kockázatokat teremtenek a bizonyítási eljárásban. A digitális manipuláció lehetősége nemcsak a bizonyítás értékelését nehezíti meg, hanem a jogalkalmazás számára is új eszközök és módszerek kidolgozását teszi szükségessé.

A tanulmány alapvető célja, hogy e kiemelt területek együttes vizsgálatával átfogó képet adjon a magyar családjogi perekben a bizonyítás jelenlegi kihívásairól, és hozzájáruljon a jogalkalmazói gyakorlat és a tudományos diskurzus fejlődéséhez.

2. Szakértői bizonyítás a családjogi perekben

A tanulmány jelen alfejezete nem általában foglalkozik a szakértői bizonyítás szabályainak elemzésével a családjogi perekben, a hangsúly egyrészről a személyi állapotot érintő perekre irányadó speciális rendelkezéseken van, másfelől azokat a jogalkotói lépéseket foglalja össze, melyek a Pp. 2018-as hatálybalépését követően a gyakorlatban jelentkező szakértő-hiány kiküszöbölése céljából történtek.

Fontos hangsúlyozni, hogy a személyi állapotot érintő perek eljárási rendjét úgy kell meghatározni, hogy alkalmazni kell a Pp. XXXI. Fejezetében rögzített közös szabályokat, az adott személyi állapotot érintő perre irányadó speciális rendelkezéseket (pl. a szülői felügyelet rendezésével kapcsolatos perekre a Pp. XXXV. Fejezetében foglaltakat), illetve mögöttes joganyagként a Pp. általános szabályait. A Pp. 20. § (3) bekezdésének b) pontja értelmében a személyi állapotot érintő perek a járásbíróóság hatáskörébe tartoznak, az elsőfokú eljárásban a Pp. Harmadik Részében foglaltak is irányadók, főszabály szerint nem kötelező a jogi képviselő², így a jogi képviselő nélkül eljáró fél esetében a XV. Fejezetben foglalt eltéréseket is figyelembe kell venni.

A Pp. XXXI. Fejezetében rögzített személyi állapotot érintő perek közös eljárási szabályoknak a Pp. általános rendelkezéseihez képest az eltérésük alapvetően három irányú lehet:

- az általános szabályokat kiegészítik, azaz többlet előírást tartalmaznak,
- az általános szabályokat módosítják, tartalmukat a személyi állapotot érintő perek különleges céljához igazítva korrigálják, vagy
- az általános szabályokat lerontják, egyes rendelkezések alkalmazását kizárják.³

A személyi állapotot érintő perek fontos jellemvonása, hogy a bíróság hivatalból is jogosult bizonyítást elrendelni és foganatosítani.⁴ A hivatalbóli bizonyítás lehetőségének biztosítása e pertípusokban azért indokolt, mert fontos érdek fűződik ahhoz, hogy a bíróság a felek peranyag-szolgáltatási kötelezettségének elmulasztása, vagy nem elégséges teljesítése esetén is megfelelően fel tudja deríteni a tényállást, és megalapozottan tudjon döntést hozni. Ehhez esetleg olyan tanúk meghallgatása, vagy szakértő kirendelése is szükségessé válhat, amelyre a felek nem tettek bizonyítási indítványt.⁵

² Pp. 72. § (2) bek.

³ VARGA István – ÉLESS Tamás (szerk.): *Szakértői Javaslat az új polgári perrendtartás kodifikációjára*; HVG-ORAC Kiadó Bp. 2016. 603. o.

⁴ Pp. 434. § (3) bek.

⁵ Miniszteri indokolás a Pp. 434-435. §-aihoz

2.1. A magánszakértői bizonyítás kizártsága

A Pp. 434. § (5) bekezdése értelmében a személyi állapotot érintő perekben kizárt a magánszakértői bizonyítás. Ezt a rendelkezést a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény módosításáról szóló 2020. évi CXIX. törvény (a továbbiakban: Pp. novella) iktatta be az alábbi indokok miatt.

A Pp. novellához fűzött általános indokolás szerint a személyi állapotot érintő pereket célzó módosítások egyik legfontosabb célja a kiskorú gyermek érdekeinek fokozott védelmét célzó rendelkezések bevezetése, továbbá a hatályos szabályok szerint is rendelkezésre álló eljárásjogi eszköztár erősítése, és újakkal történő kiegészítése volt. E gondolatmenet jegyében a Pp. módosított 434. § (5) bekezdése valamennyi személyi állapotot érintő perben kizárta a magánszakértői bizonyítás lehetőségét.

A Pp. novellát megelőző törvényszöveggel kapcsolatban a következő problémák merülhettek fel a gyakorlatban. Törvény meghatározott esetekben kizárhatja a magánszakértő alkalmazását, például maga a Pp. 338. § (3) bekezdése zárja ki a magánszakértőt az előzetes bizonyítás foganatosítása során; vagy a bírósági polgári nemperes eljárásokban alkalmazandó szabályokról, valamint egyes bírósági nemperes eljárásokról szóló 2017. évi CXVIII. törvény 1. § (8) bekezdése zárja ki a magánszakértő alkalmazását a bíróság hatáskörébe tartozó polgári nemperes eljárásokban. A személyi állapotot érintő perekkel összefüggésben a Kúria 18. számú KT állásfoglalásában rámutatott, hogy a gondnoksági perekben a bíróság kizárólag kirendelt szakértőt alkalmazhat. A kirendelésre sor kerülhet a fél bizonyítási indítványára [Pp. 275. § (1) bek. és 307. § (1) bek.], emellett, ha azt a bíróság szükségesnek tartja, a szakértői bizonyítást hivatalból is elrendelheti [Pp. 276. § (2) bek. és 434. § (1) bek.]. A gondnoksági perekben a törvény a magánszakértő alkalmazását kizárja [Pp. 444. § (1) bek.], azonban a más eljárásban kirendelt szakértő véleményének figyelembevételére – meghatározott feltételek fennállása esetén – van lehetőség. Az egyéb személyi állapotot érintő perekben a bíróság kirendelt szakértőt és magánszakértőt is alkalmazhat, valamint a más eljárásban kirendelt szakértő szakvéleményét is figyelembe veheti.

A Pp. novellát megelőzően a Pp. 434. § (1) bekezdése a személyi állapotot érintő perek közös szabályai között rögzítette a bíróság hivatalból bizonyítási lehetőségét. Ebből következik, hogy a gondnoksági perekon kívül valamennyi más személyi állapotot érintő perre igaz, hogy megengedett a magánszakértői bizonyítás, ugyanakkor a hivatalból bizonyítás törvényi lehetősége miatt a bíróság nincs kötve a fél által előterjesztett szakértői bizonyítási indítványhoz. Ha a peres fél magánszakértői bizonyítás elrendelésére tett indítványt, a bíróság dönthetett úgy, hogy a hivatalból bizonyítás keretében szakértőt rendel ki. Különösen nagy jelentősége van ennek az értelmezésnek a szülői felügyelettel kapcsolatos perekben: ha a bizonyító fél e perekben magánszakértői bizonyítást indítványoz, akkor az ellenérdekű fél is jogosult magánszakértői bizonyítást indítványozni, ha a két magánszakértői vélemény között szakmai ellentét áll fenn, akkor annak feloldására a bíróság kirendelt szakértőt fog alkalmazni.⁶ Ennek következtében előfordulhat, hogy a perrel érintett kiskorú gyermeket három szakértő is vizsgálja, mely nyilvánvalóan ellentétes a Ptk. 4:2. § (1) bekezdésében rögzített, a gyermek érdekének és jogainak fokozott védelmére vonatkozó alapelvvel. Ez esetben a bíróság helyesen dönt akkor, amikor hivatalból kirendelt szakértőt alkalmaz.⁷

Ezen okból egyetérthetünk azzal a jogalkotói döntéssel, hogy kizárt a magánszakértői bizonyítás lehetősége valamennyi személyi állapotot érintő perben. A személyi állapotot érintő perek közül a házassági és szülői felügyelettel kapcsolatos perekben mindenekelőtt a kiskorú gyermek kímélete érdekében, a származási perekben a szakértői bizonyítás sajátossága⁸, továbbá

6 Pp. 316. § (2) bek. e) pont, 307. § (1) bek. b) pont

7 PARLAGI Mátyás: *Szakértők*; in: VARGA István (szerk.): A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja II/III.; HVG-ORAC Kiadó, Bp. 2018. 1256-1257. o.

8 A származási perekben ma már szinte kizárólagosnak tekinthető a DNS vizsgálat mint a származás megállapításához szükséges orvosszakértői vizsgálat. A 282/2007. (X. 26.) Korm. rendelet 2. számú mellékletében meghatározott szakkérdésekben szakértőként kizárólag az ott felsorolt intézmények járhatnak el. A 2. számú melléklet 2. a) pontja alapján DNS szakvéleményt polgári perekben csak orvostudományi képzést folytató egyetem orvostani intézete vagy a Nemzeti Szakértői és Kutató Központ (a továbbiakban: NSZKK) adhat. A származási perekben a bíróság ezen intézmények egyikét rendeli ki a szakértői bizonyítás lefolytatására. Elviekben a Pp. novella hatályba lépése előtti szabályok szerint nem volt kizárt a magánszakértői bizonyítás a származási perekben, de a 282/2007. (X. 26.) Korm. rendelet 2. számú mellékletében rögzített egyetemi orvostani intézetek vagy az NSZKK a kirendelések teljesítése mellett jellemzően nem vállalt megbízásokat.

a valamennyi státuszperben a bíróság rendelkezésére álló hivatalbóli bizonyítás lehetősége miatt is indokolt a magánszakértői bizonyítás kizárása.⁹

2.2. Jogalkotói válaszok az igazságügyi szakértői hiány problémájára

Az igazságügyi szakértői hiány kérdése az utóbbi években a polgári igazságszolgáltatás egyik visszatérő, rendszerszintű problémájává vált, amely különösen élesen jelentkezik a családjogi perekben. Ezen eljárások sajátosságaiból fakadóan – mindenekelőtt a szülői felügyelet rendezésével összefüggő ügyekben – a bíróság döntésének megalapozása gyakran elválaszthatatlan az igazságügyi pszichológus szakértő igénybevételeitől. A szakértői kapacitások korlátozottsága azonban az eljárások elhúzódásához vezethet, ami nem csupán a felek eljárási jogait érinti hátrányosan, hanem közvetlenül veszélyeztetheti a gyermek mindenek felett álló érdekének érvényesülését is. A probléma hátterében több tényező együttes hatása áll: a szakértői díjazás relatív alacsony szintje, a szakemberek túlterheltsége, a megfelelően képzett szakértők korlátozott száma, valamint az ügyek számának és komplexitásának növekedése.

A jogalkotó e kihívásokra reagálva több irányból is kísérletet tett a szakértői rendszer működőképességének javítására. Egyrészt sor került az igazságügyi szakértői tevékenység szabályozásának átfogóbb rendezésére, amelynek keretében pontosításra kerültek a szakértővé válás feltételei, valamint a szakértői névjegyzékbe történő felvétel és az abban való szereplés kritériumai. E lépések célja kettős: a szakértői tevékenység szakmai színvonalának biztosítása mellett a szakértői névjegyzékbe vételhez szükséges feltételek könnyítése, valamint egyes szakterületi kompetenciák vonatkozásában jelentkező kritikus hiány gyors orvoslása céljából az eseti szakértői bizonyítás körének bővítése.

A jogalkalmazói visszajelzések szerint egyes szakterületeken, így például különösen az igazságügyi pszichiátria és a klinikai és mentálhigiéniai felnőtt- és gyermek szakpszichológus vagy építésügyi, informatikai szakterületeken jelentős időszakos igazságügyi szakértőhiány tapasztalható, amely

9 A Pp. novella végső előterjesztői indokolása; részletes indokolás az 51. §-hoz

nagymértékben hozzájárul az eljárások elhúzódásához. A probléma gyors orvoslása érdekében a jogalkotó első lépésként az eseti szakértők alkalmazásának lehetőségét kívánta kiszélesíteni. Az igazságügyi szakértőkről szóló 2016. évi XXIX. törvény (a továbbiakban: Szaktv.) ugyanis kivételesen teszi lehetővé igazságügyi szakértő helyett megfelelő szakértelemmel rendelkező eseti szakértő igénybevételét. Az eseti szakértő igénybevételének egyik indoka lehet, hogy az adott szakterületen időszakos hiány miatt bejegyzett igazságügyi szakértő nem tud eleget tenni a kirendelésnek. Az igazságügyi tárgyú törvények módosításáról szóló 2024. évi XVII. törvény a Szaktv. 4. § (4) bekezdésének módosításával egyfelől az eljárások hatékonyságának fokozása céljából bevezette az előzetes tájékozódás intézményét. Ennek keretében a kirendelő szervnek lehetősége van arra, hogy még a szakértő kirendelése előtt elektronikus levélben (e-mailben) megkeressen több, az adott szakterületre bejegyzett igazságügyi szakértőt az ügy tényállásának rövid ismertetése mellett, hogy tudja-e vállalni a kirendelést. Ha az előzetes tájékozódás keretében megkeresett igazságügyi szakértők rövid határidőn belül úgy nyilatkoznak, hogy nem tudnak eleget tenni a kirendelésnek, a kirendelő szerv számára megnyílik az eseti szakértő igénybevételének lehetősége. Ennek szükségességét és következményét minden esetben a kirendelő szervnek kell mérlegelnie. Az előzetes tájékozódás jogintézményének bevezetése alkalmas az eljárások észszerű gyorsítására, mert még a szakértő kirendelése előtt kiderül, hogy a szakértő rendelkezik-e megfelelő kapacitással a kirendelés teljesítéséhez. Jogalkalmazói visszajelzések szerint a kirendelést megelőző tájékozódást a kirendelő szervek egyébként is gyakran folytatnak, ennek törvényi háttérét is megteremti a módosítással a jogalkotó. A Szaktv. 4. § (4) bekezdésének további kiegészítése példálózó felsorolást ad arra nézve is, hogy az eseti szakértő, az egyes szakterületek sajátosságaira tekintettel, milyen esetben tekinthető megfelelő szakértelemmel rendelkező személynek.¹⁰

A névjegyzékbe vett igazságügyi szakértők számának csökkenése miatt került sor az egyes törvényeknek az igazságügyi szakértőkkel és a szakértői bizonyítással összefüggő módosításáról szóló 2024. évi LI. törvény elfogadására is. E módosítás alapvető célkitűzése az igazságügyi szakértőkkel kapcsó-

10 A 2024. évi XVII. törvény miniszteri indokolása, a 77. §-hoz fűzött részletes indokolás

latos jogi környezet egyszerűsítése volt, mely által vonzóbbá válhat a szakértői pálya, és a megfelelő szaktudással és szakmai tapasztalattal rendelkező személyeket az igazságügyi szakértői névjegyzék irányába lehet terelni. Azok a személyek, akik az egyes ágazati szakértői jegyzékekben szakértőként be vannak jegyezve, kérelemre – a képesítési feltételek névjegyzéket vezető hatóság általi vizsgálata nélkül – az igazságügyi szakértői névjegyzékbe is bejegyzésre kerülhetnek. Kibővítésre kerülnek a kirendelhető szakértők egyrészt a költségvetési szervként működő tudományos kutatási tevékenységet végző kutató intézetekkel, másrészt a hazánkban államilag elfogadott képzést adó egyetemekkel, doktori iskolákkal, mint eseti szakértőkkel. A szakértői tevékenységgel kapcsolatos számos adminisztratív korlátozás egyszerűsítésre került, így eltörölték a szakértőjelölti időt, a kötelező gyakorlati idő 2 évre csökkent, negyedéves helyett éves adatszolgáltatás került bevezetésre, valamint kötelezővé vált a szakértők esetében is az elektronikus kapcsolattartás. Végezetül a szakértők szakmai továbbképzése a Kamarától átkerült az Igazságügyi Minisztérium által felügyelt Igazságügyi Szolgálatok Jogakadémiájához.¹¹

A szakértői hiány kiküszöbölésére tett jogalkotói lépéseket illetően a szakirodalomban kritikus vélemények is napvilágot láttak. A törvénymódosításokból ugyanis levonható az a következtetés is, hogy azok egy része valójában nem az igazságügyi, hanem az eseti szakértői lét felé tereli a szakembereket, ami számos kockázatot rejt magában az igazságszolgáltatás számára. Másrészt, akár az eseti szakértői, akár az igazságügyi szakértői közreműködés lehetőségét vizsgáljuk, a módosítás olyan könnyítéseket tartalmaz, amelyek valóban gyorsítják a szakértővé válás folyamatát, viszont ezt többnyire a minőség rovására teszik. Nogel Mónika véleménye szerint ugyanakkor az igazságügyi szakértői pályát választók számára a kiszámítható jogi környezet, egyértelmű szabályok és szakmai, anyagi megbecsülésük (nem feltétlenül szakértői óradíj mértéke, hanem pl. a kifizetés gyorsasága) nagyobb súllyal eshet latba, mint az, hogy minél hamarabb bekerüljenek a szakértői névjegyzékbe.¹²

11 A 2024. évi LI. törvény miniszteri indokolása, a 8-10. §-hoz fűzött részletes indokolás

12 NOGEL Mónika: *A kompetens szakértő közreműködését biztosító jogi szabályozás zsákutcai Magyarországon*, Büntetőjogi Szemle 2024/2. 57. o.

2.3. Az igazságügyi szakértők díjazása

A jogalkotó figyelmet fordított a szakértői díjazás kérdésére is, felismerve, hogy a megfelelő anyagi ösztönzők hiánya hozzájárul a szakértői pálya alacsony vonzerejéhez. A díjazási rendszer módosítása – legalább részben – azt a célt szolgálta, hogy növelje a szakértői tevékenység presztízsét és elősegítse új szakemberek bevonását a rendszerbe. Ezzel összefüggésben jelentőséggel bírnak a szakértői képzés és továbbképzés fejlesztésére irányuló törekvések is, amelyek hosszabb távon az utánpótlás biztosítását célozzák.

A jogalkotó a szakértői tevékenység színvonalának emelkedését várta a finanszírozás újragondolt szabályozásától, amelynek lényege, hogy a díjakat elsődlegesen a piaci viszonyok határozzák meg. Ezért alapvetően a szakértői munka ellenértéke szabad megállapodás tárgya. A szakértői tevékenységért járó munkadíjból és költségtérítésből álló szakértői díj megállapításának szabályait általánosságban a Szaktv., részletesen az igazságügyi szakértők díjazásáról szóló 3/1986. (II. 21.) IM rendelet (a továbbiakban: Díjrendelet) tartalmazza. A Díjrendelet tételesen csak azokban az ügyekben határozza meg az egyes vizsgálatok elvégzéséért felszámítható munkadíjat és költségeket, amelyekben a hatóság (bíróság) hivatalból folytat le bizonyítást, vagy a bizonyítás hivatalból történő elrendelésének is helye lenne; egyébként a szakértő a díjjegyzékével érvényesíteni kívánt - egy órára eső vagy tételesen megjelölt - munkadíját maga állapítja meg; a költségeit köteles tételesen, számlával alátámasztottan igazolni vagy megjelölni a Díjrendelet szerinti költségátalány mértékét.¹³

A jogalkotó több lépésben is emelte a Díjrendeletben I. mellékletében rögzített szakértői munkadíjakat. 2022. március 3. napjától első lépésben 50%-al, majd 2023. január 1. napjától további 50%-is emelés történt.¹⁴ Legutóbb a 2025. január 1. napján hatályba lépő 24/2024. (XII. 18.) IM rendelet emelte a munkadíjak összegszerűségét további 20%-al.

13 PRIBULA László: *A szakértői díj meghatározásának gyakorlati problémái a megújított polgári perrendi modellben*, Jogtudományi Közlöny 2022/2. 51. o.

14 SZILVÁSSY Zoltán: *Kitekintés az igazságügyi orvosszakértés működésére, finanszírozására a gyakorlatban*, JURA 2025/3. 155. o.

Mindezen intézkedések ellenére megállapítható, hogy a szakértői hiány problémája teljeskörűen nem került felszámolásra. A gyakorlatban továbbra is tapasztalhatók jelentős késedelmek, mely állítás igaz a pszichológiai szakértői vizsgálatokat illetően is, ami a családjogi perek időszerű lezárását nehezíti. E körülmény arra utal, hogy a jogalkotói beavatkozások bár kétségtelenül szükségesek és részben eredményesek, önmagukban nem elegendők a strukturális problémák megoldásához. A szakértői rendszer hatékony működésének biztosítása ezért további, komplex – nem csupán jogi, hanem intézményi és finanszírozási – intézkedéseket igényel.

3. Hang- és videofelvételek a családjogi perekben

3.1. A jogsértő bizonyítási eszközök szabályozása a Pp.-ben

A bizonyítás szabályozása körében a Pp. jelentős újítása volt, hogy a Pp. 269. §-a rendelkezik a jogsértő bizonyítási eszközökről és azok felhasználhatóságáról, figyelemmel arra, hogy a gyakorlatban egyre többször merült fel az a kérdés, hogy felhasználhatók-e a jogellenes vagy jogellenesen megszerzett bizonyítékok. A leggyakrabban ezek titkos kép- és hangfelvételek formájában jelentkeznek, illetve egyre gyakrabban merül fel az elektronikus kapcsolattartás során a bizalmasan kezelt információk jogellenes felhasználásának, nyilvánosságra hozatalának, így a magánszféra sérelmének a problémája.¹⁵ A családjogi perek jellemvonása, hogy ezek a bizonyítási eszközök egyre gyakrabban fordulnak meg a tárgyalóteremben.

A Pp. 269. §-ának köszönhetően állíthatjuk, hogy a joggyakorlatban oldódott a bíróságok részéről jelentkező, merev elutasító hozzáállás a titokban készült, vagy más okból személyiségi jogot sértő hang- és videofelvételek bizonyítékként történő befogadását illetően. A Pp. 269. § (4) bekezdésében rögzített mérlegelési szempontok kialakítását nagymértékben meghatározta a Kúria BH2015. 38. sz. döntésében kifejtett jogi érvelés: a szabad bizonyítás elvéből adódóan nincs akadálya annak, hogy a fél a gyermekelhelyezési perben jogsértően keletkezett hangfelvételt használjon fel, feltéve hogy a

15 Miniszteri indokolás, a Pp. 269. §-ához fűzött részletes indokolás

perben e nélkül megnyugtató döntés nem hozható, mivel a valós tényállás csak ezzel a bizonyítási eszközzel deríthető fel. A hangfelvétel bizonyító erejének megítélésénél figyelemmel kell lenni az elkészítés körülményeire és annak esetleges manipulálhatóságára. A bíróság ugyanis figyelembe vette azt a körülményt, hogy a bizonyító fél a felvétel elkészítése céljából bizonyos élethelyzeteket kiprovokálhat a másik féltől, illetve a hangfelvétel anyaga utólag is manipulálható, hamisítható.

A Kúria Pfv. 20.479/2020/4. precedens határozata olyan szempontból érdekes, hogy egy perben felhasznált titokban készített hangfelvétel miatt kezdeményezett személyiségi jogi perben született. A személyiségi jogi per felpere-se balettigazgató, az alperes a felperesnél balett-táncos volt, közalkalmazotti jogviszonyát munkáltatója 2018. júliusában felmentéssel megszüntette. Az alperes munkaügyi pert indított a jogviszony jogellenes megszüntetésének megállapítása iránt. Az alperes a felperessel 2018. február 28-án folytatott beszélgetésről készült CD-felvételt, valamint a beszélgetés írásbeli kivonatát a munkaügyi perben bizonyítékként használta fel. A hanganyag rögzítéséhez és felhasználásához az alperes nem kérte a felperes hozzájárulását.

A személyiségi jogsértés miatt kezdeményezett perben hozott kúriai ítélet elvi tartalma a következőket hangsúlyozta. Bizonyíték személyiségi jogsértéssel történő megszerzése (az ellenérdekű fél hozzájárulása nélkül egy beszélgetés rögzítése) és peres eljárásban való felhasználása esetén egyedi alapjogi mérlegelés szükséges annak eldöntéséhez - és ezáltal a személyiségi jogi felelősség alóli mentesüléshez -, hogy az igazság kiderítéséhez fűződő érdek, vagy az ellenérdekű fél magánszféra védelméhez fűződő érdeke az erősebb. Ennek során vizsgálni kell, hogy a vitatott jogi kérdés eldöntése (a bizonyítás) egyéb módon lehetséges volt-e, illetve a készítő/felhasználó fél őt közvetlenül fenyegető jogsértés helyzetében volt, illetve miként viszonyul egymáshoz az őt fenyegető, valamint az általa okozott jogsértés tárgyi súlya.

A perben hozott jogerős döntés olyan szempontból érdekes, hogy a személyiségi jogsértés miatt előterjesztett kereseti kérelem sérelemdíj jogcímén 100.000,- forint volt, melyet a bíróság megítélt. Ezt az összeget látta indokoltnak az alapjogi mérlegelés elvégzését követően, mely alapvetően nem minősül egy markáns jogkövetkezménynek.

3.2. Új kihívások – a mesterséges intelligencia által generált bizonyítékok

2014-től az informatika gyors fejlődése egy drámai új technológiai formát hozott magával: a generatív mesterséges intelligenciát („GenMI”). Ez korábban elképzelhetetlen kreatív alkalmazások számára látszólag korlátlan lehetőségeket kínált, de ezzel együtt egy sötétebb oldala is megjelent: olyan szintetikus vagy „hamis” szövegek, képek, hanganyagok és audiovizuális ábrázolások létrehozásának képessége, amelyek annyira valósághűek, hogy szinte lehetetlenné vált – még a számítástechnikusok számára is – megkülönböztetni az eredeti és a hamis tartalmakat. Ezzel az új technológiával együtt új kifejezések is megjelentek, többek között a „hallucinációk” és a „deepfake-ek”. A GenMI technológia használata nem korlátozódott az informatikai szakemberekre. Az interneten bárki számára könnyen elérhető, alig vagy egyáltalán nem jár költséggel azok számára, akik rendelkeznek számítógéppel és internet-hozzáféréssel. Nem túlzás azt mondani, hogy a GenMI demokratizálta a csalást, és hogy az interneten egyre növekvő mennyiségű tartalom ma már szintetikus vagy AI által generált. A deepfake-eket szatíra és szórakozás céljára használják alapvetően, de sajnos arra is, hogy megalázzák és tönkre tegyék a hamisítványokban ábrázolt személyek hírnevét és karrierjét, hogy terjeszthessék a dezinformáció, de használják a közvélemény félrevezetésére is. Ezek a technológiai megoldások és problémák minden bizonnyal szerepet fognak játszani az igazságszolgáltatásban, a bírósági ügyek elbírálásában, ahol a bírák komoly kihívásokkal szembesülnek majd a komplex mesterséges intelligencia rendszerek működésének és eredményeinek megértése, valamint a valóság és a valótlan megkülönböztetése terén.¹⁶

A családjogi perekben a következő évek kihívásait a mesterséges intelligencia által generált bizonyítékok megjelenése fogja jelenteni. Nemzetközi szinten például már egy 2020-as brit gyermekelhelyezési vitában megjelent ez a probléma, ahol az apát fenyegető és erőszakos jelleműnek ábrázolta az ellenérdekű fél oly módon, hogy a bíróságon lejátszott egy állítólag róla ké-

16 GROSSMAN, Maura R. – GRIMM, Paul W.: *Judicial Approaches to Acknowledged and Unacknowledged AI-Generated Evidence*; Columbia Science and Technology Law Review 2025/2. DOI: 10.52214/stlr.v26i2.13890 110. o.

szült telefonfelvételt.¹⁷ Az apát képviselő ügyvéd által a felvétel metaadatairól készített későbbi elemzés feltárta, hogy az anya „szoftvert és online útmutatókat” használt a felvétel előállításához.⁵⁶ Ebből következik, hogy a ténylegesen és állítólagosan AI által generált hang-, videó- és képi bizonyítékok a közeljövőben valószínűleg számos, különböző típusú ügyben felbukkannak majd a bíróságokon.

Az Európai Unió mesterséges intelligenciáról szóló rendelete¹⁸ meghatározza a *deepfake* fogalmát. E definíció szerint olyan mesterséges intelligencia által generált vagy manipulált kép, illetve audio- vagy videótartalom értendő e kifejezés alatt, amely hasonlít létező személyekre, tárgyakra, helyekre, entitásokra vagy eseményekre, és amely egy személy számára megtévesztő módon autentikusnak vagy valóságosnak tűnik.¹⁹

A mesterséges intelligenciával vagy *deepfake* programmal előállított vagy utóbb módosított bizonyítékok legalább négy különböző módon kerülhetnek a bíróság elé:

1. Az első eset az, amikor mindkét fél egyetért abban, hogy a szóban forgó bizonyíték egy mesterséges intelligencia-rendszer terméke. Például egy leendő munkavállalót egy HR-célú mesterséges intelligencia-szűrő-eszközzel vizsgálnak meg, és nem kap állásajánlatot. A jelentkező pert indít a leendő munkáltató ellen, azt állítva, hogy a mesterséges intelligencia-eszköz, illetve a munkáltató által az eszköz használata diszkriminatív volt.
2. A második eset az, amikor az egyik fél szakértője nyilvánosságra hozza egy MI-eszköz használatát a szakértői jelentésében szereplő elemzés alátámasztására.

17 Patrick RYAN: *Deepfake Audio Evidence Used in UK Court to Discredit Dubai Dad*, NAT'L NEWS (Feb. 8, 2020) <https://www.thenationalnews.com/uae/courts/deepfake-audio-evidence-used-in-uk-court-to-discredit-dubai-dad-1.975764> [letöltve: 2026. 03. 23.]

18 Az Európai Parlament és a Tanács 2024. június 13-i (EU) 2024/1689 RENDELETE a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok megállapításáról, valamint a 300/2008/EK, a 167/2013/EU, a 168/2013/EU, az (EU) 2018/858, az (EU) 2018/1139 és az (EU) 2019/2144 rendelet, továbbá a 2014/90/EU, az (EU) 2016/797 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (röviden: mesterséges intelligenciáról szóló rendelet, MI Rendelet). A *deepfake* fogalmat a rendelet 3. cikk 60. pontja tartalmazza.

19 Ehhez lásd részletesebben HALÁSZ Csenge: *A deepfake-technológia személyiségi jogi hatásai*, Magyar Jog 2025/12. 770-773. o.

3. A harmadik eset az, amikor egy fél MI-támogatott bizonyítékot vagy szemléltető anyagot kíván bemutatni, mint ahogyan az a *State v. Puloka* ügyben²⁰ történt. A Puloka-ügyben – amely az első ilyen jellegű eset volt – a bíróság elutasította az MI-vel kiegészített videó bizonyítékok elfogadhatóságát. A vádlottat három rendbeli gyilkossággal vádolták egy 2021-es lövöldözés kapcsán, amelyet egy szemtanú okostelefonjával rögzítettek. A védelem az eredeti videó alacsony felbontásának, mozgás-elmosódásának, homályos képeinek a javítását célzó, MI-vel javított videóváltozatok elfogadását kérte. A tisztaság javítása érdekében a védelem szakértője egy MI-alapú videószerkesztő eszközt használt, hogy „intelligensen nagyítsa fel a videót a felbontás növelése érdekében”, élességet, kontúrokat és simább éleket adva a videóban szereplő tárgyaknak. A bíróság elutasította az MI-vel javított videók felvételét.²¹

Az 1-3. pontban ismertetett eseteknek az a közös vonása, hogy a felek egyetértenek abban, hogy bizonyos bizonyítékokat MI segítségével hoztak létre, elemeztek vagy módosítottak. A bíróság előtt folyó elfogadhatósági vita ez esetekben az MI által generált bizonyítékok, illetve az azok létrehozásához használt MI-eszköz „pontosságát” érinti.

4. Ettől élesen elkülönül az a helyzettel, amikor a bíróság előtt folyó vita a bizonyíték hitelességét érinti: az egyik fél azt állítja, hogy a bizonyíték hiteles, míg a másik azt állítja, hogy az egészben vagy részben MI által generált. Ez a negyedik módja annak, ahogyan az MI által generált bizonyíték (vagy potenciálisan MI által generált bizonyíték) megjelenhet a bíróság előtt.²²

Ez a négy helyzet eltérő kérdéseket vet fel a bírósági eljárásban. Az első három esetben a vita lényegében megegyezik bármely olyan vitával, amely új tudományos vagy műszaki bizonyítékok elfogadhatóságát érinti, és amelyben a bíróság előtt álló kérdések a bizonyíték tudományos hitelessé-

20 *State v. Puloka*, No. 21-1-04851-2 (Wash. Super. Ct. Mar. 29, 2024)

21 QUILTY, Kevin J.: *Washington Court Rejects Novel Use of AI-Enhanced Video in Trial* (May 23, 2024) <https://www.gtlaw.com/en/insights/2024/5/washington-court-rejects-novel-use-of-ai-enhanced-video-in-trial> [letöltve: 2026. 04. 15.]

22 GROSSMAN, Maura R. – GRIMM, Paul W.: *Judicial Approaches to Acknowledged and Unacknowledged AI-Generated Evidence*; Columbia Science and Technology Law Review 2025/2. DOI: 10.52214/stlr.v26i2.13890 120-122. o.

gére vagy helyességére összpontosulnak. Az, ami miatt a mesterséges intelligencia ügye nehezebbnek tűnhet, mint más technológiákat érintő ügyek, az az, hogy működése „fekete doboz” jellegű vagy szabadalmaztatott lehet, így azt nem lehet könnyen elmagyarázni a feleknek vagy a bíróságnak.²³ A bíróságok számára kétségtől nehezebb feladatot azok az esetek jelentik, amikor a bizonyíték tényleges hitelessége vitatott.

Mondhatnánk, hogy a mai *deepfake*-ek semmiben sem különböznek a bíróságok előtt a múltban felbukkanó hamis és hamisított bizonyítékoktól, eddig is találkozhattunk hamis vagy hamisított okiratokkal a tárgyalótermekben. A *deepfake*-technológiával kapcsolatban azonban új problémák adódnak: nagy sebességgel terjed, könnyen és ingyenesen hozzáférhető bárki számára az interneten. Ma gyakorlatilag bárki ingyenesen, öt perc alatt készíthet meggyőző hamis képeket, hanganyagokat és videókat. Másodszor, a technológia villámgyorsan fejlődik, és az MI-felismerő technológia egyszerűen nem tud lépést tartani a szintetikus tartalmak elterjedésével. Nem várható, hogy a *deepfake*-felismerő technológia a közeljövőben kellően megbízható vagy könnyen elérhető lesz mindenki számára. Folyamatos fegyverkezési verseny fog zajlani, ahogyan az a spamszűrés esetében is volt és van. Harmadszor, a *deepfake*-bizonyítékok mélyreható hatással lehetnek a bíró álláspontjára. Általánosságban ugyanis kijelenthető, hogy „az emberek hajlamosak a képeket és más digitális médiaformákat névértéken elfogadni”, és hogy „az emberek a vizuális észlelést más igazságjelzőknél is fontosabbnak tartják”.²⁴

Az Egyesült Királyságban a Warwicki Egyetemen 2010-ben végzett empirikus kutatásban a kutatók azt vizsgálták, hogy a videó milyen pszichológiai hatással van a személyes megfigyelések rekonstruálására. A kutatók 60 egyetemistát kértek meg, hogy egy közös helyiségben végezzenek el egy számítógépes szerencsejáték-feladatot. A feladat befejezése után a hallgatók felének megmutattak egy digitálisan módosított videót, amelyen egy másik

23 Brandon L. GARRETT – Cynthia RUDIN: *The Right to a Glass Box: Rethinking the Use of Artificial Intelligence in Criminal Justice*, 109 Cornell Law Review 561-627. o. (2024) https://scholarship.law.duke.edu/faculty_scholarship/4297/ [letöltve: 2026. 04. 15.]

24 GROSSMAN, Maura R. – GRIMM, Paul W.: *Judicial Approaches to Acknowledged and Unacknowledged AI-Generated Evidence*; Columbia Science and Technology Law Review 2025/2. DOI: 10.52214/stlr.v26i2.13890 124-125. o.

résztvevő csalást követett el, holott valójában egyik hallgató sem csalt. A videót megtekintő alanyok közel fele hajlandó volt tanúskodni arról, hogy személyesen látta a másik alany csalását a hamis videó megtekintése után, míg csak minden tizedik volt hajlandó ugyanezt tanúskodni, miután a kutató egyszerűen csak beszámolt nekik a csalási esetről, ahelyett, hogy megmutatta volna nekik a *deepfake* bizonyítékot.²⁵

A rövid problémafelvetést követően összegzőképpen rögzíthető, hogy a generatív mesterséges intelligencia és különösen a *deepfake*-technológia megjelenése alapvetően új kihívásokat fog teremteni a polgári perbeli bizonyítási eljárásban. A *deepfake*-ek külön veszélye abban áll, hogy erős pszichológiai hatást gyakorolnak a befogadóra: a vizuális és audiovizuális tartalmakat a bírák és a tanúk hajlamosak nagyobb bizonyító erővel felruházni, ami torzíthatja a tényállás megállapítását. Mindezt súlyosbítja, hogy a felismerő technológiák jelenleg nem képesek lépést tartani a generatív rendszerek fejlődésével, így a bizonyítási eljárásban egyfajta „technológiai fegyverkezési verseny” alakul ki.

A magyar Pp. bizonyítási szabályok módosításának szükségessége e körben megfontolandó, bár kijelenthető, hogy a jelenlegi helyzet még kezelhető a hatályos rendelkezések mentén. A Pp. hatályos szabályozása, különösen a tényállás szabad megállapításának elve, a bizonyítékok szabad mérlegelése, valamint a szakértői bizonyítás lehetősége elvileg alkalmas keretet biztosít a *deepfake* bizonyítékok értékelésére. Ugyanakkor a technológia sajátosságaira tekintettel indokolt lehet a szabályozás pontosítása, például a digitális bizonyítékok hitelességének vizsgálatára, a szakértői bizonyítás erősítésére, illetve speciális bizonyítási standardok kialakítására olyan megfontolás mentén, hogy ne keletkezzen „eljárás az eljárásban”, és a pertartam indokolatlan elhúzódását ne eredményezze a bizonyítékok hitelessége feletti vita a felek között.²⁶

25 A kutatási eredményt lásd részletesen: Kimberley A WADE: *Can Fabricated Evidence Induce False Eyewitness Testimony?*, Applied Cognitive Psychology, October 2010 24(7): 899-908. o.

26 Udvary Sándor erre a problémára az okiratokra vonatkozó vélelmekhez hasonló rendszert javasol. Erről lásd részletesen UDVARY Sándor: *Audiovizuális bizonyítékok a deepfake korszakában*, Jogtudományi Közlöny 2026/1. 39-47. o., <https://doi.org/10.59851/jk.81.01.6>

4. Záró gondolatok

A családjogi perekben a bizonyítás sajátossága, hogy érzelmileg túlfűtött, torzított információkra épül, és a bíróság közvetett bizonyítékokból rekonstruálja a valóságot.²⁷ Jelen tanulmány kísérletet tett arra, hogy rámutasson, a családjogi perekben a bizonyítás sajátos, több szempontból is fokozott érzékenységet igénylő terület, ahol a bíróságoknak nem csupán a tényállás feltárása és a gyermek mindenek felett álló érdekének érvényesítése között kell egyensúlyt teremteniük. A szakértői bizonyítás meghatározó szerepe, a jogsertő bizonyítási eszközök egyre gyakoribb megjelenése, valamint a technológiai fejlődésből fakadó új kihívások együttesen olyan komplex problémakört alkotnak, amely a jogalkalmazás folyamatos alkalmazkodását teszi szükségessé.

Megállapítható, hogy a jogalkotó az elmúlt években több irányból is igyekezett reagálni a felmerülő nehézségekre, különösen a szakértői hiány kezelésére és a bizonyítási keretek pontosítására. E beavatkozások azonban – bár kétségtelenül előrelépést jelentenek – önmagukban nem képesek maradéktalanul kezelni a rendszer strukturális problémáit.

A jövő szempontjából különös jelentőséggel bír a mesterséges intelligencia és a *deepfake*-technológia térnyerése, amely a bizonyítás hagyományos alapjait kérdőjelezi meg. Bár a hatályos polgári perrendtartás elvi szinten alkalmas lehet e jelenségek kezelésére, hosszabb távon elkerülhetetlennek tűnik a bizonyítási szabályok további finomítása, különösen a digitális bizonyítékok hitelességének vizsgálata és a szakértői bizonyítás szerepének megerősítése terén.

27 Ehhez lásd részletesen VISONTAI-SZABÓ Katalin: *A bizonyítás szempontjai és nehézségei a szülői felügyelet rendezésére irányuló perekben*, Családi Jog 2015/1. 24-35. o.

Irodalomjegyzék

- GARRETT, Brandon L. – RUDIN, Cynthia: *The Right to a Glass Box: Rethinking the Use of Artificial Intelligence in Criminal Justice*, 109 Cornell Law Review 561-627. o. (2024) [HTTPS://SCHOLARSHIP.LAW.DUKE.EDU/FACULTY_SCHOLARSHIP/4297/](https://scholarship.law.duke.edu/faculty_scholarship/4297/) [LETÖLTVE: 2026. 04. 15.]
- GROSSMAN, Maura R. – GRIMM, Paul W.: *Judicial Approaches to Acknowledged and Unacknowledged AI-Generated Evidence*; Columbia Science and Technology Law Review 2025/2. 110-155. o. DOI: 10.52214/stlr.v26i2.13890
- HALÁSZ Csenge: *A deepfake-technológia személyiségi jogi hatásai*, Magyar Jog 2025/12. 770-773. o.
- NOGEL Mónika: *A kompetens szakértő közreműködését biztosító jogi szabályozás zsákutcai Magyarországon*, Büntetőjogi Szemle 2024/2. 57-64. o.
- QUILTY, Kevin J.: *Washington Court Rejects Novel Use of AI-Enhanced Video in Trial* (May 23, 2024) <https://www.gtlaw.com/en/insights/2024/5/washington-court-rejects-novel-use-of-ai-enhanced-video-in-trial> [letölve: 2026. 04. 15.]
- RYAN, Patrick: *Deepfake Audio Evidence Used in UK Court to Discredit Dubai Dad*, NAT'L NEWS (Feb. 8, 2020) <https://www.thenationalnews.com/uae/courts/deepfake-audio-evidence-used-in-uk-court-to-discredit-dubai-dad-1.975764> [letöltve: 2026. 03. 23.]
- UDVARY Sándor: *Audiovizuális bizonyítékok a deepfake korszakában*, Jogtudományi Közlöny 2026/1. 39-47. o., <https://doi.org/10.59851/jk.81.01.6>
- VARGA István – ÉLESS Tamás (szerk.): *Szakértői Javaslat az új polgári perrendtartás kodifikációjára*; HVG-ORAC Kiadó Bp. 2016.
- VARGA István (szerk.): *A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja II/III.*; HVG-ORAC Kiadó, Bp. 2018.
- VISONTAI-SZABÓ Katalin: *A bizonyítás szempontjai és nehézségei a szülői felügyelet rendezésére irányuló perekben*, Családi Jog 2015/1. 24-35. o.
- WADE, Kimberley A.: *Can Fabricated Evidence Induce False Eyewitness Testimony?*, Applied Cognitive Psychology, October 2010 24(7): 899-908. o.

A gyermek véleménynyilvánításhoz való jogának érvényesülése az Európai Unió jogában

Tóth Barbara^{*}

1. Bevezető gondolatok

Az EU egy sajátos jogrendet alkot. Az uniós jogforrások szerves részét képezik a tagállamok jogrendszerének. Tartalmazza az elsődleges jogot, amelyet a szerződések, valamint az Európai Unió Alapjogi Chartája fektetnek le, a másodlagos jogot, például a rendeleteket, irányelveket és határozatokat, valamint a nem kötelező érvényű jogi aktusokat, mint például a véleményeket és ajánlásokat.¹ Az uniós jog végrehajtása és érvényesítése elsődlegesen azonban nemzeti szinten történik. Fontos kihangsúlyoznunk, hogy az EU-nak nem volt, és jelenleg sem célja az, hogy a tagállamok nemzeti hagyományait és belső szabályozási rendjét teljesen elsöpörve, egységes anyagi jogi szabályokat alakítson ki. Az anyagi és eljárás jogból eredő eltérések miatt lesz kiemelt jelentősége az Unió kollíziós jogi és joghatósági szabályainak.

Különösen a családjogi tárgyú kérdések azonban tipikusan azok a kérdések, melyekkel kapcsolatos szabályozást az államok többsége nem szívesen engedi ki hatásköréből. Azonban az elmúlt évtizedekben egyre jelentősebb előrelépések figyelhetők meg ennek a területnek az egységes uniós szabályozását illetően, természetesen csak nemzetközi magánjogi aspektusból.

Napjainkban az egyik legprogresszívebben fejlődő emberi jogi terület a gyermeki jogok területe. A gyermek, mint jogalany, és ennek kapcsán a gyermekjogok a jogtudományban és a társadalomtudományokban relatíve

^{*} Egyetemi tanársegéd, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Európai és Nemzetközi Jogi Intézet, kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet, Magánjogi Kutatási Főosztály; DOI: 10.47079/2026.wzsna.csaladjogi.4_3

¹ Az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSZ), 288. cikk, HL 2012 C 326.

későn jelentek meg, hiszen az ENSZ Gyermek jogairól szóló egyezménye csak 1989-ben született meg. A gyermekek jogaik gyakorlása során cselekvőképességük hiánya vagy korlátozottsága miatt kiszolgáltatott helyzetben vannak, így különösen sérülékenyek (és eszköztelenek) az (alapjogi) jogsértések vonatkozásában, hiszen a legtöbb társadalomban a gyermekek hangja „nem hallatszik” messzire. Éppen ezért egy jogvédelem szempontjából különösen rászoruló, sérülékeny társadalmi csoportról van szó.²

Gyermekjogi szempontból az uniós jogalkotásban az Alapjogi Charta, valamint másodlagos jogforrások közül a Brüsszel IIb. rendelet bírnak a legnagyobb jelentőséggel, így jelen tanulmányban a polgári eljárásokban vizsgáljuk a gyermeki jogok érvényesülését, azok közül is a területi korlátok miatt csak a véleménynyilvánításhoz való jogot ez európai unió jogforrásaiknak tükrében.

2. Az EU Alapjogi Charta 24. cikk (1) bekezdése

Eredetileg az Európai Közösségek szerződése nem tartalmaztak hivatkozást az alapvető jogokra. Az EUSz. 6. cikkének (3) bekezdése csupán annyit mondott ki, hogy „[a]z alapvető jogok, ahogyan azokat az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezmény biztosítja, továbbá ahogyan azok a tagállamok közös alkotmányos hagyományaiból következnek”, az uniós jog általános elveit képezik. Így az alapvető jogokat és azok tartalmát az Európai Unió Bírósága (továbbiakban EUB) határozta meg ítélezési gyakorlata során, mint az EJEE-ből és a tagállamok közös alkotmányos hagyományaiból származó uniós jog általános elveit. Az EUB ezeket az elveket alkalmazta az EU jogalkotási és közigazgatási intézkedéseinek jogszerűségének, valamint az uniós jog alkalmazásakor a tagállamok által átvett intézkedések összeegyeztethetőségének felülvizsgálata során.³

Az alapvető jogokat és szabadságokat az Európai Unió Alapjogi Chartája (továbbiakban Charta) fekteti le, amely elsődleges uniós jogként 2009 de-

2 LUX Ágnes: *A gyermekek jogai*, IJOTEN/Alkotmányjog, 13. szócikk, valamint SZEIBERT Orsolya: *A gyermekek sérülékenységének értelmezési lehetőségei és határai*, CSJ, 2025/4., 46-51. o.

3 Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférésről szóló kézikönyv, 20. o.

cemberében vált jogilag kötelezővé, a Lisszaboni Szerződés hatályba lépésével.⁴

A Chartával kapcsolatban le kell szögeznünk, hogy Charta 51. cikke⁵ értelmében a Charta korlátozás nélkül vonatkozik az uniós intézményekre és szervezetekre, illetve a tagállamokra, „annyiban, amennyiben az Unió jogát hajtják végre”. A Magyarázatok az Európai Unió Alapjogi Chartájához⁶ kimondja, hogy a Charta kötelezettségei csak akkor alkalmazandóak, amennyiben tagállamok „az uniós jog alkalmazási körében járnak el”. Mivel az uniós jog végrehajtása és alkalmazása nagymértékben a nemzeti szinten történik, az Unió kötelessége szükségszerűen kiterjed a nemzeti hatóságok által elfogadott aktusokra is, ha ezekről az aktusokról elmondható, hogy hozzájárulnak az uniós jog végrehajtásához. Ha ez nem így lenne, akkor a Charta nem lenne alkalmazandó az uniós jog alkalmazási körébe tartozó számos helyzetre, és így az alapvető jogok uniós jogban biztosított védelme hiányos lenne. A tagállamok Charta tiszteletben tartására vonatkozó kötelezettsége ezért szükségszerű velejárója az EU alapjogi kötelezettségeinek. Kiegészíti a tagállamoknak a saját alkotmányaik és a nemzetközi emberi jogi egyezmények alapján fennálló emberi jogi kötelezettségeit.⁷

Noha az EU mint jogi személy nem csatlakozott az EJEE-hez⁸, azonban az unió tagállamai ugyanakkor egyszerre az EJEE részes államai is. A Charta 52. cikkének (3) bekezdése értelmében „[a]mennyiben e Charta olyan jogokat tartalmaz, amelyek megfelelnek az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezményben biztosított jogoknak, akkor e

4 Az Európai Unió Alapjogi Chartája, HL 2012 C326. Lásd EUSz 6. cikk (1) bekezdést, Az alkalmazandó szerződéses rendelkezés az EUSZ 6. cikkének (1) bekezdése: Az Unió elismeri az Európai Unió Alapjogi Chartájának [...] szövegében foglalt jogokat, szabadságokat és elveket; e Charta ugyanolyan jogi kötőerővel bír, mint a Szerződések.

5 E Charta rendelkezéseinek címzettjei [...] az Unió intézményei, szervei és hivatalai, valamint a tagállamok annyiban, amennyiben az Unió jogát hajtják végre.

6 Magyarázatok az Alapjogi Chartához, HL C 303., 2007.12.14., 32. o.

7 Az Európai Unió Alapjogi Chartájának nemzeti szinten történő alkalmazása a jogalkotásban és a döntéshozatalban, Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége, 2020., ISBN 978-92-9474-871-3, doi:10.2811/465305, 19. o.

8 Az EUSZ 6. cikkének (2) bekezdése szerint az Unió csatlakozik az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezményhez. Azonban a 2/13. sz. véleményében az EUB azt a következtetést vonta le, hogy a javasolt csatlakozási megállapodás alapján történő csatlakozás nem lenne összhangban az Unió elsődleges jogával. Így maga az EJEE nem jogforrása az uniós jognak, és az EUB az uniós jogot önállóan értelmezi.

jogok tartalmát és terjedelmét azonosnak kell tekinteni azokéval, amelyek az említett egyezményben szerepelnek. Ez a rendelkezés nem akadályozza meg azt, hogy az Unió joga kiterjedtebb védelmet nyújtson.” Ez azt jelenti, hogy még ha a Charta nem is vonatkozik a tagállamokra, az EJEE vonatkozhat. Azonban amíg az Európai Unió nem csatlakozott az EJEE-hez, addig az egyezmény nem minősült az uniós jogba formálisan beépült jogi eszköznek.⁹

A Chartában foglalt elveket uniós jogalkotási és végrehajtási aktusokkal, valamint tagállami aktusokkal lehet végrehajtani, amennyiben azok az uniós jogot hajtják végre. A Charta elveire csak a végrehajtási aktus értelmezése kapcsán „lehet hivatkozni a bíróság előtt”. Másképpen megfogalmazva a Charta elvei nem alapoznak meg semmilyen, az uniós intézmények vagy a tagállami hatóságok pozitív intézkedésére vonatkozó közvetlen igényt: csak az EU vagy a nemzeti hatóságok által elfogadott végrehajtási aktussal összefüggésben lehet hivatkozni rájuk.¹⁰

A Charta 47. cikke¹¹ mindenki számára biztosítja a bírósághoz fordulás jogát és a tisztességes eljáráshoz való jogot, amely az uniós jogból eredő összes jogra és szabadságra vonatkozik. Mivel a 47. cikk szerint a bírósághoz fordulás joga mindenkit, megillet, értelemszerűen ebbe beletartoznak a gyermekek is. Ezt erősíti meg a Charta 24. cikke¹², mely értelmében tilos bármilyen diszkrimináció, beleértve az életkoron alapuló diszkriminációt is. Ezáltal fokozott védelemben részesülnek a gyermekek. Eddig a Charta és az EJEE szabályozásában nincs semmiféle eltérés. Azonban a gyermekek jogait illetően a Charta már sokkal részletesebb szabályokat tartalmaz.

9 Az Európai Unió Alapjogi Chartájának nemzeti szinten történő alkalmazása a jogalkotásban és a döntéshozatalban, Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége, 2020., ISBN 978-92-9474-871-3, doi:10.2811/465305, 22. o.

10 EU (2012): Az Európai Unió Alapjogi Chartája (HL C 326., 2012. október 26.), 52. cikk (5) bekezdés; Az Európai Unió Alapjogi Chartájának nemzeti szinten történő alkalmazása a jogalkotásban és a döntéshozatalban, Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége, 2020., ISBN 978-92-9474-871-3, doi:10.2811/465305, 21-22. o.

11 „Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által megelőzően létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja. Mindenkinek biztosítani kell a lehetőséget tanácsadás, védelem és képviselő igénybevételéhez”.

12 Alapjogi Charta 21. cikk (1) „Tilos minden megkülönböztetés, így különösen a nem, faj, szín, etnikai vagy társadalmi származás, genetikai tulajdonság, nyelv, vallás vagy meggyőződés, politikai vagy más vélemény, nemzeti kisebbséghez tartozás, vagyoni helyzet, születés, fogyatékosság, kor vagy szexuális irányultság alapján történő megkülönböztetés.”

A „gyermek jogairól” szóló 24. cikk a Charta „Egyenlőség” című III. fejezetében található. A Charta 24. cikkének (1) bekezdése szerint „A gyermekeknek joguk van a jólétükhöz szükséges védelemhez és gondoskodáshoz. Véleményüket szabadon kifejezhetik. Véleményüket az őket érintő kérdésekben életkoruknak és érettségüknek megfelelően figyelembe kell venni.” A Charta 24. cikke – a Gyermekjogi Egyezmény¹³ 12. cikkével összhangban – biztosítja a gyermekek véleménynyilvánítási jogát. Ugyanakkor érdemes megemlíteni, hogy a Charta 24. cikkének (1) bekezdése ezt a jogot nemcsak a véleményalkotásra képes gyermekek, hanem minden gyermek számára biztosítja.¹⁴ Ez a rendelkezés általánosan alkalmazandó, és nem korlátozódik bizonyos eljárásokra.

A gyermeknek a véleményének szabad kifejezéséhez való joga a Charta egyik alapvető joga, és mint ilyen, közvetlenül hivatkozható mind a nemzetközi, mind a nemzeti bíróságok előtt.¹⁵ A Charta jelentőségét tovább erősíti, hogy az uniós jog másodlagos forrásait a Charta 24. cikkével összhangban kell létrehozni.

Az EUB a C-491/10. PPU. számú, Joseba Andoni Aguirre Zarraga kontra Simone Pelz¹⁶ ügyben értelmezte a Charta 24. cikkének (1) bekezdésében foglalt rendelkezéseket.¹⁷ Az EUB megállapította, hogy mivel a Brüsszel IIa. rendelet nem állhat ellentétben a Chartával, amelynek rendelkezései érvényt szereznek a gyermek meghallgatáshoz való jogának, azokat a Charta 24. cikkének fényében

13 Gyermek Jogairól szóló, New Yorkban 1989. november 20. napján kelt egyezmény – Magyarországon kihirdetve az 1991. évi LXIV. törvénnyel

14 WOPERA Zsuzsa: *Child's Rights to Participate in Particular EU Legal Sources*, In: Márta BENYUSZ – Katarzyna ZOMBORY eds.: *Child-Friendly Justice. The Participation and the Rights of the Child in Court Proceedings From a Central European Comparative Perspective*, Miskolc, Magyarország, Budapest, Magyarország: Central European Academic Publishing (2025) 306. o.

15 A Charta különböző típusú rendelkezéseket vezetett be: jogokat, szabadságokat és alapelveket. Mindegyiket egyformán elismeri a preambulum, azonban az 51. cikk (1) bekezdése előírja, hogy míg a „jogokat” tiszteletben kell tartani, az „alapelveket” be kell tartani, és mindkettő alkalmazását elő kell mozdítani (a szabadságokat a cikk nem említi, de értelemszerűen a szabadságok a jogok tágabb kategóriájába tartoznak). Kétféle jog és szabadság létezik. Az első csoportba tartozó jogok és szabadságok közvetlenül hivatkozhatók az Alapjogi Charta által kötelezett intézmények előtt. További információ: Lukasz BOJARSKI, Dieter SCHINDLAUER és Katrin WLADASCH: *Az Európai Alapjogi Charta mint élő eszköz*, kézikönyv, Róma, Varsó, Bécs, 2014. 20. o.

16 Joseba Andoni Aguirre Zarraga kontra Simone Pelz C-491/10 PPU. sz. ügyben 2010. december 22. napján hozott ítélet [EBHT 2010 I-14247].

17 További információ: RAFFAI Katalin: *A kölcsönös bizalom elve kontra a gyermek meghallgatáshoz való joga – Néhány megjegyzés az Aguirre Zarraga-ügyről*. In: Magyar Jogtudományi Szemle 57, 2016 1. szám, 76–86. o.

kell értelmezni. Ezen túlmenően a rendelet preambulumbekzdésének (19) bekezdése kimondja, hogy a gyermek meghallgatása fontos szerepet játszik a rendelet alkalmazásában, a (33) bekezdés pedig általánosabban hangsúlyozza, hogy a rendelet elismeri az alapjogokat és tiszteletben tartja a Charta alapelveit, biztosítva különösen a Charta 24. cikkében meghatározott gyermek alapjogainak tiszteletben tartását. E tekintetben először is meg kell jegyezni, hogy a Charta 24. cikkéből és a Brüsszel IIa. rendeletről egyértelműen kitűnik, hogy ezek a rendelkezések nem a gyermek meghallgatására, hanem arra vonatkoznak, hogy a gyermeknek lehetősége legyen meghallgatásra. Az Alapjogi Charta 24. cikk (1) bekezdésében megköveteli, hogy a gyermekek véleményüket szabadon kifejezhessék, az őket érintő ügyekben véleményüket „életkoruknak és érettségüknek megfelelően” figyelembe vegyék, és hogy a gyermekekkel kapcsolatos tevékenységekben a gyermek mindenek felett álló érdekét kell érvényesíteni, ez az érdek tehát ezért igazolhatja a gyermek meghallgatásának mellőzését.¹⁸

3. A Brüsszel IIb. rendelet

3.1. A jelenleg hatályos szabályok előzménye, avagy honnan indultunk?

A bírósági eljáráshoz való jog határon átnyúló esetekben történő előmozdítása érdekében számos nemzetközi magánjog jellegű másodlagos uniós jogi eszköz került elfogadásra, hogy segítséget nyújtson annak megállapítására, hogy mely tagországok bíróságai illetékesek valamely polgári jogi jogvitában. Ilyenek például a tanulmány szempontjából is releváns Brüsszel IIb. rendelet. Azonban mielőtt rátérnénk a jelenleg hatályos Brüsszel IIb. rendelet vonatkozó szabályainak ismertetésére, érdemes röviden áttekintenünk a történeti előzményeit, mert ebből tudjuk igazán nyomon követni az EU gyermekbarát igazságszolgáltatásának fejlődését, ezen belül a gyermek véleménynyilvánításhoz való jogának erősödését a másodlagos jogforrásokban.

1998. május 28-án az Európai Közösségek tagállamai aláírták az Európai Unióról szóló szerződés K.3. cikke alapján kidolgozott, a házassági ügyek-

18 OCSKÓ Katalin: *A gyermek véleménynyilvánításhoz való joga*, In: A Brüsszel IIb rendelet kommentárja, Budapest, Magyarország : ORAC Kiadó Kft. (2023) 21. cikk.

ben való joghatóságról, valamint az ítéletek elismeréséről és végrehajtásáról szóló egyezményt (a továbbiakban: Brüsszel II. egyezmény). Először is meg kell jegyezni, hogy ez a jogforrás még nem része az uniós jognak, hanem az Európai Közösségek tagállamai közötti nemzetközi szerződés. Mivel azonban ez a családjogi jogalkotás első lépése, említése elkerülhetetlen.

A Brüsszeli II. egyezmény egy „kettős egyezmény” volt, amely a joghatóságról, valamint az ítéletek elismeréséről és végrehajtásáról tartalmazott rendelkezéseket a házasság felbontás, a különválás vagy a házasság érvénytelenítése, valamint a házastársak gyermekeivel kapcsolatos szülői felelősség kérdéseivel kapcsolatos polgári eljárások tekintetében. Célja elsősorban az volt, hogy az Európai Unión belül egységes joghatósági rendszert hozzon létre, másodsorban pedig hogy az Unió hatálya alá tartozó területeken a határozatok szabad áramlását biztosítsa.

A Brüsszel II. egyezmény hatálya miatt nem tartalmazott külön szabályokat az eljárásban érintett gyermek meghallgatására vonatkozóan. Mindazonáltal az egyezmény 15. cikkében szereplő elismerés megtagadásának okaira vonatkozó szabályok között már megtalálható a gyermek meghallgatására vonatkozó hivatkozás. A 15. cikk (2) bekezdésének b) pontja szerint a házassági eljárás során hozott, a házastársak szülői felelősségére vonatkozó ítéletet nem ismerik el, ha azt – sürgős eset kivételével – anélkül hozták meg, hogy a gyermeknek lehetőséget adtak volna meghallgatásra, megsértve ezzel annak a tagállamnak az eljárási alapelveit, amelyben az elismerést kérik.

Borrás professzor magyarázó jelentésében rámutatott, hogy az 1996. évi hágai egyezményhez hasonlóan¹⁹ [23. cikk(2) bekezdés b) és c) pontja sze-

19 Az 1996. október 19-i, a szülői felelősség és a gyermekek védelmét szolgáló intézkedések tekintetében a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, az elismerésről, a végrehajtásról és az együttműködésről szóló egyezmény (HCCH 1996 gyermekvédelmi egyezmény) egy többoldalú szerződés, amely a határokon átnyúló helyzetekben a gyermekek védelmét szolgáló polgári intézkedések széles körét fedi le. Az egyezmény egységes szabályokat tartalmaz, amelyek megakadályozzák az egymásnak ellentmondó döntéseket, lehetővé teszik a hatóságok közötti határokon átnyúló együttműködést, és biztosítják az intézkedések elismerését és végrehajtását a szerződő felek között. A „Gyermekevédmi szakasz” információkat nyújt az egyezmény működéséről és a Hágai Konferencia tevékenységéről, amelynek feladata az egyezmény végrehajtásának figyelemmel kísérése és a gyermekvédelem területén a nemzetközi együttműködés előmozdítása. <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/specialised-sections/child-protection> [letöltve: 2024. 01. 16.]

rint] az elismerés megtagadásának okai között szerepel [a b) és d) pontban] az a tény, hogy a gyermeknek nem biztosítottak lehetőséget a meghallgatásra, vagy hogy bármely, az ítélet szülői felelősségét sértőnek tartó személynek nem biztosítottak lehetőséget a meghallgatásra. A gyermeket az érintett tagállamban alkalmazandó szabályoknak megfelelően kell meghallgatni, amelyeknek tartalmazniuk kell az 1989. november 20-i, a gyermek jogairól szóló ENSZ-egyezményben, és különösen annak 12. cikkében foglalt szabályokat.²⁰

A Brüsszel II. egyezmény azonban soha nem lépett hatályba az Amszterdami szerződés hatályba lépésének köszönhetően, ugyanis a polgári ügyekben való igazságügyi együttműködés területe közösségi joggá vált, és így lehetővé vált a közösségi jogalkotás, de a szövegét szinte teljesen átvette az 1347/2000/EK rendelet,²¹ amely a házasság felbontásával, a különválással és a házasság érvénytelenítésével, továbbá a házastársaknak a közös gyermekekkel kapcsolatos szülői felelősségére vonatkozó eljárásokban a joghatóságra, valamint a határozatok elismerésére és végrehajtására vonatkozó szabályokat határozta meg. Ezt a rendeletet a Brüsszel IIa. rendelet néven ismert 2201/2003/EK²² rendelet helyezte hatályon kívül. A rendelet módosítására azért kerülhetett ilyen rövid idő elteltével sor, mert 2000. július 3-án Franciaország javaslatára a rendelet tárgyi hatályát kiterjesztették valamennyi szülői felelősséggel kapcsolatos kérelemre²³ – azokra is, amikor nem

20 Az Európai Unióról szóló szerződés K.3. cikke alapján kidolgozott magyarázó jelentés a házassági ügyekben való joghatóságról, valamint az ítéletek elismeréséről és végrehajtásáról (a Tanács által 1998. május 28-án jóváhagyva), készítette: Dr. Alegria Borrás, a Barcelonai Egyetem nemzetközi magánjog professzora, HL 221, 1998.07.16. 0027-0064.

21 A Tanács 1347/2000/EK rendelete (2000. május 29.) a házassági ügyekben és a házastársaknak a közös gyermekekkel kapcsolatos szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, (HL L 160., 2000.6.30., 19-36. o.)

22 A Tanács 2201/2003/EK rendelete (2003. november 27.) a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, illetve az 1347/2000/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről, (HL L 338., 2003.12.23., 1-29. o.)

23 Az 1. cikk (2) bekezdése szerint a szülői felelősségre vonatkozó ügyek a következőket érintik: a) a gyámsági jogok és a láthatási jogok; b) a gondnokság, a kuratúra és hasonló intézmények; c) a gyermek személyi vagy vagyoni ügyeinek intézésével, a gyermek képviselével vagy segítségével megbízott személy vagy szerv kijelölése és feladatai; d) a gyermek nevelőszülői családba vagy intézményi gondozásba helyezése; e) a gyermek vagyonának kezelésével, megőrzésével vagy elidegenítésével kapcsolatos, a gyermek védelmét szolgáló intézkedések.

a házassági perrel együtt merül fel a szülői felelősség kérdése, vagy nem házasságból származó gyermekek szülői felelősségéről kell dönten. Az új rendelet 2005. március 1-jén lépett hatályba.

A rendelet hatályának jelentős kiterjesztése miatt a szülői felelősség kérdéseinek központi szereplője, a gyermek is a döntés középpontjába került.²⁴ A rendelet reformjának egyik fontos célja az volt, hogy nagyobb hangsúlyt fektessenek a gyermekek érdekeire, amint arra a rendelet több preambulumbekezdése is utal.²⁵

A gyermek részvételi jogát azonban a Brüsszel IIa. rendelet még nem szabályozta részletesen, és nem volt harmonizált kötelezettség a szülői felelősséggel kapcsolatos ügyekben joghatósággal rendelkező tagállami bíróságok számára, hogy a gyermek számára lehetőséget kell biztosítani véleményének kifejezésére.

A gyermek meghallgatását a Brüsszel IIa. rendelet rendelkezései között csak a jogellenes gyermekelvitel eseteire vonatkozóan, a visszavitelt illetően szabályozta a 11. cikkben, de még nem fogalmazott meg ilyen követelményt többi szülői felelősséggel kapcsolatos egyéb rendelkezésekre vonatkozóan. A 11. cikk (2) bekezdése szerint az 1980. évi Hágai Egyezmény 12. és 13. cikkének alkalmazásakor biztosítani kell, hogy a gyermeknek lehetőséget biztosítsanak a meghallgatásra az eljárás során, kivéve, ha ez életkora vagy érettségi foka miatt nem tűnik megfelelőnek. Ez egy fontos kiegészítés, ugyanis az 1980. évi Hágai Egyezmény²⁶ ugyanis nem írja elő kifejezetten a gyermek részvételét az eljárásban. Ez több tagállamban azt eredményezte, hogy a gyermeket vagy nem hallgatták meg az eljárás során, vagy pszichológiai szakértő hallgatta meg.²⁷ A Brüsszel IIa. rendelet viszont kifejezetten kimondja, hogy a gyermeknek lehetőséget kell biztosítani arra, hogy meghallgassák a visszavételi eljárás során abban a tagállamban, ahonnan a gyermeket jogtalanul elvitték, vagy ahol jogtalanul visszatartják.²⁸ Arról,

24 WOPERA (2025) 312. o.

25 Lásd pl.: (5), (12), (13), (19) és (20) preambulumbekezdések.

26 Magyarországon kihirdetve a Gyermekek Jogellenes Külföldre Vitelének Polgári Jogi Vonatkozásairól szóló, Hágában az 1980. évi október 25. napján kelt szerződés kihirdetéséről szóló az 1986. évi 14. törvényerejű rendelettel.

27 WOPERA (2025) 313. o.

28 Benedetta UBERTAZZI: *The Child's Right to Be Heard in the Brussels System*, European Papers, Vol. 2, 2017, No 1, ISSN 2499-8249, 57. o.

hogyan a gyermek miként vélekedik a visszatérésről és arról, hogy mennyire érett, célszerű a bírónak személyesen meggyőződnie, azaz a gyermeket meg kell hallgatnia. A gyermek számára is megnyugtató, ha tudja, hogy olyan személy hallgatja meg, aki a rá vonatkozó döntést is meg fogja hozni. Erre a bírót előzetesen fel kell készíteni, hiszen kellő szakértelem hiányában a gyermek számára traumát jelenthet a meghallgatás, illetve annak is fennáll a veszélye, hogy a bíró nem észleli, hogy a gyermek valamelyik szülő erőteljes befolyása alatt áll.²⁹

A Brüsszel IIa. rendelet 11. cikk (2) bekezdése alapján a bíróságnak az 1980. évi Hági Egyezmény 12. és 13. cikkének alkalmazásakor lehetőséget kellett adni a gyermek számára a meghallgatásra, kivéve, ha ez életkora vagy érettségi szintje miatt nem tűnt célszerűnek. Ennek megfelelően, bár a gyermek meghallgatása a gyermek jogának része, nem jelenthet abszolút kötelezettséget, hanem azt az egyes esetekben a gyermek legjobb érdekeit figyelembe véve kell értékelni, a Charta 24. cikkének (2) bekezdésével összhangban.³⁰

Ezzel kapcsolatban 2014-ben az Egyesült Királyságban Anglia és Wales felsőbbbírósága egy orosz bíróság által hozott döntés elismerését bírálta el. Megállapították, hogy az orosz bíróság nem tudta a gyermeket meghallgatni, mert az Egyesült Királyságban tartózkodott, ugyanakkor ott a gyermek oroszországi szokásos tartózkodási helyét állapították meg. Az angol és walesi bíróság hangsúlyozta a gyermek meghallgatására biztosított lehetőség alapvető voltát, s azt, hogy miután ezt az orosz bíróság nem biztosította, a döntés elismerése megtagadható.³¹

Ugyanezen bíróság elé egy másik ügyben (2014) egy román bíróság, a Bukaresti Fellebbviteli Bíróság ítélete került. Anglia és Wales felsőbbbírósága megtagadta a határozat elismerését. A gyermek meghallgatásával kapcsolatos követelmény tekintetében hangsúlyozták: azáltal, hogy a gyermek lehetőséget kap meghallgatására, módja van arra, hogy életkorától függően

29 SZEIBERT Orsolya: *A gyermek meghallgatása és legfőbb érdeke a jogellenes elviteli ügyekben*. In.: Családi Jog XVIII. évfolyam 4. szám. 2020. december 42. o.

30 CJEU, C-491/10, Joseba Andoni Aguirre Zarraga kontra Simone Pelz, 2010. december 22. 60–63. pont. OCSKÓ Katalin: i.m. 21. cikk

31 SZEIBERT Orsolya: *A gyermeket érintő kérdések a Brüsszel IIa. rendelet szülői felügyelettel kapcsolatos rendelkezéseiben és azok alkalmazásában, tekintettel a nemzeti bírósági gyakorlatokra*, CSJ, 2018/4., 52. o.

kifejtse kívánságait és érzéseit és így a jogalkalmazó megismerje esetleg teljesen különálló véleményét, ez pedig Angliában (és Walesben) meghatározó eljárási alapelvként érvényesül. Annak ellenére, hogy a gyermek az eljárás idején mindvégig Angliában volt, lehetőséget kellett volna számára biztosítani arra, hogy őt a román bíróság meghallgassa. Utalt a bíróság arra is, hogy a bukaresti bíróságnak akár informálisan, akár formálisan, a rendeletnek megfelelően meg kellett volna keresnie egy angol szociális munkást, hogy vegye fel a kapcsolatot a gyermekkel. Erre a bizonyítás felvételéről szóló rendelet³² is módot biztosított volna, és annak alkalmazásával a gyermek kívánságáról a román bíróság tájékozódhatott volna.³³

Az EUB a C-491/10. PPU számú Aguirre Zarraga-ügyben³⁴ behatóan értelmezte a gyermek meghallgatásával kapcsolatos előírásokat a Brüsszel IIa. rendelet 42. cikke szerint kibocsátott igazolással összefüggésben, mely a Brüsszel IIa. rendelet 11. cikk szerinti eljárásban foganatosított meghallgatásra vonatkozik, vagyis azokra az esetekre, amikor a felügyeleti jogokat gyakorló [...]egy tagállam illetékes hatóságához folyamodik azért, hogy az [...] az 1980. évi Hágai Egyezmény alapján hozzon határozatot annak érdekében, hogy kérelmezze annak a gyermeknek a visszavitelét, akit közvetlenül a jogellenes elvitel, illetve visszatartás előtti szokásos tartózkodási helye szerinti tagállamtól eltérő tagállamba jogellenesen elvittek, illetve ott visszatartottak. A Rendelet 42. cikke (2) bekezdésének a) pontja előírja, hogy a gyermeknek lehetőséget kell biztosítani a meghallgatásra, „kivéve, ha a meghallgatás az életkora vagy érettsége miatt nem megfelelőnek ítéltető”. Következésképpen a gyermek visszaviteléről döntő bíróságnak kell értékelnie, hogy a meghallgatás helyénvaló-e, mivel azok a konfliktusok, amelyek miatt szükséges a gyermek felügyeleti jogát az egyik szülőnek ítélni, és az ezekkel járó feszültségek olyan helyzeteket teremtenek, amelyekben a gyer-

32 Az akkor hatályos Tanács 1206/2001/EK rendelete a polgári és kereskedelmi ügyekben a bizonyításfelvétel tekintetében történő, a tagállamok bíróságai közötti együttműködésről; jelenleg az (EU) 2020/1783 rendelet az uniós országok bíróságai között a polgári és kereskedelmi ügyekben a bizonyításfelvétel tekintetében történő együttműködésről van hatályban, de a Brüsszel IIb. rendelet alapján is lehet alkalmazni a bizonyításfelvételi rendelet szabályait a gyermek meghallgatására

33 SZEIBERT 51. o.

34 Joseba Andoni Aguirre Zarraga kontra Simone Pelz C-491/10 PPU. sz. ügyben 2010. december 22. napján hozott ítélet [EBHT 2010 I-14247]

mek meghallgatása – különösen akkor, ha a gyermek fizikai jelenléte szükséges a bíróság előtt, nem megfelelőnek, sőt a gyermek pszichológiai egészségére károsnak bizonyulhat, aki gyakran ki van téve ilyen feszültségeknek és azok negatív hatásának.³⁵

Továbbá születtek olyan ítéletek, melyek a gyermek meghallgatásának jelentőségét vizsgálták, mégpedig a Brüsszel IIa. rendelet 15. cikkével, vagyis az ügy tárgyalására alkalmasabb bírósághoz történő áttéréssel kapcsolatban. A Brüsszel IIa. rendelet a 15. cikk tekintetében a gyermek meghallgatásáról nem rendelkezik, ugyanakkor a szerzők szerint nem szabad elfeledkezni arról, hogy számos nemzetközi és európai uniós dokumentum írja elő a gyermek meghallgatásának szükségességét. Az a bíróság, ahová az ügyet átteszik, a saját sztenderdjei szerint fogja a gyermeket meghallgatni, ugyanakkor az áttétel kapcsán is jelentőséghez jut az, hogy az áttevő bíróság milyen okból teszi át az ügyet. Éppen a nemzetközi és európai uniós követelmények miatt néhány tagállam bírósága meghallgatja a gyermeket, mielőtt az ügy áttételéről döntene, ez különösen jellemző az Egyesült Királyság bíróságaira. A gyermek véleményét rendszerint azzal összefüggésben értékelik, hogy a másik bíróság alkalmasabb-e az ügy tárgyalására, illetve érvényesül-e a gyermek legfőbb érdeke.³⁶

Egy 2015-ben elbírált ügyben Anglia és Wales egyik felsőbbbírósága utalt arra, hogy a gyermek legfőbb érdekét ebben az összefüggésben csak a bíróság joghatósága, az eljáró fórum kérdésében kell értékelni, ugyanakkor fontos kérdés az, hogy a gyermek jólétére milyen hatást gyakorol a fórum megváltoztatása. Amennyiben a gyermek egyértelműen kifejezésre juttatja, hogy nem akar a másik tagállamba menni és az önmagának való kár okozását helyezi kilátásba arra az esetre, ha erre kényszerítenék, az ügy áttétele nyilván nem szolgálja a gyermek legfőbb érdekét. Ennek a gyermek általi ellenzésnek jelentősége van annak megítélésében is, hogy a másik bíróság alkalmasabb-e az ügy tárgyalására.³⁷

Egy 2015-ben elbírált ügyben Anglia és Wales egyik felsőbbbírósága által indított ügy³⁸ négy litván állampolgárságú gyermeket érintett, akiket az Egye-

35 WOPERA (2025) 314. o.

36 SZEIBERT 51. o.

37 Uo.

38 C- 428/15. sz. Child and Family Agency és J. D. ügy, ECLI:EU:C:2015:725

sült Királyságban, ahol éltek, ideiglenesen nevelő szülői gondozásba vettek. Az ügy kezdetén a litván központi hatóság indítványozta az ügy Litvániába történő áttételét. A három idősebb gyermek az Egyesült Királyságban kívánt élni az ott élő anyjukkal, egyikük úgy nyilatkozott, hogy ha nem élhet az anyjával, akkor a jelenlegi nevelőszülői elhelyezésben szeretne maradni. Egyikük sem kívánt visszatérni Litvániába, s ezt az ott élő apától való félelmükkel indokolták. Valamennyi tényező értékelése mellett a bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a litván bíróság nem alkalmasabb az ügy tárgyalására: az Angliában lévő tanúktól sok információ beszerezhető, az apa és más családtagok álláspontja a litván hatóságok útján megtudható. Annak pedig különös jelentőséget tulajdonított a bíróság, hogy a gyermekek nem kívántak visszatérni Litvániába.³⁹

3.2. A jelenleg hatályos szabályozás – hova jutottunk?

Tíz évvel a Brüsszel IIa rendelet alkalmazását követően, 2014 áprilisában a rendelet 65. cikkével⁴⁰ összhangban készült egy jelentés a Brüsszel IIa rendelet alkalmazásáról,⁴¹ melyben értékelték annak gyakorlati tapasztalatait. A jelentés a rendelet eddigi alkalmazására vonatkozó első értékelés, és a teljesség igénye nélkül készült. Az Európai Igazságügyi Hálózat (a továbbiakban: EIH) tagjai által a polgári és kereskedelmi ügyekben szolgáltatott adatokon, továbbá a rendelkezésre álló tanulmányokon, a házasság felbontásával kapcsolatos ügyekben alkalmazandó jogról és joghatóságról szóló bizottsági zöld könyvön,⁴² a rendelet módosítására irányuló 2006. évi

39 SZEIBERT 52. o.

40 A 65. cikk úgy rendelkezik, hogy a Bizottság a tagállamok által átadott információk alapján legkésőbb 2012. január 1-jéig jelentést készít az Európai Parlament, a Tanács és az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság részére e rendelet alkalmazásáról.

41 A BIZOTTSÁG JELENTÉSE A TANÁCSNAK, AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK ÉS AZ EURÓPAI GAZDASÁGI ÉS SZOCIÁLIS BIZOTTSÁGNAK a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, illetve az 1347/2000/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló, 2003. november 27-i 2201/2003/EK tanácsi rendelet alkalmazásáról COM/2014/0225 final

42 Európai Gazdasági és Szociális Bizottság vélemény Tárgy: „Zöld könyv a házasság felbontására vonatkozó ügyekben alkalmazandó jogról és joghatóságról” COM (2005) 82 final, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52005AE1064&from=SV> [letöltve: 2026. 04. 14.].

bizottsági javaslaton,⁴³ valamint az 1980. és 1996. évi Hágai Egyezmények nyomán a Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia keretében végzett munkán alapult. A jelentés a polgároknak a rendelettel összefüggő leveleit, panaszait, petícióit, valamint az EUB a rendelettel kapcsolatos ítélezési gyakorlatát is figyelembe vette.⁴⁴ Ugyanis a házassági ügyekben és a szülői felelősségi ügyekben a joghatóság, valamint a határozatok elismerése és végrehajtása terén a rendelet és a korábbi eszközök közötti folytonosság megköveteli az értelmezés folytonosságát, különösen az EUB ítélezési gyakorlata tekintetében, azaz az e területre vonatkozó korábbi ítélezési gyakorlat mindaddig releváns marad a rendelet tekintetében, amíg a rendelet másként nem rendelkezik.⁴⁵

2015 májusában tette közzé az Európai Bizottság a „Tanulmány a 2201/2003/EK rendelet értékeléséről és módosításának szakpolitikai alternatíváiról, 2015. május” című dokumentumot, az ún. Értékelő jelentést,⁴⁶ amely megállapította, hogy összesen 175.000 – 240.000 nemzetközi család tartozik a rendelet hatálya alá.⁴⁷

Az Értékelő jelentés egyértelmű kritikákat fogalmazott meg a Brüsszel IIa. rendeletnek az előreláthatóságot, kiszámíthatóságot, egyértelműséget érintő, alapvetően a joghatósági szabályokra vonatkozó rendelkezései tekintetében, melyeket orvosolni szükséges. A családjogi kodifikáció egy társadalmilag és politikailag rendkívül érzékeny terület, hiszen a családjog tipikusan az a jogág, ahol a tagállamok ragaszkodnak a saját szuverenitásukhoz, ezen felül pedig a tagállamok nemzeti jogában is rendkívül jelentős eltéréseket tapasztalhatóak az egyes családjogi jogintézményekkel kapcsolatban, ennek valamint a különleges jogalkotási eljárásnak köszönhető az uniós jogalkotás

43 Javaslat a Tanács rendelete a 2201/2003/EK rendeletnek a joghatóság tekintetében történő módosításáról és a házassági ügyekben alkalmazandó jogra vonatkozó szabályok bevezetéséről {SEC (2006) 949} {SEC (2006) 950}/* COM/2006/0399 végleges – CNS 2006/0135 */

44 Jelentés 4. o.

45 EUROPEAN COMMISSION: *Directorate-General for Justice and Consumers, Practice guide for the application of the Brussels IIb Regulation*, Publications Office of the European Union, 2023, <https://data.europa.eu/doi/10.2838/426843>, 13. o. [letöltve: 2026. 04. 14.].

46 Study on the assessment of Regulation (EC) No 2201/2003 and the policy options for its amendment, Final Report, Evaluation, 2015. május, Európai Bizottság

47 Study on the assessment of Regulation (EC) No 2201/2003 and the policy options for its amendment, Final Report, Evaluation, 2015. http://ec.europa.eu/justice/civil/files/bxl_iaa_final_report_evaluation.pdf [letöltve: 2026. 04. 14.]

kezdeti dinamizmusának megtorpanása és a mára jellemző fontolva haladás.

Alapvetően hat fő hiányosságot nevesítettek a szülői felelősséggel kapcsolatos kérdéseket illetően, melyek közül az egyik a gyermek meghallgatásának hiányosságaival volt kapcsolatos, és melynek a szabályain a Brüsszel IIb. rendelet leginkább módosított.⁴⁸ Ennek a folyamatnak az eredményeként született meg a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint a gyermekek jogellenes külföldre viteléről⁴⁹ szóló javaslat, melyet 2019 nyarán fogadtak el, és született meg a Brüsszel IIb. rendelet,⁵⁰ amely a korábban hatályos Brüsszel IIa. rendelet átdolgozása. Ennek az átdolgozásnak az a célja, hogy továbbfejlessze az igazságszolgáltatás és az alapjogok kölcsönös bizalomra épülő, valódi európai térségét azáltal, hogy a kölcsönös elismerés elvével összhangban elhárítja az igazságügyi határozatok szabad mozgásának fennmaradó akadályait, és jobban védelmezze a gyermek mindenek felett álló érdekét az eljárások egyszerűsítésével és hatékonyságuk megerősítésével. A Brüsszel IIb. rendelet az értékelő jelentésben tett megállapításokra figyelemmel megpróbálja orvosolni a rendelet gyakorlati alkalmazásában megmutatkozó hibákat, hiányosságokat, megújítva ezzel a tagállamok közti igazságügyi együttműködés családjogi területét. Az új rendeletet a 2022. augusztus 1-jét követően indult eljárásokban kell alkalmazni.

A Rendelet 30. cikk (1) bekezdése értelmében a valamely tagállamban hozott határozatot a többi tagállamban *ipso iure*, külön eljárás előírása nélkül el kell ismerni, vagyis egy másik tagállambeli határozat érvényre juttatásához nem szükséges külön eljárás, a határozat rendelkezéseinek elismerése anélkül történik, hogy a határozatról az elismerés helye szerinti tagállam bí-

48 Az egyes problémák részletesebb kifejtését ld. TÓTH Barbara: *A társadalmi változások és a joggyakorlat hatása az uniós jogalkotásra, a Brüsszel II. rendelet felülvizsgálata*, In: CERTICKY, Mária (szerk.) *Innovatív magánjogi megoldások a társadalmi-gazdasági haladás szolgálatában*, Szeged, Magánjogot Oktatók Egyesülete (2020) 166. o.

49 COM/2016/0411 final - 2016/0190 (CNS)

50 A Tanács (EU) 2019/1111 rendelete (2019. június 25.) a házassági és szülői felelősségi ügyekben a joghatóságról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint a gyermekek jogellenes külföldre viteléről, (HL L 178., 2019.7.2., 1-115. o.)

rósága megállapítaná, hogy az a területén elismerhető.⁵¹ Azonban bármely érdekelt fél a Rendeletben nevesített eljárásokkal összhangban kérelmezheti annak megállapítását, hogy az elismerés megtagadásának a 39. cikkben említett okai nem állnak fenn. Ezt az eljárást az elismerés helye szerinti tagállam bíróságai folytatják le, mégpedig a saját nemzeti joguk szerinti eljárásban. A 39. cikkben szereplő megtagadási okok egyébként nem csak a határozatok elismerésének, hanem megtagadásának az okát is képezik.

A Rendelet, ellentétben a Brüsszel IIa. rendelettel, valamennyi szülői felelősséggel kapcsolatos eljárásban a másik tagállamban hozott határozat, amely az eljárás lefolytatására joghatósággal rendelkező tagállamban végrehajtható, egy másik tagállamban is végrehajtható, anélkül, hogy azt végrehajthatóvá kellene nyilvánítani.⁵² Vagyis az exequatur eljárás már nem csak a jogellenes elviteli/visszatartási ügyekben, hanem valamennyi szülői felelősséggel kapcsolatos eljárásban eltörlésre került, jelentősen előmozdítva ezzel a határozatok szabad mozgását az EU-n belül. A Brüsszel IIa. rendeletet ugyanis a határozatok végrehajtásának abszolút elsőbbsége jellemezte. Ha végrehajtható határozat született, a végrehajtási eljárást akkor is le kellett folytatni, ha az súlyosan káros volt a gyermekre nézve, és csak kivételes esetekben lehetett a végrehajtást felfüggeszteni vagy megszüntetni.⁵³

A szülői felelősség kérdésében hozott határozatok elismerés és végrehajtás megtagadási okait a Rendelet 39. cikke alapján két csoportba tudjuk sorolni. A 39. cikk (1) bekezdésében szereplő esetekben azok az esetek szerepelnek, amikor a bíróság hivatalból köteles észlelni a megtagadási okokat, és valamelyik fennállta esetén a másik tagállamban hozott határozat elismerését/végrehajtását meg kell tagadnia, a (2) bekezdés alapján pedig a végrehajtás helye szerinti tagállam mérlegelési jogkörén múlik a határozat végrehajtásának megtagadása, vagyis a bíróságnak mérlegelnie kell, hogy ez olyan mértékben kihatott-e a határozatban foglaltakra, hogy emiatt az elismerés megtagadása indokolt.⁵⁴ A 39. cikk (2) bekezdése szerint ugyanis

51 KURUCZ Mária: *Elismerés és végrehajtás*, In: WOPERA Zsuzsa (szerk.) A Brüsszel IIb rendelet kommentárja, online kommentár (ISBN 978 963 258 583 3) ORAC Kiadó, 372 B/5 oldal, 2023., 30. cikk

52 34. cikk

53 WOPERA (2025) 316. o.

54 KURUCZ 39. cikk 7. pont

„[a] szülői felelősségi ügyekben hozott határozatok elismerése megtagadható, ha meghozatalukra anélkül került sor, hogy az ítélőképesége birtokában lévő gyermek számára a 21. cikkel összhangban lehetőséget biztosítottak volna a véleménynyilvánításra.

A gyermek véleménynyilvánításhoz való jogával kapcsolatos megtagadási okot már a Brüsszel IIa. rendelet 23. cikk b) pontja⁵⁵ is tartalmazott, de a Brüsszel IIb. rendelet e kérdéskör hangsúlyosabbá tétele érdekében a 39. cikk (2) bekezdésében⁵⁶ önálló megtagadási okká tette.

A Brüsszel IIb. rendelet számos innovatív rendelkezést tartalmaz, de ha egy általános jellemzőt szeretnénk kiemelni, akkor az a rendelet erőteljes gyermekközpontú megközelítése, amely sokkal hatékonyabb, mint a Brüsszel IIa. rendeletben.⁵⁷ A rendelet reformjának egyik fontos célja az volt, hogy nagyobb hangsúlyt fektessenek a gyermekek érdekeire, amint arra a Rendelet több preambulumbekzdése is utal.⁵⁸ Ennek következménye, hogy a szülői felelősségi kérdések tárgya és egyben központi szereplője, a gyermek sokkal inkább a döntés középpontjába került.⁵⁹

A (19) preambulumbekzdés kiemeli a gyermek részvételének fontosságát, és kimondja, hogy a gyermek meghallgatása fontos szerepet játszik e Rendelet alkalmazásában, bár a Rendeletnek nem célja a nemzeti eljárások módosítása.

Kétségtől a Rendelet egyik legnagyobb újítása a 21. cikk, immár különálló cikkben foglalt szabály, mely összhangban a Gyermekjogi Egyezmény

55 A szülői felelősségére vonatkozó határozat nem ismerhető el, amennyiben: [...]

b) ha – a sürgős eseteket kivéve – a határozatot úgy hozták meg, hogy nem adtak lehetőséget a gyermek meghallgatására, megsértve ezzel annak a tagállamnak az eljárási alapelveit, ahol az elismerést kéri;

56 39. cikk (2) A szülői felelősségi ügyekben hozott határozatok elismerése megtagadható, ha meghozatalukra anélkül került sor, hogy az ítélőképesége birtokában lévő gyermek számára a 21. cikkel összhangban lehetőséget biztosítottak volna a véleménynyilvánításra, kivéve ha:

a) az eljárás kizárólag a gyermek vagyónát érintette, feltéve, hogy e lehetőség biztosítása az eljárás tárgyát figyelembe véve nem volt szükséges; vagy

b) nyomós indokok támasztották alá a meghallgatás mellőzését, figyelembe véve különösen az ügy sürgősségét.

57 WOPERA (2025) 316. o.

58 Lásd pl.: (5), (12), (13), (19) és (20) preambulumbekzdés.

59 WOPERA (2025) 312. o.

12. cikkében foglaltakkal és az Alapjogi Charta 24. cikk (1) bekezdésével,⁶⁰ alapvető jelentőségűnek tekinti a hatálya alá tartozó szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban, valamint a visszaviteli eljárások során a gyermek véleménynyilvánítási lehetőségének biztosítását.⁶¹

A 21. cikk szerint a tagállamok bíróságainak joghatóságuk gyakorlásakor a nemzeti joggal és eljárásokkal összhangban biztosítaniuk kell, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermek valódi és tényleges lehetőséget kapjon arra, hogy az eljárás alatt akár közvetlenül, akár képviselőn vagy megfelelő szerven keresztül szabadon kifejezhesse véleményét. Amennyiben pedig a bíróság a nemzeti joggal és eljárásokkal összhangban lehetőséget biztosít a gyermek véleménynyilvánítására, a gyermek korára és érettségi fokára figyelemmel kellően tekintetbe kell vennie a gyermek véleményét. Ezt nem csak a gyermek jogellenes elvitelével kapcsolatos visszavételi eljárásokban, hanem valamennyi szülői felelősséggel kapcsolatos minden ügyben biztosítja a gyermek számára.⁶²

A Brüsszel IIb. rendelet 21. cikke tehát már konkrét és kifejezett kötelezettséget állapít meg a tagállamok jogalkalmazói számára, amikor úgy rendelkezik, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermeknek valódi és tényleges lehetőséget kell kapnia arra, hogy az eljárás alatt akár közvetlenül, akár képviselőn vagy megfelelő szerven keresztül szabadon kifejezhesse véleményét. Tekintettel arra, hogy a 21. cikk a gyermek véleménynyilvánítási lehetőségeinek konkrét formáját illetően kifejezetten utal arra, hogy azt a joghatósággal rendelkező tagállam bíróságának a saját nemzeti jogában rendelkezésre álló eljárási szabályai alapján kell biztosítani, így a meghallgatás szabályait illetően konkrét szabályokat nem kíván felállítani, nem kívánja egységesíteni a nemzeti szabályokat, csupán a mögöttes cél a gyermek legfőbb érdekének szem előtt tartása érdekében kötelezi a tagállamokat, hogy egy olyan gyermekközponitú eljárást alkalmazzanak, melyben a gyermek az

60 „A gyermekeknek joguk van a jólétükhöz szükséges védelemhez és gondoskodáshoz. A gyermekek véleményüket szabadon kifejezhetik. Az őket érintő ügyekben véleményüket életkoruknak és érettségüknek megfelelően figyelembe kell venni.”

61 Ld. Vesna LAZIĆ: *The Rights of the Child and the Right to Respect for Family Life in the Revised Brussels II bis Regulation*. In Sara IGLESIAS SÁNCHEZ - Maribel GONZÁLEZ PASCUAL (szerk.): *Fundamental Rights in the EU Area of Freedom, Security and Justice*. Cambridge, Cambridge University Press, 2021, 192-210. o.

62 WOPERA (2025) 316. o.

eljárási jogait, nevezetesen a véleménynyilvánításhoz való jogát, ténylegesen és hatékonyan gyakorolni tudja.

Ha a gyermek él azzal a jogával, hogy közvetlenül vagy képviselője vagy megfelelő szerv útján szabadon kifejezze véleményét, akkor az eljáró tagállami bíróságnak a gyermek véleményét életkorának és érettségének megfelelően kellő súllyal kell figyelembe vennie. Az a kötelezettség, hogy a gyermek véleményének kellő súlyt kell adni azt jelenti, hogy nem elegendő csupán meghallgatni a gyermeket; hanem figyelembe is kell venni a gyermek véleményét. A bíróságnak az erre mérlegelési szempontjait a határozat indoklásában fel kell tüntetnie, különösen akkor, ha a döntés nem tükrözi a gyermek véleményét. A bíróságnak az egyes esetek és az egyes gyermekek egyedi körülményeit figyelembe véve kell értékelnie a gyermek véleményét, mivel az azonos korú gyermekek fejlettségi szintje eltérő lehet.⁶³

Ugyanakkor a bíróságnak a gyermek véleményének kellő súllyal történő figyelembe vételére vonatkozó kötelezettsége nem jelenti azt, hogy a bíróság a döntésében köteles figyelembe venni a gyermek kívánságait, mivel a döntéseit minden esetben a gyermek legjobb érdekeit figyelembe véve kell meghozni.⁶⁴ Bármely olyan döntés, amely nem veszi figyelembe a gyermek véleményét, vagy azt nem az életkorának és érettségének megfelelően veszi figyelembe, nem az nem tartja tiszteletben a gyermeknek azt a lehetőségét, hogy saját legfőbb érdekeinek meghatározásában részt vegyen.

A Brüsszel IIb rendelet 21. cikke az ítélőképesége birtokában lévő gyermek véleménynyilvánítási joga biztosításának megszövegezésében a Gyermekek jogi Egyezmény 12. cikkét követi, de azt kiegészíti két fontos jelzővel: az ítélőképesége birtokában lévő gyermeknek valódi és tényleges lehetőséget kell kapnia az eljárás során véleménye szabad kifejtésére.⁶⁵

A gyermek meghallgatáshoz való, az Alapjogi Charta 24. cikkében és a Brüsszel IIa. rendeletben előírt joga nem követeli meg, hogy az eredeti eljárás helye szerinti tagállam bírósága előtt mindenképpen meghallgatásra kerüljön sor, hanem azt írja elő, hogy e gyermek számára álljon ren-

63 WOPERA (2025) 320. o.

64 Lásd a Brüsszel IIb. rendelet (39) preambulumbekzdését, valamint Wopera Zsuzsa: (2025) 320. o.

65 OCSKÓ 21. cikk

delkezésre valamennyi olyan eljárás és jogi feltétel, amely lehetővé teszi számára, hogy véleményét szabadon kifejezhesse, és hogy azt a bíróság figyelembe vegye.⁶⁶ Másképpen fogalmazva, ha a bíróság a gyermek meghallgatása mellett dönt, e rendelkezések megkövetelik, hogy a bíróság a gyermek mindenek felett álló érdeke alapján és az adott egyedi ügy körülményeit figyelembe véve a meghallgatás céljából – a gyermek számára valódi és tényleges lehetőséget biztosítva a véleménynyilvánításra – minden szükséges intézkedést meghozzon annak érdekében, hogy az említett rendelkezések hatékony érvényesülése ne sérüljön.⁶⁷ E tekintetben hangsúlyozzuk, hogy sem a Zarraga-ügyben, és azóta sem fejtette ki az EUB, hogy mit kell a valódi és tényleges lehetőség fogalma alatt értenünk. Ezt az adott ügyben eljáró bíróságnak minden egyes ügyben autonóm módon kell vizsgálnia.⁶⁸ Így tulajdonképpen az EUB Zarraga-ügyben tett megállapításai is hatással voltak a jelenleg hatályos 21. cikkben foglalt szabályok kialakítására.

A bírácaknak tiszteletben kell tartaniuk a gyermek meghallgatáshoz való jogát minden őt érintő ügyben. A gyermek meghallgatásától nem lehet eltekinteni kizárólag az életkora miatt. A gyermeknek minden szükséges információt meg kell adni arról, hogy miként élhet hatékonyan a meghallgatáshoz való jogával.⁶⁹ Azt is el kell magyarázni neki, hogy a meghallgatásra és véleménye figyelembevételére vonatkozó joga nem feltétlenül befolyásolja a végső döntést.⁷⁰ A gyermeket érintő ítéleteket és bírósági végzéseket kellően meg kell indokolni és a gyermek számára érthető nyelvezettel meg kell magyarázni, különösen akkor, ha nem vették figyelembe a gyermek véleményét. Az eljáró hatóságnak minden esetben egyedileg kell eldönteni, hogy az adott gyermek ítélőképesége birtokában van-e és, hogy a meghallgatás mely módja felel meg leginkább a gyermek érdekének.

⁶⁶ Uo.

⁶⁷ Joseba Andoni Aguirre Zarraga kontra Simone Pelz C-491/10 PPU. sz. ügyben 2010. december 22. napján hozott ítélet [EBHT 2010 I-14247] 62-66. pontjai

⁶⁸ WOPERA (2025) 319. o.

⁶⁹ VISONTAI-SZABÓ Katalin: *A gyermek jogainak érvényesülése a határokon átnyúló gyermekelviteli jogvitákban*, MJ, 2021/5., 270. o.

⁷⁰ VISONTAI-SZABÓ 271. o.

A gyakorlati útmutató⁷¹ rámutat, hogy minden megfelelő jogi eszközt rendelkezésre kell bocsátani a gyermek számára, hogy szabadon kifejezhesse véleményét. Így az érintett tagállam bíróságának minden olyan intézkedést meg kell tennie, amely a meghallgatás megszervezéséhez szükséges, figyelembe véve a gyermek legjobb érdekeit és az egyes esetek körülményeit. A bíróságnak, amennyire lehetséges, és mindig figyelembe véve a gyermek legjobb érdekeit, minden, a nemzeti jog alapján rendelkezésre álló eszközt, valamint a nemzetközi igazságügyi együttműködés konkrét eszközeit kell felhasználnia, ideértve adott esetben a bizonyításfelvételtől szóló rendeletben előírtakat is.⁷² A 39. preambulumbekkezdésben szereplő, a bizonyításfelvételtől szóló rendeletre való hivatkozás célja annak tisztázása, hogy a gyermek meghallgatása e rendelet alkalmazásában a rendelet hatálya alá tartozik, függetlenül attól, hogy a meghallgatást a nemzeti jog bizonyításfelvételnél vagy más eljárási intézményként minősíti. Ezen túlmenően, ha a gyermek személyes meghallgatása nem lehetséges, és a technikai eszközök rendelkezésre állnak, a bíróság fontolóra veheti a videokonferencia vagy bármely más kommunikációs technológia⁷³ útján történő meghallgatás lehetőségét,⁷⁴ kivéve, ha az ügy különleges körülményei miatt az ilyen technológia alkalmazása nem lenne megfelelő az eljárás tisztességes lefolytatásához.⁷⁵

Noha a Brüsszel IIb. rendelet általános jelleggel kötelezővé teszi, hogy a gyermek számára lehetőséget kell biztosítani véleményének kinyilvání-

71 Gyakorlati útmutató a Brüsszel IIb. rendelet alkalmazásához, Luxemburg, az Európai Unió Kiadványirodája, 2023. (a továbbiakban: gyakorlati útmutató) <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/ff34bda5-ea90-11ed-a05c-01aa75ed71a1> [letöltve: 2026. 04. 14.].

72 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2020/1783 rendelete (2020. november 25.) a tagállamok bíróságai közötti, polgári és kereskedelmi ügyekben történő bizonyításfelvételre irányuló együttműködésről (bizonyításfelvétel) (átdolgozás).

73 Az Európai Parlament és a Tanács rendelete a határokon átnyúló polgári, kereskedelmi és büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködés és az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés digitalizálásáról, valamint az igazságügyi együttműködés területén hozott egyes jogi aktusok módosításáról [COM/2021/759 végleges].

74 További információk: Az Európai Parlament és a Tanács rendelete a határokon átnyúló polgári, kereskedelmi és büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködés és az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés digitalizálásáról, valamint az igazságügyi együttműködés területén hozott egyes jogi aktusok módosításáról [COM/2021/759 végleges].

75 Lásd: lásd a Brüsszel IIb. rendelet 53. preambulumbekkezdését. Gyakorlati útmutató 6.3.2. 160–161. o.

tására, kiemelendő, hogy a 39. cikk (2) bekezdése meghatározza azt a két esetkört, amikor a véleménynyilvánítás biztosításának lehetőségétől el lehet tekinteni, így a gyermek véleményének mellőzésével hozott határozat elismerése sem tagadható meg. A véleménynyilvánítás lehetőségét nem kell biztosítani akkor, ha az eljárás kizárólag a gyermek vagyonát érintette, feltevé, hogy a meghallgatás lehetőségének biztosítása az eljárás tárgyát figyelembe véve nem volt szükséges. A másik kivétel pedig, amikor nyomós indokok támasztották alá a meghallgatás mellőzését, figyelembe véve különösen az ügy sürgősségét,⁷⁶ például amikor a gyermek testi és lelki épsége vagy élete közvetlen veszélyben van, és minden további késedelem kockázattal járna.⁷⁷

Alapvetően tehát három fő megállapítást tehetünk a megújult gyermek-meghallgatási szabályokkal kapcsolatban. Először is, a tagállamok nemzeti bíróságainak lehetőséget kell biztosítaniuk a gyermeknek, hogy meghallgassák őt az őt érintő jogi eljárásokban, ha a gyermek képes szabadon kialakítani és kifejezni saját véleményét. Ehhez nem szükséges a gyermek fizikai jelenléte; adott esetben alternatív eszközök, például videokonferencia is felhasználhatók. Másodszor, a tagállamok nemzeti bíróságai a gyermek véleményének súlyát életkorától és érettségétől függően kellően figyelembe veszik. Harmadszor, a tagállamok nemzeti bíróságai ítéletükben és a mellékletben szereplő tanúsítványban rögzítik a gyermek véleményének súlyozására vonatkozó döntésüket.⁷⁸

4. Záró gondolatok

A szülői felelősséggel, különösen pedig jogellenes gyermekelvitel miatt indult eljárásokban a legfőbb nehézséget az okozza, hogy a szülők gyakran nincsenek tisztában azzal, hogy a gyermeküknek milyen jogai vannak és sokszor annak sincsenek tudatában, hogy cselekedetükkel a másik szülő és a gyermek érdekét is sértik.⁷⁹ Nem ritka, hogy a család minden tagjának más

⁷⁶ KURUCZ 39. cikk 7. pont

⁷⁷ (57) preambulumbekezdés

⁷⁸ UBERTAZZI 68. o.

⁷⁹ VISONTAI-SZABÓ 271. o.

lenne az érdeke, és ilyenkor nem feltétlenül a gyermek legfőbb érdeke kerül előtérbe.

Európában több olyan program is fut, amely a kiskorú gyermek tájékoztatáshoz, meghallgatáshoz való jogát hangsúlyozza, és e kutatások szinte kivétel nélkül arra a következtetésre jutnak, hogy van teendő e téren.⁸⁰ A gyermeki jogok ugyanis kettős természetűek. Ugyanazok az emberi jogok illetik meg őket, mint a felnőtteket, de cselekvőképességük hiánya indokolja egy speciális garanciarendszer létrehozását.

Az európai jogrendszerek egységesek abban, hogy a véleménynyilvánítás csak és kizárólag joga a gyermeknek, nem pedig kötelezettsége. Ezt a Brüsszel IIb. rendelet (39) preambulumbekzdése is egyértelművé teszi, amely szerint, noha a meghallgatás a gyermek joga, az nem jelenthet abszolút kötelezettséget, hanem a gyermek mindenek felett álló érdekét figyelembe véve kell arról dönteni. Az irányadó nemzetközi és magyar joggyakorlat alapján az „ítélőképesség” nem köthető életkorhoz. A gyermek ítélőképességének meglétét a bíróságnak minden esetben egyedileg kell vizsgálnia, ennek során az életkor nem döntő tényező. A gyermek meghallgatáshoz való jogát biztosító nemzetközi dokumentumok egyike sem határoz meg alsó korhártárt, mégpedig szándékosan, azt ugyanis, hogy a gyermek meghallgatása eredményre vezet-e, mindig autonóm módon kell megítélni. Ezért nagyobb hangsúlyt kellene fektetni a bírók (és más gyermekekkel foglalkozó szakemberek) rendszeres képzésére e téren. Ugyanis a gyermeknek egészen a szülei válásáig nem igazán kell szembenéznie azzal a helyzettel, hogy mit is jelent jogilag aktív személynek lenni.

Mindenesetre a gyermek meghallgatása a Brüsszel II. rendeletek értelmében önálló tartalommal bír, vagyis azt minden tagállamnak egységesen kell értelmeznie. A rendeleteket a vonatkozó nemzetközi instrumentumokban is nevesített alapjogokkal összhangban kell végrehajtani, amelyeket egységesen, nem nemzeti értelemben kell értelmezni. Ezenkívül az EU jogának olyan rendelkezésének, amely nem utal kifejezetten a tagállamok jogrendszerére, értelmezése és hatályának meghatározása céljából autonóm módon kell értelmezni. Mivel azonban a Brüsszel IIb. rendelet nem egységesíti a tag-

80 WOPERA Zsuzsa: *Szülői felügyeletet érintő perek – új utakon*. In: BODZÁSI Balázs: *Jogászegyleti Értekezések 2022.*, 396. o.

államok gyermek meghallgatására vonatkozó eljárási szabályait, a gyermek meghallgatására eltérő szabályok vonatkoznak az egyes tagállamokban.⁸¹ Egyes szerzők szerint az a tény, hogy a Rendelet átdolgozása során nem javasoltak egységes minimumszabályokat a gyermek meghallgatására vonatkozó eljárásokra, nem sikerült orvosolni a Brüsszel IIa. rendelet hiányosságát. Nevezetesen azt, hogy nem erősíti kellőképpen a kölcsönös bizalmat, a határozatok elismerését és végrehajtását, valamint a gyermek legfőbb érdekét.⁸² Véleményem szerint azonban ezt nem szabad ilyen formában kijelenteni, hiszen ha csak az elmúlt pár év magyar jogalkotását tekintjük át, akkor láthatjuk, hogy a Magyarországon hozott gyermeket érintő határozatok másik tagállamban való elismerésének megtagadása, valamint a gyermekközpon-tú igazságszolgáltatás erősítése érdekében számos jogszabályt módosított a jogalkotó. Lehet, hogy hasznos lenne egy egységes szempontrendszer nevesíteni a rendeletben, de ez épp az ügy egyedi körülményeinek autonóm vizsgálatát és mérlegelését veszélyeztetné, ami egy adott jogvitában lehet, hogy épp a gyermek legfőbb érdekével ellentétben állna.

Irodalomjegyzék

- Az Európai Unió Alapjogi Chartájának nemzeti szinten történő alkalmazása a jogalkotásban és a döntéshozatalban*, Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége, 2020., ISBN 978-92-9474-871-3, doi:10.2811/465305
- Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférésről szóló kézikönyv. http://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Handbook_access_justice_HUN [letöltve: 2026. 04. 14.]
- BOJARSKI, Łukasz – SCHINDLAUER, Dieter – WLADASCH, Katrin: *Az Európai Alapjogi Charta mint élő eszköz*, kézikönyv, Róma, Varsó, Bécs, 2014.
- BORRÁS, Alegria: *Az Európai Unióról szóló szerződés K.3. cikke alapján kidolgozott magyarázó jelentés a házassági ügyekben való joghatóságról, valamint az ítéletek elismeréséről és végrehajtásáról (a Tanács által 1998. május 28-án jóváhagyva)*, HL 221, 1998.07.16. 0027–0064.

⁸¹ UBERTAZZI 63. o.

⁸² UBERTAZZI 71. o.

- EURÓPAI GAZDASÁGI ÉS SZOCIÁLIS BIZOTTSÁG: „Zöld könyv a házasság felbontására vonatkozó ügyekben alkalmazandó jogról és joghatóságról” COM (2005) 82 final, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52005AE1064&from=SV> [letöltve: 2026. 04. 14.]
- EUROPEAN COMMISSION: *Directorate-General for Justice and Consumers, Practice guide for the application of the Brussels IIb Regulation*, Publications Office of the European Union, 2023, <https://data.europa.eu/doi/10.2838/426843> [letöltve: 2026. 04. 14.]
- KURUCZ Mária: *Elismerés és végrehajtás*, In: WOPERA Zsuzsa (szerk.) A Brüsszel IIb rendelet kommentárja, online kommentár (ISBN 978 963 258 583 3) ORAC Kiadó, 372 B/5 oldal, 2023.
- LAZIC, Vesna: *The Rights of the Child and the Right to Respect for Family Life in the Revised Brussels II bis Regulation*. In Sara IGLESIAS SÁNCHEZ - Mariabel GONZÁLEZ PASCUAL (szerk.): *Fundamental Rights in the EU Area of Freedom, Security and Justice*. Cambridge, Cambridge University Press, 2021.
- LUX Ágnes: *A gyermekek jogai*, IJOTEN/Alkotmányjog, 13. szócikk, valamint SZEIBERT Orsolya: *A gyermekek sérülékenységeinek értelmezési lehetőségei és határai*, CSJ, 2025/4.
- Magyarázatok az Alapjogi Chartához*, HL C 303., 2007.12.14.
- OCSKÓ Katalin: *A gyermek véleménynyilvánításhoz való joga*, In: A Brüsszel IIb rendelet kommentárja, Budapest, Magyarország : ORAC Kiadó Kft. (2023).
- RAFFAI Katalin: *A kölcsönös bizalom elve kontra a gyermek meghallgatáshoz való joga – Néhdny megjegyzés az Aguirre Zarraga-ügyről*. In: Magyar Jogtudományi Szemle 57, 2016 1. szám.
- Study on the assessment of Regulation (EC) No 2201/2003 and the policy options for its amendment, Final Report, Evaluation*, 2015. http://ec.europa.eu/justice/civil/files/bxl_iaa_final_report_evaluation.pdf [letöltve: 2026. 04. 14.]
- SZEIBERT Orsolya: *A gyermek meghallgatása és legfőbb érdeke a jogellenes elviteli ügyekben*. In.: Családi Jog XVIII. évfolyam 4. szám. 2020. december.
- SZEIBERT Orsolya: *A gyermeket érintő kérdések a Brüsszel IIa. rendelet szülői felügyelettel kapcsolatos rendelkezéseiben és azok alkalmazásában, tekintettel a nemzeti bírósági gyakorlatokra*, CSJ, 2018/4.

- TÓTH Barbara: *A társadalmi változások és a joggyakorlat hatása az uniós jogalkotásra, a Brüsszel II. rendelet felülvizsgálata*, In: CERTICKY, Mário (szerk.) *Innovatív magánjogi megoldások a társadalmi-gazdasági haladás szolgáltatában*, Szeged, Magánjogot Oktatók Egyesülete (2020).
- UBERTAZZI, Benedetta: *The Child's Right to Be Heard in the Brussels System*, European Papers, Vol. 2, 2017, No 1, ISSN 2499-8249.
- VISONTAI-SZABÓ Katalin: *A gyermek jogainak érvényesülése a határokon átnyúló gyermekelviteli jogvitákban*, *Gyakorlati útmutató a Brüsszel IIb rendelet alkalmazásához*, Luxemburg, az Európai Unió Kiadványirodája, 2023. (a továbbiakban: gyakorlati útmutató) <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/ff34bda5-ea90-11ed-a05c-01aa75ed71a1> [letöltve: 2026. 04. 14.].
- WOPERA Zsuzsa: *Child's Rights to Participate in Particular EU Legal Sources*, In: Márta BENYUSZ – Katarzyna ZOMBORY eds.: *Child-Friendly Justice. The Participation and the Rights of the Child in Court Proceedings From a Central European Comparative Perspective*, Miskolc, Magyarország, Budapest, Magyarország: Central European Academic Publishing (2025)
- WOPERA Zsuzsa: *Szülői felügyeletet érintő perek – új utakon*. In: BODZÁSI Balázs: *Jogászegyleti Értekezések 2022*.

A *de facto* élettársi kapcsolatok jogi keretei a finn családjogban

Németh Zoltán*

1. Bevezető gondolatok

A családi együttélési formák átalakulása az európai társadalmakban az elmúlt évtizedekben jelentős hatást gyakorolt a családjog fejlődésére. A házasság intézménye mellett egyre nagyobb szerepet kapnak a házasság nélküli együttélési formák, amelyek számos országban a családi élet egyik meghatározó keretévé váltak. Finnország különösen érdekes példát jelent e folyamat vizsgálatára, mivel a skandináv jogrendszerekre jellemző pragmatikus megközelítés mellett a jogalkotó tudatosan megőrizte a házasság és az informális együttélési formák közötti jogi különbséget.

A finn családjog fejlődése e tekintetben egy sajátos köztes modellt mutat. A jogrendszer elismeri az élettársi kapcsolatok társadalmi jelentőségét, és bizonyos területeken – elsősorban a vagyonjog és a szociális jog területén – korlátozott jogi védelmet biztosít számukra, ugyanakkor nem emeli az informális együttélést a házassággal azonos jogi státuszba. A 2011-ben elfogadott, az élettársak közös háztartásának megszűnéséről szóló törvény e fejlődési folyamat egyik kulcsfontosságú állomása, amely egységes jogi keretet teremtett az élettársi kapcsolatok megszűnésével összefüggő vagyoni kérdések rendezésére.

A tanulmány célja a finn élettársi kapcsolatok jogi szabályozásának bemutatása, különös tekintettel a vagyonjogi viszonyokra és a túlélő élettárs jogi helyzetére. A vizsgálat rövid jogtörténeti áttekintést követően elemzi a jelenlegi szabályozás főbb elemeit, különösen a vagyonelkülönítés rendszerét, a kompenzáció intézményét, valamint az élettársi vagyonjogi szerződések lehetőségét. A tanulmány végül kitér az élettárs halála esetén alkalmazandó öröklési és méltányossági szabályokra, amelyek jól szemléltetik a finn jog által kialakított sajátos, korlátozott védelmi modellt.

* Vezető kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet, elnök Közép-Európai Mediációs Intézet DOI: 10.47079/2026.wzsna.csaladjogi.4_4

2. Az informális élettársi kapcsolatok általános szabályai, fogalmi kerete

A finn jogfejlődésben két logika kapcsolódik az informális (*de facto*) együttéléshez. Az egyik az öröklési jog „méltányossági szelepe” (támogatás/kompenzáció intézményei) – ennek egyik nagyobb csomópontja az öröklési törvénykönyv¹ 8. fejezetét érintő 1983-as módosítás, amely a „támogatás és jóvátétel” kereteit fejlesztette. A másik az a 2010–2011-es reform, amely kifejezetten az élettársi háztartás megszűnésének vagyoni jogi rendezésére alkotott külön törvényt, és ehhez öröklési jogi és adójogi „kísérő” módosításokat kapcsolt.

A finn társadalomban a családi élet egyre kevésbé kötődik kizárólag a házasság intézményéhez². A modern családszerkezetet a különböző együttélési formák párhuzamos létezése jellemzi, amelyek közül kiemelt szerepet kap a házasság nélküli együttélés. Finnországban az élettársi kapcsolat (*cohabitation*, finnül *avoliitto*) széles körben elterjedt, és számos család ténylegesen ebben a formában működik. Ez a társadalmi realitás a jogalkotót arra ösztönözte, hogy a hagyományos családjogi kategóriák mellett olyan szabályozási megoldásokat alakítson ki, amelyek képesek kezelni a családi együttélés sokféleségét.³ A finn jog hagyományosan nem tekintette az élettársi kapcsolatot önálló családjogi intézménynek, hanem inkább társadalmi jelenségként kezelte, amelynek jogi következményei csak bizonyos területeken jelennek meg.⁴

A finn családjog fejlődését jelentős mértékben meghatározták a 20. század második felének társadalmi és politikai változásai⁵. A skandináv jóléti állam modelljének kialakulásával a jogalkotás egyre inkább a társadalmi egyenlőség, az egyéni autonómia és a nemek közötti egyenlőség elveire épült. Ennek következtében a családjog szabályozása fokozatosan eltávolodott a hagyomá-

1 Öröklési törvénykönyv (Laki perintökaaren muuttamisesta [209/1983]) <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/saaduskokoelma/1983/209> [letöltve: 2026. 03. 09.]

2 MUSTASAARI, Sanna: *Balancing Cultural Claims and Universal Rights in Finnish Family Law*. In: YASSARI, Nadjma – FOLETS, Marie-Claire (szerk.): *Normativity and Diversity in Family Law: Lessons from Comparative Law*. Cham, Springer, 2022, 233–252.

3 MUSTASAARI 233–252.

4 Urpo KANGAS: *Family Law and Inheritance Law*. In: Juha PÖYHÖNEN (szerk.): *An Introduction to Finnish Law*. Helsinki, Finnish Lawyers' Publishing, 1993, 199–242.

5 David BRADLEY: *Politics, Culture and Family Law in Finland: Comparative Approaches to the Institution of Marriage*. *International Journal of Law, Policy and the Family* 12 (1998), 288–306.

nyos, kizárólag a házasság intézményére épülő modelltől, és egyre inkább figyelembe vette a különböző együttélési formák – így az élettársi kapcsolatok – társadalmi jelentőségét. A finn politikai és jogalkotási diskurzusban a családjog reformja szorosan összefonódott a jóléti állam célkitűzéseivel, különösen a családtagok gazdasági biztonságának és a gyermekek jogi védelmének erősítésével. Ugyanakkor a jogalkotó tudatosan fenntartotta a házasság intézményének kiemelt jogi státuszát, így az informális együttélési formák elismerése inkább fokozatos és részleges jogi szabályozás formájában valósult meg, nem pedig a házassággal azonos jogállás biztosításával.⁶

A finn családjog egyik jellegzetessége, hogy a társadalmi változásokra viszonylag rugalmasan reagált. A jogalkotó ugyanakkor tudatosan különbséget tart fenn a házasság és az informális együttélési formák között, ami azt jelenti, hogy az élettársi kapcsolat nem rendelkezik a házassággal azonos jogi státusszal.⁷

Egy empirikus kutatás⁸ rámutatott arra, hogy Finnországban a gyermekvállalás egyre nagyobb arányban történik házasságon kívüli együttélési formában. A vizsgálat szerint az első gyermek születésekor sok esetben gyakoribb az élettársi kapcsolatban élő szülők jelenléte, mint a házasságban élőké, ami jól jelzi az együttélési minták társadalmi átalakulását.⁹ Ez a tendencia azt jelzi, hogy a családi élet tényleges működési keretei egyre kevésbé kötődnek kizárólag a házasság intézményéhez.

A tanulmány arra is rámutat, hogy bár a házasságban és élettársi kapcsolatban élő szülők helyzete bizonyos társadalmi és gazdasági mutatók tekintetében eltérhet, a gyermekek jóléte és egészségi állapota nem mutat jelentős különbséget a két családi forma között. Ez az eredmény azt sugallja, hogy a családi élet stabilitását és a gyermekek fejlődését nem feltétlenül a szülők kapcsolatának jogi formája határozza meg, hanem sokkal inkább a családi környezet minősége és a rendelkezésre álló társadalmi támogatás.¹⁰

6 BRADLEY 288–306.

7 MUSTASAARI 233–252.

8 Mirjam KALLAND – Saara SALO – Laszlo VINCZE et al.: *Married and Cohabiting Finnish First-Time Parents: Differences in Wellbeing, Social Support and Infant Health*. Social Sciences 11 (2022). <https://www.mdpi.com/2076-0760/11/4/181> [letöltve: 2026. 03. 09.]

9 KALLAND –SALO –VINCZE

10 KALLAND –SALO –VINCZE

Időszak / év	Jogfejlődési mérföldkő	Rövid magyarázat
1960–1970-es évek	Az élettársi együttélés társadalmi elterjedése	Finnországban jelentősen növekedett a házasság nélküli együttélés aránya. A jogrendszer ekkor még nem biztosított külön szabályozást az élettársi kapcsolatok számára. ¹¹
1975	Családjogi reformviták	A finn családjogi reformbizottság jelentéseiben megjelent az élettársi kapcsolatok jogi helyzetének rendezése iránti igény.
1980–1990-es évek	Bírósági gyakorlat kialakulása	A bíróságok a tulajdonjog, a közös beruházások és a jogalap nélküli gazdagodás elve alapján rendezték az élettársak közötti vitákat.
1999	Finn alkotmány elfogadása	A Constitution of Finland (731/1999) megerősítette a magán- és családi élet védelmét, ami közvetve hozzájárult az együttélési formák szélesebb elismeréséhez.
2001	Bejegyzett élettársi kapcsolatokról szóló törvény	Az Act on Registered Partnerships (950/2001) lehetővé tette az azonos nemű párok jogi elismerését Finnországban.
2011	Cohabitation Act elfogadása	Hatályba lépett a Laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta (26/2011), amely először szabályozta kifejezetten az élettársak közös háztartásának megszüntetését és a vagyonmegosztást.
2017	Nemsemleges házasság	A Marriage Act módosítása (156/2015) hatályba lépett, lehetővé téve az azonos nemű párok házasságát. Az élettársi kapcsolat azonban továbbra is külön együttélési forma maradt.
2020-napjaink	Stabil jogi keretrendszer	A 2011-es törvény és a bírósági gyakorlat biztosítja az élettársak vagyoni viszonyainak rendezését, különösen a közös háztartás megszüntetésekor.

*1. táblázat – A de facto élettársi kapcsolatok jogi szabályozásának fejlődése
(a szerző saját szerkesztése)*

11 ANTOKOLSKAIA, M. V. (Ed.) *Convergence and Divergence of Family Law in Europe*. European Family Law Series; No. 18. 2007.

A finn Alkotmány¹² nem tartalmaz kifejezett rendelkezést az informális élettársi kapcsolatokról. A szabályozás nem nevesíti sem a „*de facto*” kapcsolatot, sem az élettársakat. Ugyanakkor az egyenlő bánásmód elve¹³ illetve a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog¹⁴ általános alkotmányos keretet biztosít a magánélet védelméhez, amelyre a vonatkozó ágazati törvények (mint a 26/2011. törvény az élettársi együttélés felbontásáról) épülhetnek. Az informális kapcsolatok jogi elismerése tehát nem alkotmányos szinten, hanem külön törvényben valósul meg.

Finnországban 2011-ben egy külön törvényt fogadtak el az informális élettársi kapcsolatok rendezésére¹⁵. A jogszabály elsődlegesen az élettársak vagyoni viszonyainak rendezését szabályozza az élettársi kapcsolat megszűnése (különválás vagy az egyik fél halála) esetére. Ennek alapján az élettársak kérhetik a vagyonhányadok hivatalos szétválasztását a kapcsolatuk végén és jogosultak bizonyos esetekben kompenzációra is a közös háztartás érdekében tett hozzájárulásaikért. Emellett a törvény megerősíti a túlélő élettárs védelmét halál esetén: lehetővé teszi, hogy a túlélő partner méltányossági alapon juttatást kapjon az elhunyt hagyatékából. Fontos kiemelni, hogy az élettársak családjogi helyzete ettől függetlenül nem azonos a házastársakéval – például az élettársak nem örökölnek törvény szerint egymás után, csak végrendelet útján, illetve a fent említett korlátozott hagyatéki támogatás formájában részesülhetnek az elhunyt vagyonából. Ugyanakkor a gyakorlatban több területen (pl. egyes szociális biztonsági, jóléti juttatásoknál) az együtt élő élettársakat házastársakkal egyenértékűként kezelik Finnországban, jóllehet ez nem jelent teljes jogegyenlőséget a magánjogi jogállás tekintetében.

Az élettársak közös háztartásának felbontásáról törvény kifejezetten meghatározza, kik minősülnek élettársaknak¹⁶. A törvény szerint élettársak azok a felek, akik párkapcsolatban, közös háztartásban élnek legalább öt éve,

12 A Finn Alkotmány (Suomen perustuslaki, 731/1999) <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/1999/731> [letöltve: 2025. 12. 01.]

13 Finn Alkotmány 6.§

14 Finn Alkotmány 10.§

15 26/2011. számú törvény az élettársak közös háztartásának felbontásáról (Laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta) https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2011/26#chp_1__sec_1 [letöltve: 2025. 12. 04.] továbbiakban: 26/2011. számú törvény.

16 Finnül: *avopuoliso*.

vagy közös gyermekük van (vagy volt), illetve közös szülői felügyeletet látnak el egy gyermek felett.¹⁷

A finn jogalkotó az 5 éves együttélési feltételt azért vezette be, mert a szabályozás célja nem minden együtt lakó pár, hanem a tartós, stabil, életközösség jellegű kapcsolatok védelme volt. A törvény indokolása hangsúlyozza, hogy az élettársi kapcsolatok rendkívül sokfélék: vannak rövid, alkalmi együttélések és vannak ténylegesen család-szerű, hosszú távú kapcsolatok. A törvény hatályának pontos kijelöléséhez szükség volt olyan objektív kritériumra, amely alapján elkülöníthetők a valóban elkötelezett, gazdasági és háztartási szempontból összefonódott kapcsolatok. Az 5 év ennek a „*vaki-intunut avoliitto*”, azaz a kellőképpen megszilárdult életközösség minimális időtartamát jelöli ki. A jogalkotó megítélése szerint ennyi idő már alkalmas arra, hogy a felek közötti érzelmi, gazdasági és vagyoni összefonódás ténylegesen kialakuljon, így a kapcsolat megszűnése esetén méltánytalan helyzetek is előállhatnak, amelyeket a törvény a kompenzációs mechanizmusokkal kezelni kíván.

Az időtartam-kritérium emellett azt is szolgálja, hogy a törvény ne terjedjen ki olyan együttélési formákra, amelyek nem érték el azt a stabilitást, amely a vagyoni jogi igények rendezését indokolná. A jogalkotási indokolás kiemeli, hogy a társadalmi igazságosság és a jogbiztonság is megköveteli, hogy a törvény ne nyisson teret alkalmi vagy rövid távú kapcsolatokból fakadó igényeknek. Ezt az 5 éves küszöb, illetve ennek alternatív feltétele – a közös gyermek – biztosítja. Így a törvény csak azokban az esetekben alkalmazandó, ahol az együttélés ténylegesen olyan élethelyzetet hozott létre, amely a felek közötti anyagi függést, hozzájárulást vagy közös vagyoni gyarapodást valószínűsíti; ezekben az esetekben indokolt a kapcsolat megszűnésekor fellépő egyenlőtlenségek méltányos korrekciója.¹⁸

Fontos kitétel, hogy ha valamelyik fél hivatalosan házas egy harmadik személlyel, úgy nem minősülhet „élettársnak” a törvény alkalmazásában¹⁹. Tehát a finn definíció két alternatív feltételt jelöl meg: az élettársi minőség-

¹⁷ 26/2011. számú törvény 3.§

¹⁸ A Kormány javaslata a Parlament számára az élettársak közös háztartásának megszüntetéséről szóló törvény és egyes kapcsolódó jogszabályok módosításáról. HE 37/2010. <https://www.finlex.fi/fi/hallituksen-esitykset/2010/37#OT1> [letöltve: 2025. 12. 04.]

¹⁹ 26/2011. számú törvény 3.§

hez vagy egy minimális együttélési idő (öt év) szükséges, vagy leszármazó kapcsolat (gyermek) a felek között – mindkét esetben fennálló érzelmi-gazdasági életközösség mellett.

A definíciós szabályozás célja tehát kettős. Egyrészt biztosítja, hogy a törvény hatálya csak olyan kapcsolatokra terjedjen ki, amelyek ténylegesen családi jellegű együttélést jelentenek, másrészt lehetővé teszi, hogy a közös gazdasági és családi élet következtében kialakult vagyoni és lakhatási viszonyok a kapcsolat megszűnésekor rendezhetővé váljanak. A finn jogalkotó ezzel a megoldással egy olyan köztes jogi kategóriát hozott létre, amely a házasság és a pusztán informális együttélés között helyezkedik el, és amelynek elsődleges funkciója a felek közötti vagyoni igazságosság biztosítása a közös háztartás megszűnése esetén. A finn szabályozás célja tehát nem az élettársi kapcsolat házassággal azonos jogállásba emelése, hanem az együttélés során kialakult gazdasági viszonyok rendezése.²⁰

2.1. Összegzés

A finn jogfejlődés az informális élettársi kapcsolatok szabályozása terén egy fokozatos, pragmatikus modell kialakulását mutatja. A jogalkotás és a bírói gyakorlat kezdetben nem külön családjogi intézményként kezelte a házasság nélküli együttélést, hanem az általános magánjogi eszközökre – különösen a tulajdonjog, a gazdagodás visszatérítésének elve és a méltányossági kompenzáció – támaszkodva rendezte az ilyen kapcsolatok megszűnéséből eredő vitákat. Az öröklési jogban megjelenő „méltányossági szelep”, különösen az öröklési törvény 1983-as módosítása, már korán jelezte, hogy a jogrendszernek reagálnia kell az együttélési formák társadalmi változásaira.

A későbbi reformok azonban egyre inkább a különálló szabályozás irányába mozdultak el. A 2010–2011-es jogalkotási reform ennek a folyamatnak a kulminációját jelentette, amikor a finn jogalkotó külön törvényben rendezte az élettársi háztartás megszűnésének vagyoni jogi következményeit. A *Laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta* (26/2011) elfogadá-

20 MIKKOLA, Tuulikki: *Family and Succession Law in Finland*. Alphen aan den Rijn, Wolters Kluwer, 2022.

sával a finn jogrendszer egyértelmű és kiszámítható keretet biztosított az élettársak közötti vagyoni viszonyok rendezésére, miközben fenntartotta a házasság és az informális együttélés közötti jogi különbséget. A szabályozás fő célja nem az élettársi kapcsolat teljes családjogi elismerése, hanem a közös háztartás során kialakult gazdasági együttműködés méltányos lezárásának biztosítása.

A finn modell egyik sajátossága, hogy az informális együttélést nem alkotmányos szinten, hanem ágazati jogszabályok útján szabályozza. Az alkotmány csupán általános keretet biztosít a magán- és családi élet védelméhez, míg a konkrét jogi megoldásokat külön törvények határozzák meg. Ez lehetővé teszi a jogalkotó számára, hogy rugalmasan reagáljon a társadalmi változásokra anélkül, hogy az együttélési formák teljes jogi egyenértékűségét deklarálná.

A szabályozás definíciós rendszere szintén ezt a kiegyensúlyozott megközelítést tükrözi. Az élettársi minőség megállapításához szükséges objektív feltételek – az öt éves együttélési idő vagy a közös gyermek megléte – azt szolgálják, hogy a törvény hatálya kizárólag a tartós, családi jellegű életközösségekre terjedjen ki. A jogalkotó ezzel kívánja elkerülni, hogy a rövid vagy alkalmi együttélések is a szabályozás körébe kerüljenek, ugyanakkor biztosítja a stabil kapcsolatokban élő felek gazdasági védelmét.

Összességében megállapítható, hogy a finn jog egy sajátos köztes modellel alakított ki az informális együttélés kezelésére. A szabályozás elismeri a társadalmi valóságként létező élettársi kapcsolatokat, és bizonyos mértékű jogi védelmet biztosít számukra, ugyanakkor továbbra is fenntartja a házasság kiemelt családjogi státuszát. Ez a megközelítés jól illeszkedik a skandináv jogrendszerek pragmatikus szemléletéhez, amely a családi élet változatos formáinak figyelembevételével törekszik a jogbiztonság és a társadalmi méltányosság egyensúlyának megteremtésére.

3. Az élettársak vagyoni viszonyai az élettársi kapcsolat megszűnése esetén

Finnországban a 26/2011. sz. törvény részletes speciális szabályokat tartalmaz az élettársi vagyonmegosztásra a kapcsolat megszűnésekor, így a bírósági gyakorlat alapvetően e törvény alkalmazásán nyugszik. A törvény főszabályként kimondja, hogy az élettársi együttélés alatt a felek vagyona elkülönül, azaz mindegyik fél megtartja a saját nevében lévő vagyonát még a kapcsolat megszűnése után is.²¹

Amennyiben van kifejezetten közösen tulajdonolt vagyon (pl. együtt vásárolt ingó vagy ingatlan), azt a felek kérésére meg kell osztani vagy meg kell szüntetni a közös tulajdont – vita esetén akár bíróság kirendelésével. A törvény vélelmet is felállít: ha nem bizonyítható, hogy egy ingóság melyik élettárs tulajdona, vagy hogy közös tulajdon-e, akkor azt vélelmezni kell, hogy a felek együttesen, egyenlő arányban szerezték.²²

A legjelentősebb újítása a finn szabályozásnak, hogy kompenzációs igényt (ún. „jóvátételt”) biztosít az egyik élettárs számára, ha a tisztán tulajdoni megosztás aránytalan igazságtalansághoz vezetne.²³

Ennek klasszikus esete, amikor az egyik fél jelentősen hozzájárult a közös háztartáshoz vagy a másik fél vagyonának gyarapításához (például munkával, pénzzel), így a vagyon egyoldalú gyarapodása következett be. Ilyenkor a törvény értelmében a hozzájáruló fél igényt tarthat megfelelő pénzbeli megtérítésre a volt élettársával szemben, hogy elkerüljék a jogalap nélküli gazdagodást a másik fél javára.²⁴ A kompenzáció konkrét feltételeit a törvény 8. §-a rögzíti, példálózóan felsorolva a hozzájárulás formáit. A közös háztartás érdekében nyújtott hozzájárulásnak minősül:

- a) a közös háztartás vagy a másik élettárs tulajdonában álló vagyontárgy érdekében végzett munka;
- b) a közös háztartásra fordított pénzeszközök;

21 26/2011. számú törvény 3.§

22 26/2011. számú törvény 6.§

23 26/2011. számú törvény 3. fejezet

24 26/2011. számú törvény 3. fejezet 8.§

- c) a másik élettárs tulajdonában lévő vagyona történő befektetés; vagy
- d) más, ezekkel összemérhető tevékenység.

A törvény kimondja, hogy a csekély mértékű gazdagodást nem kell ellensúlyozni. A kompenzáció kérdésében a felek megállapodhatnak, vagy vita esetén a bíróság által kijelölt hagyatéki bíró dönthet.²⁵ A vagyonekülönítésről a felek megállapodást köthetnek, amelyet vagyonekülönítési okiratba kell foglalni, a **hagyatéki eljárásról szóló törvény**²⁶ szerint.

Példa a bírói gyakorlatra:

A Helsinki Fellebbviteli Bíróság (HO) 2014:12 számú döntése egy olyan ügyben született, ahol az élettársi kapcsolat megszűnésekor a felek között vita merült fel az együttélés alatt megszerzett vagyontárgyak tulajdonjogáról és a kompenzáció (*hyvitys*) jogalapjáról. A bíróság megerősítette a 26/2011. évi élettársi törvény főszabályát: az élettársak vagyona alapvetően elkülönül, és mindenki azt a vagyont viszi el a kapcsolat végén, amely az ő nevéhez vagy bizonyítható szerzéséhez kapcsolódik. A döntés egyik fő kérdése az volt, hogy a vitatott ingóságok tekintetében kinek kellett bizonyítania a tulajdonszerzési jogcímét. A bíróság kimondta, hogy ha nem bizonyítható egyértelműen, hogy valamely vagyontárgy melyik élettárs tulajdonába tartozik, akkor a törvényi vélelem lép életbe: az ingóságot a felek közös, fele-fele arányú tulajdonának kell tekinteni.

A döntés másik lényeges eleme a kompenzációs igény elbírálása volt. Az egyik fél azt állította, hogy jelentős mértékben hozzájárult a közös háztartáshoz és a másik élettárs vagyonának gyarapodásához, ezért méltányossági alapon pénzbeli megtérítést kér. A bíróság azonban hangsúlyozta: a kompenzáció csak akkor állapítható meg, ha a hozzájárulás ténylegesen kimutatható, és a másik fél vagyoni gyarapodása ennek következtében egyértelműen bizonyítható. Mivel a felperes nem tudta kellően igazolni sem a hozzájárulás mértékét, sem a másik fél vagyonának ezzel összefüggő növekedését, a bíróság a kompenzációs igényt elutasította. A határozat így világosan rögzíti a bizonyítási teher megoszlását és a finn élettársi jogi kompenzációs szabályok szigorú feltételrendszerét.²⁷

25 26/2011. számú törvény 3. fejezet 9.§

26 40/1965. számú törvény a hagyatéki eljárásról. <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/1965/40> [letöltve: 2025. 12. 04.] 23. fejezet 9. §

27 Helsinki Fellebbviteli Bíróság (HO) 2014:12 számú döntése. https://www.finlex.fi/en/case-law/courts-of-appeal/2014/helsinki/1834?utm_source=chatgpt.com [letöltve: 2025. 12. 04.]

Speciális vagyoni jogi mechanizmus védi a felek igazságos érdekeit: ha nincs eltérő megállapodás, akkor a különvagyoni elve érvényesül, de méltányossági alapon korrekció alkalmazható a közös élet során elért vagyoni gyarapodás aránytalan eloszlása esetén. (Megjegyzendő, hogy a 2011 előtti gyakorlatban az ilyen vitákat – külön törvényi rendezés híján – a finn bíróságok is a tulajdonjog szabályai és a jogalap nélküli gazdagodás elve alapján oldották meg; a 26/2011. törvény lényegében kodifikálta ezeket az elveket és egységes keretet teremtett.)

Összességében tehát a finn jogrendszer az informális élettársi kapcsolatok megszűnésével összefüggő vagyoni viszonyok rendezésére egy sajátos, a méltányossági korrekció elvén alapuló vagyoni jogi mechanizmust alakított ki. Ennek alapvető kiindulópontja az, hogy az élettársi kapcsolat – a házasságtól eltérően – nem hoz létre automatikus vagyontársaságot a felek között. A finn szabályozás ezért főszabályként a különvagyoni elvét követi: az élettársi kapcsolat fennállása alatt szerzett vagyontárgyak annak a félnek a tulajdonában maradnak, aki azokat megszerezte vagy akinek a nevére kerültek. Ez a megoldás a magánjogi autonómia és a tulajdonvédelem hagyományos elvére épül, és egyben világos határt von a házasság intézményéhez kapcsolódó vagyoni jogi rendszer és az informális együttélési formák között.

Ugyanakkor a finn jogalkotó felismerte, hogy a tartós élettársi kapcsolat során a felek gazdasági együttműködése gyakran olyan mértékű vagyoni összefonódáshoz vezet, amelynek figyelmen kívül hagyása a kapcsolat megszűnésekor méltánytalan eredményekhez vezethet. A közös háztartás fenntartása, a közös beruházások, a lakhatási költségek viselése vagy akár a családi munkamegosztás – például az egyik fél fokozott hozzájárulása a háztartási vagy gyermeknevelési feladatokhoz – mind olyan tényezők lehetnek, amelyek közvetve hozzájárulnak a másik fél vagyoni helyzetének javulásához. Amennyiben ezek a hozzájárulások a kapcsolat megszűnésekor nem kerülnek figyelembevételre, a vagyaneloszlás aránytalan és igazságtalan eredményhez vezethet.

A 2011-ben elfogadott törvény ezért a különvagyoni elvének fenntartása mellett egy korrekciós mechanizmust is bevezetett. A szabályozás lehetővé teszi, hogy az a fél, aki a közös háztartás vagy a másik fél vagyonának gyarapodása érdekében jelentős hozzájárulást nyújtott, méltányossági alapon

kompenzációt igényeljen. Ez a kompenzáció nem egy klasszikus vagyonmegosztási rendszer része, hanem egy olyan kiegyensúlyozó eszköz, amely a felek közötti gazdasági együttműködés tényleges tartalmát kívánja figyelembe venni. A bíróság vagy az eljárásban kijelölt vagyonrendező (estate distributor) feladata ilyenkor annak vizsgálata, hogy a felek hozzájárulásai milyen mértékben járultak hozzá a közös élet során létrejött vagyoni gyarapodáshoz, és indokolt-e a méltányossági korrekció alkalmazása.

Fontos hangsúlyozni, hogy ez a mechanizmus nem azonos a házassági vagyonjogban ismert vagyonszétválással vagy a vagyonfelezés elvével. A finn jog tudatosan elkerüli, hogy az élettársi kapcsolat automatikusan olyan jogkövetkezményekkel járjon, amelyek a házasság intézményéhez kapcsolódnak. A kompenzációs szabály célja sokkal inkább az, hogy a kapcsolat megszűnésekor fellépő kirívó aránytalanságokat korrigálja, miközben a felek tulajdonjogi autonómiája alapvetően változatlan marad.

Megjegyzendő továbbá, hogy a 2011 előtti joggyakorlatban az ilyen jellegű viták rendezésére nem létezett egységes törvényi szabályozás. A finn bíróságok ebben az időszakban az általános magánjogi elvek alapján igyekeztek méltányos megoldást találni az élettársi kapcsolatok megszűnésével kapcsolatos vagyoni vitákban. Különösen gyakran alkalmazták a tulajdonjogi szabályokat, valamint a jogalap nélküli gazdagodás elvét, amely lehetővé tette, hogy az egyik fél gazdagodását – amennyiben az a másik fél hozzájárulásából származott – részben vagy egészben visszatérítsék. A bírói gyakorlat így fokozatosan kialakított egy olyan elvi keretrendszert, amely a méltányosság és az igazságos vagyonelosztás követelményeit igyekezett érvényesíteni.

A 2011-es törvény elfogadása lényegében e kialakult bírói gyakorlat kodifikációjának tekinthető. A törvény egységes jogi keretet teremtett az élettársi kapcsolat megszűnésével kapcsolatos vagyoni kérdések rendezésére, és kiszámíthatóbbá tette az ilyen jellegű jogviták elbírálását. A kodifikáció egyik legfontosabb eredménye az volt, hogy világos szabályokat vezetett be a vagyon elkülönítésére, a kompenzáció feltételeire, valamint az eljárási mechanizmusokra vonatkozóan. Ezáltal a finn jogrendszer egy olyan kiegyensúlyozott modellt alakított ki, amely egyszerre őrzi a tulajdonjog klasszikus elveit és biztosítja a tartós élettársi kapcsolatok megszűnésekor szükséges méltányossági korrekció lehetőségét.

A finn szabályozás ezzel a megoldással egy köztes modellt képvisel a teljes vagyonközösséget alkalmazó rendszerek és a teljesen szabályozatlan együttélési formák között. A jogalkotó nem kívánta az élettársi kapcsolatot a házassággal azonos jogállásba emelni, ugyanakkor felismerte, hogy a modern társadalomban az informális együttélési formák jelentős szerepet töltenek be a családi és gazdasági életben. A vagyoni jogi kompenzáció intézménye ezért olyan kiegyensúlyozott megoldást kínál, amely képes kezelni a tartós együttélésből fakadó gazdasági függőségi viszonyokat, miközben megőrzi a magánjogi autonómia alapelvét.

4. Az élettársi életközösség alatt szerzett vagyonszaporulat megosztásának finn szabályai

Finnországban lényegében létezik a magyar Ptk. 6:516. §-ához hasonló szabályozási megoldás, de kissé eltérő formában. A magyar norma szerint az élettársak önálló vagyonszerzők és az életközösség alatt szerzett vagyonszaporulat megosztását igényelhetik a kapcsolat végén, míg a különvagyonni jellegű vagyontárgyak (mint pl. ajándék, örökség stb.) nem számítanak e körbe. Finnországban a 2011. évi törvény főszabályként szintén önálló vagyonszerzést ír elő az élettársak számára (nincs közös vagyon automatikusan), azonban a vagyonmegosztás mechanizmusa nem automatikus feles részre osztás, hanem egy igényérvényesítéstől függő kompenzációs rendszer.

A törvény értelmében tehát mindenki viszi a saját vagyonát a kapcsolat után, kivéve, ha a másik fél kezdeményezi a vagyonarányok kiigazítását. Ilyen kezdeményezésre akkor kerül sor, ha az egyik fél a kapcsolat folyamán hozzájárult a közös gyarapodáshoz vagy a másik fél vagyonnövekedéséhez, és emiatt méltánytalan lenne, ha semmit nem részesülne belőle. Ekkor a bíróság vagy a felek által kötött egyezség meghatározhatja a jóvátétel mértékét. Tehát a finn modell a magyar 6:516. § célját szolgálja, de nem automatikus vagyonfelezés formájában, hanem a jogalap nélküli gazdagodás elkerülését célzó megtérítési igény formájában.

A jogi szabályozás erre vonatkozóan maga a 26/2011. sz. törvény²⁸, és ennek alkalmazását támasztja alá a bírói gyakorlat; külön precedensértékű esetek a törvény hatálybalépése óta nem váltak szükségessé, mivel a törvény egyértelmű keretet ad a vagyonszaporulat megosztására. A mindennapi gyakorlatban a felek sokszor egyezség útján oldják meg a vagyonomegosztást (gyakran ügyvédi közreműködéssel), akár írásbeli megállapodás formájában²⁹ és csak vita esetén fordulnak bírósághoz vagy kérnek hivatalos közvetítőt a rendezéshez.

5. Az élettársi vagyoni szerződés finn szabályai

Az élettársak Finnországban köthetnek egymással vagyoni megállapodást. A 26/2011. sz. törvény kifejezetten diszpozitív jellegű sok tekintetben, azaz megengedi a feleknek, hogy szerződéssel eltérjenek a törvény rendelkezéseitől.

A törvény kimondja³⁰, hogy a felek megállapodással módosíthatják a törvény szabályait, egyetlen korlátozással: előre (az együttélés ideje alatt) nem mondhatnak le érvényesen arról a jogukról, hogy a kapcsolat megszűnésekor kérjék a vagyon szétválasztását vagy a hagyatéki közreműködő kirendelését. Ez praktikusán azt jelenti, hogy előre generálisan kizáró vagyoni szerződés (amely pl. minden jövőbeli igényt elvetne) nem köthető, de a felek konkrétan rendezhetik vagyoni viszonyaikat.

Létezik lehetőség arra is, hogy az élettársak akár már az együttélés kezdetén vagy annak során kössenek egy előzetes vagyonomegosztási megállapodást arra az esetre, ha később szétválának. Továbbá, amikor az élettársi kapcsolat véget ér, a felek írásbeli egyezséget köthetnek a vagyon felosztásáról (ezt hívják vagyonekülönítési szerződésnek), illetve külön kompenzációs megállapodást is köthetnek a jóvátétel összegéről.

28 26/2011. sz. törvény 4–8. §

29 Digitális és Népeségnyilvántartó Hivatal (*Digi- ja väestötietovirasto* [DVV]) tájékoztatója <https://dvv.fi/avopuolisoiden-yhteistalouden-purkaminen#:~:text=Omaisuu%20erotelu%20tehdaan%2C%20kun%20avoliitto,asiakirja%2C%20johon%20omaisuuden%20jako%20kirjataan> [letöltve: 2025. 12. 04.]

30 26/2011. számú törvény 2.§

E megállapodások önkéntes nyilvántartásba vétele is lehetséges a finn Digitális és Népeségnyilvántartó Hivatalnál (DVV)³¹, bár a nyilvántartás nem kötelező és nem feltétele a szerződés érvényességének.

A jogszabály meghatározza a formai követelményeket is. Az élettársi vagyoni szerződés (akár előzetes, akár utólagos) érvényességéhez:

- a) írásba foglalás,
- b) keltezés,
- c) mindkét fél aláírása,
- d) valamint két tanú aláírásával történő hitelesítés szükséges.³²

Ezek a követelmények hasonlóak a házassági vagyoni szerződés formai előírásaihoz. A hatóság a benyújtott szerződések tartalmát érdemben nem vizsgálja, csak nyilvántartja, tehát a felek felelőssége, hogy a szerződésük jogszerű és megfelelő tartalmú legyen.

Szabályozási elem	Tartalom	Jogpolitikai cél
A szerződés lehetősége	Az élettársak a 26/2011. sz. törvény alapján vagyoni megállapodást köthetnek egymással. A szabályozás alapvetően diszpozitív, ezért a felek szerződéssel eltérhetnek a törvény több rendelkezésétől.	A felek szerződési autonómiájának biztosítása és a vagyoni viszonyok rugalmas rendezése.
Eltérés a törvényi szabályoktól	A felek megállapodással módosíthatják a vagyonekülönítés és a kompenzáció szabályait, illetve előzetesen is rendezhetik a kapcsolat megszűnésekor követendő eljárást.	A felek számára lehetővé teszi, hogy saját élethelyzetükhöz igazítsák a vagyoni viszonyokat.
Kógens korlátozás	A felek nem mondhatnak le előre érvényesen arról a jogukról, hogy a kapcsolat megszűnésekor kérjék a vagyon szétválasztását vagy a vagyonrendező kirendelését.	A jogalkotó ezzel biztosítja, hogy a felek alapvető jogai ne legyenek előre kizárhatók, és a méltányossági védelem fennmaradjon.

31 Digitális és Népeségnyilvántartó Hivatal (Digi- ja väestötietovirasto [DVV]) tájékoztatója <https://dvv.fi/avopuolisoiden-yhteistalouden-purkaminen#:~:text=Omaisuuuden%20eroteltu%20tehdaän%2C%20kun%20avoliitto,asiakirja%2C%20johon%20omaisuuden%20jako%20kirjataan> [letöltve: 2025. 12. 04.]

32 Uo.

Szabályozási elem	Tartalom	Jogpolitikai cél
Előzetes megállapodás lehetősége	Az élettársak már az együttélés kezdetén vagy annak fennállása alatt is köthetnek szerződést arra az esetre, ha kapcsolatuk a jövőben megszűnne.	A jövőbeni viták megelőzése és a vagyoni viszonyok előzetes rendezése.
Megállapodás a kapcsolat megszűnésekor	A felek a különváláskor írásbeli egyezséget köthetnek a vagyon felosztásáról (vagyonelkülönítési szerződés), illetve külön kompenzációs megállapodást is köthetnek.	A jogviták gyors és békés rendezésének elősegítése.
Nyilvántartásba vétel	A szerződések önkéntesen nyilvántartásba vehetők a finn Digitális és Népeségnyilvántartó Hivatalnál (DVV), azonban ez nem feltétele az érvény	

2. táblázat - Az élettársi vagyoni jogi megállapodások főbb szabályai
Finnországban (a szerző saját szerkesztése)

Összefoglalva: Finnországban az élettársak szerződéses úton rendezhetik vagyoni viszonyaikat, széles szerződési szabadsággal, de a törvény bizonyos kógens elemeket (pl. a vagyonmegosztás kérésének elidegeníthetetlen jogát) fenntart. Az ilyen szerződések gyakorlati célja többnyire az, hogy egy későbbi esetleges különváláskor elkerüljék a vitákat és előre rögzítsék, ki milyen vagyontárgyat vagy milyen arányban vihet majd magával.

6. Az élettárs halála esetén a túlélő élettársat megillető jogok

A túlélő élettárs jogi pozíciója jóval gyengébb, mint egy házastársé – törvényes örökösnek nem minősül Finnországban. Vagyis ha az elhunyt élettárs nem hagyott végrendeletet a partnere javára, akkor az élettárs nem részesül a hagyatékból a törvény erejénél fogva.³³ Az öröklési jog szabályai szerint ilyenkor az elhunyt leszármazói (gyermekai) örökölnék; ha nincsenek, akkor a távolabbi rokonok (pl. szülők, testvérek) lépnek örökös szerepbe – de az élettársat a törvény nem iktatja be az öröklési sorrendbe, még akkor sem,

³³ 26/2011. számú törvény 4.§

ha nincsenek vér szerinti rokonok (ilyen esetben végső soron az állam örököl, nem pedig az élettárs).

Ennek következtében a túlélő élettárs védelme érdekében a finn jog két lehetőséget biztosít: egyrészt végrendelet útján az élettárs az örökösök közé juttatható (ezt a felek gyakran meg is teszik, közösen készített végrendelettel, hogy biztosítsák egymás anyagi védelmét); másrészt – és ez egy fontos sajátos finn szabály – a túlélő élettárs méltányossági alapon tartásra jogosult lehet az elhunyt hagyatékából. A Finn hagyatéki eljárásról szóló törvény rendelkezik arról, hogy amennyiben az élettárs legalább a törvény szerinti élettársi státusszal bírt (azaz 5 év együttélés vagy közös gyermek megléte fennállt) és megélhetése az elhunyt halála miatt súlyosan veszélybe kerül, a hagyatékából részére segély/juttatás adható. Ez a juttatás lehet pénzbeli, tárgyi vagy akár használati jog (például az elhunytal közösen lakott lakás további használatának joga) aszerint, amit a bíróság vagy hagyatéki eljárás méltányosnak tart. Ez tehát egyfajta tartási segély a túlélő számára, amelynek célja, hogy a túlélő élettárs létfenntartását biztosítsa, ha arra rászorul. Az ilyen juttatás nem automatikus, hanem kérelemre folyósítható a hagyaték terhére, és mindig az eset összes körülményének mérlegelésével, a rászorultság és méltányosság figyelembevételével történik. Fontos korlát, hogy a törvény szerint a juttatás nem sértheti indokolatlan mértékben az örökösök (pl. gyermekek) kötelesrészhez való jogát – csak kivételesen nyomós indokkal csökkenthető a leszármazók törvényes minimumrészesedése ilyen juttatás miatt.

A túlélő élettárs a fentiekben túl jogosult követelni az élettársi vagyon szétválasztását³⁴ az elhunyt halála után is. Ezt vagy közös megegyezéssel rendezik a hagyatéki eljárás keretében vagy szükség esetén a bíróság hagyatéki szakértőt rendel ki a feladat elvégzésére. A vagyonelkülönítés során a túlélő élettárs megtarthatja a saját vagyonát, és igényt tarthat a közös tulajdonú vagyontárgyak rá eső részére, illetve – ahogy a 3. kérdésre adott válaszban ismertettük – kompenzációt kérhet az elhunyt vagyonából, ha igazolja, hogy hozzájárulása révén gyarapította az elhunyt partner vagyonát. E kompenzációs igényét a túlélő élettárs közvetlenül érvényesítheti a hagyatéki eljárásban, még az örökrészek végleges felosztása előtt.

34 26/2011. számú törvény 2.§

A túlélő élettárs tehát nem törvényes örökös, de a finn jog ad számára egy korlátozott védőhálót: egyrészt a saját vagyonát és a közös vagyont kiemelheti a hagyatékból, másrészt méltányossági tartást kaphat a hagyaték terhére a megélhetése biztosítására. (Mindez azonban nem helyettesíti a házastársnak járó teljes öröklési jogot – ezért az élettársi felek számára Finnországban is erősen ajánlott kölcsönös végrendeletet készíteniük, ha azt szeretnék, hogy halál esetén vagyonuk a másik felet illesse).

Jogintézmény	Tartalom	Feltételek	Jelentőség
Törvényes öröklés	Az élettárs nem minősül törvényes örökösnek.	Végrendelet hiányában a hagyaték a rokonokra száll.	Az élettárs jogi helyzete gyengébb a házastársnál.
Végrendeleti öröklés	Az elhunyt végrendeletben az élettársat örökössé teheti.	Érvényes végrendelet szükséges.	A leggyakoribb eszköz az élettárs anyagi védelmére.
Méltányossági támogatás a hagyatékból	A túlélő élettárs tartási jellegű juttatást kaphat a hagyatékból.	Rászorultság és méltányosság vizsgálata.	A túlélő megélhetésének biztosítása.
Lakáshasználati jog	A közösen lakott ingatlan használata biztosítható a túlélő számára.	A hagyatéki eljárás során kerül megállapításra.	A lakhatás stabilitásának fenntartása.
Vagyonelkülönítés	A túlélő élettárs kérheti a közös vagyon szétválasztását.	A 26/2011. törvény alapján.	A saját vagyon és a közös részesedés védelme.
Kompenzációs igény	A túlélő élettárs kompenzációt kérhet, ha hozzájárult az elhunyt vagyonának növekedéséhez.	Bizonyítani kell a hozzájárulást.	Méltányossági korrekció a vagyoni egyenlőtlenségek esetén.

3. táblázat – A túlélő élettárs jogi lehetőségei Finnországban
(a szerző saját szerkesztése)

A finn öröklési jog alapvető sajátossága tehát, hogy az élettársi kapcsolat nem keletkeztet törvényes öröklési jogot. A túlélő élettárs jogi helyzete ebből következően lényegesen gyengébb, mint a házastársé, mivel a törvény nem iktatja be az élettársakat az öröklési sorrendbe. Amennyiben az elhunyt nem rendelkezett végrendeletben a partner javára, a hagyaték elsődlegesen a leszármazókra, ezek hiányában pedig a törvényes öröklési rend szerinti rokonokra száll. A túlélő élettárs tehát főszabályként nem részesül az örökségből, még akkor sem, ha a felek tartós együttélésben éltek.

A finn jog ugyanakkor bizonyos korlátozott védelmi mechanizmusokat biztosít a túlélő élettárs számára. Az egyik ilyen lehetőség a végrendeleti öröklés, amelynek révén az élettárs az örökösök közé emelhető. A gyakorlatban ezért gyakori, hogy az élettársi kapcsolatban élő felek kölcsönös végrendeletet készítenek, így biztosítva egymás anyagi védelmét halál esetére. A másik, a finn jogban sajátosnak tekinthető megoldás a méltányossági alapú hagyatéki támogatás intézménye. Ennek keretében a túlélő élettárs – amennyiben megélhetése az elhunyt halála miatt veszélybe kerül – a hagyaték terhére tartás jellegű juttatásban részesülhet. A támogatás formája rugalmas: lehet pénzbeli juttatás, egyes vagyontárgyak átadása, vagy akár a közös lakás használati jogának biztosítása.

E juttatás azonban nem automatikus, hanem mindig egyedi mérlegelés tárgya. A bíróság vagy a hagyatéki eljárás során eljáró hatóság vizsgálja a túlélő fél rászorultságát, valamint azt is, hogy a juttatás nem sérti-e aránytalanul a törvényes örökösök – különösen a gyermekek – kötelesrészhez való jogát. A szabályozás így egyensúlyt kíván teremteni a túlélő élettárs méltányos védelme és az örökösök törvényes érdekeinek biztosítása között.

A túlélő élettárs jogi helyzetét tovább erősíti az a lehetőség, hogy az elhunyt halála után is kezdeményezheti az élettársi vagyon szétválasztását. Ennek során a túlélő partner megtarthatja saját tulajdonát, valamint igényt tarthat a közös tulajdonú vagyontárgyak rá eső részére. Emellett kompenzációs igényt is érvényesíthet, ha bizonyítani tudja, hogy hozzájárult az elhunyt partner vagyonának gyarapodásához. Ez a követelés a hagyatéki eljárás keretében érvényesíthető, még az örökség végleges felosztása előtt.

Összességében megállapítható, hogy a finn jog az élettársi kapcsolatok megszűnése esetén egy korlátozott, de több elemből álló védelmi rendszert

biztosít a túlélő partner számára. Bár az élettárs nem válik törvényes örökössé, a jogrendszer lehetővé teszi számára a saját vagyonának elkülönítését, a közös vagyoni részesedés érvényesítését, valamint méltányossági alapon bizonyos támogatás igénybevételét. Mindez azonban nem pótolja a házastársakat megillető teljes öröklési jogi státuszt, ezért a finn joggyakorlatban továbbra is kiemelt jelentősége van a végrendeleti rendelkezéseknek az élettársi kapcsolatban élő felek vagyonvédelme szempontjából.

7. Összegzés

Összességében megállapítható, hogy a finn jogrendszer az élettársi kapcsolatok szabályozása terén fokozatos és pragmatikus fejlődési utat járt be. A kezdeti időszakban az együtt élő, de házasságot nem kötő párok jogi helyzete alapvetően rendezetlen volt, és a felek közötti vagyoni viták rendezése elsősorban az általános polgári jogi szabályokra, valamint a bírósági gyakorlat által kialakított elvekre támaszkodott. A tulajdonjog, a közös beruházások elszámolása, valamint a jogalap nélküli gazdagodás doktrínája jelentették azokat az eszközöket, amelyek segítségével a bíróságok igyekeztek méltányos megoldást találni az élettársi kapcsolat megszűnésével összefüggő vitákra.

A társadalmi változások, különösen a házasság nélküli együttélés arányának növekedése azonban egyre inkább szükségessé tette a jogi keretek pontosabb meghatározását. Finnországban a családszerkezet pluralizálódása és az informális párkapcsolatok elterjedése a jogalkotót arra ösztönözte, hogy a hagyományos családjogi intézmények mellett egy olyan szabályozási modellt alakítson ki, amely képes kezelni az együttélés különböző formáit. Ennek eredményeként született meg az élettársak közös háztartásának megszüntetéséről szóló törvény, amely a *de facto* együttélési viszonyok vagyoni jogi következményeit rendezi.

A 2011-ben elfogadott törvény jelentős mérföldkőnek tekinthető a finn családjog fejlődésében, mivel első alkalommal biztosított átfogó jogi keretet az élettársi kapcsolatok megszűnésével kapcsolatos kérdések rendezésére. A szabályozás célja elsősorban nem az volt, hogy az élettársi kapcsolatot a házassággal azonos jogállásba emelje, hanem az, hogy a közös háztartás felbomlásakor méltányos és kiszámítható módon lehessen rendezni a felek

közötti vagyoni viszonyokat. A törvény ennek megfelelően olyan intézményeket vezetett be, mint a közös vagyon elszámolása, a kompenzáció lehetősége, valamint a közös lakás használatának rendezése.

A finn modell sajátossága, hogy az élettársi kapcsolatot nem tekinti a házasság alternatívájának teljes jogi értelemben, hanem inkább egy korlátozott hatókörű jogintézményként kezeli. A szabályozás középpontjában elsősorban a gazdasági együttműködés és a közös háztartás megszűnésének következményei állnak, miközben a családjogi státusból eredő jogok és kötelezettségek jelentős része továbbra is a házassághoz kötődik. Ez a megközelítés jól illeszkedik a skandináv jogrendszerek általános szemléletéhez, amely a társadalmi realitásokhoz igazodva igyekszik rugalmas, ugyanakkor világos jogi kereteket biztosítani az együttélési formák számára.

Mindezek alapján megállapítható, hogy a finn jog az élettársi kapcsolatok tekintetében egy kiegyensúlyozott megoldást alakított ki, amely egyszerre veszi figyelembe a társadalmi változásokat és a jogbiztonság követelményét. A szabályozás nem kívánja teljes mértékben a házassághoz hasonló státuszba emelni az informális együttélést, ugyanakkor biztosítja, hogy a tartós párkapcsolatban élő felek közötti gazdasági és vagyoni viszonyok a kapcsolat megszűnésekor rendezhetőek legyenek. Ez a modell a komparatív családjogi kutatások szempontjából is figyelemre méltó, mivel jól példázza, miként reagálhat a jogrendszer a családi együttélési formák társadalmi átalakulására anélkül, hogy teljesen új családjogi státuszt hozna létre.

A finn szabályozás vizsgálata jól mutatja, hogy a modern családjog egyik alapvető kihívása az együttélési formák sokféleségének jogi kezelése. Finnországban a jogalkotó nem az informális együttélési formák teljes intézményesítését választotta, hanem egy olyan szabályozási modellt alakított ki, amely a társadalmi realitás elismerése mellett továbbra is különbséget tesz a házasság és az élettársi kapcsolat között. Ez a megközelítés egyfajta kiegyensúlyozott kompromisszumként értelmezhető: a jogrendszer reagál az együttélési formák átalakulására, ugyanakkor nem kívánja feloldani a családjogi intézmények közötti hagyományos hierarchiát.

A finn megoldás különösen érdekes abból a szempontból, hogy a jogi védelem súlypontja nem a kapcsolat létrejöttéhez, hanem annak megszűnéséhez kapcsolódik. A szabályozás elsősorban azokra a helyzetekre koncentrál,

amikor a tartós együttélés felbomlása vagy az egyik partner halála a felek közötti gazdasági viszonyok rendezését teszi szükségessé. Ezzel a jogalkotó egy olyan rendszert hozott létre, amely az informális kapcsolatok autonómiáját alapvetően tiszteletben tartja, ugyanakkor képes kezelni az együttélés során kialakuló vagyoni és egzisztenciális függőségeket.

Komparatív jogi szempontból a finn modell egy olyan pragmatikus megoldást képvisel, amely a skandináv jogrendszerekre jellemző fokozatos jogfejlődést tükrözi. A szabályozás nem egy átfogó családjogi intézményként kezeli az élettársi kapcsolatot, hanem több jogterület – különösen a vagyoni jog és az öröklési jog – eszközein keresztül biztosít korlátozott védelmet. Ez a megközelítés hozzájárulhat a családjogi reformokról szóló nemzetközi diskurzushoz is, hiszen rávilágít arra, hogy a házasság és az informális együttélés közötti jogi különbségtétel fenntartása mellett is kialakítható olyan szabályozási rendszer, amely figyelembe veszi a modern családi élet változó formáit.

Irodalomjegyzék

- ANTOKOLSKAIA, M. V. (Ed.): *Convergence and Divergence of Family Law in Europe*. European Family Law Series; No. 18., 2007
- BRADLEY, David: *Politics, Culture and Family Law in Finland: Comparative Approaches to the Institution of Marriage*. International Journal of Law, Policy and the Family 12, 1998.
- KALLAND, Mirjam – SALO, Saara – VINCZE, Laszlo et al.: *Married and Cohabiting Finnish First-Time Parents: Differences in Wellbeing, Social Support and Infant Health*. Social Sciences 11, 2022.
- KANGAS, Urpo: *Family Law and Inheritance Law*. In: PÖYHÖNEN, Juha (szerk.): *An Introduction to Finnish Law*. Helsinki, Finnish Lawyers' Publishing, 1993.
- MIKKOLA, Tuulikki: *Family and Succession Law in Finland*. Alphen aan den Rijn, Wolters Kluwer, 2022.
- MUSTASAARI, Sanna: *Balancing Cultural Claims and Universal Rights in Finnish Family Law*. In: YASSARI, Nadjma – FOLETS, Marie-Claire (szerk.): *Normativity and Diversity in Family Law: Lessons from Comparative Law*. Cham, Springer, 2022, 233–252.

A jog küszöbén – A *de facto* élettársak *de jure* helyzete Franciaországban, uniós kitekintéssel

Bereczki Ildikó*

1. Szociológiai és jogi kontextus

Napjainkban az élettársi kapcsolatok széles körben elterjedt együttélési formává váltak. Az ezredfordulót követően a társadalmi attitűdbeli változások eredményeként a nem hagyományos párkapcsolati formák az európai államokban fokozatosan akceptálttá és elismertté váltak, ami az uniós jogban is nyomot hagyott. Az uniós tagállamok jogrendszerébe való beintegrálódás módozatai kaleidoszkópikus összképet mutatnak. A házasságon kívüli együttélések tekintetében a tagállamokban szignifikáns eltérések mutatkoznak a fogalomalkotást, jogi megítélést és kezelést illetően. Noha az utóbbi évtizedekben sok fejlemény történt e téren, a töredezettség továbbra is jellemző, és nemzetközi megoldásokban sincs fajsúlyos előrelépés.

A *de facto* együttélések számának adott államon belüli meghatározása nehézkes, és megbízható uniós szintű adatok sem ismertek. Az azonban a statisztikákból kiderül, hogy az EU-ban az utóbbi évtizedekben a házasságkötések száma csökkentő tendenciát mutat és egyre több gyermek születik házasságon kívüli kapcsolatból.¹ Franciaországban a házasságkötések száma összességében szintén csökkenőben van.² Magyarországon is egyre többen és hosszabb ideig élnek együtt házasságkötés nélkül, a gyermekvállalás

* PhD, LL. M, vezető kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet; egyetemi oktató, Pázmány Péter Katolikus Egyetem. DOI: 10.47079/2026.wzsna.csaladjogi.4_5

1 EUROSTAT: Marriage and divorce statistics, elérhető: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Marriage_and_divorce_statistics [letöltve: 2026. 01. 18.]

2 Lucia RUGGERI – Ivana KUNDA – Sandra WINKLER: *Family Property and Succession in EU Member States. National Reports on the Collected Data*, University of Rijeka, Rijeka, 2019, 10.; <https://www.insee.fr/fr/statistiques/serie/001641595> [letöltve: 2026. 01. 20.]

és a házasságkötés közötti kapcsolat lazult, későbbre tolódott az esküvő, egyre több gyermek születik élettársi kapcsolatból, és általánosan elfogadottá vált az együttélés a házasságkötés előtt, után és akár helyette is.³

Az európai államok többségében a *de facto* élettársi kapcsolatok valamilyen módon szabályozottak.⁴ Az élettársi kapcsolatok fogalma, létrejöttének és megszűnésének módja, valamint a kapcsolódó joghatások tekintetében, így arra nézve, hogy ezek mennyiben állnak közel a házassághoz, nagyfokú különbségek vannak.⁵ Egyes államok hajlandóságot mutattak a *de facto* élettársi kapcsolatok valamilyen szintű jogi elismerésére, de viszonylag kevés állam fűz joghatásokat ezekhez.⁶ A joghatások döntően vagyoni jogi természetűek, ami társadalombiztosítási és adójogi vonzatokkal párosulhat, továbbá a 'gyengébb fél' védelmét szem előtt tartva egyes családjogi konzekvenciák is fellelhetők (pl. tartás, öröklési jogi jogkövetkezmények).⁷ Átfogónak mondható szabályozás csak néhány uniós tagállamban létezik: hazánk mellett e körbe sorolható Horvátország, Finnország, Írország, Olaszország, Málta, Szlovénia és Svédország.⁸ Tömör összehasonlító vizsgálat alapján az uniós tagállamokban háromféle megközelítés rajzolódik ki: egyes tagállamok a *de facto* élettársi kapcsolatokhoz a házassághoz hasonló jogkövetkezményeket (vagyonjog, tartás, öröklés) fűznek (pl. Szlovénia, Horvátország, vélhetően a liberális jugoszláv örökség nyomán); a tagállamok másik csoportja nem ad specifikus szabályt ezekre a kapcsolati formákra és így az általános polgári jogi rendelkezések kapnak szerepet

3 MURINKÓ Livia: *Az élettársi kapcsolatban élők típusai az új évezredben*, Szociológiai Szemle, Budapest, 2023/33/3., 54.; MURINKÓ Livia, SPÉDER Zsolt (2021a): *Gyermekekdemográfia*, In: MONOSTORI Judit, ÓRI Péter, SPÉDER Zsolt (szerk.): *Demográfiai portré 2021: Jelentés a magyar népesség helyzetéről*, Budapest, KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, 2021., 83–98.; MURINKÓ Livia, SPÉDER Zsolt (2021b): *Élettársi kapcsolatok, házasság*, In: MONOSTORI Judit, ÓRI Péter, SPÉDER Zsolt (szerk.): *Demográfiai portré 2021: Jelentés a magyar népesség helyzetéről*, Budapest: KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, 2021., 19–28.

4 SZEIBERT Orsolya: *Házasságon kívüli partnerkapcsolatok*, In: CSEHI Zoltán (szerk.): *Magyarázat a nemzetközi magánjogról*, Wolters Kluwer, Budapest, 2020, 485.

5 SZEIBERT (2020) 484.

6 BOROS Zsuzsa: *A házasságon kívüli partnerkapcsolatok nemzetközi magánjogi megítélésének problematikájához*, In: VÉKÁS Lajos, NEMESSÁNYI Zoltán, OSZTOVITS András: *A nemzetközi magánjogról szóló törvény kommentárja*, HVG-ORAC, Budapest, 2020, 238.

7 BOROS i. m. 238.

8 MOLNÁR Sarolta: *A Ptk. családjogi könyvének emberképe*. In: „Ad imaginem et similitudinem nostram”, A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának Könyvei, Tanulmányok (51), Pázmány Press, Budapest, 2024., 884.

(pl. Lengyelország, Litvánia); a többi, növekvő számú tagállam csupán egyes elemekre kiterjedő köztes megoldást alkalmaz, így különösen lakás-használat, öröklési jogok, valamint társadalombiztosítási jogosultságok (pl. Németország, Ausztria).⁹

Franciaország egyfajta távolságtartást megjelenítő, hibrid szisztémaként azonosítható. A *Code civil* 1804-ben való megalkotása kapcsán Napóleonnak tulajdonított mondásnak – miszerint az élettársak nem törődnek a törvénnyel, a törvény sem foglalkozik velük (*“Les concubins se passent de la loi, la loi se désintéresse d’eux”*)¹⁰ – napjainkig ható kicsengése van, és e megközelítés úgy tűnik hivatkozási alapul szolgál(t) a jogon kívüli, vagy inkább a jog határmezsgyéjén lévő szférában való megrekedéshez, de – mint látni fogjuk – a gyakorlat a konkrét esetekkel szembesülve az értelmezési keretek világos tágítása fele tendál. Éppen ezért különösen érdekes megvizsgálni a francia szisztémát, annál is inkább, hogy közvetlenül, vagy közvetetten modellértékű, így szélesebb körű befolyással bírhat.¹¹ Emellett támpontként szolgálhat a nemzetközi tényállások elbírálása kapcsán, amihez az uniós jogi összefüggések megvizsgálása szintén hasznosnak mutatkozik.

A nemzeti jogok eltéréseiből fakadóan a jogalkalmazók számos nemzetközi magánjogi dilemmával szembesülnek. A különféle típusú élettársi kapcsolatok minősítése és az alkalmazandó nemzetközi magánjogi normák beazonosítása kihívást jelentő feladat, annál is inkább, hogy a sokféle elnevezésű, eltérő tartalmú jogintézmény között nehéz az eligazodás.¹² A rendezendő problémákat illetően kérdéses lehet többek között, hogy az adott partnerkapcsolat élettársi kapcsolatnak minősül-e, fennáll-e, megszűnt-e, milyen jogkövetkezményekkel lehet számolni, és mindezeket melyik állam fóruma, mely jog alapján vizsgálja. Minthogy az élettársakra vonatkozó

9 Filip DOUGAN: *De Facto Unions in Private International Law*, Ljubljana Law Review, Vol. LXXXIII, Ljubljana, 2023, 172-173.

10 Aline CHEYNET DE BEAUPRÉ: *Fiche 1. Le concubinage*, Droit de la famille, 2019., 9.

11 VÉKÁS Lajos: *Adalékok a Polgári Törvénykönyv történeti és összehasonlító jogi értékeléséhez*, In: KÓHIDI Ákos, KESERŰ Barna (szerk.): *Tanulmányok a 65 éves Lenkovics Barnabás tiszteletére*, Eötvös József Könyv- és Lapkiadó Bt.- Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kara, Budapest–Győr, 2015., 568.

12 Lásd pl.: WOPERA Szusza: *Az uniós jog hatása a határon átnyúló családjogi ügyekre - fogalmi zavarok*. In: *Iustum Aequum Salutare* 2014/2., 61-70. o.

nemzeti anyagi jogi szabályozás viszonylag ritka, nemzeti szintű specifikus nemzetközi magánjogi szabályozás is elvétve létezik.¹³

Jelen írás a házasságkötés nélkül, nem formalizált kapcsolatban, ténylegesen közös életvitelt folytató párok jogi helyzetét helyezi fókuszba, ezen belül elsősorban a több uniós tagállamot érintő esetköröket vizsgálva, amihez a francia példát vesszük alapul. A francia szabályozás és joggyakorlat felvázolását követően rövid körképet adunk az uniós jogi elágazásokról, elsősorban a vonatkozó uniós nemzetközi magánjogi normák számbavételére koncentrálván, és ezzel összefüggésben felvetve néhány jogi kérdést és problémát.

2. De facto élettársak a francia jogban

2.1. Családjogi, vagyonjogi és öröklési jogi aspektusok megítélése – általános áttekintés

A francia jog szerint a párok – az azonos neműeket is ideértve – a házasság mellett további két kapcsolati forma közül választhatnak: a *de jure* jelleget öltő ún. „polgári szolidaritási paktum” (*Pacte Civil de Solidarité, PACS*) és a nem formalizált, *de facto* élettársi kapcsolat (*concubinage*, köznapi szóhasználatban: *union libre*; Code civil Art. 515-1., Art. 515-8., Art. 143.). A *concubinage* jelentős eltéréseket mutat a házassághoz, illetve az ún. PACS-hoz képest, és ezekkel szemben nem rendelkezik átfogó és részletes szabályozási struktúrával.¹⁴ Ennek megfelelően a francia jogban a *de facto* élettársak – utóbbi kapcsolatban élő párokkal ellentétben – nemcsak számos jogosultságtól, hanem lényegében magától a jogi státusztól is „meg vannak fosztva”.¹⁵ Mindemellett a két azonos vagy különböző nemű személy között létrejött „informális” élettársi kapcsolat tekintetében bizonyos körülmények fennállása esetén a francia jog ezzel összefüggő egyes – szűkkörű – joghatásokat elismer (pl. családi pótlék,

13 Katharina BOELE-WOELKI: *Private International Law Aspects of Registered Partnerships and Other Forms of Non-marital Cohabitation in Europe*, Louisiana Law Review, Baton Rouge, 2000, 1053-1059.

14 Lásd: https://www.euro-family.eu/atlas_scheda-fr [letöltve: 2026. 04 13.]

15 Sonia BEN HADJ YAHIA, Guillaume KESSLER: *Le concubinage: entre droit et non-droit*, LexisNexis, 2021.

társadalombiztosítási jogosultság, életjáradék, képviselői bírósági eljárásban, asszisztált reprodukció, lakáshasználat). Az elhatárolás végett előljáróban megemlítendő, hogy a *concubinage*-tól eltérően az ezzel egyidejűleg 1999-ben létrehozott¹⁶ ún. PACS két nagykorú, különböző vagy azonos nemű természetes személy által kötött, hatósági nyilvántartásba vett megállapodással (*déclaration conjointe*) keletkezik, amelynek célja közös életük megszervezése (*Code civil*, Art. 515-1),¹⁷ azzal, hogy a PACS a felek között a nyilvántartásba vételétől kezdődően lép hatályba és a házassághoz közeli(bb) joghatásokkal bír.¹⁸

A *de facto* élettársakra vonatkozóan létezik egy, a francia Polgári törvénykönyvben (*Code civil*, Art. 515-8) foglalt specifikus (rövid) jogszabályi rendelkezés (1999 novembere óta), amely definiálja ennek fogalmát, ily módon elismerve azt. Noha a *Code civil* meghatározza a „élettársi kapcsolatot” fogalmát, a francia jogszabályok ennek joghatásairól nem, illetve csak szórványosan és szűkszavúan szólnak.¹⁹ E furcsa megközelítés arra vezethető vissza, hogy annak idején a jogalkotás során a Szenátus a szóban forgó törvényi definícióra – az azonos neműek párkapcsolatát is lefedve – a PACS-al szembeni ellenállása okán, ennek ellensúlyozása és kiváltása szándékával tett javaslatot, amely azonban elnyerte a Nemzetgyűlés támogatását, a PACS kodifikálásával egyidejűleg.²⁰ A szabályozási hiátus ellenére a francia jog, főként a bírói joggyakorlatra támaszkodva bizonyos – jogkeletkeztető és esetenként jogvesztő – joghatásokkal számol.²¹ E joghatások jogáganként eltérők lehetnek (lásd pl. adójog, társadalombiztosítás, polgári jog), és – a házasságra vonatkozó elbíráláshoz való közelítés általános tendenciája mellett – koherens koncepció nem egyértelműen azonosítható.²² A

16 Loi n°99-944 du 15 novembre 1999.

17 Code civil, Art. 515-1.: Un pacte civil de solidarité est un contrat conclu par deux personnes physiques majeures, de sexe différent ou de même sexe, pour organiser leur vie commune. Lásd továbbá: <https://www.justice.fr/themes/diff%C3%A9rences-unions> [letöltve: 2026. 12. 10.]

18 Code civil, Art. 515-3-1. Erről bővebben lásd: Elsa BERRY: *Getting married or entering into a partnership: the patrimonial issues of choice in French Law*, Actualidad Jurídica Iberoamericana N° 15, Valencia, 2021, 14-23.; Prof. Frédérique FERRAND, Laurence FRANCOZ-TERMINAL: *Informal relationships*, National Report – France, 2015., 8.

19 Fiches d'orientation Concubinage – Décembre 2024, elérhető: <https://www.dalloz.fr/documentation> [letöltve: 2026. 12. 10.]

20 Philippe MALAURIE, Hugues FULCHIRON: *Droit de la famille*, LGDJ-Lextenso, Paris, 2025., 214.

21 MALAURIE – FULCHIRON 214., 216., 232.

22 MALAURIE – FULCHIRON 217., 218.

kevés létező szabály leginkább a házassági jogi rezsimre asszociál.²³ A családjogi (személyes), vagyoni jogi és öröklési jogi viszonyokat *expressis verbis* rendező, specifikus normák e tárgykörre nézve nincsenek.²⁴

Minthogy a francia jogban az élettársak közötti jogi kötelezettségek jogi keretei elnagyoltak és rendkívül homályosak, a jogviták során a bíróságok gyakran eseti alapon állapítják meg ezeket, így a megoldások kevésbé kiszámíthatók; ebből kifolyólag az élettársi kapcsolat felbomlása esetén az egyik fél hátrányos helyzetbe kerülhet.²⁵ A védelmi célzatú jogalkotói beavatkozás és az egyéni szabadság tiszteletben tartása közötti dilemma a francia szakirodalomban diskurzus tárgyát képezi, figyelemmel az aktuálisan alkalmazott „laza” megközelítés időtállóságának kérdésére is, az ilyen kapcsolatban élő párok növekvő száma tükrében.²⁶

Az élettársak személyes és vagyoni ügyeikre nézve - ellentétben a házastársakkal - nem állnak fenn törvényben rögzített kötelezettségek; így egymással szemben nincs hozzájárulási, szolidaritási (segítségnyújtás) kötelezettségük, hűséggel kapcsolatos jogszabályi előírás szintén nincs megfogalmazva, továbbá e kapcsolatnak vagyoni jogi, öröklésjogi vonzatai sincsenek, és tartási kötelezettség sem jön létre.²⁷ Elviekben tehát az élettársi kapcsolat semmilyen joghatást nem vált ki.²⁸ A törvény előtt egyedülállóknak minősülnek,²⁹ ez alól azonban lehetnek kivételek (pl. szociális támogatások). Az informális kapcsolatban élő partnereknek alapvetően nem áll fenn jogi kötelezettsége a háztartás költségeihez és kiadásaihoz való hozzájárulásra.³⁰ Az ezekben a szituációkban felmerült

23 MALAURIE – FULCHIRON 218.

24 Lásd: <https://www.french-property.com/guides/france/finance-taxation/inheritance/rights/free-union/>; <https://www.justice.fr/themes/diff%C3%A9rences-unions> [letöltve: 2025. 12. 12.]

25 Laura BRESSON, Delphine ESKENAZI, Émilie HELM, Maria VALENTIN: *Concubinage et unions de fait: le vide juridique est-il toujours véridique ?*, Droit de la famille n° 2, Paris, 2024, étude 6., 1.

26 BRESSON – ESKENAZI – HELM – VALENTIN; YAHIA – KESSLER

27 MALAURIE – FULCHIRON 218-219.; lásd továbbá: <https://www.lemag-juridique.com/articles/le-concubinage-7068.htm>; <https://marielletrinquet.net/concubinage-et-contribution-aux-charges-de-la-vie-commune/> [letöltve: 2025. 11. 12.]

28 MALAURIE – FULCHIRON 218.

29 Lásd: <https://www.doc-du-juriste.com/blog/conseils-juridiques/exemple-commentaire-article-article-515-8-code-civil-concubinage-21-02-2017.html>, [letöltve: 2025. 11. 12.]

30 National Report – France i. m. 18. (Cass. civ. I, 19 April 2005, no. 01-17226; Civ. I, 28 November 2006, no. 04-15480); MALAURIE – FULCHIRON 220.

jogviták rendezése a francia bírói joggyakorlatra marad; ennek során a bíróságok az élettársakra nézve általában véve nem alkalmazzák „automatikusan” analógiaként a házastársakra vonatkozó normákat, ideértve többek között a háztartás költségeinek viselése során az egyik fél oldalán felmerült adósságokat, sőt a gyermekneveléssel összefüggő kiadásokat is (Cass. 1re civ., 11 janvier 1984, no. 82-16.198).³¹ Egyes bíróságok ugyanakkor hallgatólagos megbízásként (*mandat tacite*) értelmezték például az egyik fél által a közös háztartás céljára való használatra eszközölt bút-orvásárlást.³² Harmadik felek védelme hangsúlyos(abb) szempontként jelenhet meg: ezzel összefüggésben a joggyakorlat a háztartás költségei keretében közösen vállalt kötelezettségként (adósságként) kezelheti és eszerinti megtérítési kötelezettséget társíthat adott ügyletnek akkor, ha az élettársak előbbi személyek irányába ilyen látszatot keltettek.³³ A háztartás költségein túl az egyes felek által vállalt kötelezettségek egyértelműen a saját felelősségi körbe esnek. Specifikus esetkör az, ha egyik fél kereskedelmi tevékenységet folytat, amelyben a másik fél is részt vesz; ekkor a tartozásokért mindketten helytállási kötelezettséggel tartoz(hat)nak, kivéve, ha utóbbi fél alkalmazott (pl. csődeljárás).³⁴ Az élettársak egyébiránt megállapodás útján rendezhetik a közös életre való hozzájárulás módját (pl. költségviselés, adósságok fedezése).

A megállapodás hiányában alkalmazandó szabályok az említettek szerint limitált körűek és főként közös gyermek(ek) esetén érvényesülnek.³⁵ Ami a gyermekvállalást illeti, a nőnemű élettársak 2021. augusztus 4-től kezdődően homoszexualitás esetén is igénybe vehetik az orvosi segítségnyújtást a reprodukcióhoz (*Code de la santé publique*, Art. L. 2141-2.), és a 2022. február 21-i 2022-219. számú törvény alapján a *de facto* élettársak nemtől függetlenül örökbefogadásra is jogosultak (*Code civil*, Art. 343.).³⁶ A kapcsolat felbomlása esetén, ha van közös gyermek, a felek közötti megegyezés hiányában a szülői felügyeletről, gyermekelhelyezésről és gyermektartás-

31 MALAURIE – FULCHIRON 221.

32 Uo.

33 MALAURIE – FULCHIRON 221-222.

34 MALAURIE – FULCHIRON 222.

35 BRESSON – ESKENAZI – HELM – VALENTIN 5.

36 Lásd: <http://lethier-avocat.co.uk/en/cohabitation-pacs-separation-of-non-married-couples-french-law/>, [letöltve: 2025. 11. 12.]

díjról a bíróság dönt, az erre vonatkozó általános szabályok szerint (*Code civil*, Art. 373).³⁷ A szülő-gyermek közötti jogviszony, valamint a szülői felügyelet tekintetében a házasságból és a házasságon kívül született gyermekek azonos elbánást élveznek, figyelemmel a vonatkozó nemzetközi jogi sztenderdekre.

2.2. Az élettársak fogalma a francia jogban

A francia *Code civil* 515-8. cikke definiálja a *concubinage* fogalmát: eszerint ez két különböző vagy azonos nemű, párként élő személy közötti tényleges szövetség (*union de fait*), amelyet tartósságot és folyamatosságot mutató közös életvitel jellemez.³⁸ Ennek értelmében tehát három fő konstitutív eleme van: közös életvitel (*vie commune*), stabilitás (*caractère de stabilité*) és folyamatosság (*continuité*).

A *Code civil* meghatározása alapján a felek között életközösségnek kell fennállnia; ez a fogalomkör szintén flexibilisen értelmezendő, így a kapcsolatnak nem feltétlenül kell mindennapi rendszerességűnek, sőt „szokásosnak” sem lennie, szem előtt tartva a saját lakásuk fenntartásával ilyen kapcsolatban élő párok számának emelkedését, mint új tendenciáit.³⁹ Az élettársi kapcsolat tehát „közös életet” feltételez, ennek interpretációja azonban a házassághoz képest sokkal rugalmasabb.⁴⁰ Az „együttélés” alapvetően azt jelenti, hogy az élettársaknak közös fedél alatt kell élniük és közös ágyban kell aludniuk (*partager le toit et le lit*). Megemlítendő, hogy a francia joggyakorlatban előfordul olyan jogértelmezés, miszerint az együttélés

37 Az azonos nemű párok közötti házasságkötést Franciaországban 2013-ban tették lehetővé, megnyitva az adoptálás lehetőségét is, mint a házassághoz fűződő egyik joghatást (Loi du 17 mai 2013). 2017-ben az azonos nemű női párok számára lehetővé tették az asszisztált reprodukciós eljárásban való részvételt (Loi 2022-1017 du 2 août 2021), 2022-től pedig az örökbefogadás minden pár számára biztosított, akár házasságban, akár azon kívül él, heteroszexuális vagy azonos neműek tekintetében egyaránt (Loi 2022-2019 du 21 février 2022); lásd: MALAURIE – FULCHIRON 24; lásd továbbá: <https://gestiondepatrioine.com/famille/vie-a-deux/concubinage.html> [letöltve: 2025. 11. 12.]

38 *Code civil*, Art 515-8: Le concubinage est une union de fait, caractérisée par une vie commune présentant un caractère de stabilité et de continuité, entre deux personnes, de sexe différent ou de même sexe, qui vivent en couple.

39 MALAURIE – FULCHIRON 214.

40 MALAURIE – FULCHIRON 213.

(*communauté d'habitation*) nem feltétlen fogalmi eleme e kapcsolati formának (Cass. crim., 14 février 2024, no. 23-86.776).⁴¹ Ennélfogva az együttélés nem elengedhetetlen alapfeltétele e kapcsolati forma jogi elismerésének.⁴² Mindemellett a stabilitás a házasságra jellemző állandóságként fogható fel (Cour d'appel de Montpellier, 8 juin 1982.).⁴³ A szexuális aspektust a szakirodalom alapvetőnek ítéli, kivételes körülményektől eltekintve.⁴⁴ Több, párhuzamos kapcsolat esetén (*polypalachie*) ezek egyedileg, külön-külön bírálандók el,⁴⁵ ami arra enged következtetni, hogy a kizárólagosság hiánya szintén nem akadály.

Mindezek fényében, a *de facto* élettársi kapcsolatok színes, változatos min-tázatot rajzolnak ki és jogi körvonalai nehezen delimitálhatók; ennek is tulajdoníthatóan valódi jogállásról e körben nem beszélhetünk.⁴⁶

Általános jelleggel probléma forrását képezi az, hogy a francia jog nem definiálja a „család” fogalmát és ennek csupán egyes elemeit szabályozza, ami a francia szakértők körében is divergáló értelmezéshez vezet. Míg egyes szerzők a házasság mellett a rokonság fennálltában látják a kulcsát, mások ennél jóval tágabban ragadják meg ennek lényegét, egyfajta közösséget alkotó „embercsoportot” látva ebben.⁴⁷

41 Samy MERLO: *Quand la Cour de cassation invente le concubinage... sans cohabitation*, *Le Village de la justice*, Issy-les-Moulineaux, 2024, <https://www.village-justice.com/articles/quand-cour-cassation-invente-concubinage-sans-cohabitation,48919.html> [letöltve: 2025. 12. 03.]; National Report – France i. m. 5. (CA DOUAI, 8 September 2011, no 10/09189, Juris-Data no 2011-018543; CA DOUAI, 12) December 2002, no. 01/03255, Dr. Famille 2003, comm. 86; MALAURIE – FULCHIRON 214.

42 MALAURIE – FULCHIRON 214.

43 Lásd: <https://www.doc-du-juriste.com/blog/conseils-juridiques/exemple-commentaire-article-article-515-8-code-civil-concubinage-21-02-2017.html> [letöltve: 2025. 12. 03.]

44 MALAURIE – FULCHIRON 214.

45 MALAURIE – FULCHIRON 215.

46 MALAURIE – FULCHIRON 216-217.

47 RUGGERI – KUNDA – WINKLER 238.

2.3. Az élettársak vagyoni viszonyaira az élettársi kapcsolat megszűnése esetére irányadó speciális szabályok és a vonatkozó bírósági joggyakorlat

A *de facto* élettársi kapcsolat felbomlása aktiválhat bizonyos jogkövetkezményeket. Ugyanakkor a vagyoni jogi vonzatokra nézve is leszögezhető, hogy a kapcsolat megszűnésének konzekvenciái általános jelleggel nincsenek szabályozva.⁴⁸ Speciális szabályok hiányában többnyire a vonatkozó általános polgári jogi rendelkezések kerülnek alkalmazásra (pl. közös tulajdonra vonatkozó normák), amelyeket a joggyakorlat a helyzethez adaptálva értelmez, és olykor kreatívan továbbfejleszt. A vagyoni jogvitákat egyébiránt családjogi bíró bírálja el, nyilvános tárgyalás és döntéshozatal útján.

A joggyakorlatból a bíróságok részéről egyfajta méltányosságra való törekvés olvasható ki.⁴⁹ A viszonyítási alap a házasság jogi rezsimje: ennek szellemében a bíróságok törekszenek a nők mint *quasi* „gyengébb fél” védelmét elősegíteni, és a vagyongyarapodásból való igazságos részesedést előmozdítani; ezzel összefüggésben a bírák olykor fragmentált megoldásokhoz és néha mesterségesen kreált jogi konstrukciókhoz folyamodnak.⁵⁰ Ennek egyik érdekes formája az ún. ténybeli társaság (*société de fait*; lásd 4. pont), továbbá e körben a jogalap nélküli gazdagodás jogintézménye is szerepet kaphat.

A jogi szabályozás hézagos jellege folytán az ítélezési gyakorlat sajátosan kezeli a *de facto* élettársakat érintő jogvitákat, és az élettársak eltérő meg egyezése hiányában a bírák úgy ítélik meg, hogy mindegyiküknek viselnie kell a közös élet során felmerült költségeket (Civ. 1ère, 19 mars 1991, no. 88-

48 Főbb források: Fiches d'orientation (2024) i. m.; lásd továbbá: <http://lethier-avocat.co.uk/en/cohabitation-pacs-separation-of-non-married-couples-french-law/>; <https://www.le-mag-juridique.com/articles/le-concubinage-7068.htm>; <https://gestiondepatriimoine.com/famille/vie-a-deux/concubinage.html>; <https://www.doc-du-juriste.com/blog/conseils-juridiques/exemple-commentaire-article-article-515-8-code-civil-concubinage-21-02-2017.html>; <https://darmon-avocat-divorce.fr/separation-concubinage-bien-immobilier/>; <https://www.vivreapres.fr/separation/partage-des-biens-quels-sont-vos-droits-sans-contrat> [letöltve: 2025. 11. 20.]

49 MALAURIE – FULCHIRON 224.

50 MALAURIE – FULCHIRON 225.

19.400; 17 octobre 2000, no. 98-19.527.).⁵¹ Mindazonáltal a francia Legfelsőbb Bíróság, a *Cour de Cassation* joggyakorlata elismeri a „élettársi kapcsolat” költségeihez való hozzájárulás kötelezettségét (lásd különösen Civ. 1ère, 10 février 2016., no. 15-10.150.).

Minthogy a felek között főszabály szerint nincs vagyoni jogi rendszer, alaphoz vagyoni közösség nem jön létre; a vagyontárgyak az egyes élettársak külön tulajdonát képezik, és az élettársi kapcsolat ideje alatt szerzett vagyoni is a különvagyonra gyarapítja; amennyiben a saját vagyonihoz tartozás nem bizonyított, az állandó francia joggyakorlat szerint közös tulajdon fennállását vélelmezik.⁵² Ennek folytán tehát egyes vagyontárgyak közös tulajdonba kerülhetnek, különösen akkor, ha azokat az élettársak közösen finanszírozták, továbbá, ha nem lehet bizonyítani, hogy kizárólag az egyik élettárs tulajdonát képezik. A kapcsolat megszűnésekor a vagyontárgyak tekintetében minden élettárs visszakapja a sajátját. Az a személy, aki ingó vagyontárgyat birtokol, annak tulajdonosának minősül (*Code civil*, Art. 2276.).

A kapcsolat felbomlásakor - vita esetén - az egyes javak tulajdoni helyzetének tisztázása egyedileg történik; a közösnek tekintett vagyonelemek megosztása elsődlegesen a bizonyítható hozzájárulás arányában, ennek hiányában fele-fele részben valósul meg.⁵³ Együttes szerzésnél értelemszerűen az ennek alapjául szolgáló jogi aktusban (pl. szerződés) rögzített tulajdoni arány mérvadó; a különböző mértékű finanszírozás további jogvitáknak nyithat utat.⁵⁴ Osztatlan közös tulajdonban lévő ingatlan esetén, ha a tulajdoni arányok nincsenek rendezve, az ingatlan főszabály szerint fele-fele arányban oszlik meg, ellenkező bizonyítás hiányában (pl. egyik fél nagyobb mértékben járult hozzá az ingatlan megvásárlásához, hitelek visszafizetéséhez). Jogvita esetén lehetőség van a megosztás megsemmisítésének vagy a részesedés kiegészítésének kezdeményezésére (*Code civil*, Art. 815-816., Art. 887.). Ha tehát a felek pénzügyi érdekei összefonódnak, a joggyakorlat ilyenkor (ritkán) elismerheti, hogy az élettársak között vagyoni közösség jött létre, amelyet a kapcsolat felbomlásakor meg kell szüntetni. Ezzel összefüggés-

51 Lásd: <https://marielletrinquet.net/concubinage-et-contribution-aux-charges-de-la-vie-commune/> [letöltve: 2025. 12. 03.]

52 MALAURIE – FULCHIRON 220., 225.

53 MALAURIE – FULCHIRON 225.

54 MALAURIE – FULCHIRON 225.

ben a társasági jog szabályait kölcsönzik (lásd az ún. *société de fait*), és ezek alapján bizonyítani kell a vonatkozó általános törvényi feltételek teljesülését (*Code civil*, Art. 1832.), azaz azt, hogy közös befektetések történtek, ezek kapcsán „társulási szándék” állt fenn, ami a keletkező nyereségben és veszteségben való részesedésre is kiterjedt (Com. 30 juin 1970., no. 68-12.120.). A lakáshasználatot illetően közös tulajdon esetén a bíróság az ingatlan használatát időlegesen (6 hónap) a gyermeket nevelő félnek engedheti át (2019-ben bekövetkezett jogszabálmódosítás nyomán).⁵⁵ Bérelt ingatlan esetén, tartós élettársi kapcsolatban élő felek vonatkozásában elhagyás vagy elhalálozás jogcímén kivételesen sor kerülhet az egyik fél által bérelt lakás bérleti jogának a másik fél általi átvételére; egyébiránt a lakáshasználatra nézve más védelmi célzatú normák nincsenek lefektetve.⁵⁶

Az élettársak jogalap nélküli gazdagodásra is hivatkozhatnak (*Code civil*, Art. 1303–1303-4.), amire egyre gyakrabban kerül sor.⁵⁷ Ezzel kapcsolatban az ún. *in rem verso* kereset lehetővé teszi a „károsult” élettárs számára, hogy ellentételezést kérjen vagyronvesztésre („elszegényedés”) hivatkozással, ha ezáltal, illetve ezzel párhuzamosan a másik fél vagyonát gyarapította (Civ. 1re, 8 décembre 1987., no. 85-15.767; Cass., 18 mai 2022, no. 18-12.808).⁵⁸ A szakirodalom szerint azonban az ilyen eljárások ritkán járnak sikerrel, mivel az érdekelt félnek bizonyítani kell, hogy a szokásos, „természetes” teherviselésnél többel járult hozzá a kiadásokhoz. Emellett, ha az egyik élettárs személyes forrásaiból egy közös vagyontárgy felújításához vagy értékmegőrzéséhez hozzájárult, akkor úgyszintén megtérítési igénnyel léphet fel (*Code civil*, Art. 815-13.). Hasonlóképpen, ha egyikük finanszírozta egy épület felépítését a partnere telkén, amelynek tulajdonosa utóbbi fél lett, akkor a munkálatok költségeinek megtérítését kérheti (*Code civil*, Art. 555.). E körbe illeszkedő további példaként említhető az, ha az egyik fél a foglalkoztatásból

55 Code de l'organisation judiciaire, Art. L. 213-3., Code civil, Art. 373-2-9-1; lásd: <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFARTI000038261740>; <https://darmon-avocat-divorce.fr/separation-concubinage-bien-immobilier/> [letöltve: 2025. 12. 03.]

56 MALAURIE – FULCHIRON 222.

57 MALAURIE – FULCHIRON 227.

58 Concubinage et PACS, Enrichissement injustifié et application dans le temps de l'ordonnance du 10 février 2016 portant réforme des contrats, du régime général et de la preuve des obligations, 1RE CIV., 3 MARS 2021, POURVOI N°19 -19.000; lásd: <https://www.courdecassation.fr/decision/62848dc7498a54057d102b84> [letöltve: 2025. 12. 03.]

kilépve anyagi ellenszolgáltatás nélkül (pl. a háztartás vezetésével) segítette a partnert abban, hogy szakmai tevékenységének szentelje magát (pl. Cass. 1re civ., 15 octobre 1996, no. 94-20.472.⁵⁹ A jogalap nélküli gazdagodásra alapozott igény szubszidiárius jellegű, ezért más „erősebb” jogcím hiányában célszerű ehhez folyamodni (*Code civil*, Art. 1303., Art. 1303-3; Cass. 1re civ., 6 octobre 2010, no. 09-12.718; Cass. 1re civ., 9 décembre 2010, no. 09-16.531).

Ezen túlmenően az elhagyott, jövedelemforrás nélküli volt élettárs, aki adott esetben gyermeket is nevel vagy várandós, megkísérelhet kártérítést igényelni a polgári jogi felelősség általános szabályai szerint; e körben hivatkozási alap lehet a kapcsolatból kilépő fél szándékos megtévesztő magatartása (pl. házasságszédelgő).⁶⁰ A kapcsolat egyoldalú megszakítása körében a bíróságok döntései tekintetében egyfajta kompenzációs gyakorlat kezd kibontakozni, és a bírák elsősorban a kárenyhítés szándékától vezérelve egyre inkább hajlanak például a kapcsolatot felbontó fél „vétkes” magatartásának (*faute*) súlyozására és ezen az alapon kártérítés megítélésére (Cass. 1re civ., 7 avril 1998, no. 96-14.508).⁶¹ Az elhagyott élettárs így bizonyos körülmények között akár kártérítésre is jogosult lehet, aminek az alapja a deliktális felelősségre vonatkozó általános szabályok vagy egy „természetes kötelezettség” (*naturalis obligatio*) polgári jogi kötelemmé való átalakulása.⁶² Ebből is kiolvashatóan az élettársi kapcsolatok tekintetében a francia judikatúrában egyfajta „moralizálódó” szemlélet kezd kirajzolódni; ez köszön vissza azokból az immár kikristályosodott joggyakorlatnak tekinthető ítéletekből, amelyek a kapcsolatból kilépő fél által tett kártalanítási ígéretet érvényesnek, egyfajta „természetes kötelezettség”-nek tekintik, ebből fakadó „elvárásként” támasztva azt, hogy ne hagyja cserben, források nélkül a volt élettársát, aki „neki adta a fiatalságát” (pl. Cass. 1re civ., 6 octobre 1959).⁶³ Ez szintén a házassági kötelékben élő párok helyzetéhez való hasonulást sugall. További kényes kérdésként vetődhet fel például az, ha a kapcsolat felbomlásakor az egyik fél a közösen használt lakás tulajdonosaként a szállásköltség

59 MALAURIE – FULCHIRON 224.; lásd továbbá: <https://gestiondepatriimoine.com/famille/vie-a-deux/concubinage.html> [letöltve: 2025. 12. 03.]

60 MALAURIE – FULCHIRON 224.

61 MALAURIE – FULCHIRON 224.

62 Lásd: <https://droit.cairn.info/droit-de-la-famille--9782340023895-page-227?lang=fr> [letöltve: 2025. 12. 03.]

63 MALAURIE – FULCHIRON 224.

megtérítése iránti igénnyel lép fel; e vonatkozásban ugyancsak a méltányosság szempontja kap teret (pl. Cass. 1re civ., 6 juillet 2011, no. 10-27.070).⁶⁴

2.4. Az élettársi életközösség alatt szerzett vagyonszaporulat megosztására vonatkozó jogi szabályozás és a kapcsolódó bírói joggyakorlat

A francia jogban létezik egy – a magyar polgári jogi társasággal rokonítható – sajátos jogtechnikai megoldás: az ún. tényleges társaság (*société de fait*). Ez nem egy törvényben nevesített, kodifikált társulási forma, hanem a bírói gyakorlat által kialakított jogintézmény,⁶⁵ amely kapcsán a bírák a klasszikus társasági szerződés elemeit ötvözve (*affectio societatis*, közös hozzájárulás, eredménymegosztás), ennek szabályait analógia útján alkalmazzák a *de facto* élettársakra. A jogintézmény lényegét és feltételeit alapvetően a *Cour de cassation* ítéletei alakították ki. Ez alapján a *société de fait* fennállása ténykérdés, és három konstitutív eleme van: szükséges az akarategyezés a „társaság” megalkotására és működtetésére (*affectio societatis*),⁶⁶ közös hozzájárulás (apport),⁶⁷ valamint a nyereségben és veszteségben való együttes részesedés.⁶⁸ E feltételek teljesülése esetén a társaságra vonatkozó jogszabályi rendelkezések (*Code civil*, Art. 1832–1844) léphetnek be. Az uralkodó nézet szerint a tényleges „élettársi társaság” fennállása csak korlátozott mértékben ismerhető el, azzal, hogy a joggyakorlat harmadik felek irányába megengedőbb.⁶⁹ A francia jogtudomány képviselői körében egyébiránt az *affectio societatis*, vagyis a társulási szándék mibenléte és tartalma vitatott.⁷⁰

Fentiek szerint az ebben érdekelt fél a kapcsolat felbomlása esetén hivatkozhat arra, hogy az élettársával együtt, „közös projektként” ún. ténybeli

⁶⁴ MALAURIE – FULCHIRON 230.

⁶⁵ Pl. Cass. 1re civ. 5 mars 1985, Bull. civ. I, no. 85; Cass. 1re civ., 20 janvier 2010, no. 08-13.200; Cass. comm., 23 juin 2004, no. 01-14.275; Cass. 1re civ., 12 mai 2004, no. 01-03.909; Cass. comm., 17 novembre 1970, 68-12.145.

⁶⁶ Pl. Cass. com. 30 juin 1970, Bull. civ. IV, no. 222.

⁶⁷ Cass. 1re civ., 19 avril 2005, Bull. civ. I, no. 187.

⁶⁸ Cass. 1re civ., 14 mai 1969, Bull. civ. I, no. 183.

⁶⁹ Eddy LAMAZEROLLES: *Société créée de fait entre concubins*, Recueil Dalloz, Editions Dalloz, Paris, 2004, 2928.

⁷⁰ LAMAZEROLLES i. m. 2928.

társaságot hoztak létre, és – noha ez nem ölt írott szerződéses formát -, ezen az alapon egyfajta vagyonmegosztás, illetve „felszámolás” veheti kezdetét.⁷¹ Így például az egyik élettárs kereskedelmi tevékenységében való közreműködés okán a másik fél jogot formálhat a befektetett munkája megtérülésére. E körben arra is volt példa, hogy a bíróság helyt adott az egyik fél nevére vásárolt, a felek közös lakóhelyéül szolgáló ingatlan *société de fait* keretében tartozásának megállapítása iránti keresetnek (Cass. 1re civ., 11 février 1977, Bull. civ. no. 46;).⁷²

Egyebekben az említettek szerint az élettársak közötti vagyonmegosztás kapcsán a vonatkozó általános rendelkezések érvényesülnek, és ezeknek az adott ügy sajátos körülményekre való alkalmazásában a joggyakorlat kap kiemelt szerepet (lásd főként jogalap nélküli gazdagodás, közös tulajdon megosztása, kivételes esetekben lakáshasználati jog).

2.5. Az élettársi vagyonjogi szerződés és az ezzel rokonítható egyéb jogi struktúrák

Általános jelleggel konstatálható, hogy a francia jogban a partnerek szabadon szervezhetik meg kapcsolatukat és előzetesen rendezhetik a kapcsolat esetleges megszűnésének következményeit; ez lényegében azt jelenti, hogy a jogokról és kötelezettségekről szabadon döntenek,⁷³ figyelemmel a közrendvédelmi szempontokra. E megállapodások szerződéses jellegűek. Jóllehet specifikus normatív előírások erről nem rendelkeznek, a feleknek a polgári jog általános szabályai szerint módjában áll vagyonjogi szerződés megkötésére, amelynek tartalmát alapvetően belátásuk szerint állapíthatják meg. E téren ugyancsak a joggyakorlat bír kiemelt relevanciával.⁷⁴

A volt élettárs megtérítési igényének érvényesítését megkönnyíti, ha megállapítást nyer, hogy a pár tagjai maguk döntöttek a mindennapi élet költsé-

71 MALAURIE – FULCHIRON 226.

72 MALAURIE – FULCHIRON 226.; LAMAZEROLLES 2928.

73 Lásd: <https://gestiondepatriimoine.com/famille/vie-a-deux/concubinage.html> [letöltve: 2025. 11. 28.]

74 Lásd: <https://marielletrinet.net/concubinage-et-contribution-aux-charges-de-la-vie-commune/> [letöltve: 2025. 11. 28.]

geinek megosztásáról (Civ. 1ère, 19 décembre, no. 18-12.311.). Az élettársak megállapodás (*convention de concubinage*) alapján megoszthatják a közös élet költségeit,⁷⁵ és rendelkezhetnek például úgy, hogy egyikük viseli a felvett hitel havi törlesztőrészleteit, míg a másik fedezi a mindennapi kiadásokat. Ez a felosztás fele-fele arányban vagy leggyakrabban a két fél jövedelmének arányában történhet. A joggyakorlat nemcsak az írásbeli, hanem a hallgatóságos megállapodások lehetőségét is elismeri,⁷⁶ amit a ténybeli körülményekből és a pár közös életének anyagiakra vonatkozó megszervezéséből vezet le (Civ. 1ère, 10 juin 2015., no. 14-18.442.; 13 janvier 2016., no. 14-29.746.; 7 février 2018., no. 17-13.979.). Például egy közös folyószámla megnyitása a közös költségek rendezése céljából elegendőnek tűnik annak bizonyításához, hogy az élettársak szándéka a közös élet költségeihez való együttes hozzájárulásra irányult (Civ. 1ère, 17 juin 2009., no. 07-20.628.). Mindenesetre a megállapodásnak tükröznie kell az élettársak egybehangzó szándékát arra, hogy megosszák a mindennapi élettel járó kiadásokat. A hallgatóságos megállapodásokkal kapcsolatban azonban rendszeresen felmerül a megosztás meghatározásának dilemmája. Az ilyen jellegű szerződéses kikötések normatív ereje főként harmadik felek viszonylatában vethet fel kérdéseket, például egy, a 'közös élet' ideje alatt megszerzett vagyontárgy felek általi eltérő arányú tulajdonszerzése esetében.⁷⁷

Fentiek mellett a francia jogban ismert egy sajátos gyakorlat, aminek a lényege abban áll, hogy az élettársak a kapcsolat fennállása alatt együtt szerzett vagyontárgy tekintetében a tulajdonszerzést keletkeztető okiratba belefoglalt klauzula útján úgy rendelkeznek, hogy egyikük halála esetén a másik teljesjogú tulajdonossá válik, visszamenőleges hatállyal (ún. *tontinière*).⁷⁸ Így közösen vásárolt ingatlan esetén a felek az adásvételi szerződésbe beilleszthetnek egy záradékot, miszerint mindkét fél kizárólagos tulajdonosnak minősül akkor, ha a másik fél előbb hal meg.⁷⁹ Ez a megoldás egyfajta élők közötti ügyletként módot ad a javak túlélő fél részére való átruházá-

75 National Report – France i. m. 19. (Cass. Civ. I, 28 June 2005, no. 02-12767, Bull. Civ. I, no. 278).

76 MALAURIE – FULCHIRON 221.

77 MALAURIE – FULCHIRON 219.

78 MALAURIE – FULCHIRON 220.

79 National Report – France i. m. 5.; Cass. Civ 1, 3 February 1959.

sára, azonban több szempontból kérdéseket, illetve aggályokat vethet fel, különös tekintettel e jognyilatkozat visszavonhatatlan jellegére; felmerülhet például az adózási szabályok kijátszása, a megosztás metodikája vita esetén, továbbá a kapcsolat felbomlásával járó körülményváltozás.⁸⁰

2.6. Az élettárs halála esetén a túlélő élettársat megillető jogok: törvényes örökösnek minősül-e az élettárs?

Az élettársakat érintő öröklésjogi vonatkozások tekintetében általános jelleggel elmondható, hogy egyik élettárs halála esetén az őt túlélő élettársnak nincs öröklési joga az elhunyt hagyatékára nézve, és özvegyi nyugdíjra sem jogosult.⁸¹

A túlélő élettárs főszabály szerint nem támaszthat igényt a meghalt élettárs tulajdonában lévő lakásra, viszont a bérleti szerződés átruházására sor kerülhet, feltéve, ha bizonyítja, hogy a bérelővel a halála előtt minimum egy évig ténylegesen élettársi kapcsolatban élt (Loi n° 89-462 du 6 juill. 1989, Art. 14.).⁸² Speciális elbírálás alá esik, ha a túlélő élettárs a haláleset napján ténylegesen, teljes mértékben és tartósan a biztosított elhunyt eltartásában állt (*Code de la sécurité sociale*, Art. L. 361-4.).

Az élettársak elhalálozásuk esetére ajándékozással, végrendelettel vagy más közvetett jogi megoldásokkal (pl. életbiztosítás körében kedvezményezettként való megjelölés, közös vásárlás esetén a fent- említett ún. *tontine* kikötésével) gondoskodhat túlélő partneréről. Ha az örökhagyónak gyermekei vannak, akkor öröklésjogi szemszögből csak a leszármazókat és ezek hiányában a túlélő házastársat illető kötelesrészen (*la réserve*) felüli vagyónrészről lehet szabadon rendelkezni, a túlélő partner javára (pl. Cass. civ., 25 octobre 2017, 17-10.644).⁸³ Az élők közötti adományozás (*libéralité*)

⁸⁰ MALAURIE – FULCHIRON 220.

⁸¹ Fiches d'orientation (2024) i. m. 3., lásd továbbá: <https://www.french-property.com/guides/france/finance-taxation/inheritance/rights/free-union/>; <https://gestiondepatrimoine.com/famille/vie-a-deux/concubinage.html> [letöltve: 2025. 11. 28.]

⁸² MALAURIE – FULCHIRON 222.

⁸³ Lásd továbbá pl. Cass. 1re civ., 17 janv. 2024, n° 21-20.520; <https://www.courdecassation.fr/decision/5fd8f4e0c2fd5c88d1dafa23> [letöltve: 2025. 11. 28.]

jogilag érvényes;⁸⁴ a Cour de cassation - a korábbi, „erkölcsi” indokokra épülő hagyományos szemlélettel szakítva - egy 1999-ben kelt ítéletében arra az álláspontra helyezkedett, hogy az élettársak közötti ilyen adományozás nem ütközik a jóerkölcsbe (*bonnes moeurs*; Cass. 1re, 3 février 1999, no. 96-11.946; a későbbiekre nézve lásd: Cass. ass. plén., 29 octobre 2004, no. 03-11.238).⁸⁵ Ez a magánélethez való jog tiszteletben tartásának térnyerésével magyarázható.⁸⁶

Kapcsolódó korábbra datálható érdekes precedensként még megemlíten-dő, hogy a francia bíróság autóbalesetben hirtelen elhunyt élettárs halála miatt kártérítést ítélt meg a túlélő élettárs részére a balesetet okozó személy-lyel szemben (Cass. ch. mixte, 27 février 1970, no. 68-10.276; Cass. crim., 19 juin 1975, no. 74-92.363; Cass. crim., 8 janvier 1985, no. 82-92753).

3. A téma uniós jogi vetületei

A téma tágabb körű, uniós jogi szálai kapcsán rögzíthető, hogy a hatályos uni-ós joganyagban vannak olyan általános jellegű rendelkezések, amelyek érintik az élettársi kapcsolatban élő párokat. Az Alapjogi Charta 7. cikke deklarálja a magán- és családi élethez való jogot, ami a 33. cikk (1) bekezdés alapján a család jogi, gazdasági és szociális védelmével egészül ki, figyelemmel a 14. cikk sze-rinti egyenlő elbánás követelményére is. Ezen túlmenően a belső piaccal való szoros összefüggések okán elsősorban a személyek szabad mozgásával, főként a családegyesítésre nézve találunk idevágó rendelkezéseket, és e vonatkozás-ban az Európai Bíróság (a továbbiakban: EUB) joggyakorlata is némi eligazítást nyújt. Az EUB elé került jogesetekből kiolvashatóan az Alapszerződések eredeti, hagyományos családkoncepciójához képest némi áttörés tetten érhető.⁸⁷

84 Henri ROLAND, Laurent BOYER: *Don de concubin à concubin ne vaut, Adages du droit français*, Paris, 1999., 98.; Henri LEYRAT: *L'imputation des droits conventionnels du conjoint survivant sur ses droits légaux*, Eclairages - 26 janvier 2024, elérhető: <https://www.aurep.com/publications-et-agenda/l'imputation-des-droits-conventionnels-du-conjoint-survivant-sur-ses-droits-legaux/#62b46130-796b-4a74-a9fb-6e5afeb96037> [letöltve: 2025. 11. 28.]

85 MALAURIE – FULCHIRON 231-232.

86 MALAURIE – FULCHIRON 232.

87 Erről bővebben lásd GYENEY Laura: *Az európai jog és a család*, kézirat, 2013., 6.; bővebben lásd: GYENEY Laura: *Az európai jog és a család*. In: SZABÓ Marcell, LÁNCOS Petra, GYENEY Laura (szerk): *Uniós szakpolitikák*, Budapest: Szent István Társulat 2013., 41-53.

Az uniós polgárok és családtagjaik szabad mozgásáról és tartózkodásáról szóló 2004/38/EK irányelv alapvetően a „házastárs” számára biztosítja a szabad mozgással kapcsolatos járulékos jogosultságokat. Az élettársak közül a bejegyzett élettársat nevezi meg jogi védelmet élvező „családtagként”, és bizonyos feltételek teljesülésétől függően kivételesen számukra is lehetővé teszi az irányelvben rögzített jogok gyakorlását akkor, ha a fogadó tagállam jogszabályai e kapcsolatot a házassággal egyenértékűnek tekinti.⁸⁸ Az irányelv külön szól az élettársról és az „egyéb családtagok”-ról, utóbbiakat „kedvezményezett” státusba sorolva, akik tartózkodási joggal automatikusan nem rendelkeznek.⁸⁹ A „sima” élettárs tehát a szabad mozgás keretében nem minősül szoros értelemben vett családtagnak, és a házastárshoz képest szűkebb és feltételesan biztosítható jogosultságok illetik meg. A családegyesítési jogról szóló 2003/86/EK irányelv⁹⁰ értelmében a tagállamok a területükön tartózkodó harmadik országok állampolgárai tekintetében úgyszintén szabadon döntenek arról, hogy az élettársakat a családegyesítéssel összefüggésben a házastársakkal egyenlő bánásmódban részesítik-e.

Az EUB kevés jogeset kapcsán foglalkozik kifejezetten az élettársakkal. Érdekes példaként említhető a C-65/98 sz. Eyüp ügy,⁹¹ amely tekintetében az EUB a török munkavállalók jogairól szóló 1/80. számú társulási tanácsi határozat kapcsán a munkavállaló családtagjaként ismerte el az élettársat, akivel korábban házasságban élt, majd évekig tartó együttélés után újra házasságra lépett, amely időszakok alatt több gyermekük is született; ez az ügy azonban egyedi jellege miatt nem értelmezhető a *de facto* család általános elismeréseként,⁹² és ez alapján aligha vonható le messzemenő általános következtetés. Az EUB egyébiránt inkább a bejegyzett élettársakra vonatkozó ügyekben - ezen belül az azonos nemű párok kapcsán - foglalt állást,⁹³ és e döntések alapján az EUB - jelen állás szerint - a tagállam szabályozási autonómiája

88 2004/38/EK irányelv 2. cikk 2/b. pont, valamint (5) pbek. és (15) pbek.

89 2004/38/EK irányelv 3. cikk b) pont.

90 HL L 251., 2003.10. 03, 12–18.

91 C-65/98 sz. Eyüp v. Landesgeschäftsselle des Arbeitsmarktservice Vorarlberg ügy, ECLI:EU:C:2000:336.

92 GYENEY 2013, 8.

93 D és Svédország v. Tanács ügy; C-267/06 sz. Maruko ügy, ECLI:EU:C:2008:179.; C-147/08 sz. Römer ügy, ECLI:EU:C:2011:286.; F-86/09 sz. v. Bizottság ítélet, ECLI:EU: F:2010:125.; C-267612 sz. Hay ügy, ECLI:EU:C:2013:823.

tiszteletben tartásának kimondása mellett akkor mutat készséget a hátrányos megkülönböztetés megállapítására, ha a házasságban és a bejegyzett élettársi kapcsolatban élő párok az adott esetben és nemzeti jogrendszerben hasonló helyzetben vannak, mégis eltérő elbírálásban részesültek.⁹⁴

Minthogy az Alapjogi Charta 52. cikkének (3) bekezdése értelmében amennyiben a Chartában biztosított jogok megfelelnek és az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950-ben kelt egyezményben (a továbbiakban: EJEE) foglalt jogoknak, e jogok tartalmát és terjedelmét azonosnak kell tekinteni, azzal, hogy az Unió tágabb körű védelmet nyújthat. E rendelkezés megteremti a kapcsolatot az uniós és a nemzetközi jogrendszer között, ennek mentén becsatornázva az EJEE és az Emberi Jogok Európai Bíróságának (a továbbiakban: EJEB) a vonatkozó joggyakorlatát. Az élettársi kapcsolatok tekintetében elsősorban az EJEE magán- és családi élet tiszteletben tartásáról szóló 8. cikke vizsgálendő. Ezzel összefüggésben a családi élet körében a kapcsolatok tényleges jellege és a való életben betöltött funkciója meghatározó; e megközelítés mentén az EJEB értelmezésében a családi élet felöleli a különböző nemű személyek házasságon kívüli *de facto* kapcsolatát⁹⁵ és az azonos nemű párok kapcsolatát egyaránt.⁹⁶

A polgári jogi ügyekben való igazságügyi együttműködésre összpontosítva: az Uniónak a több tagállamot érintő polgári, illetve családjogi ügyek nemzetközi eljárásjogi és kollíziós jogi vonatkozásai tekintetében van hatásköre.⁹⁷ Az uniós szintű harmonizáció a tagállamok egyetértését, támogatását feltételezi és családjogi ügyekben továbbra is egyhangú döntéshozatal érvényesül. Tekintve, hogy a családjogi ügyek a tagállamok nemzeti kompetenciájába tartoznak, alapvetően a nemzeti jog alapján dől el, hogy adott kérdéskör a családjog szférájában helyezkedik-e el. Azonban az uniós jog – akár uniós norma, akár az EUB joggyakorlat formáját öltve – az értelmezési keretet determinálhatja, és emellett a témakör nemzetközi jogi beágyazott-

94 GYENEY 2013, 8-12.

95 Lásd pl. Keegan v. Irland, no. 16969/90, 26 May 1994, 44. p.; Elsholz v. Germany, no. 25735/94, 13 July 2000, 43. p.

96 Lásd pl. Schalk and Kopf v. Austria, no. 30141/04, 24 June 2010, 91-94. p.; Pajic v. Croatia, no. 68453/13, 23 February 2016, 61-88. p.

97 EUMSZ 81. cikk (1) és (3) bek.

ságával is számolni kell. Ezek delimitálják és esetenként szűkítik a tagállamok szabályozási és mérlegelési jogkörét.

Kérdésként merül fel, hogy az egyes uniós nemzetközi magánjogi tárgyú jogszabályok a *de facto* élettársak között felmerülő jogviták elbírálására alkalmazhatók-e, és ha igen, mennyiben. Elöljáróban le kell szögezni, hogy az uniós jog nem szabályozza és specifikusan az Unió nemzetközi magánjoga sem foglalkozik a témával, utóbbi körében egyes uniós normákban a hatály alóli kizárás formájában jelenik meg, ami támpontokat ad, de nem feltétlenül vezet egyértelmű válaszokhoz.

A leggyakoribb jogviták vagyoni jogi természetűek: az élettársi kapcsolat fennállása alatt a közös életvitellel, lakásfenntartással járó költségek fedezése, a vagyongyarapodás és a megszerzett vagyon tulajdoni helyzete egyaránt vita tárgyát képezheti, ami elsősorban a kapcsolat felbomlása után ütközik ki. E jogviták különösen problematikusak akkor, ha több állam, illetve uniós tagállam érintett az ügyben, annyiban, amennyiben a felek különböző állampolgárok vagy lakóhelyük, szokásos tartózkodási helyük folytán több állam jogával mutatnak szorosabb kapcsolódást. A tét főként akkor nagy, ha egyik érintett (tag)állam joga alapján e kapcsolat fennáll, míg a másik szerint nem, továbbá ha egyik állam joga szerint egyáltalán nem, vagy csekély joghatások kapcsolódnak, míg a másik (tag)állam erőteljesebb joghatásokat fűz az élettársi kapcsolathoz, és arról kell döntenie, hogy melyik jog uralma alá tartozik az ügy. Emellett a joghatóság és a döntések más tagállamban való érvényre juttatása szintén felmerül.

Az alábbiakban röviden áttekintjük a szóba jöhető, közvetlenül vagy közvetetten kapcsolódó főbb, polgári jogi, illetve családjogi tárgyú uniós jogforrásokat.

3.1. Vagyonjogi viszonyok mint uniós *lex specialis*?

A vonatkozó két rendelet – a Tanács (EU) 2016/1103 rendelete (2016. június 24.) a házassági vagyoni jogi rendszerekkel kapcsolatos ügyekben a joghatóság, az alkalmazandó jog, valamint a határozatok elismerése és végrehajtá-

sa területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról,⁹⁸ valamint a Tanács (EU) 2016/1104 rendelete (2016. június 24.) a bejegyzett élettársi kapcsolatok vagyoni jogi hatásaival kapcsolatos ügyekben a joghatóság, az alkalmazandó jog, valamint a határozatok elismerése és végrehajtása területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról⁹⁹ - egységes uniós jogi szabályozást hoz létre az általuk megnevezett tárgykörben, megerősített együttműködés keretében. A címen túl a tárgyi-személyi hatály vizsgálata alapján világosan kiderül, hogy e jogszabályok a házaspárookra és a bejegyzett élettársi kapcsolatban élő párokra terjednek ki.¹⁰⁰ E jogviszonyok létrejötte a rendeletek szerinti autonóm (uniós) értelmezés szerint a nemzeti jog szerinti jogi formalitásokhoz kötött, és mint ilyen kötelező jellegű hatósági aktushoz kapcsolódik, ami a *de facto* élettársak implicit kizárását eredményezi mindkét rendelet vonatkozásában.¹⁰¹ Megemlítendő, hogy az eredeti jogalkotói elképzelés szerint a *de facto* élettársak vagyoni viszonyainak a kifejezett szabályozása is megfontolás tárgyát képezte, de a konzultáció nyomán ezt végül elvetették,¹⁰² vélhetően a tagállamok közötti nagyfokú szabályozási- és ebből adódó koncepcionális különbségek okán.

Érdekességént megemlítendő, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolatok vagyoni jogi hatásairól szóló rendelettervezet tárgyalása során - magyar és szlovén felvetés alapján – szóba került a *de facto* élettársakra való esetleges kiterjesztés, viszont a francia delegáció ezzel szembehelyezkedve azzal érvelt,

98 HL L 183., 2016.7.8., 1–29. o.; résztvevő tagállamok: Ausztria, Belgium, Bulgária, Ciprus, Cseh Köztársaság, Finnország, Franciaország, Görögország, Hollandia, Horvátország, Luxemburg, Málta, Németország, Olaszország, Portugália, Spanyolország, Svédország és Szlovénia.

99 HL L 183/30., 2016.7.8., 30–56. O.; résztvevő tagállamok: Ausztria, Belgium, Bulgária, Ciprus, Cseh Köztársaság, Finnország, Franciaország, Görögország, Hollandia, Horvátország, Luxemburg, Málta, Németország, Olaszország, Portugália, Spanyolország, Svédország és Szlovénia.

100 Itt hivatkozott rendeletek 1. és 3. cikkek.

101 Claudia RUDOLF: *European Property Regimes Regulations – Choice of Law and the Applicable Law in the Absence of Choice by the Parties*, LeXonomica Vol. 11, No. 2, Maribor, 2019., 134.; Sandra WINKLER: *De Facto Couples, Between National Solutions and European Trends*, 2022. In Lucia RUGGERI, Agna LIMANTE, Pogorelčnik VOGRINC, N. (eds.): *The EU Regulations on Matrimonial Property and Property Regimes of Registered Partnerships*, Intersentia, Cambridge 2022, 245–268.

102 Commission of the European Communities, Green Paper on Conflict of Laws in Matters Concerning Matrimonial Property Regimes, Including the Question of Jurisdiction and Mutual recognition, COM/2006/0400 final, Brussels, 17.07.2006., 11-12.

hogy ez jogbizonytalansághoz vezetne, mivel bejegyzés hiányában a *de facto* élettársi kapcsolat fennállásáról harmadik személyek nem szereznének tudomást,¹⁰³ és így a vagyoni jogkövetkezményekkel sem lennének tisztában. Ez rámutat arra, hogy a bejegyzés jelentősége e rendelet alkalmazásában túlmutat a jogi helyzet szimpla formalizálásán.¹⁰⁴ E körben annak van jelentősége, hogy a jog a hatóság előtti akaratnyilvánításhoz köti a kapcsolat létrejöttét és a joghatásokat (konstitutív hatály), vagy ehhez a kapcsolat tényleges fennállása is elegendő; ekkor a bejegyzés csak deklaratív jellegű.¹⁰⁵ Az élettársi kapcsolatok Magyarországon is nyilvántartásba vehetők, ez azonban csupán a kapcsolat fennállásának bizonyítását hivatott megkönnyíteni; a szimpla nyilvántartásbavétel tehát nem vonja az uniós rendelet személyi hatálya alá a *de facto* élettársi kapcsolatokat (ellenpéldaként említhető a holland jog, miszerint a bejegyzés konstitutív).¹⁰⁶

Mindemellett egyes szerzői vélemények szerint a házassági vagyoni jogról szóló rendelet kivételesen – analógia útján – esetlegesen alkalmazható lehet abban az esetben, ha a *de facto* élettársakra vonatkozó nemzeti kolíziós jog ezt a házassági vagyoni jogi rezsimre irányadó szabályoknak veti alá.¹⁰⁷ Más szakértők azonban úgy látják, hogy egy ilyen kiterjesztő értelmezés valószínűleg kifejezett nemzeti jogi utalószabály meglétét, és ebben foglalt felhatalmazást feltételezne; ennek hiányában az itt- említett uniós rendelet automatikusan aligha alkalmazható a *de facto* élettársakra: például a szlovén szabályozás szerint ugyan a *de facto* élettársi viszony és a házasság jóformán azonos anyagi jogi megítélés alá esik, explicit nemzetközi magánjogi rendelkezés hiányában a házassági vagyoni jogról szóló rendelet nem alkalmazható, holott Szlovénia részt vesz a megerősített együttműködésben.¹⁰⁸ Francia-

103 María José CAZOROLA GONZÁLEZ, Manuela GIOBBI, Jerca KRAMBERGER ŠKERL, Lucia RUGGERI, Sandra WINKLER: *Property Relations of Cross-Border Couples in the European Union*, Edizioni Scientifiche Italiane s.p.a., Napoli, 2020., 50.

104 Uo. 49-50.

105 BOROS 240.

106 Lásd A nemzetközi magánjogról szóló 2017. évi XXVIII. törvény 4.§ indokolás.

107 Anatol DUTTA: *Beyond Husband and Wife – New Couple Regimes and the European Property Regulations*, Yearbook of Private International Law Vol. 19., Köln, 2018, 156–157.; Anatol DUTTA: *Das neue internationale Güterrecht der Europäischen Union – ein Abriss der europäischen Güterrechtsverordnungen*, Zeitschrift für das gesamte Familienrecht (FamRZ), Bielefeld, 2016, 1976.; Bettina HEIDERHOFF: *Die EU-Güterrechtsverordnungen, Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrecht*, IPRax, Bielefeld, 2018., 3.

108 DOUGAN 177., 185.; RUDOLF 134.

ország mindkét rendeletnek részese, de az élettársakra vonatkozó nemzeti szabályozása (expliciten) nem a házassági vagyoni jogi rezsimre asszociál, így ez nem merül fel. Magyarország nem vesz részt a megerősített együttműködésben.

3.2. Az európai polgári eljárás- és kollíziós kötelmi jog mint *lex generalis*

Tisztázandó, hogy a *de facto* élettársakat érintő jogviták mennyiben vonhatók a határon átnyúló polgári jogi ügyek kategóriájába.

A leggyakoribbnak tekinthető határon átnyúló vagyoni jogi jogviták ügyében az uniós szintű konzultációk és elemzések a *de facto* élettársak helyzetére is kitértek. Így a házassági vagyoni joggal foglalkozó Zöld Könyv utal arra, hogy a nemzeti jogok többsége tartalmaz valamilyen rendelkezéseket a házasságon kívüli és nem bejegyzett élettársi kapcsolatban élő párokra nézve, rögzítve, hogy „elméletileg” specifikus szabályok hiányában a szerződésekre és a polgári jogi felelősségre vonatkozó normák ezekre is alkalmazandók; itt konkrétan nevesítve van az Európai Parlament és a Tanács 1215/2012/EU rendelete (2012. december 12.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról (a továbbiakban: Brüsszel Ia. rendelet),¹⁰⁹ továbbá kollíziós jogi szempontból az Európai Parlament és a Tanács 593/2008/EK rendelete (2008. június 17.) a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról (a továbbiakban: Róma I. rendelet),¹¹⁰ valamint az Európai Parlament és a Tanács 864/2007/EK rendelete (2007. július 11.) a szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogról (a továbbiakban: Róma II rendelet).¹¹¹ A Zöld Könyv hozzáteszi, hogy a jog e téren kevésbé kidolgozott, ugyanakkor a polgári jogi ügyekben érvényesülő joghatósági szabályok, azaz a ’brüsszeli rezsimek’ (Brüsszel Ia rendelet) ezek egyes aspektusaira irányadó.¹¹²

109 HL L 351., 2012.12.20., 1–32. o.

110 HL L 177., 2008.7.4., 6–16. o

111 HL L 199., 2007.7.31., 40–49. o.; Commission of the European Communities, Green Paper on Conflict of Laws in Matters Concerning Matrimonial Property Regimes, Including the Question of Jurisdiction and Mutual recognition, COM/2006/0400 final, Brussels, 17.07.2006., 3. 2. pont., 11.

112 Uo.

Megemlítendő, hogy az EUB a C-361/18. számú Ágnes Weil ügyben¹¹³ arra a megállapításra jutott, hogy a *de facto* élettársi kapcsolatokkal összefüggő vagyoni jogviták polgári-kereskedelmi ügynek tekintendők és a Tanács 44/2001/EK rendelete (2000. december 22.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról (a továbbiakban: Brüsszel I. rendelet)¹¹⁴ tárgyi hatálya alá tartoznak. Jóllehet a Brüsszel I. rendelet rendelet csak a házassági vagyoni joggal összefüggő aspektusokat zárta ki a hatály alól,¹¹⁵ a későbbi Brüsszel Ia. rendelet a kizárást kiterjesztette „az olyan kapcsolatból eredő vagyoni jogra, amelyet az adott kapcsolatra alkalmazandó jog szerint a házasságéhoz hasonló joghatásúnak tekintenek.”¹¹⁶

Az itt-hivatkozott Brüsszel Ia., Róma I. és Róma II. rendeletek egybehangzóan kimondják, hogy rendelkezéseik nem terjednek ki a házassági vagyoni jogra, illetve az olyan kapcsolatból eredő vagyoni jogra, amelyet az adott kapcsolatra alkalmazandó jog szerint a házassághoz hasonló joghatásúnak tekintenek.¹¹⁷ A kötelmi jogi kollíziós szabályok szerint a házassághoz vagy egyéb családi kapcsolatokhoz hasonló joghatású kapcsolatokra vonatkozó utalást azon tagállam joga szerint kell értelmezni, ahol az eljáró bíróság található.¹¹⁸ Ebből következően, ha az eljáró fórum nemzetközi magánjogi normája által a *de facto* élettársi kapcsolat vagyoni jogi joghatásaira nézve kijelölt jog (*lex causae*) alapján ez a házassághoz hasonló joghatásúnak tekinthető, akkor a szóban forgó uniós rendeletek hatálya – a koherens értelmezés jegyében – ezt nem fedi le. Ha viszont e joghatások a házasságra irányadóktól eltérők, akkor uniós jogi viszonylatban polgári jogi ügyről beszélhetünk, és a tagállami fórumok joghatóságának megállapítása a Brüsszel Ia rendelet alapján történik. Ehhez hasonlóan, adott jogvita a kötelmi jogviszony jellege függvényében szerződéses vagy szerződésen kívüli ügyként azonosítható,

113 C-361/18, Ágnes Weil v. Géza Gulácsi, ECLI:EU:C:2019:473.

114 HL L 12., 2001.1.16., 1–23. o.

115 Brüsszel I. rendelet 1. cikk (2) bek.

116 Brüsszel Ia. rendelet 1. cikk (2) bek. a) pont.

117 Brüsszel Ia. rendelet 1. cikk 2/a bek.; Róma I. rendelet 1. cikk 2/c. bek.; Róma II. rendelet 1. cikk 2/b. bek.

118 Róma I. rendelet (8) pbek., Róma II. rendelet (10) pbek.; Matthias WELLER: *Commentary to Article 1 Rome I*, In: Graf-Peter CALLIESS (ed.): *Rome Regulation Commentary*, Wolters Kluwer, Alphen aan den Rijn, 2015., 27.

miáltal a Róma I. rendelet vagy a Róma II. rendelet szerinti rendelkezések léphetnek be.¹¹⁹

Nemzetközi viszonylatban elvétve fordul elő, hogy az élettársi kapcsolathoz a házasságra jellemző joghatások társulnak.¹²⁰ Ez azt jelenti, hogy uniós dimenzióban szemlélve a *de facto* élettársak ügyei többnyire az uniós polgári eljárás- és kollíziós jogi normák hatálya alá tartoznak. Hazai viszonylatban a Polgári törvénykönyv (a továbbiakban: Ptk.) tükrében az élettársi kapcsolatot mint jogi kategória alapvetően nem családjogi, hanem polgári jogi jogviszony, és ennek folytán a nemzetközi magánjogról szóló 2017. évi XXVIII. törvény (a továbbiakban: NMJ Kódex) speciális rendelkezései,¹²¹ illetve az ebben nem szabályozott kérdések tekintetében a szerződésekre vonatkozó polgári jogi normák irányadók.¹²² Magyar viszonylatban tehát az élettársi kapcsolat anyagi jogilag szerződésként viselkedik,¹²³ és nem von maga után házasságszerű joghatásokat, noha családjogias vonásokat mutat;¹²⁴ a szabályozás szintjén a francia jog is ehhez hasonlítható. A már érintettek szerint a francia jogban a „család” fogalma szintén képlékeny,¹²⁵ és a normatív szabályozás nem a házassághoz hasonló joghatásokat vetít előre, habár a joggyakorlatban bizonyos mértékben mégis ezek köszönnek vissza.

Mindezek tükrében hazai szemszögből nézve a szóban forgó ügyek vagyoni jogi elemeire a Brüsszel Ia. rendelet, az általa le nem fedett körben pedig a NMJ Kódex alkalmazandó, míg a kollíziós szabályokat a Róma I. és Róma II. univerzális hatályú normái adják. Egy ilyen szituációra a Brüsszel Ia. rendelet alapján a magyar fórum joghatósága például szerződés teljesí-

119 Peter MANKOWSKI: 'Article 1', In: Ulrich MAGNUS, Peter MANKOWSKI (eds.): *European Commentaries on Private International Law*, Volume 3, Rome II Regulation – Commentary. Köln, Verlag Dr. Otto Schmidt, 2019., 94–95;

Jan Von Hein: 'Art 1 Rom I-VO'. In Thomas RAUSCHER (ed.): *Europäisches Zivilprozess- und Kollisionsrecht, EuZPR/EuIPR, Kommentar, Band III*, 4. Auflage, Köln: Verlag Dr. Otto Schmidt, 2016, 67.;

Matthias WELLER: 'Article 1', In: Alfonso-Luis CALVO CARAVACA, Angelo DAVI, Heinz-Peter MANSEL (eds.): *The EU Succession Regulation, A Commentary*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016., 84.

120 SZEIBERT (2020) 484.

121 NMJ Kódex 35-36. §.

122 SZEIBERT (2020) 481.

123 SZEIBERT (2020) 488.

124 SZEIBERT Orsolya: *Családi jog*, Eötvös Kiadó, Budapest, 2025., 121.

125 Lásd 48. lj.

tésének helye szerinti bíróságként¹²⁶, de akár perbebocsátkozás alapján is megállhat.¹²⁷ Az alkalmazandó jogot illetően egy atipikus szerződés fennállta esetén (pl. az együttélés során szerzett vagyon megosztásáról, a különféle pénzügyi hozzájárulásokról szóló megállapodások) a Róma I. rendelet aláján a francia joghoz való legszorosabb kapcsolódás okán eljuthatunk a francia jog alkalmazásához.¹²⁸ Ezzel szemben például Szlovénia szabályozása egyértelműen a házassághoz hasonló joghatásokat biztosít,¹²⁹ így a vizsgált uniós nemzetközi magánjogi normák ez esetben nem kapnak szerepet. A Róma II. rendelet alkalmazása főként például jogalap nélküli gazdagodás és megbízás nélküli ügyvitelre nézve jöhet szóba.¹³⁰ Ez tehát azt jelenti, hogy az uniós rendelkezések esetenként, a vonatkozó nemzeti kollíziós rendelkezésektől függően aktiválódhatnak, és e tekintetben tagállamonként eltérő eredményekre juthatunk. A bíróságoknak mindenesetre nincs könnyű dolga annak meghatározása tekintetében (sem), hogy adott kapcsolat kötelmi jogi vagy már átfordul családjogi jogviszonyba.

A Brüsszel Ia. rendelet alkalmazási tapasztalatai alapján 2025-ben készült Jelentés szorosan idevágó problémát nem tárt fel. Kapcsolódó elemként megemlítendő, hogy a Jelentésben leírtak szerint megfontolás tárgyát képező a majdani felülvizsgált rendelet hatályának a harmadik államban lakó alperesekre való kiterjesztése;¹³¹ ez a *de facto* élettársak közötti jogviták tárgyabb körének uniós szabályozás alá vonásához vezethet, felváltva a nemzeti jog szerinti joghatósági okokat.¹³² (A nemzeti jog szerinti joghatósági okok alapján eljáró tagállami fórumok határozatai jelenleg az Unióban elismerhetők és végrehajthatók.) Ez azt jelentené, hogy például egy magyar és francia állampolgárságú pár esetén a magyar fél által a Francia Polinéziában mint harmadik államban lakó alperes ellen indítandó eljárás tekintetében immár

126 Brüsszel Ia. rendelet 7. cikk 1/a. cikk.

127 Brüsszel Ia. rendelet 26. cikk (1) bek.

128 Róma I. rendelet 4. cikk (4) bek.

129 DOUGAN 185.

130 Róma II. rendelet 10-11. cikkek.

131 Report from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee on the application of Regulation (EU) No 1215/2012 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2012 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters (recast), Brussels, 2.6.2025, COM(2025) 268 final, 4-6.

132 Brüsszel Ia. rendelet 6. cikk.

(a nemzeti joghatósági szabályok helyett) a revideált rendelet adna joghatósági és esetleges egyéb szabályt. Ezenkívül megemlítendő az is, hogy a Brüsszel Ia. rendelet szerinti különös joghatósági okok kapcsán a gyakorlatban gondot okoz a szerződés fogalmának egyre tágabb értelmezése, továbbá a teljesítés helyének, valamint a kár bekövezkezése helyének meghatározása szimpla pénzügyi veszteség esetében.¹³³ Erre figyelemmel, a Bizottság által kezdeményezendő felülvizsgálat és ezek tekintetében eszközölt esetleges későbbi módosítások potenciálisan tárgyi jogvitákra is kihatással lehetnek.

3.3. Tartási ügyek

Az élettársak egymás közötti viszonylatában akár a kapcsolat fennállása alatt, de leginkább annak megszűnését követően felmerülhetnek tartási igények. E vonatkozásban a Tanács 4/2009/EK rendelete (2008. december 18.) a tartással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az e területen folytatott együttműködésről (a továbbiakban: tartási rendelet),¹³⁴ valamint az ennek komplementerét képező, a Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia által elfogadott, a tartási kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló 2007. november 23-i Hágai Jegyzőkönyv (a továbbiakban: hágai jegyzőkönyv)¹³⁵ bír relevanciával. A tartási rendelet szerint a tartási kötelezettségekre alkalmazandó jogot a hágai jegyzőkönyvvel összhangban kell meghatározni az abban részes tagállamokban,¹³⁶ és egyidejűleg expliciten utal a szóban forgó jogszabályok közötti harmónikus értelmezésre is.¹³⁷

A tartási rendelet¹³⁸ és a hágai jegyzőkönyv¹³⁹ hatálya a családi vagy rokoni kapcsolatból, házasságból vagy házassági rokonságból származó tartási kötelezettségekre terjed ki. A tartási rendelet hatálya a polgári jogi ügyekre

133 Report on Regulation (EU) No 1215/2012, 6-9.

134 HL L 7., 2009.01.10, 1–79.

135 Elérhető: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=133> [letöltve: 2026. 12. 18.]

136 Tartási rendelet 15. cikk.

137 Tartási rendelet (8) és (11) pbe.

138 Tartási rendelet 1. cikk (1) bek.

139 Hágai jegyzőkönyv 1. cikk (1) bek.

korlátozódik.¹⁴⁰ Az is konstatálható, hogy a tartási rendelet a jogszabályon alapuló tartási kötelezettségre vonatkozik;¹⁴¹ ez a szerződésen alapuló tartási kötelezettségek kizárását jelenti, amelyekre így a Brüsszel Ia. rendelet irányadó. A „tartási kötelezettség” fogalmát a tartási rendelet nem határozza meg, de rögzíti, hogy ez autonóm módon értelmezendő, garantálva a jogosultak közötti egyenlő elbánást.¹⁴² A tartási rendelethől fény derül továbbá arra, hogy a tartási kötelezettséget megalapozó „családi kapcsolat megállapítása” a tagállamok nemzeti jogának uralma alá tartozik, ideértve a nemzetközi magánjogi szabályokat is.¹⁴³ A hágai jegyzőkönyv Magyarázó Jelentése (Bonomi-jelentés)¹⁴⁴ szerint a tartási kötelezettség alapjául szolgáló jogviszonyok felsorolása példálózó jellegű, és tárgyi hatálya különösen széles.¹⁴⁵ A hágai jegyzőkönyv deklaráltan minden családi kapcsolatból eredő tartási kötelezettségre nézve kijelöli az alkalmazandó jogot, és a tárgyi hatályban szereplő felsorolás nem taxatív.¹⁴⁶ A tárgyi hatály és ezzel összefüggésben a „család” fogalmának értelmezése tekintetében a szakértői vélemények megoszlanak. A hágai jegyzőkönyvhöz fűzött Bonomi-jelentés szerint önmagában egy jogintézmény – így az élettársi kapcsolat – családjogi jogviszonyként való el nem ismerése nem zárja ki az abból származó tartási kötelezettség akceptálását.¹⁴⁷ A téma egyes szakértői a családi kapcsolatok autonóm uniós interpretációja mellett foglalnak állást,¹⁴⁸ de e tekintetben egyetértésről nem lehet beszélni.¹⁴⁹ Az autonóm értelmezés nyomán a *de facto* élettársi kapcsolatokkal összefüggő tartási kötelezettségek a tartási rendelet, illetve a hágai jegyzőkönyv alapján érvényesíthetők, feltéve, ha a hágai

140 Johann KINDL, Caroline MELLER, Wolf HANNICH-HANS-JOACHIM (Hg.): *Gesamtes Recht der Zwangsvollstreckung*, Hand-kommentar 2. Aufgabe, Nomos, Baden-Baden, 2013, 2483.

141 SIMON Károly László: *Az európai tartási rendelet joghatósági szabályai*, Családi Jog, Budapest, 2014/1. sz., 1–9.

142 Tartási rendelet (11) pbek.

143 Tartási rendelet (21) pbek.

144 Protocol of 23 November 2007 on the Law Applicable to Maintenance Obligations – Explanatory Report drawn up by Andrea Bonomi (elérhető: <https://assets.hcch.net/upload/wop/expl39e.pdf>) [letöltve: 2026. 12. 17.]

145 Uo. 14. pont, 29. pont.

146 Uo. 14. pont, 29. pont.

147 Uo. 178. p.

148 Martin WEBER: *Die Grundlage der Unterhaltspflicht nach dem Haager Unterhaltsprotokoll*; ZfRV 2012/20, 173.; Rainer HAUSMANN: *Internationales und Europäisches Familienrecht*. 2. Auflage, C.H. Beck, 2018., Munich, 328.

149 SZEIBERT (2020) 489.

jegyzőkönyv alapján irányadó jog szerint e kötelezettség megállapítható. Mindez abba az irányba mutat, hogy a gyermek, szülő, nagyszülő, házastárs részére teljesítendő tartás mellett e körbe vonhatók a házasságon kívüli partnerkapcsolatokon (különneműek élettársi kapcsolata, azonos neműek bejegyzett élettársi kapcsolata és házassága) alapuló tartási kötelezettségek is. A tárgyi hatály körüli viták eredménye azonban még nem tisztult le.

Nemzetközi dimenzióban szemlélve az egyes államok nemzeti joga különbözőképpen szabályozza a tartás fogalmát, a jogosultak, illetve kötelezettek körét, a jogosultsági sorrendet, aminek határon átlépő jogvitákban különös jelentősége lehet. Az európai jogalkotás és jogalkalmazás az élettársi kapcsolatokat zömében a „családi kapcsolatok” körébe vonja.¹⁵⁰ Mindemellett utóbbi jelentéstartalmát, terjedelmét az egyes tagállamok eltérően értelmezhetik, ami (mégis) kétségesse teheti, hogy adott kapcsolati formán alapuló tartási kötelezettség a tartási rendelet hatálya alá tartozik-e.¹⁵¹ Míg a házastárssal szembeni tartási kötelezettség valamennyi európai államban szabályozott,¹⁵² az élettársak tekintetében ez korántsem áll fenn. Az európai államokban a *de facto* élettársi kapcsolat – akár különneműek, akár azonos neműek között áll fenn – a megszűnés után tartási kötelezettséget rendszerint nem hoz létre;¹⁵³ de előfordulnak kivételek (pl. Írország).¹⁵⁴ Az élettársakról a tartási rendelet és a hágai jegyzőkönyv egyaránt hallgat. Ennélfogva a *de facto* élettársi jogviszonyból eredő tartási kötelezettség és ennek érvényesíthetősége kérdéses marad.

A francia jogban az említettek szerint az élettársaknak nincs tartási kötelezettsége. A magyar jogfelfogás az élettársi kapcsolatot alapvetően kötelmi, szerződéses természetű viszonyként kezeli a Ptk. nyomán; családjogi joghatásokat csak akkor fűz hozzá, ha a felek életközössége legalább egy évig fennállt és a kapcsolatból közös gyermek származott.¹⁵⁵ E feltételek teljesülése esetén a volt élettárs tekintetében családjogi kapcsolatból származó tar-

150 SIMON Károly László: *Tartásdíjigények érvényesítése határok nélkül. Megoldások és kihívások a magyar jogalkalmazás számára*. HVG-ORAC, Budapest, 2018, 83.

151 BERECKZI Ildikó: *Tartási kötelezettségek*, In: CSEHI Zoltán (szerk.): *Magyarázat a nemzetközi magánjogról*, Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2020., 449-454.

152 SIMON (2018) 61.

153 SZEIBERT (2014) 99.

154 Civil Partnership and Certain Rights and Obligations of Cohabitants Act of 2010, Art. 194.

155 Ptk. 4:86. §.

tási kötelezettségről beszélhetünk a hágai jegyzőkönyv kontextusában is.¹⁵⁶ Miután az azonos nemű párok közös örökbefogadására a magyar jog nem ad lehetőséget, és így közös gyermekről nem beszélhetünk, a tartásra vonatkozó előbbi állítás magyar jogi viszonylatban csak különböző nemű párokra vonatkoztatható.¹⁵⁷ Más tagállamok joga (például Szlovénia) az együttélés időtartamának a megjelölése nélkül és közös gyermek hiányában is tartási jogot rendel e házasságszerűnek felfogott kapcsolatokhoz.¹⁵⁸ Itt tehát ismét jól látható különbségek adódhatnak a nemzeti jogok eltérő rendelkezéseiből fakadóan.

3.4. Öröklési ügyek

Néhány jogrendszerben az élettársi kapcsolat öröklésjogi joghatásokat vált ki, így például Horvátországban¹⁵⁹ vagy Szlovéniában¹⁶⁰ az élettársak öröklésjogi helyzete a házaspárokéval azonos. Ausztriában az élettársat ún. rendkívüli öröklési jog illeti meg; törvényes örökös hiányában az örökség teljes egészében a túlélő élettársra száll akkor, ha a felek a halált megelőző utolsó három évben közös háztartásban éltek, vagy ennek hiányában akkor, ha ezt nyomós indok (például egészségügyi ok) akadályozta.¹⁶¹

Franciaország és hazánk¹⁶² esetében a túlélő élettárs nem minősül törvényes örökösnek, ezért kizárólag végrendeleti öröklésre van mód. Ezenkívül megtérítési igény mellett hagyatéki hitelezőként való fellépés is előfordulhat. Az eltérő nemzeti szabályozások miatt perdöntő lehet, hogy melyik állam joga lesz alkalmazandó az ügyre. E tekintetben szerepet kaphat az

156 Lásd pl. WOPERA Zsuzsa: *Az európai uniós családjog érvényesülésének kritikus pontjai*, Családi Jog 2013/3, Budapest, 38.; BÓKA János: *Tartási kötelezettségek az új nemzetközi magánjogi kódexben*, In: BERKE Barna, NEMESSÁNYI Zoltán (szerk.): *Az új nemzetközi magánjogi törvény alapjai*, Kodifikációs előtanulmányok, HVG-ORAC, Budapest, 2016., 260-278.

157 SZEIBERT (2020) 489.

158 SZEIBERT Orsolya: *A családjogi harmonizáció kérdései és lehetőségei Európában*, HVG-ORAC, Budapest, 2014, 91., 93.

159 RUGGERI – KUNDA – WINKLER 83.

160 ZPZ 3 § 2; RUGGERI – KUNDA – WINKLER 602.

161 ABGB §745, §748; RUGGERI – KUNDA – WINKLER 15.

162 KÖRÖS Kinga: *A házastársi, a bejegyzett és a „de facto” élettársi öröklésjogi jogviszony a hatályos magyar jogban - különös tekintettel a túlélő élettárs törvényes öröklésének vizsgálatára*, Budapest, Magyar Jog, 2019/5., 296.

Európai Parlament és a Tanács 650/2012/EU rendelete (2012. július 4.) az öröklési ügyekre irányadó joghatóságról, az alkalmazandó jogról, az öröklési ügyekben hozott határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az öröklési ügyekben kiállított közokiratok elfogadásáról és végrehajtásáról, valamint az európai öröklési bizonyítvány bevezetéséről (a továbbiakban: öröklési rendelet).¹⁶³ Az öröklési rendelet alapján, jogválasztás hiányában főszabály szerint az elhunyt szokásos tartózkodási helye szerinti tagállam hatóságának van joghatósága az öröklési eljárásra és ennek során a fórum joga alkalmazandó.¹⁶⁴ Francia viszonylatban kétségek merülhetnek fel például a külföldön kötött öröklési szerződésekkel kapcsolatban, amelyek tekintetében értelmezési nehézséget okoz ezek elbírálása. Szakértői vélemények szerint miután e megállapodás a megkötés helye szerinti jog szerint érvényes, hatályát a többi tagállamban is elismerik, habár az öröklési rendelet nem kötelez ezek figyelembe vételére.¹⁶⁵ Vita tárgyát képezi továbbá, hogy az élettárs végintézkedés alapján való öröklése esetén helye lehet-e a közrend felhívásának, ha az öröklési rendelet szerint alkalmazandó jog nem ismeri a kötelesrész jogintézményét; ezzel összefüggésben a francia szakértők a kötelesrészre jogosultak védelme érdekében egyfajta korrekcióként felvetik a csalárd kapcsolásra (*fraude à la loi*) hivatkozás lehetőségét.¹⁶⁶ A magyar jog alapján elbírálandó ügyben ez nem okoz problémát, mivel a kötelesrész az örökhagyó szabad rendelkezésének hazánkban is határt szab.

3.5. A közös gyermekkel összefüggő ügyek

3.5.1. Szülői jogállás - új uniós javaslat

Jelenleg folyamatban van a 2022. december 7-én COM(2022) 695 final számon közzétett új uniós javaslat, a szülői jogállás tárgyában a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és a közokiratok elfogadásáról, valamint a szülői státuszra vonatkozó európai igazolásról szóló

¹⁶³ HL L 201., 2012.7.27., 107–134. o.

¹⁶⁴ Öröklési rendelet 4. és 21. cikk.

¹⁶⁵ RUGGERI – KUNDA – WINKLER 256.

¹⁶⁶ RUGGERI – KUNDA – WINKLER 256.

rendelettervezetet¹⁶⁷ (a továbbiakban: rendelettervezet) tárgyalása. E rendelettervezet célkitűzése a szülő-gyermek jogviszony létrejöttére vonatkozó nemzetközi magánjogi szabályozás uniós szintű harmonizációja, a gyermekek legfőbb érdekeinek és alapvető jogainak a védelmét szem előtt tartva. Központi tétele szerint az egyik tagállamban megállapított szülői státuszt – limitált kivételektől eltekintve – az összes többi tagállamban el kell ismerni; ez a határon átnyúló ügyekben – a személyek szabad áramlására vonatkozó uniós *acquis*-n túlmutató jelleggel, ugyanakkor a tagállamok nemzeti anyagi családjogi szabályozásának érintése nélkül – a kölcsönös elismerés elvének e területre való kiterjesztéseként értelmezhető.¹⁶⁸

Az itt tárgyalt rendelettervezet a szülői jogállás (*parenthood, filiation*) fogalomkörének – amely alapvetően a szülő-gyermek jogviszony jog szerinti létrejöttét jelenti – széles értelmezést szán, a biológiai, genetikai, adoptálás révén, valamint a jog erejénél fogva keletkezett más kötelékeket egyaránt lefedve. Tágkörű hatálya folytán a javaslat „minden gyermek”-re vonatkozik, fogantatása, illetve születése körülményeitől (ld. különböző asszisztált reprodukciós technikák, pótyanyaság), családformától (ld. pl. *de facto* élet-társak, azonos nemű párok) és életkortól függetlenül (ld. magzat esete). Ezáltal az uniós jogalkotó a jogfolytonosság biztosítását kívánja előmozdítani abból a megfontolásból, hogy az érintett gyermeket fogantatásának, illetve születésének körülményei, valamint családi háttere okán ne érje joghatárny. A rendelettervezet részletes szabályokat tartalmaz az alkalmazandó jogra nézve, e rendelkezések tekintetében univerzális hatályt megállapítva.¹⁶⁹ A javasolt uniós nemzetközi magánjogi szabályozás a tagállamok kizárólagos hatáskörébe tartozó anyagi jogi szabályozásra nincs kihatással, így azt, hogy adott nemzeti jog kit tekint a gyermek szülőjének és milyen jogokkal ruházza fel, továbbra is a tagállam nemzeti joga határozza meg. E vonatkozásban megemlítendő, hogy az EUB az azonos nemű párok szülői

167 Proposal for a Council Regulation on jurisdiction, applicable law, recognition of decisions and acceptance of authentic instruments in matters of parenthood and on the creation of a European Certificate of Parenthood, Brussels, 7.12.2022, COM(2022) 695 final; <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022PC0695> [letöltés: 2025. 08. 18.]

168 Erről lásd: BERECSKI Ildikó: *Családi jogállás* (kézirat, közlésre elfogadva), VÉKÁS Lajos (szerk.): A nemzetközi magánjogi törvény magyarázata, Budapest, HVG-ORAC, várható megjelenés: 2026., 1.

169 Rendelettervezet 16. cikk.

státusza ügyében elsőként elbírált C-490/20. sz. Stolichna obshtina, rayon „Pancharevo” ügyben¹⁷⁰ hozott döntése szerint az Unión belüli szabad mozgás céljából, az uniós jogból eredő jogosultságok garantálása végett a tagállamoknak el kell ismerniük a másik tagállamban létrejött családi kapcsolatokat, ideértve az azonos nemű személyek szülői jogállását is. E döntéshez képest a rendelettervezet további előrelépést vetít előre, miután a nemzeti jogon alapuló szülői jogállás kölcsönös elismerésére, és ezáltal a jogállással összefüggésben a nemzeti jogokból eredő összes jogosultságra való kiterjesztést célozza (pl. tartás, öröklés), ami az EUB által a Pancharevo ügyben megfogalmazottnál mélyrehatóbb paradigmaváltás irányoz elő (elfogadás esetén).

A szülői jogállás kapcsán jogi kérdések vetődhetnek fel például abból kifolyólag, hogy adott tagállam joga alapján az élettársi kapcsolat fennállása önmagában apaságot keletkeztet, emellett eltérések lehetnek a tekintetben is, hogy az élettársak részt vehetnek-e, és milyen előfeltételekkel az asszisztált humán reprodukciós eljárásban, továbbá az élettársak általi örökbefogadás tekintetében fennálló különbségek (pl. közös örökbefogadás, egyik élettárs által a másik gyermekének örökbefogadása), és a dajkaanyaság (bé-ranyaság?) folytán létrejött szülői jogállás is felmerülhet. Francia-magyar

170 C-490/20. V. M. A. v. Bulgária ügy, 2021. december 14-én kelt ítélet, ECLI:EU:C:2021:1008 (elérhető: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62020CA0490-&qid=1679046704245> [letöltés: 2025. 08. 18.]. Az adott ügyben egy Spanyolországban született, ott házassági kapcsolatra lépett bolgár és brit állampolgárságú hölgy által a spanyol jog alapján közösen szülőként nevelt gyermek tekintetében a bolgár hatóságok közrendbe ütközésre hivatkozással megtagadták a „két anya” megjelölést tartalmazó spanyol születési anyakönyvi kivonat elfogadását, és az abban foglalt adatok szerinti bolgár születési anyakönyvi kivonat kiállítását. Az EUB szóban forgó döntésében úgy rendelkezett, hogy „az olyan uniós polgár kiskorú gyermek esetében, akinek a fogadó tagállam illetékes hatóságai által kiállított születési anyakönyvi kivonata a gyermek szüleiént két, azonos nemű személyt tüntet fel, a gyermek állampolgársága szerinti tagállam köteles egyrészről a gyermek számára személyazonosító igazolványt vagy útlevélet kiállítani, annak előzetes megkövetelése nélkül, hogy saját nemzeti hatóságai születési anyakönyvi kivonatot állítsanak ki, valamint másrészről – bármely más tagállamhoz hasonlóan – köteles elismerni a fogadó tagállam által kiállított azon dokumentumot, amely lehetővé teszi az említett gyermek számára, hogy e két személy mindegyikével gyakorolja a tagállamok területén való szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogát” (ítélet 69. pontja). Az indokolásra nézve lásd főként az ítélet 51-52., 55-56., 58., valamint 63-65. pontjaiban foglaltakat. Az EUB a Pancharevo ügyben rögzített érvelését megismételte a C-2/21. sz. K. S. ügyben, 2022. június 24-én kelt ítélet, ECLI:EU:C:2022:502; <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:62021CO0002> [letöltés: 2025. 08. 18.]

relációban a nemzeti jogok közötti különbség például az azonos neműek által közösen örökbefogadott gyermek ügyének rendezése kapcsán okozhat komplikációt.

3.5.2. A gyermeket érintő egyéb ügyek (szülői felelősség, tartás, öröklés)

A *de facto* élettársak számos jogvitában szülői minőségben is megjelennek és a szülő-gyermek jogviszony tekintetében az e vonatkozásban egyébiránt releváns uniós, illetve nemzetközi jogszabályok alkalmazandók, a megkülönböztetésmentes elbánás jegyében. E tekintetben, a szülői felelősség tágan értelmezett körében a gyermek feletti szülői felügyelet gyakorlása, a gyermek elhelyezése, a vele való kapcsolattartás és az egyéb összefüggő ügyek eljárásjogi vonatkozásaira nézve részletes szabályokat ad a Tanács (EU) 2019/1111 rendelete (2019. június 25.) a házassági és szülői felelősségi ügyekben a joghatóságról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint a gyermekek jogellenes külföldre viteléről.¹⁷¹ Ennek kollíziós jogi kiegészítéseként e körben mérvadó vonatkozó nemzetközi konvenció a szülői felelősséggel és a gyermekek védelmét szolgáló intézkedésekkel kapcsolatos együttműködésről, valamint az ilyen ügyekre irányadó joghatóságról, alkalmazandó jogról, elismerésről és végrehajtásról szóló, Hágában, 1996. október 19-én kelt egyezmény.¹⁷² A gyermektartással kapcsolatban a fent-hivatkozott tartási rendelet és a hágai jegyzőkönyv irányadó; a vér szerinti kiskorú gyermekeket az összes európai államban megilleti a tartásdíjra való jogosultság, akár házasságból, akár házasságon kívül születettek,¹⁷³ viszont az ezek kívüli egyéb esetekben nagyobb a diszparitás, az említettek szerint. Ami az élettársi kapcsolatból, házasságon kívül született gyermekek öröklé-

171 HL L 178., 2019.7.2., 1–115. o.

172 Elérhető: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/specialised-sections/child-protection> [letöltve: 2026. 02. 18.]; E témakörrel bővebben ld: BERECSKI Ildikó: *Szülői felügyelet-szülői felelősség*, In: CSEHI Zoltán (szerk.): *Magyarázat a nemzetközi magánjogról*, Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2020., 351-401.

173 William DUNCAN: *Vers un nouvel instrument mondial sur le recouvrement international des aliments envers les enfants et d'autres membres de la famille*, Document préliminaire No. 3., The Hague, 2003., 173.

sét illeti, őket a nemzetközi mércék alapján értelemszerűen a törvényes örökös jogosultságok megilletik, így az öröklési rendelet rájuk nézve alkalmazandó.

4. Záró gondolatok

Amint fentiekből is kiviláglik, a *de facto* élettársak egyfajta paradox peremhelyzetben találhatók: miközben a társadalom eltávolodott a kizárólagos házasságközpontú családfogalomtól, a jogalkotás részlegesen és sporadikusan követte ezt az átalakulást. A francia rendszer különösen élesen mutatja ezt a kettősséget. A *Code civil* nevesíti és definiálja a *concubinage*-t, de specifikus jogi normákat nem rendel hozzá; az élettársakat továbbra is egyedülállóként kezeli, ugyanakkor a bírói gyakorlat - mindenekelőtt a *Cour de cassation* ítélezése nyomán - olyan korrekciós mechanizmusokat alkotott (pl. ún. ténybeli társaság, *naturalis obligatio* polgári jogi kötelemmé válása), amelyek a kapcsolat felbomlásakor vagyoni kompenzációt és bizonyos fokú méltányosság érvényre juttatását teszik lehetővé. Ennek tükrében a *de facto* élettársaknak jogi státuszuk nincs, törvényben lefektetett jogaik jóformán alig vannak, és azok is töredékesek, másrészt viszont a bírói gyakorlat fokozatosan *de jure* egyfajta „árnyékstátuszt” alakított ki, elmosódó jogi kontúrral. A francia szabályozás tehát egyszerre restriktív és pragmatikus: normatív szinten – a történelmi beidegződés máig érződő hatásaként – „közömbös”, gyakorlati szinten azonban ezt az ítélezés jogalakító munkája útján részben ellensúlyozza.

A francia és a magyar szabályozás összevetése alapján az egyik legszembetűnőbb különbség abban ragadható meg, hogy míg a magyar jog explicit és differenciáltabb normatív alapot nyújt – így a Ptk. a fogalommeghatározáson túl például kifejezetten szabályozza az élettársak vagyoni elszámolását¹⁷⁴ –, addig a francia modellben a magánautonómia, a *laissez-faire* logika erőteljesebben dominál, és a végkifejlet tekintetében nagymértékben a bírói megoldásokra hagyatkozik. A magyar jog ugyancsak visszafogott, de kodifikált megközelítése a jogbiztonság és kiszámíthatóság szempontjából

174 Ptk. 6:513. § és 6:516. §.

egyértelmű pozitívumként értékelhető. Emellett a társadalmi felelősségvállalást is kifejezésre juttatja, a kiszolgáltatottabb helyzetben lévő fél védelme érdekében.¹⁷⁵ Ennek megfelelően adott ügyben a jogkövetkezmények a magyar szabályozásból világosa(bba)n levezethetők, míg a francia jogban ez inkább esetről-esetre, ítélkezés útján formálódik. Noha mindkét rendszer alapvetően tényként kezeli e kapcsolatokat, amelyek sajátos, (hallgatólagos) szerződéses természetűek, a kimenetelt tekintve mégis bizonyos fokig családjogias jelleget öltenek. Az életközösség fennállása, a stabilitás és folyamatosság egyaránt döntő kritérium. Szintén közös elem a *de facto* élettársi kapcsolatok informális jellege, és a hatósági közreműködés, konstitutív nyilvántartásbavétel hiánya. Utóbbi kapcsán azonban fontos különbség, hogy Magyarországon létezik az Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartása, amelynek hatálya ugyan 'csak' deklaratív, viszont megkönnyítheti a kapcsolat létrejöttének, fennállásának és megszűnésének bizonyítását. Érdekes egyezés az is, hogy a társadalmi közfelfogáson alapuló ítélkezési gyakorlatban némiképp elvárásként jelenik meg a felek közötti szolidaritás, ami a magyar jogban például tartási kötelezettségként konkretizálódhat.¹⁷⁶ Figyelemre méltó az is, hogy a hatályos francia nemzetközi magánjogban a *de facto* élettársak egyáltalán nem kapnak specifikus kollíziós jogi kapcsolószabályt, és a bírói gyakorlat nyomán e célra a közös szokásos tartózkodási hely jogát alkalmazzák,¹⁷⁷ ezzel szemben a magyar jog - noha szintén nem státusként kezeli e kapcsolatokat - az ennek dedikált szabályokban elsősorban a közös állampolgárság jogának alkalmazására utal, és csupán ennek hiányában jut el a közös szokásos tartózkodási hely jogához.¹⁷⁸

Uniós dimenzióban szintén egyfajta dichotómiának lehetünk tanúi: az alapjogi keret – így különösen az Alapjogi Charta EJEE-vel szinkronban tágan értelmezett „családi élet” fogalma – elismeri és védi a tényleges családi kapcsolatokat, a másodlagos jog azonban óvatos, elsőbbséget adva a tagállami autonómiának, és ezáltal viszonylag széles mozgásteret engedve a

175 Erről lásd: SZEIBERT Orsolya: *Élettársak – a villikirály lányai vagy szürkélő fűzfák?*, 2013., <https://ptk2013.hu/szakcikkek/szeibert-orsolya-elettarsak-a-villikiraly-lanyai-vagy-szurkelo-fuzfak/1699> [letöltve: 2026. 02. 18.]

176 SZEIBERT (2025) 134., 138-139.

177 Isabelle GERMAIN: *Concubinage et fiançailles en droit internationale privé*, 2023., <https://cours-de-droit.net/concubinage-fiançailles-droit-international/> [letöltve: 2026. 02. 18.]

178 NMJ Kódex 35-36.§.

mérlegelésre. A szabad mozgással összefüggő uniós szabályozás tudatosan a formalizált kapcsolati formákhoz köti az egyértelműen számonkérhető, erőteljes joghatásokat. Uniós szintű nemzetközi magánjogi szabályok kivételesek, szűkkörűek, és ezeket is bizonytalanság övezi. Átfogó és egységes uniós normák hiányában a kollíziós jogi kérdések eldöntése – különösen a kapcsolat minősítése, fennállásának vagy megszűnésének megítélése, illetve esetenként a kapcsolódó joghatások elbírálása – a tagállamok nemzetközi magánjogi kódexei által kijelölt jog alapján történik, amelyeket az uniós jog és az EUB jogértelmezése keretez. Ennélfogva a *de facto* élettársi kapcsolatok tekintetében a jogbiztonság és a kiszámíthatóság nagymértékben a nemzeti szabályozástól és a bírói gyakorlat következetességétől függ, amelyekből dogmatikai feszültségek, értelmezési nehézségek és diszharmonikus benyomást keltő ingadozások is kiolvashatók. Ez potenciálisan aszimmetrikus jogkövetkezményekhez vezethet. Összességében a *de facto* élettársak jogi megítélése egy sajátos átmenetet képez az uniós jogi tér és a nemzeti jog metszéspontjában, egyidejűleg tükrözve a történelmi gyökerekre visszanyúló tagállami értékválasztásokat és az uniós alapjogi minimumkövetelményekhez való igazodás törekvését.

Irodalomjegyzék

- BEN HADJ YAHIA, Sonia – KESSLER, Guillaume: *Le concubinage: entre droit et non-droit*, LexisNexis, 2021.
- BERECZKI Ildikó: *Családi jogállás* (kézirat, közlésre elfogadva), VÉKÁS Lajos (szerk.): A nemzetközi magánjogi törvény magyarázata, Budapest, HVG-ORAC, várható megjelenés: 2026., 1.
- BERECZKI Ildikó: *Tartási kötelezettségek*, In: CSEHI Zoltán (szerk.): *Magyarázat a nemzetközi magánjogról*, Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2020.
- BERRY, Elsa: *Getting married or entering into a partnership: the patrimonial issues of choice in French Law*, Actualidad Jurídica Iberoamericana N° 15, Valencia, 2021.
- BOELE-WOELKI, Katharina: *Private International Law Aspects of Registered Partnerships and Other Forms of Non-marital Cohabitation in Europe*, Louisiana Law Review, Baton Rouge, 2000.

- BÓKA János: *Tartási kötelezettségek az új nemzetközi magánjogi kódexben*, In: BERKE Barna, NEMESSÁNYI Zoltán (szerk.): *Az új nemzetközi magánjogi törvény alapjai*, Kodifikációs előtanulmányok, HVG-ORAC, Budapest, 2016.
- BOROS Zsuzsa: *A házasságon kívüli partnerkapcsolatok nemzetközi magánjogi megítélésének problematikájához*, In: VÉKÁS Lajos, NEMESSÁNYI Zoltán, OSZTOVITS András: *A nemzetközi magánjogról szóló törvény kommentárja*, HVG-ORAC, Budapest, 2020.
- BRESSON, Laura – ESKENAZI, Delphine – HELM, Émilie – VALENTIN, Maria: *Concubinage et unions de fait: le vide juridique est-il toujours véridique ?*, Droit de la famille n° 2, Paris, 2024, étude 6.
- CAZOROLA GONZÁLEZ, María José – GIOBBI, Manuela – KRAMBERGER ŠKERL, Jerca – RUGGERI, Lucia – WINKLER, Sandra: *Property Relations of Cross-Border Couples in the European Union*, Edizioni Scientifiche Italiane s.p.a., Napoli, 2020.
- CHEYNET DE BEAUPRÉ, Aline: *Fiche 1. Le concubinage*, Droit de la famille, 2019.
- Concubinage et PACS, Enrichissement injustifié et application dans le temps de l'ordonnance du 10 février 2016 portant réforme des contrats, du régime général et de la preuve des obligations, 1RE CIV., 3 MARS 2021, POURVOI N°19 -19.000; lásd: <https://www.courdecassation.fr/decision/62848dc7498a54057d102b84> [letöltve: 2025. 12. 03.]
- DOUGAN, Filip: *De Facto Unions in Private International Law*, Ljubljana Law Review, Vol. LXXXIII, Ljubljana, 2023.
- DUNCAN, William: *Vers un nouvel instrument mondial sur le recouvrement international des aliments envers les enfants et d'autres membres de la famille*, Document préliminaire No. 3., The Hague, 2003.
- DUTTA, Anatol: *Beyond Husband and Wife – New Couple Regimes and the European Property Regulations*, Yearbook of Private International Law Vol. 19., Köln, 2018.
- DUTTA, Anatol: *Das neue internationale Güterrecht der Europäischen Union – ein Abriss der europäischen Güterrechtsverordnungen*, Zeitschrift für das gesamte Familienrecht (FamRZ), Bielefeld, 2016, 1976.; Bettina HEIDERHOFF: *Die EU-Güterrechtsverordnungen, Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrecht*, IPRax, Bielefeld, 2018.

- EUROSTAT: *Marriage and divorce statistics*, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Marriage_and_divorce_statistics [letöltve: 2026. 01. 18.]
- FERRAND, Prof. Frédérique – FRANCOZ-TERMINAL, Laurence: *Informal relationships*, National Report – France, 2015.
- Fiches d'orientation Concubinage - Décembre 2024: <https://www.dalloz.fr/documentation> [letöltve: 2026. 12. 10.]
- GERMAIN, Isabelle: *Concubinage et fiançailles en droit internationale privé*, 2023., <https://cours-de-droit.net/concubinage-fiancailles-droit-international/> [letöltve: 2026. 02. 18.]
- GYENEY Laura: *Az európai jog és a család*, kézirat, 2013., 6.; bővebben lásd: GYENEY Laura: *Az európai jog és a család*. In: SZABÓ Marcell, LÁNCOS Petra, GYENEY Laura (szerk): *Unió szakpolitikák*, Budapest: Szent István Társulat 2013., 41-53.
- HAUSMANN, Rainer: *Internationales und Europäisches Familienrecht*. 2. Auflage, C.H. Beck, 2018., Munich.
- KINDL, Johann – MELLER, Caroline – HANNICH-HANS-JOACHIM, Wolf (Hg.): *Gesamtes Recht der Zwangsvollstreckung*, Hand-kommentar 2. Aufgabe, Nomos, Baden-Baden, 2013.
- KÖRÖS Kinga: *A házastársi, a bejegyzett és a „de facto” élettársi öröklésjogi jogviszony a hatályos magyar jogban - különös tekintettel a túlélő élettárs törvényes öröklésének vizsgálatára*, Budapest, Magyar Jog, 2019/5.
- LAMAZEROLLES, Eddy: *Société créée de fait entre concubins*, Recueil Dalloz, Editions Dalloz, Paris, 2004.
- LEYRAT, Henri: *L'imputation des droits conventionnels du conjoint survivant sur ses droits légaux*, Eclairages - 26 janvier 2024, elérhető: <https://www.aurep.com/publications-et-agenda/l'imputation-des-droits-conventionnels-du-conjoint-survivant-sur-ses-droits-legaux/#62b46130-796b-4a74-a9fb-6e5afeb96037> [letöltve: 2025. 11. 28.]
- MALAUURIE, Philippe – FULCHIRON, Hugues: *Droit de la famille*, LGDJ-Lextenso, Paris, 2025.

- MANKOWSKI, Peter: 'Article 1', In: Ulrich MAGNUS, Peter MANKOWSKI (eds.): European Commentaries on Private International Law, Volume 3, Rome II Regulation – Commentary. Köln, Verlag Dr. Otto Schmidt, 2019.
- MERLO, Samy: *Quand la Cour de cassation invente le concubinage... sans cohabitation, Le Village de la justice, Issy-les-Moulineaux, 2024*, <https://www.village-justice.com/articles/quand-cour-cassation-invente-concubinage-sans-cohabitation,48919.html> [letöltve: 2025. 12. 03.].
- MOLNÁR Sarolta: *A Ptk. családjogi könyvének emberképe*. In: „Ad imaginem et similitudinem nostram”, A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának Könyvei, Tanulmányok (51), Pázmány Press, Budapest, 2024.
- MURINKÓ Livia, SPÉDER Zsolt (2021a): *Gyermeke-demográfia*, In: MONOSTORI Judit, ŐRI Péter, SPÉDER Zsolt (szerk.): Demográfiai portré 2021: Jelentés a magyar népesség helyzetéről, Budapest, KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, 2021.
- MURINKÓ Livia, SPÉDER Zsolt (2021b): *Élettársi kapcsolatok, házasság*, In: MONOSTORI Judit, ŐRI Péter, SPÉDER Zsolt (szerk.): Demográfiai portré 2021: Jelentés a magyar népesség helyzetéről, Budapest: KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, 2021.
- MURINKÓ Livia: *Az élettársi kapcsolatban élők típusai az új évezredben*, Szociológiai Szemle, Budapest, 2023/33/3.
- Proposal for a Council Regulation on jurisdiction, applicable law, recognition of decisions and acceptance of authentic instruments in matters of parenthood and on the creation of a European Certificate of Parenthood, Brussels, 7.12.2022, COM(2022) 695 final; <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022PC0695> [letöltve: 2025. 08. 18.]
- Report from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee on the application of Regulation (EU) No 1215/2012 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2012 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters (recast), Brussels, 2.6.2025, COM(2025) 268 final.

Report on Regulation (EU) No 1215/2012, 6-9.

ROLAND, Henri – BOYER, Laurent: *Don de concubin à concubin ne vaut, Adages du droit français*, Paris, 1999.

RUDOLF, Claudia: *European Property Regimes Regulations – Choice of Law and the Applicable Law in the Absence of Choice by the Parties*, LeXonomica Vol. 11, No. 2, Maribor, 2019.

RUGGERI, Lucia – KUNDA, Ivana – WINKLER, Sandra: *Family Property and Succession in EU Member States. National Reports on the Collected Data*, University of Rijeka, Rijeka, 2019, 10.; <https://www.insee.fr/fr/statistiques/serie/001641595> [letöltve: 2026. 01. 20.]

SIMON Károly László: *Az európai tartási rendelet joghatósági szabályai*, Családi Jog, Budapest, 2014/1. sz.

SIMON Károly László: *Tartásdíjigények érvényesítése határok nélkül. Megoldások és kihívások a magyar jogalkalmazás számára*. HVG-ORAC, Budapest, 2018.

SZEIBERT Orsolya: *A családjogi harmonizáció kérdései és lehetőségei Európában*, HVG-ORAC, Budapest, 2014.

SZEIBERT Orsolya: *Élettársak – a villikirály lányai vagy szürkellő fűzfák?*, 2013., <https://ptk2013.hu/szakcikkek/szeibert-orsolya-elettarsak-a-villiki-raly-lanyai-vagy-szurkello-fuzfak/1699> [letöltve: 2026. 02. 18.]

SZEIBERT Orsolya: *Házasságon kívüli partnerkapcsolatok*, In: CSEHI Zoltán (szerk.): *Magyarázat a nemzetközi magánjogról*, Wolters Kluwer, Budapest, 2020.

VÉKÁS Lajos: *Adalékok a Polgári Törvénykönyv történeti és összehasonlító jogi értékeléséhez*, In: KÓHIDI Ákos, KESERŰ Barna (szerk.): *Tanulmányok a 65 éves Lenkovics Barnabás tiszteletére*, Eötvös József Könyv- és Lapkiadó Bt.- Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kara, Budapest–Győr, 2015.

VON HEIN, Jan: *‘Art 1 Rom I-VO’*. In Thomas RAUSCHER (ed.): *Europäisches Zivilprozess- und Kollisionsrecht, EuZPR/EuIPR, Kommentar, Band III*, 4. Auflage, Köln: Verlag Dr. Otto Schmidt, 2016.

WEBER, Martin: *Die Grundlage der Unterhaltspflicht nach dem Haager Unterhaltsprotokoll*; ZfRV 2012/20.

- WELLER, Matthias: *Commentary to Article 1 Rome I*, In: Graf-Peter CALLIESS (ed.): *Rome Regulation Commentary*, Wolters Kluwer, Alphen aan den Rijn, 2015.
- WELLER, Matthias: 'Article 1'; In: Alfonso-Luis CALVO CARAVACA, Angelo DAVI, Heinz-Peter MANSEL (eds.): *The EU Succession Regulation, A Commentary*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016.
- WINKLER, Sandra: *De Facto Couples, Between National Solutions and European Trends*, 2022. In Lucia RUGGERI, Agna LIMANTE, Pogorelčnik VOGRINC, N. (eds.): *The EU Regulations on Matrimonial Property and Property Regimes of Registered Partnerships*, Intersentia, Cambridge 2022.
- WOPERA Zsuzsa: *Az európai uniós családjog érvényesülésének kritikus pontjai*, Családi Jog 2013/3. 37-44.
- WOPERA Zsuzsa: *Az uniós jog hatása a határon átnyúló családjogi ügyekre - fogalmi zavarok*, Iustum Aequum Salutare 2014/2. 61-70.

Informális élettársi kapcsolatok a holland jogrendszerben

Hrecska-Kovács Renáta*

1. Bevezetés

A modern európai társadalmakban a párkapcsolatok jogi megjelenése jelentős átalakuláson ment keresztül az elmúlt évtizedekben: miközben a házasság intézménye továbbra is joghatások széles spektrumát biztosítja, nem-házassági együttélések – ún. informális élettársi kapcsolatok – terjedése a jogrendszerek számára komoly kihívást jelent. Magyarországon ezt részben a Polgári Törvénykönyv 6:516. §-a szabályozza, amely bizonyos feltételek mellett vagyonjogi elszámolást rendel el az élettársak között a kapcsolat megszűnése esetén. Ezzel szemben más európai jogrendszerek – így a holland jog – eltérő megoldást alkalmaznak, ahol a jogi következmények nem automatikusan, hanem sokszor a felek szerződéses akaratától függően jönnek létre.

Hollandiában a párkapcsolati jogrendszer pluralizált: a törvény külön kezeli a házasságot (*huwelijck*), a bejegyzett élettársi kapcsolatot (*geregistreerd partnerschap*),¹ és lehetővé teszi az együttélés szerződéses rendezését (*samenlevingscontract*),² továbbá létezik a jogi következmények nélküli informális

* Vezető kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet. DOI: 10.47079/2026.wzsna.csaladjogi.4_6

1 GOVERNMENT OF THE NETHERLANDS: *Marriage, registered partnership and cohabitation agreements*; <https://www.government.nl/topics/marriage-cohabitation-agreement-civil-partnership/marriage-civil-partnership-and-cohabitation-agreements> [letöltve: 2026. 04. 13.]; ATLAS: *Netherlands*; https://www.euro-family.eu/atlas_scheda-nl [letöltve: 2026. 04. 13.].

2 RIJKSOVERHEID: *Waar moet ik aan denken bij een samenlevingscontract?* <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/trouwen-samenlevingscontract-en-geregistreerd-partnerschap/vraag-en-antwoord/samenlevingscontract-afsluiten> [letöltve: 2026. 04. 13.]; KEMEZYTE, Egle: *Cohabitation contract in the Netherlands*. 2 January 2025, <https://mistemortgage.nl/cohabitation-contract-in-the-netherlands> [letöltve: 2026. 04. 13.]; MEIJS, Dané: *Unmarried Cohabitation, Marriage and Registered Partnership – The origin and legal consequences of different types of union formations in the Netherlands and Sweden from 1950 until today*. Tilburg University, 2022. <https://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=159978> [letöltve: 2026. 04. 13.].

együttélés (*samenwonen*).³ Ezek az eltérő formák nemcsak jogi természetükben, hanem a következményeikben is jelentősen különböznek egymástól.

A köztudatban gyakran él az a feltételezés, hogy tartós együttélés – akár hosszú éveken át – automatikusan joghatásokat keletkeztet, például vagyoni közösséget vagy öröklési jogokat. A holland jog azonban kifejezetten nem ismeri el a *de facto* élettársi jogállás fogalmát: a törvény nem kapcsol automatikus joghatást a házasságon kívüli együttéléshez,⁴ hacsak azt a felek nem rendezik kifejezetten szerződéses úton. Ez azt jelenti, hogy házasság vagy bejegyzett partnerség hiányában az együtt élő partnerek jogai és kötelezettségei kizárólag abból a megállapodásból erednek, amelyet esetleg maguk kötöttek. Ennek eredményeként a felek – ha lemondanak a házasság vagy a regisztrált élettársi kapcsolat intézményéről – számottevő jogi bizonytalanság és gazdasági kockázat előtt állnak, különösen a kapcsolat megszűnése vagy a partner halála esetén.⁵

A holland jog vonatkozó dogmatikai alapját a Polgári Törvénykönyv (*Burgerlijk Wetboek*) képezi, amely részletesen szabályozza a házasság, a bejegyzett partnerség és a kapcsolódó vagyoni jogi kérdések jogi kereteit, azonban kifejezetten nem tartalmaz automatikus szabályt a házasságon kívüli együttélésre vonatkozóan. Ennek a jogpolitikai döntésnek a hátterében az áll, hogy a jogalkotó nem kíván státusszerű családjogi helyzetet teremteni pusztán az együttélés tényéből; a törvény rendelkezéseit elsősorban a házasság vagy a regisztrált élettársi kapcsolat jogi keretébe helyezi, míg az ún. *samenwonen* szabad szerződésekre, egyéni megállapodásokra támaszkodik. Ez a szabályozási modell közvetlen jogi és társadalmi következményekkel jár:

-
- 3 *Living together but not married? Where you stand in the Netherlands*. I am Expat, Sep 29, 2025; <https://www.iamexpat.nl/expat-info/dutch-news/living-together-not-married-where-you-stand-netherlands> [letöltve: 2026. 04. 13.]; DELISSEN MARTENS ADVOCATENKANTOOR: *Living together in the Netherlands: What are your rights and responsibilities?* 17 March 2025, <https://www.delissenmartens.nl/en/the-latest/living-together-rights-and-responsibilities> [letöltve: 2026. 04. 13.].
 - 4 SCHRAMA, Wendy: *National Report: The Netherlands*. March 2015, 1; <https://ceflonline.net/wp-content/uploads/The-Netherlands-IR.pdf> [letöltve: 2026. 04. 13.], illetve *Burgerlijk Wetboek Boek 1*, <https://wetten.overheid.nl/BWBR0002656/2025-07-05> [letöltve: 2026. 04. 13.]; *Burgerlijk Wetboek Boek 4*, <https://wetten.overheid.nl/BWBR0002761/2025-07-01> [letöltve: 2026. 04. 13.].
 - 5 MEIJS i.m.; VERBUGT, Sandra: *Family Law 2025, Netherlands – Trends and Developments*. Chambers and Partners, 27 February, 2025. <https://practiceguides.chambers.com/practice-guides/family-law-2025/netherlands/trends-and-developments/O20109> [letöltve: 2026. 04. 13.]; SCHRAMA i.m.

- Vagyoni jogi viszonyok: a házassághoz vagy regisztrált élettársi kapcsolathoz képest kevésbé védett;
- Öröklési jog: az informális partner nem minősül automatikus törvényes örökösnek;
- Tartási kötelezettség: a házastársi kötelezettség nem áll fenn a felek között, hacsak azt írásban nem rögzítik.

2. A holland párkapcsolati rendszer szerkezete

A holland jogrendszer sajátossága, hogy a párkapcsolati együttélésnek több, egymással párhuzamos jogi formáját ismeri el, miközben az informális együttéléshez nem kapcsol automatikus státuszt. A rendszer négy fő formát különböztet meg:

1. házasság (*huwelijk*),
2. bejegyzett élettársi kapcsolat (*geregistreerd partnerschap*),
3. szerződéses együttélés (*samenlevingscontract*),
4. informális együttélés (*samenwonen*).

A rendszer szerkezete nem hierarchikus, hanem választási lehetőségeken alapul: a felek autonóm módon dönthetnek arról, milyen jogi kööttséget kívánnak vállalni.

2.1. Házasság

A házasság jogintézményét a holland Polgári Törvénykönyv⁶ szabályozza. A házasság teljes jogi státuszt hoz létre, amely személyi, vagyoni jogi és öröklési jogi következményekkel jár. Egy polgári aktus, amely az anyakönyvvezető előtt jön létre. Hollandia a világ első állama, amely azonos nemű párok számára is lehetővé tette a házasságkötést 2001-ben.⁷

6 *Burgerlijk Wetboek*, Boek 1

7 GOVERNMENT OF THE NETHERLANDS: *Marriage, civil partnership, cohabitation agreement (main page)*; <https://www.government.nl/topics/marriage-cohabitation-agreement-civil-partnership> [letöltve: 2026. 04. 13.].

2018. január 1-jétől a házassági vagyoni rendszer jelentősen módosult. A korábbi teljes vagyonszövetség helyett bevezették a korlátozott közösségi rendszert. Ennek lényege, hogy a házasságkötés előtt szerzett vagyon főszabály szerint különvagyon marad, csak a házasság alatt szerzett vagyon válik közössé, az örökség és ajándék pedig főszabály szerint különvagyon. Ez a rendszer automatikusan alkalmazandó, hacsak a felek házassági vagyoni szerződésben (*huwelijke voorwaarden*) másként nem rendelkeznek.⁸

Az öröklési jog vonatkozásában általános szabály, hogy a házastárs törvényes örökös. A holland öröklési jog sajátossága, hogy a túlélő házastárs elsődleges pozícióban van a leszármazókkal szemben, azaz a gyermekek követelése halasztott, a vagyon ténylegesen a túlélő házastárshoz kerül.⁹

2.2. Bejegyzett élettársi kapcsolat

A bejegyzett partnerséget 1998-ban vezették be, a jogintézmény funkcionálisan a házassággal szinte teljesen azonos joghatásokat vált ki.¹⁰ A státuszban élőkre azonos vagyoni rendszer vonatkozik, mint a házasokra, öröklési jogi szempontból a partner törvényes örökös, illetve a jogintézmény fennállása tartási kötelezettséget alapít. A különbség főként a megszüntetés módjában rejlik: gyermek hiányában a bejegyzett élettársi kapcsolat bírósági eljárás nélkül is megszüntethető közös megegyezéssel.

A holland rendszerben ez a jogintézmény gyakorlatilag „alternatív házasságként” működik. Ennek következtében érthető, hogy a jogalkotó nem volt rákényszerítve arra, hogy az informális együttéléshez is státusszerű joghatásokat kapcsoljon.

8 GOVERNMENT OF THE NETHERLANDS: *Marriage, cohabitation agreements, civil partnership*; <https://www.government.nl/topics/marriage-cohabitation-agreement-civil-partnership/marriage-civil-partnership-and-cohabitation-agreements> [letöltve: 2026. 04. 13.]; illetve <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/trouwen-samenlevingscontract-en-geregistreerd-partnerschap/vraag-en-antwoord/voorwaarden-trouwen-of-geregistreerd-partnerschap> [letöltve: 2026. 04. 13.].

9 *Burgerlijk Wetboek* Boek 4, Erfrecht, <https://wetten.overheid.nl/BWBR0002761/2025-07-01> [letöltve: 2026. 04. 13.].

10 GOVERNMENT OF THE NETHERLANDS: *Marriage, civil partnership, cohabitation agreement (main page)*; <https://www.government.nl/topics/marriage-cohabitation-agreement-civil-partnership> [letöltve: 2026. 04. 13.].

2.3. Szerződéses együttélés

A szerződéses együttélés nem hoz létre jogilag elismert státuszt, csupán egy polgári jogi szerződésről van szó, amelyben a felek szabályozzák együttélésük vagyoni és egyéb következményeit.¹¹

A szerződés formai követelménye egyfelől, hogy azt írásba kell foglalni, másfelől pedig bizonyos joghatások (pl. nyugdíj, öröklési jogosultságok) esetén közjegyzői okirat szükséges. Tartalmában a felek rendelkezhetnek tipikusan költségviselésről, közös tulajdonról, bankszámlákról, megszűnés kori elszámolásról, illetve halál esetére szóló rendelkezésekről. Fontos azonban, hogy a szerződés nem hoz létre automatikus vagyonközösséget, annak tartalmát a felek szabadon alakítják.

2.4. Informális együttélés

Jelen tanulmány központi tárgya a legkevésbé szabályozott forma. Emellett a bírósági joggyakorlat is kevés, és a források szerint éppen a szabályozás hiánya miatt gyakori a bizonytalanság és a konfliktus.¹²

Ha a felek nem házasodnak, nem lépnek bejegyzett élettársi kapcsolatba és nem kötnek egymással együttélésre vonatkozó szerződést, akkor pusztán az együttélés ténye nem keletkeztet családjogi státuszt. Ez azt jelenti, hogy nem áll fenn automatikus vagyonközösség, tartási kötelezettség, törvényes öröklési jog, illetve özvegyi nyugdíjjogosultság.¹³

A holland megközelítés az autonómia elvén alapul: a jogalkotó nem kíván a pusztán együttéléshez olyan következményeket kapcsolni, amelyek a házasság vagy a bejegyzett élettársi kapcsolat vállalásával járnának. A magyar jog ezzel szemben a Ptk. 6:516. §-ban a felek hozzájárulásán alapuló vagyon-

11 GOVERNMENT OF THE NETHERLANDS: *What do I need to take into account if I decide to enter into a cohabitation agreement?* <https://www.government.nl/topics/marriage-cohabitation-agreement-civil-partnership/question-and-answer/entering-into-a-cohabitation-agreement> [letöltve: 2026. 04. 13.].

12 MEIS i.m.; VERBUGT i.m.; KEMEZYTE i.m.

13 DELISSEN MARTENS: *Living together in the Netherlands: What are your rights and responsibilities?* <https://www.delissenmartens.nl/en/the-latest/living-together-rights-and-responsibilities> [letöltve: 2026. 04. 13.].

szaporulati elszámolást ír elő, tehát a kapcsolat megszűnésekor törvényi alapú rendezést biztosít. A holland jog ennek alapján tehát erőteljesebben támaszkodik a felek tudatos döntésére, kisebb mértékben nyújt szabályozott védelmet és mindebből következően a helyzet nagyobb kockázatot jelent a gazdaságilag gyengébb fél számára.

3. A *de facto* élettársak helyzete

A holland jog egyik legérdekesebb sajátossága, hogy miközben a társadalomban széles körben elterjedt az együttélés házasság nélkül, a Polgári Törvénykönyv nem hoz létre önálló, automatikus jogállást a *de facto* élettársi kapcsolat számára. A jogalkotó tudatosan különíti el a státuszalapú párkapcsolati formákat a pusztán együttéléstől. E fejezet célja annak bemutatása, hogy ez a szabályozási hiány nem mulasztás, hanem koncepcionális döntés eredménye.

3.1. A törvénykönyv szerkezete és a párkapcsolati formák

A holland Polgári Törvénykönyv könyvekre (*Boek*) tagolódik. A párkapcsolati és családjogi viszonyokat elsősorban az Első Könyv (*Boek 1*) (személyek joga és családjog), illetve a Negyedik Könyv (*Boek 4*) (öröklési jog) szabályozza.

Az Első Könyv részletesen rendezi a házasság létrejöttét és megszűnését, a házastársi jogokat és kötelezettségeket, a bejegyzett partnerséget és a házassági vagyoni jogot. A házastársak kölcsönös kötelezettségeit például az 1:81. cikk rögzíti (kölcsönös segítség és támogatás kötelezettsége), azonban ez nyelvtani értelmezés szerint kizárólag házastársakra alkalmazandó. Hasonlóképpen a bejegyzett élettársi kapcsolatra is kifejezett rendelkezések vonatkoznak (1:80a és következő szakaszok). Mindezek mellett nem tartalmaz olyan fejezetet vagy rendelkezést, amely az informális együttélést, mint családjogi státuszt ismerné el.

A családjogi könyv szerkezetéből egyértelműen látható, hogy a holland jog a párkapcsolati joghatásokat kizárólag formális aktushoz, azaz házasság-

kötéshez, vagy regisztrált élettársi kapcsolat létesítéséhez köti. Az a megoldás, amely szerint az együttélés önmagában nem tekinthető családjogi jogállásnak, dogmatikailag azt jelenti, hogy a holland jog nem ismeri el a tényeken alapuló státusz elvét.

3.2. A vagyoni szabályozás és az informális együttélés

A házassági vagyoni rendszer szintén az Első Könyv keretében kerül szabályozásra. A 2018-as reform óta a főszabály a korlátozott vagyoni közösség (*beperkte gemeenschap van goederen*),¹⁴ amely automatikusan alkalmazandó házastársakra és regisztrált partnerekre, kivéve, ha eltérő tartalommal házassági vagyoni szerződést kötnek. Az informálisan együtt élők esetében azonban nincs vagyoni közösségi rendszer, nincs törvényi vagyoni megosztás és nincs rögzített elszámolási mechanizmus sem. Eszerint a vagyoni viszonyokat az általános kötelmi és dologi jog szabályai rendezik (Harmadik¹⁵ és Hatodik Könyv¹⁶). Ez a szerkezet azt mutatja, hogy a holland jog nem kíván speciális családjogi vagyoni kategóriát létrehozni az informális kapcsolatok számára, hanem azokat a klasszikus magánjogi kategóriákba illeszti.

A Negyedik Könyv részletesen meghatározza a törvényes örökösök körét. Ide tartoznak a leszármazók, a házastárs, valamint a bejegyzett partner. Az informálisan együtt élő partner, mint látjuk, nem szerepel a törvényes örökösök között. A túlélő házastárs kiemelten erős pozícióját az a jogszabályi rendszer biztosítja, amely szerint a vagyoni a túlélő házastárshoz kerül, a gyermekek követelése halasztott. Ehhez képest a *de facto* partner kizárólag végrendelet alapján juthat öröklési pozícióba.

14 NATIONAL GOVERNMENT: *What am I entitled to if I marry in community of property?* <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/trouwen-samenlevingscontract-en-geregistreerd-partnerschap/vraag-en-antwoord/waar-heb-ik-recht-op-als-ik-trouw-in-gemeenschap-van-goederen> [letöltve: 2026. 04. 13.].

15 *Burgerlijk Wetboek* Boek 3, Vermogensrecht in het algemeen; <https://wetten.overheid.nl/BWBR0005291/2025-07-01> [letöltve: 2026. 04. 13.].

16 *Burgerlijk Wetboek* Boek 6, Algemeen gedeelte van het verbintenissenrecht; <https://wetten.overheid.nl/BWBR0005289/2025-07-01> [letöltve: 2026. 04. 13.].

3.3. A „hallgatás” mint szabályozási technika

A holland modell egyik legfontosabb sajátossága, hogy a *de facto* élettársi kapcsolat jogi státuszának hiánya nem véletlen. A jogalkotó tudatosan választotta azt a megoldást, hogy a házasság és a bejegyzett élettársi kapcsolat teljes státuszt biztosít, a szerződéses együttélés szerződéses jogi eszköz, a pusztá együttélés pedig jogilag semleges tényállás marad. Ez az autonómia-elv radikálisabb értelmezését tükrözi a magyar szabályozással összevetésben, ahol a hosszabb együttélés törvényi vagyoni jogi következményekkel járhat. Jogpolitikai szempontból ez a modell csökkenti az állami beavatkozást, erősíti a szerződéses szabadságot, ugyanakkor növeli a gazdaságilag gyengébb fél kiszolgáltatottságát.

4. A vagyoni viszonyok rendezése informális együttélés esetén

Mivel a holland jog nem ismeri el az informális együttélést önálló család jogi státuszként, az együtt élő felek vagyoni viszonyai nem a család jog, hanem az általános magán jog keretei között rendeződnek, amely körülmény alapvetően meghatározza a jogérvényesítés természetét és korlátait. Az alábbiakban bemutatásra kerülnek azok a jogintézmények, amelyek az informális együttélés megszűnése esetén relevánssá válhatnak.

4.1. A vagyonelkülönítés főszabálya

Informális együttélés esetén a felek vagyona teljesen elkülönül. Ebből következően alapvető, hogy nincs közös vagyon, de automatikus elszámolási kötelezettség sem. A kiindulópont az, hogy mindenki a saját tulajdonát viszi tovább, kivéve, ha bizonyítható eltérő megállapodás vagy más fennálló jog alap.

A vagyoni viszonyok rendezése a következő általános elvek mentén történik:

- tulajdonjogi szabályok (Harmadik Könyv),
- kötelmi jog (Hatodik Könyv),
- közös tulajdonra vonatkozó szabályok,
- gazdagodási igény (*ongerechtaardigde verrijking* – Polgári Törvénykönyv 6:212. cikk).

4.2. Közös tulajdon és beruházások

Ha a felek közösen vásárolnak ingatlant vagy más vagyontárgyat, akkor a Harmadik Könyv szerinti közös tulajdon jön létre. A megszűnés esetén a tulajdoni hányad arányában történik az elszámolás, illetve a felek kérhetik a közös tulajdon megszüntetését. A probléma ott merül fel, amikor az egyik fél tulajdonos, a másik fél jelentős beruházásokat végzett, vagy a költségekhez aránytalanul járult hozzá. Ilyen esetekben a jogérvényesítés nem csatládjogi, hanem kötelmi jogi úton történik.

4.3. Hallgatólágos megállapodás a felek között

A holland bíróságok vizsgálják, hogy a felek között létrejött-e kifejezett szerződés, vagy hallgatólágos megállapodás. A bírósági értelmezés során a holland jog az ún. Haviltex-doktrínát alkalmazza,¹⁷ amely szerint a szerződés értelmezése nem pusztán a szöveg, hanem a felek kölcsönös szándéka és elvárása alapján történik. Ez különösen fontos informális együttélés esetén, amikor a felek nem formalizálták megállapodásukat.

4.4. Gazdagodási igény

17 HR 13 March 1981, NJ 1981/635 – *Haviltex*; Trans-European Law Firm Alliance (TELFA): *The 'entire agreement clause' vs. the Haviltex standard*; <https://www.telfa.law/the-entire-agreement-clause-vs-the-haviltex-standard/#:~:text=The%20Haviltex%20standard%20is%20the%20main%20rule,Actions%20performed%20before%20the%20contract%20was%20concluded> [letöltve: 2026. 04. 13.].

A *de facto* élettársi kapcsolatokban gyakran felmerülhet a jogalap nélküli gazdagodás jogintézményének alkalmazhatósága. A Polgári Törvénykönyv 6:212. cikke szerint, aki más rovására jogalap nélkül gazdagodik, köteles azt a gazdagodás mértékéig megtéríteni. Ez az intézmény akkor válhat relevánssá, ha például az egyik fél finanszírozta a másik tulajdonában álló ingatlan felújítását, vagy jelentős összeget fordított közös háztartásra anélkül, hogy tulajdonrészt szerzett volna. Ugyanakkor a holland Legfelsőbb Bíróság (*Hoge Raad*)¹⁸ több ügyben kimondta, hogy pusztán az együttélés és a közös háztartás fenntartása önmagában nem alapoz meg gazdagodási igényt; szükséges a konkrét vagyoni előny és a jogalap hiányának bizonyítása.

4.5. Méltányosság és ésszerűség a felek kapcsolatában

A holland magánjog egyik központi elve a méltányosság és ésszerűség elve (*redelijkheid en billijkheid*), amely a Polgári Törvénykönyv 6:2 és 6:248. cikkeiben jelenik meg. Az elv kiegészítheti a szerződéseket, korlátozhatja a joggyakorlást és kivételesen módosíthatja a felek közötti jogviszonyt. A bíróságok ugyanakkor rendkívül visszafogottan alkalmazzák ezt az elvet informális együttélés esetében, különösen akkor, ha az a törvényi szabályozás tudatos megkerüléséhez vezetne.

4.6. A bírósági gyakorlat jellemzői

A holland bírói gyakorlat alapvetően következetes abban, hogy nem teremt *ex lege* vagyonközösséget, nem alkalmaz analógia útján házassági szabályokat és a felek autonómiáját tekinti kiindulópontnak. A Legfelsőbb Bíróság többször hangsúlyozta, hogy az együttélés önmagában nem alapoz meg családjogi joghatásokat, amely megközelítés élesen eltér például a magyar bírói gyakorlattól, amely a vagyonszaporulat megosztásánál vizsgálja az életközösség fennállását és a hozzájárulás arányát. Ez a különbség különösen jelentős olyan esetekben, amikor az egyik fél a karrierjét háttérbe szorította, gyermeknevelést vállalt, vagy gazdaságilag függő helyzetbe került az informális élettársi kapcsolatban.

18 <https://www.hogeraad.nl/> [letöltve: 2026. 04. 13.].

Elmondható, hogy a rendszer koherens, következetes, de potenciálisan kemény következményekkel jár.

5. A szerződéses autonómia, mint védelmi mechanizmus

A holland jog az informális együttéléshez nem kapcsol automatikus családjogi státuszt, ugyanakkor lehetővé teszi, hogy a felek polgári jogi szerződés útján rendezzék együttélésük jogkövetkezményeit. E speciális megállapodás neve együttélési szerződés (*samenlevingscontract*), amely nem külön törvényben szabályozott jogintézmény, hanem az általános szerződési szabadság alapján létrejövő megállapodás, amelynek bizonyos joghatásait más jogterületek is elismerik (pl. adójog, nyugdíjjog).¹⁹

A szerződés tehát nem keletkeztet családjogi státuszt, házastársi jogállást és nem azonos a regisztrált élettársi kapcsolattal. Dogmatikailag atipikus polgári jogi szerződés, amely a felek autonómiáján alapul, a Polgári Törvénykönyv 6:213. cikk szerinti szerződésfogalom alá tartozik és érvényességére az általános, Harmadik és Hatodik Könyvekben rögzített szabályok irányadók.

A holland jog nem ír elő kötelező közjegyzői formát minden esetben, azonban a gyakorlatban a szerződést jellemzően közjegyző előtt kötik. Ennek oka, hogy bizonyos nyugdíjjogi jogosultságok csak közjegyzői okirat alapján érvényesíthetők, egyes adójogi kedvezményekhez is hivatalos dokumentum szükséges, illetve ingatlanjogi rendelkezések esetén a formai követelmények szigorúbbak.²⁰

A szerződés írásbeli forma hiányában nehezen bizonyítható, ezért a gyakorlatban szinte kivétel nélkül írásba foglalják. Tartalmát tekintve a szabályozás rendkívül rugalmas, azt a felek szabadon alakítják. A gyakorlatban a következő kérdések rendezése a leggyakoribb: háztartási költségek viselése,

19 GOVERNMENT OF THE NETHERLANDS: *Cohabitation agreement*; <https://www.government.nl/topics/marriage-cohabitation-agreement-civil-partnership/question-and-answer/entering-into-a-cohabitation-agreement> [letöltve: 2026. 04. 13.].

20 DELISSEN MARTENS: *Living together in the Netherlands: What are your rights and responsibilities?* <https://www.delissenmartens.nl/en/the-latest/living-together-rights-and-responsibilities> [letöltve: 2026. 04. 13.].

közös vagyon és tulajdon, az életközösség megszűnéskori elszámolás, halál esetére szóló rendelkezések, nyugdíj és társadalombiztosítás.

A háztartási költségek viselése körében a felek jellemzően meghatározhatják a jövedelem-arányos hozzájárulást, fix arányú költségmegosztást, illetve közös bankszámla használatát. Ez jelentős elszámolási és akár bizonyítási előnyt jelent a kapcsolat megszűnésekor. A közös vagyon és tulajdon körében rendelkezhetnek közösen szerzett ingatlan tulajdoni arányáról, berendezési tárgyak tulajdonjogáról, befektetések megosztásáról. Szerződés hiányában a tulajdoni arány kizárólag a tulajdoni nyilvántartás alapján kerül megállapításra.

A kapcsolat megszűnése esetére általában a felek kiköthetik a közös vagyon megosztásának módját, megállapíthatnak kompenzációs mechanizmust, és kivásárlási jogot is alapíthatnak. Ez funkcionálisan részben hasonlít a magyar Ptk. 6:516. §-hoz, azonban kizárólag szerződés alapján működik a holland jogrendszerben.

A megállapodás tartalmazhat túlélési klauzulát, de ez önmagában nem helyettesíti a végrendeletet. Az informális partner csak akkor örökölhet biztosan, ha végrendelet készül, vagy az adott jogterület elismeri a szerződésben foglalt jogosultságot. Bizonyos nyugdíjalapok tekintetében is érdemes a szerződésről szót ejteni, hiszen csak akkor ismerik el a partnert túlélő hozzátartozóként, ha közjegyzői okirat áll rendelkezésre, a felek közös háztartásban élnek és meghatározott ideje fennáll a kapcsolat. Ez mutatja, hogy az együttélési megállapodás körülményei túlmutathatnak a tisztán polgári jogi kereteken.

A jogrend egészét nézve kijelenthetjük, hogy bár nagy szabadsággal rendelkeznek a felek a jogosultságok és kötelezettségek megállapítására, a szerződési szabadság esetükben sem abszolút korlátlan. Nem lehetséges a szerződéssel a törvény kógens szabályait megkerülni, illetve a megállapodás nem irányulhat harmadik személyek jogainak megsértésére. Természetesen a méltányosság elve itt is alkalmazandó.

Mindezeket összegezve azt látjuk, hogy az együttélési megállapodás a holland modell „kompenzációs eszköze”. A jogalkotó üzenete világos, amennyiben megállapítjuk, hogy ha a felek jogi védelmet kívánnak, azt tudatos döntéssel kell létrehozniuk. Ez a megközelítés álláspontom szerint előnyt jelent,

mert nagyfokú autonómiát és testre szabható megoldásokat biztosít, illetve aránylag nagy a jogbiztonság érzete. Hátránya ugyanakkor, hogy információhiány esetén a felek kiszolgáltatottsága magas fokú lehet, a gazdaságilag gyengébb fél védelmének hiányát figyelhetjük meg, illetve a védelem teljes hiánya áll fenn, ha a felek nem kötnek szerződést.

Összegezve azt látjuk, hogy a magyar jog és a holland jog két eltérő családjogi filozófiát tükröz: a hazai modell egy paternalistább, védelemfókuszú megközelítést alkalmaz, a holland megoldás pedig egy nagyfokú autonómiaközpontú hozzáállást képvisel.

6. Az élettárs halála és az öröklési jog

Az informális együttélés öröklési jogi következményei a holland jogban különösen markánsan eltérnek a házasság és a bejegyzett partnerség esetétől. A Polgári Törvénykönyv öröklési joggal foglalkozó, Negyedik Könyve egyértelműen státuszalapú rendszert épít fel, amelyben a törvényes öröklési pozíció kizárólag formálisan elismert kapcsolatokhoz kapcsolódik.

6.1. A törvényes öröklés rendszere

A holland törvényes öröklési rend alapján a törvényes örökösök első osztályába tartoznak a leszármazók, a házastárs, illetve a bejegyzett partner. Az eddigiekben bemutatott logika mentén tovább haladva, az informálisan együtt élő partner ezen jogterületen sem szerepel a törvényes örökösök között. Ez azt jelenti, hogy ha az elhunyt nem készített végrendeletet, a túlélő informális partner semmilyen törvényen alapuló öröklési joggal nem rendelkezik.

6.2. A túlélő házastárs és a regisztrált partner helyzete

A holland öröklési jog egyik sajátossága az ún. törvényes felosztás (*wettelijke verdeling*) intézménye. Ennek lényege, hogy a túlélő házastárs vagy bejegyzett partner a teljes hagyatékot megszerzi, a gyermekek csak pénzbeli

követelést kapnak és ez a követelés – általában a túlélő házastárs haláláig – halasztott. Ez a jogi helyzet egy rendkívül erős pozíciót biztosít a túlélő házastárs számára, a védelem azonban kizárólag státuszalapú kapcsolatokra terjed ki.

Az informálisan együtt élő partner nem minősül törvényes örökösnek, nem jogosult automatikus haszonélvezeti jogra és nem élvezi a törvényes felosztás védelmét. Ez akkor is igaz, ha a kapcsolat évtizedeken át fennállt, a felek közösen gazdálkodtak és közös háztartást vezettek. Az informális partner öröklési pozícióját kizárólag végrendelet biztosíthatja, azonban figyelembe kell venni a kötelesrészi igényeket (*legitime portie*) és az örökösök védelmét. A túlélő partner számára biztosítható tulajdonjog, haszonélvezeti jog, pénzbeli juttatás és életjáradék egyaránt. A gyakorlatban a közjegyzők rendszeresen javasolják a végrendelet és az együttélési szerződés közös alkalmazását.

Érdekes ezen a ponton megjegyezni, hogy az öröklési jogtól függetlenül bizonyos esetekben a túlélő partner lakáshasználati jogot élvezhet, különösen bérleti jogviszony esetén. A holland lakásbérleti jog bizonyos feltételek mellett lehetővé teszi, hogy a túlélő partner a bérleti jogviszonyba belépjen, ha bizonyíthatóan közös háztartásban éltek.

A túlélő partner jogosultsága özvegyi nyugdíjra vagy túlélői ellátásra attól függ, hogy létezett-e közjegyzői együttélési megállapodás, az adott nyugdíjalap szabályzata elismeri-e a partnert, illetőleg fennálltak-e az együttélés meghatározott feltételei. Ez ismét azt mutatja, hogy a védelem nem automatikus, hanem feltételekhez kötött.

7. Szociális jogi és egyéb jogterületi hatások

A holland modell egyik sajátossága, hogy míg a polgári jog dogmatikailag következetesen elutasítja az informális együttélés státuszként való kezelést, addig bizonyos közjogi és szociális jogi területeken az együttélés ténye mégis relevánssá válik. Ez a jelenség a szakirodalomban gyakran egyfajta funkcionális elismerésként írható le: az együttélés nem családjogi státusz, de egyes jogosultságok és kötelezettségek szempontjából figyelembe vehető.

Az adójog²¹ bizonyos feltételek mellett lehetővé teszi, hogy az együtt élő felek pénzügyi partnernek (*fiscaal partner*) minősüljenek. Ilyen státusz keletkezhet például, ha a felek közös lakcímen élnek, közös gyermekük van, közös tulajdonú lakással rendelkeznek, vagy közjegyzői együttélési megállapodással rendelkeznek. A pénzügyi partner státusz jelentős következményekkel jár: eszerint bizonyos adókedvezmények megoszthatók, jövedelem- és vagyonmegosztási szabályok alkalmazhatók és közös adózási optimalizáció válik lehetővé.²² Ez azt mutatja, hogy az állam az együttélést gazdasági egységként bizonyos körben elismeri még akkor is, ha családügyi státuszt nem rendel hozzá.

A szociális rendszer több esetben a háztartás egységét veszi figyelembe. Egyes szociális juttatásoknál (pl. jövedelemarányos támogatások, lakhatási támogatás) a hatóság vizsgálja, hogy a felek közös háztartást vezetnek-e. Ez azt eredményezheti, hogy az egyik fél jövedelme csökkenti a másik fél jogosultságát, illetve az együttélés gazdasági egységként kerül értékelésre. Ez a megközelítés azonban nem jelent családügyi elismerést, hanem sokkal inkább egy adminisztratív-gazdasági kategória.

Lényeges lehet, hogy bizonyos büntetőjogi és eljárásjogi szabályok az együtt élő partnert hozzátartozónak tekinthetik, így például megilletetheti a tanúvallomás megtagadásának joga, illetve érvényesülnek a családon belüli erőszak esetén alkalmazott intézkedések. Itt az együttélés ténye a védelem szempontjából releváns lehet, de ez szintűgy nem jelent polgári jogi státuszt.

A holland modell tehát kettős: a polgári jogban státuszalapú rendszer, a közjogban és szociális jogban funkcionális elismerés a jellemző. Ez a fragmentált megközelítés azt eredményezi, hogy az informális együttélés gazdasági egységként elismert lehet adójogban, háztartási egységként számításba vehető szociális jogban, de nem válik családügyi státusszá.

21 *Wet inkomstenbelasting* 2001; <https://wetten.overheid.nl/BWBR0011353/2026-02-21> [letöltve: 2026. 04. 13.].

22 BELASTINGDIENST: *Fiscaal partnerschap – Wanneer ben ik fiscaal partner?* https://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/prive/relatie_familie_en_gezondheid/relatie/fiscaal_partnerschap/fiscaal_partnerschap [letöltve: 2026. 04. 13.].

8. Jogpolitikai értékelés

A holland *de facto* élettársi szabályozás – pontosabban annak hiánya – nem tekinthető pusztán joghézagnak. Ellenkezőleg: a rendszer tudatos jogpolitikai döntés eredménye, amely a párkapcsolatok jogi kezelésében a státuszalapú megközelítés és a szerződéses autonómia közötti egyensúlyt sajátos módon húzza meg.

A korábbi fejezetek alapján egyértelmű, hogy a holland modell három pilléren nyugszik:

1. Teljes jogi státusz formális aktus esetén (házasság, bejegyzett élettársi kapcsolat);
2. Szerződéses autonómia informális együttélés esetén;
3. Joghatások hiánya szerződés nélküli együttélés esetén.

A holland jog a családjogi következményeket kizárólag formálisan vállalt kapcsolathoz köti. A házasság és a regisztrált élettársak esetén kölcsönös tartási kötelezettség,²³ önálló vagyoni jogi rendszer, törvényes öröklési jog, illetőleg nyugdíjjogi és szociális jogosultságok merülhetnek fel. A jogalkotó üzenete egyértelmű: aki teljes jogi védelmet kíván, annak vállalnia kell a státuszt, ezzel a megközelítéssel a jogbiztonságot és az egyértelműséget törekszik előtérbe helyezni.

Hollandia társadalmilag liberális és a házasságon kívüli együttélés rendkívül elterjedt, ezzel együtt – vagy talán éppen emiatt – az autonómia-elv erőteljes érvényesülésének lehetünk tanúi: egyfelől nincs kötelező státusz, másfelől nincs automatikus védelem és végső soron kizárólag a felek döntése határozza meg a jogkövetkezményeket.

9. Összegzés

A holland modell tudatosan a státuszhoz kötött jogkövetkezmények rendszerét alkalmazza, így teljes körű védelem kizárólag formális aktus esetén illeti meg a feleket. Az informális együttélés önmagában nem generál va-

23 Polgári Törvénykönyv 1:81. cikk.

gyonjogi közösséget, törvényes öröklési jogot, illetve tartási kötelezettséget. A rendszer koherens és dogmatikailag tiszta, ugyanakkor a védelemhez való hozzáférést a felek tudatos döntéséhez köti. A szabályozás központi értéke az autonómia: a jog nem kíván paternalista módon beavatkozni olyan kapcsolatokba, amelyekben a felek nem vállaltak formális kötelezettséget.

A modell alapfeltevése, hogy a felek szabadon dönthetnek kapcsolatuk jogi kereteiről, a szerződéskötés lehetősége biztosított, a jogkövetkezmények pedig előreláthatók és világosak. A rendszer legkritikusabb pontja a gazdaságilag gyengébb fél helyzete hosszú távú, de jogilag nem formalizált kapcsolatok esetén.

Amennyiben a felek nem kötnek szerződést, az egyik fél által nyújtott háztartási munka, gyermeknevelés, vagy közös vagyonba történő hozzájárulás nem eredményez automatikus vagyonmegosztási jogosultságot. Az igényérvényesítés ilyenkor az általános kötelmi jogi szabályokra – különösen a jogalap nélküli gazdagodásra – korlátozódik, amely bizonyítási szempontból nehéz és bizonytalan. Ezzel szemben a magyar modell *ex lege* vagyonszaporulati elszámolást biztosít, amely nagyobb védelmet nyújt a kapcsolat gazdasági egyenlőtlenségeinek kiegyenlítésére.

A tanulmány azt is kimutatta, hogy a holland jog nem teljesen ignorálja az informális együttélést. Egyes jogterületeken – különösen az adójogban és a szociális jogban – az együttélés ténye gazdasági egységként értékelhető, ez azonban nem státuszjellegű elismerés, hanem funkcionális kategorizálás.

A holland és a magyar modell összehasonlítása rámutat arra, hogy az élettársi kapcsolatok jogi kezelése alapvetően jogpolitikai döntés kérdése. A holland rendszer a formális döntéshez köti a jogi védelem teljes körét, az autonómiát és jogbiztonságot hangsúlyozza és minimalizálja az állami beavatkozást. A magyar rendszer ezzel összevetésben elismeri az életközösség társadalmi realitását, bizonyos mértékben paternalista jellegű, a méltányosságot és a gyengébb fél védelmét erősebben érvényesíti. Álláspontom szerint a két modell közötti különbség nem fejlettségi, hanem pusztán jogfilozófiai természetű.

A holland rendszer vizsgálata több további kérdést vet fel:

1. Indokolt-e minimális védelem biztosítása hosszú távú *de facto* kapcsolatok esetén?

2. Szükséges-e automatikus öröklési lehetőség bizonyos időtartam után?

3. Mennyiben tekinthető valós autonómiának a szerződéskötési szabadság, ha a felek jelentős része nem ismeri a jogkövetkezményeket?

A komparatív elemzés alapján megállapítható, hogy a magyar jog számára a holland modell elsősorban nem követendő minta, hanem gondolkodási tükör: rávilágít arra, hogy az élettársi kapcsolatok szabályozása mindig az autonómia és a védelem közötti egyensúly megteremtésének kérdése.

Irodalomjegyzék

KEMEZYTE, Egle: *Cohabitation contract in the Netherlands*. 2 January 2025, <https://mistermortgage.nl/cohabitation-contract-in-the-netherlands> [letöltve: 2026. április 13.]

MEIJS, Dané: *Unmarried Cohabitation, Marriage and Registered Partnership – The origin and legal consequences of different types of union formations in the Netherlands and Sweden from 1950 until today*. Tilburg University, 2022. <https://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=159978> [letöltve: 2026. április 13.]

SCHRAMA, Wendy: *National Report: The Netherlands*. March 2015, 1; <https://ceflonline.net/wp-content/uploads/The-Netherlands-IR.pdf> [letöltve: 2026. április 13.]

VERBUGT, Sandra: *Family Law 2025, Netherlands – Trends and Developments*. Chambers and Partners, 27 February, 2025. <https://practiceguides.chambers.com/practice-guides/family-law-2025/netherlands/trends-and-developments/O20109> [letöltve: 2026. április 13.]

Kapcsolat a jog peremén?

– A *de facto* élettársi kapcsolat szabályozási modelljei Horvátországban és Szerbiában

De Negri Laura*

1. A *de facto* élettársi kapcsolatok jogi elismerése Horvátországban és Szerbiában – normatív kiindulópontok

A házasság intézménye hosszú időn keresztül a családjog kizárólagos, vagy legalábbis elsődleges együttélési formája volt a Délkelet-Európai jogrendszerekben. A társadalmi változások azonban – az együttélési minták pluralizálódása, a házasságkötések számának csökkenése, valamint az élettársi kapcsolatok növekvő aránya – szükségessé tették a házasságon kívüli, úgynevezett *de facto* élettársi kapcsolatok jogi elismerését és szabályozását is. A horvát és a szerb jog fejlődése e tekintetben jól szemlélteti, miként reagálnak a posztjugoszláv államok a családi viszonyok átalakulására.

Horvátország jogában az élettársi kapcsolat (*izvanbračna zajednica*) a családjogi szabályozás részeként nyert elismerést. A hatályos családjogi törvény¹ meghatározott feltételek – elsősorban tartós, életközösségben megvalósuló együttélés – fennállása esetén a házassághoz hasonló joghatásokat kapcsol a *de facto* élettársi kapcsolathoz, különösen a vagyoni jogi és a tartási kérdések terén. A horvát modell sajátossága, hogy az élettársi kapcsolat joghatásai bizonyos feltételek mellett közelítenek a házasság jogkövetkez-

* PhD., L.L.M., vezető kutató Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet; egyetemi docens Újvidéki Gazdasági és Igazságügyi Akadémia. DOI: 10.47079/2026.wzsna.csaladjogi.4_7

1 Családjogi törvény (*Obiteljski zakon*), Elérhető: <https://www.zakon.hr/z/88/obiteljski-zakon> [letöltve: 2026. 04. 21.]

ményeihez, ugyanakkor nem eredményeznek teljes jogi egyenértékűséget a házasság jogintézményével.

Szerbia esetében a *de facto* élettársi kapcsolat (*vanbračna zajednica*) szintén a családjogi szabályozás keretében nyer elismerést. A szerb családjogi törvény² szintén a házassággal azonos vagy ahhoz hasonló joghatásokat fűz az életközösségben, tartósan együtt élő, különböző nemű személyek kapcsolatához, különösen a közös vagyon, a tartás és bizonyos szociális jogosultságok tekintetében. A szerb jogalkotó is abból indul ki, hogy a ténylegesen fennálló családi viszonyok nem hagyhatók teljes mértékben jogi védelem nélkül.

A horvát és a szerb szabályozás összehasonlítása lehetőséget teremt annak vizsgálatára, hogy a két jogrendszer milyen feltételekhez köti a *de facto* élettársi kapcsolat elismerését, milyen joghatásokat kapcsol hozzá, és milyen mértékben közelíti e kapcsolati formát a házassághoz. Az elemzés így nem csupán családjogi, hanem alkotmányjogi és emberi jogi dimenzióval is bír, különösen a magán- és családi élet védelmének, valamint az egyenlő bánásmód követelményének fényében.

2. Állam, ideológia és család: a jugoszláv családjog történeti átalakulása a monarchiától a posztjugoszláv nemzetállamokig

A jugoszláv állam családjogának fejlődése szorosan összefüggött az államszervezeti és ideológiai változásokkal a 20. század folyamán. A monarchikus, jogilag pluralista rendszert a második világháborút követően szocialista, szekularizált modell váltotta fel, amelyet az állam felbomlása után a nemzetállami differenciálódás követett. A családjog változásai így nem pusztán normatív reformokként értelmezhetők, hanem az állam és társadalom viszonyának átalakulásaként is.

Az 1918-ban létrejött Szerb–Horvát–Szlovén Királyság – majd az 1929-től Jugoszláv Királyság – nem rendelkezett egységes családjogi kódexszel. Az ál-

2 Családjogi törvény (*Porodični zakon*), Elérhető: https://www.paragraf.rs/propisi/porodicni_zakon.html [letöltve: 2026. 04. 21.]

lam területén tovább éltek a korábbi birodalmi és nemzeti jogrendszerek: az Osztrák Polgári Törvénykönyv (ABGB), a magyar magánjogi hagyomány, a szerb polgári jog, valamint Bosznia-Hercegovinában az iszlám személyi jog egyes elemei.³ A jogi pluralizmus következtében a házasságkötés, a válás és a családi státusz kérdései felekezetenként és régióként eltérően alakultak. A házasság alapvetően vallási intézménynek minősült, az egyházak jelentős joghatósági szereppel rendelkeztek.⁴ A család patriarchális szerkezetű volt, a férj családfői pozíciója és az apai hatalom dominanciája határozta meg a korabeli szabályozást.⁵

A második világháborút követő kommunista hatalomátvétel radikális fordulatot eredményezett. Az 1945-ben létrejött Szövetségi Népköztársaság a családjogot a szocialista állam- és társadalomfelfogás keretei közé illesztette. A házasság kötelezően polgári jogi aktussá vált, az egyházi házasság jogi relevanciája megszűnt.⁶ A jogszabályok deklarálták a férfi és nő egyenlőségét, a válás lehetővé vált világi bíróságok előtt, valamint csökkent a házasságon kívül született gyermekek jogi hátránya a házasságban született gyermekek jogaihoz képest. A családjog ezzel a szekularizáció és az állami kontroll erősödésének eszközévé vált.

A jugoszláv szocialista modell sajátossága volt, hogy a családot egyszerre tekintette a társadalom alapvető egységének és a szocialista modernizáció eszközének. A nők tömeges munkába állása, az állami gyermekintézmények kiépítése és a válás társadalmi elfogadottságának növekedése ténylegesen átalakította a családszerkezetet.⁷ Az 1974-es alkotmány a tagköztársaságok számára szélesebb jogalkotási autonómiát biztosított, ami a családjog területén is differenciálódást eredményezett. A szövetségi keretek fennmaradá-

3 VIDIĆ Jelena: *Nasleđivanje u Srbiji*, Zbornik Radova Pravnog Fakulteta, Novi Sad, 2004, vol. CCCVIII, 2, 425. o.

Lásd erről bővebben: LAMPE John R.: *Yugoslavia as History: Twice There Was a Country*. Cambridge University Press, 2000, 45–62. o.

4 Lásd erről bővebben: BANAC Ivo: *The National Question in Yugoslavia*. Cornell University Press, 1984, 107–115. o.

5 CVEJIĆ JOVANIĆ Olga: *The Definition of Family in Modern Law and Its Legal Protection*, 1 INT'L. J. JURIS. FAM. 77 (2010) 79. o.

6 Lásd erről bővebben: RAMET Sabrina P.: *The Three Yugoslavias: State-Building and Legitimation, 1918–2005*. Indiana University Press, 2006, 167–175. o.

7 Lásd erről bővebben: JANCAR-WEBSTER Barbara: *Women & Revolution in Yugoslavia, 1941–1945*. Arden Press, 1990, 201–215. o.

sa mellett a tagköztársaságok saját családjogi törvényeket alkottak, ami a föderális szerkezet erősödését tükrözte.

Az 1990-es évek elején bekövetkező állami felbomlás nem jelentett teljes diszkontinuitást a családjogban. Az utódállamok kezdetben nagyrészt a korábbi szabályozásra építettek, majd fokozatos reformokat hajtottak végre. Az Európai Unióhoz csatlakozó államok esetében az európai emberi jogi sztenderdek – különösen a diszkrimináció tilalma és a gyermek mindenek felett álló érdekének elve – jelentős harmonizációs hatást gyakoroltak a jogalkotásra.⁸ Más államokban a nemzeti és vallási hagyományok nagyobb szerephez jutottak a család fogalmának meghatározásában és az élettársi kapcsolatok elismerésében.

Összességében megállapítható, hogy a jugoszláv térség családjoga három nagy fejlődési szakaszon ment keresztül: a monarchikus jogpluralizmus korszakán, a szocialista szekularizált és egalitárius modell időszakán, valamint a posztjugoszláv nemzetállamok differenciált szabályozásán. A családjogi normák átalakulása minden esetben szorosan összefonódott az állam-szervezeti struktúra és az uralkodó ideológia változásaival.

3. A családjogi paradigma átalakulása – a *de facto* élettársi kapcsolatok jogi helyzete a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaságban

A *de facto* élettársi kapcsolatok jogi megítélése a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság időszakában sajátos, kettős karaktert mutatott. A szocialista jogalkotás a házasságot továbbra is a család alapvető jogi keretként kezelte, ugyanakkor a társadalmi realitásokra reagálva fokozatosan elismerte a tartós élettársi együttélések bizonyos joghatásait. A szekularizált és formálisan egalitárius családjogi modell lehetővé tette, hogy az együttélő felek – különösen hosszabb idejű kapcsolat és közös gazdálkodás esetén – egyes vagyoni és tartási igényeket érvényesíthessenek.

8 SCHERPE Jens M. (eds.): *The Present and Future of European Family Law*. Edward Elgar, 2016, 221–240. o.

A hetvenes évektől, különösen az 1974-es alkotmány decentralizáló hatását követően, a tagköztársaságok családjogi törvényeiben egyre világosabban megjelent az ún. „házasságon kívüli közösség” (*vanbračna zajednica*) fogalma. E kapcsolatok nem minősültek házasságnak, de meghatározott feltételek fennállása esetén – tartósság, életközösség, gazdasági együttműködés – a jog a házassághoz hasonló következményeket fűzött hozzájuk, különösen a közösen szerzett vagyon megosztása és a tartási kötelezettség területén. A szabályozás mögött részben a nők gazdasági védelmének igénye, részben a növekvő számú nem formalizált együttélési forma társadalmi realitása állt. Noha ebben az időben hagyományosan még mindig a házassági köteléken alapuló család volt a család alapvető és leggyakoribb formája, a hagyományos család mellett egyre inkább megjelentek olyan családok is, amelyek nem a házassági köteléken alapultak, ám valamilyen szabályozási kereteket mégis igényeltek.⁹ Mindazonáltal az élettársi kapcsolatok nem nyertek teljes körű egyenrangúságot a házassággal: például az öröklési jog területén, bizonyos adójogi kérdések tekintetében,¹⁰ vagy bizonyos szociális jogosultságok vonatkozásában eltérések maradtak fenn a házastársak és az élettársak viszonyrendszerét tekintve, és a jog általi elismerés mértéke is eltérően alakult az egyes tagköztársaságokban. A Jugoszláv modell tehát egy köztes megoldást képviselt: a házasság elsődlegességének fenntartása mellett korlátozott, de érdemi jogi védelmet biztosított a *de facto* együttélések számára.

4. A szabályozási környezet változása a jugoszláv állam felbomlása után

4.1. Horvátország

A jugoszláv rendszerből örökölt családjog nem biztosított kifejezett joghatásokat a házasságon kívüli együttéléshez. A későbbi jogfejlődés során ez jelentősen megváltozott: Horvátország már a XIX–XX. század fordulója óta

9 SARČEVIĆ Petar: *Cohabitation Without Marriage: The Yugoslavian Experience*, The American Journal of Comparative Law, Volume 29, Issue 2., Spring 1981., 315. o.

10 KOSTIĆ V. Svetislav: *Ustavna obaveza istovetnog poreskog tretmana braka, vanbračne zajednice i istopolnih zajednica u Republici Srbiji*, Pravni Zapisi, God. XIII, br. 1 (2022) 229. o.

külön figyelemmel követte a házasságon kívüli együttélés jogi kérdéseit. A késő 1970-es évektől kezdve a *de facto* élettársi kapcsolatok – bár nem formálisan családjogi intézményként – már vagyoni jogi és tartási joghatásokkal kerültek kapcsolatba, és a 90-es években a családjogi törvény részévé váltak. 1990-ben a Horvát Köztársaság alkotmánya az élettársi kapcsolatok intézményét alkotmányos kategóriává tette. A hatályos horvát alkotmány kimondja, hogy „A horvát állam külön védelmében részesíti a család egységét. Törvény határozza meg a házasságot és a házassági és élettársi közösségen belüli jogviszonyokat.”¹¹ A hatályos családjogi törvény pedig már egyértelműen szabályozza az élettársi kapcsolatot, mint jogintézményt.¹² A horvát szabályozás történeti fejlődése fontos példája annak, hogy milyen utat járt be a *de facto* élettársi kapcsolat odáig, hogy a családjog elismert jogintézményévé váljék a hagyományos, formálisan házasságot hangsúlyozó koncepcióból.

4.2. Szerbia

A szerb jogrendszer családjogi szabályozása szintén elismeri az élettársi kapcsolatot és az együttélés ezen formáját bizonyos joghatásokkal ruházza fel, ha annak törvényi feltételei fennállnak. A házasságon kívüli együttélés alapjait a szerb alkotmány fekteti le, amely kimondja, hogy „az élettársi kapcsolat a házasságával azonos joghatásokkal ruházható fel a törvény értelmében.”¹³ A jelenleg hatályos családjogi törvény több területen – pl. közös vagyon, tartási jog – a házastársakra vonatkozó szabályokat rendeli alkalmazni az élettársakra nézve is, amelyek így módon a *de facto* élettársak jogi védelmét biztosítják. A jogtörténeti fejlődés szempontjából lényeges, hogy – bár a *de facto* élettársi kapcsolat nem vált formálisan bejegyezhető jogintézménnyé – a szerb jogalkotói felfogás elismerte, hogy a huzamosabb ideig tartó életközösség bizonyos jogi következményekkel kell, hogy bírjon.

11 Horvátország alkotmánya 62. cikk

12 BUKOVAC PUVAČA Maja – KUNDA Ivana – WINKLER, Sandra – VRBLJANAC Danijela: *Croatia In Luigi RUGGERI – Ivana KUNDA – Sandra WINKLER: Family Property and Succession in EU Member States National Reports on the Collected Data*, 2019, 72. o.

13 Szerbia alkotmánya 62. cikk

5. A *de facto* élettársak jogszabályi meghatározása, hatályos normatív keretei

5.1. Horvátország

Az élettársi kapcsolatban élők a horvát jogrendszerben viszonylag magas szintű jogvédelmet élveznek. A 2015-ös családjogi reformok a házasság minden joghatását kiterjesztették az élettársi kapcsolatokra. Ez azt jelenti, hogy a mai élettársi kapcsolatok csak keletkezésük és megszűnésük módjában különböznek a házasságtól. Míg a házasság a házasságkötésre irányuló hivatalos akaratnyilatkozattal jön létre, az élettársi kapcsolatokat továbbra is informális jogi kategóriaként tartják számon a horvát jogban.¹⁴

A Családjogi törvény tartalmaz ugyan definíciót a *de facto* élettársak meghatározására, azonban a családjogi, vagyoni jogi és öröklési jogi helyzet tekintetében speciálisan az élettársakra vonatkozó jogszabályt nem találunk. Ehelyett a Családjogi törvény utal rá, hogy a *de facto* élettársi kapcsolat ugyanúgy személyi és vagyoni joghatásokat keletkeztet, mint egy házastársi életközösség, és a házastársak jogaira és kötelezettségeire, a szülők és gyermekek jogaira és kötelezettségeire, a tartási kötelezettségekre, valamint a vagyoni jogi és egyéb kérdésekre vonatkozó jogszabályi rendelkezések megfelelően alkalmazandók rá.¹⁵

Az élettársi kapcsolat tehát hasonló joghatásokkal jár, mint a házasság, azaz az eltéréssel, hogy az élettársi kapcsolatból fakadó jogok és kötelezettségek nem az életközösség létrejöttének időpontjában, hanem az idő múlásával vagy jogilag releváns tények (pl. gyermek születése vagy házasságkötés) bekövetkeztével keletkeznek.¹⁶

A Családjogi törvény 11. cikkének (1) bekezdése kimondja, hogy a törvénynek az élettársi kapcsolat joghatásaira vonatkozó rendelkezései alkal-

14 LUCIĆ Nataša: *Dokazivanje izvanbračne zajednice – odgovori na neujednačeno zakonodavstvo i sudsku praksu*, Pravni vjesnik, 31 (2015), (3-4) 101. o.

15 Családjogi törvény (*Obiteljski zakon*) 11. cikk (2) bekezdés □ Brak, izvanbračna zajednica, životno partnerstvo <https://gov.hr/hr/izvanbračna-zajednica/680> [letöltve: 2026. 04. 21.]

16 KORAĆ GRAOVAC Aleksandra: *Legal development of non-marital union in Croatia*, Law, Identity and Values, 1(1), 61. o.

mazandók egy hajadon nő és egy nőtlen férfi között legalább három évig, - vagy ha a kapcsolatból gyermekük születik, vagy a kapcsolat házasságkötéssel folytatódik – kevesebb ideig tartó élettársi kapcsolatára.¹⁷

Az élettársi kapcsolat fennállásához tehát 3 évnél kevesebb idő is elegendő, ha e kapcsolat házasságkötéssel folytatódik, amit az ítélkezési gyakorlat is megerősít, amely szerint még a rövidebb távon fennálló élettársi kapcsolatban is fennáll a vagyoni folytonosság, ha a kapcsolat házassággal konszolidálódott, amely a jogi státusz szempontjából „erősebb” intézmény. A 2003. évi családjogi törvény 2012. évi alkalmazásakor a Legfelsőbb Bíróság úgy vélte, hogy az élettársi kapcsolat létrejötte előtt meglévő, élettársi közös vagyon a házasságkötés után is egyedi vagyoni folytonosságot jelent, még akkor is, ha az élettársi kapcsolat nem tartott legalább három évig, vagy nem született közös gyermek. A kérdéses ügyben egy híres sportoló volt az érintett, aki először élettársi kapcsolatban élt, amelyet három évnél rövidebb idő után házasság követett, és amelyből rövid időn belül gyermek is született. Az élettársi kapcsolat fennállása alatt a férfi rendkívül értékes sportszerződést kötött. Sajátos érveléssel a Legfelsőbb Bíróság az indoklásban rámutatott, hogy a felek élettársi kapcsolatának minősége a házasságkötés révén „javult.” „A jelen ügyben a felek élettársi kapcsolata három évnél rövidebb idő után a felek házasságkötésével változott meg, amelynek eredményeként közös gyermekük született. A felek együttélésének folytonossága, és különösen az együttélés minőségének javulása (a jogi státusz tekintetében) fényében a bíróság arra a következtetésre jutott, hogy jelen esetben az élettársi/házastársi vagyonközösség folytonossága, amely először az élettársak, majd házastársak tulajdonát képezte, fennáll”.¹⁸

5.2. Szerbia

Szerbia családjogi törvénye is tartalmaz jogszabályi rendelkezést a *de facto* élettársi kapcsolatokra. A családjogi törvény 4. cikke rögzíti, hogy az élettársi kapcsolat egy nő és egy férfi közötti tartós életközösség, feltéve, hogy

17 Családjogi törvény (*Obiteljski zakon*) 11. cikk (1) bekezdés

18 Rev 1364/10-2, Horvát Köztársaság Legfelsőbb Bírósága.

a felek között nem áll fenn házassági akadály. Rögzíti a törvény továbbá azt is, hogy az élettársakat a jelen törvényben meghatározott feltételek szerint a házastársak jogai és kötelezettségei illetik meg.

A szerb családjogi törvény az élettársi kapcsolatot funkcionális szempontból kezeli; azt „tartós közös életvitellel” jellemezhető kapcsolatnak tekinti, amelynek jogi következményei elsősorban a személyes és anyagi viszonyokra (pl. tartási kötelezettség, gyermek jogi helyzete) terjednek ki. Ehhez nem szükséges külön bejegyzés vagy regisztráció; joghatás akkor is bekövetkezhet, ha a felek életközössége ténylegesen fennáll.¹⁹ Szerbiában tehát a *de facto* élettársi kapcsolat szintén a családjogi törvény normáin keresztül integrálódik a joghatások és jogkövetkezmények rendszerébe. A szabályozás kiterjed bizonyos családjogi és vagyoni jogi kérdésekre, de például az öröklést nem rendezi automatikusan a házastárs öröklési helyzetéhez hasonlóan.

A hatályos szerb családjogi törvény (2005) kifejezetten meghatározza a *de facto* élettársi kapcsolat jogintézményét. A jogszabály három lényegi elemet emel ki: egyrészt a tartósságot – az együttélésnek stabilnak és huzamos jellegűnek kell lennie, ugyanakkor a horvát szabályozástól eltérően a szerb törvény nem határoz meg konkrét időtartamot, ezt a bírói gyakorlat alakítja. Másrészt az életközösség tényleges fennállásához köti az élettársi kapcsolat igazolhatóságát, amely feltételezi a közös háztartást, valamint gazdasági és érzelmi közösség fennállását az együttélők között. Harmadrészt az élettársi kapcsolat fennállásának törvényi feltétele a házassági akadály hiánya – a felek között nem állhat fenn olyan körülmény, amely a házasságkötést kizárná (pl. fennálló házasság, közeli rokonság).

A szerb jog nem ír elő bejegyzési kötelezettséget az együttélésnek erre a formájára, így az élettársi kapcsolat a pusztán tényhelyzet alapján jön létre. Vita esetén azonban az élettársi kapcsolat fennállását bizonyítani kell. A jogirodalomban azonban néhány szerző indokoltnak tartaná az élettársi kapcsolatok nyilvántartásba vételének, azaz bejegyzésének szükségességét. Az élettársi kapcsolat bejegyzését leginkább az indokolná, hogy így lehetővé válna az együttélés kezdő időpontjának és megszűnésének pontos meghatá-

19 NOVAKOVIĆ Uroš – MILOJEVIĆ Goran: *Property Relations Between Partners in Non-Marital and Same-Sex Unions*, Pravo- teorija i praksa, Vol. 42 No. 4 (2025), 80. o.

rozása,²⁰ továbbá alapul szolgálhatna a túlélő élettárs törvényes öröklési jogának elismerésére, nem utolsósorban pedig az együtt élő felek tartásdíjhoz való jogának védelmét is szolgálná.²¹

A joghatások tekintetében ha az élettársi kapcsolat fennáll, a házassággal azonos vagy ahhoz hasonló joghatásokat válthat ki, különösen a közös vagyon keletkezése, a tartási kötelezettség, illetve az ilyen kapcsolatból született gyermekek jogállása tekintetében.

6. A *de facto* élettársak vagyoni viszonyaira irányadó szabályok, különös tekintettel az élettársi kapcsolat megszűnésének esetére

6.1. Horvátország

A horvát jogrendszerben nincsenek speciális szabályok kifejezetten az élettársak vagyoni viszonyaira az élettársi kapcsolat megszűnése esetére. E körben is irányadóak a Családjogi törvény utaló rendelkezései a házastársak vagyoni viszonyaira, vagyis ha az együttélés jellege az élettársakra vonatkozó feltételeknek megfelel, az élettársi viszonyra a házastársakra vonatkozó vagyonmegosztási szabályokat kell alkalmazni. Ennek okán az alábbiakban a házastársakra vonatkozó vagyonmegosztási szabályok kerülnek bemutatásra.

Ha a házastársak a házasság vagy az életközösség megszűnése utáni vagyoni viszonyaik szabályozásáról szóló megállapodással nem rendezték a vagyoni viszonyaikat, a Családjogi törvény rendelkezései az irányadók, ha pedig e törvény nem szabályozza azokat, akkor a kötelekre, az ingatlan- és egyéb vagyoni viszonyokra vonatkozó szabályok rendelkezései az irányadók.²²

A gyermekek és a családi otthon jólétének védelmére vonatkozó különleges rendelkezések szintén alkalmazandók az élettársak esetében is. E körben a tör-

20 MARJANOVIĆ Đorđe: *Naslednopravni status vanbračnih partnera: Izazovi i moguća rešenja*, Pravni horizonti, 8 (11). 91. o.

21 KAŠĆELAN Balša: Registracija vanbračne zajednice. Pravni život, br. 10/2012. 102–103.

22 Családjogi törvény (*Obiteljski zakon*) 45. cikk

vény rögzíti, hogy a túlnyomórészt kiskorú gyermekek által használt ingóságokat a házastársi közös vagyon megosztása esetén nem kell figyelembe venni, hanem azok a gyermekek, illetve annak a szülőnek a birtokában maradnak, akivel a gyermekek együtt fognak élni. A házastárs kérelmére a bíróság megállapíthatja, hogy a házastársi közös vagyont képező családi otthonban való tartózkodási jogot csak az a szülő gyakorolja, aki a közös kiskorú gyermek/gyermekek felett a szülői felügyeletet gyakorolja. Ugyanakkor e jog legfeljebb a családi otthont képező ingatlan közös tulajdonának megszűnéséig tarthat. A bíróság az eset körülményeit figyelembe véve elrendelheti, hogy a gyermekekkel a családi házban lakó szülőt átalányösszegű bérleti díj fizetésére kötelezzék a másik szülő számára, valamint a családi otthont alkotó ingatlan rezsiköltségeinek megfizetésére.²³ E döntés meghozatalakor a bíróságnak figyelembe kell vennie az arányosság elvét, meg kell védenie a gyermekek családi otthonban való tartózkodáshoz való jogát, és egyúttal méltányosan kell eljárnia azzal a szülővel szemben, akinek a költségére a tartózkodási jogot gyakorolják.²⁴

Az élettársak esetében a házastársakra vonatkozó vagyoni jogi szabályok analóg alkalmazása során figyelemmel kell lenni arra, hogy a horvát bírósági gyakorlat az élettársak vagyoni viszonyaira vonatkozóan egyértelműen kimondta, hogy az élettársak közötti vagyoni viszonyokra vonatkozó rendelkezések csak akkor alkalmazandók, ha az élettársi kapcsolatot az élet állandósága, valamint az élettársak közötti magasabb fokú érzelmi és gazdasági kapcsolat, valamint kölcsönös jogaik és kötelezettségeik jellemzik.²⁵

Az élettársak vagyoni viszonyainak szabályozására tehát a Családjogi törvény utaló szabályai adnak választ, amelynek alapján az élettársak esetében a házastársak vagyoni viszonyaira vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni. Ennek megfelelően a következőkben a házastársak vagyoni viszonyaira vonatkozó szabályok kerülnek bemutatásra. Hasonlóképpen a hazai szabályozáshoz, Horvátországban is beszélhetünk egyrészt a házastársi vagyonközösségről, amely a törvényes vagyoni jogi rendszer, továbbá itt is szabályozhatják a házastársak – és ebből következően az élettársak is – házassági (élettársi) vagyoni jogi szerződéssel a vagyoni viszonyaikat.

23 Családjogi törvény (*Obiteljski zakon*) 46. cikk

24 Családjogi törvény (*Obiteljski zakon*) 46. cikk (1)–(5) bekezdések

25 Županijski sud u Varaždinu, Gž.3384/11-2 od 08. svibnja 2013.

Értelemszerűen a házastársak vagyoni viszonyainak szabályozásáról szóló törvényi rendelkezések a házastársak vagyoni viszonyaira akkor alkalmazandók, ha a házastársak házassági szerződéssel nem szabályozták vagyoni viszonyaikat. A törvény kimondja, hogy a házastársak közötti vagyoni viszonyok házastársi vagyontársaság és házastársi különvagyoni formájában jelenhetnek meg.²⁶

A házastársi vagyon az a vagyon, amelyet a házastársak a házasság fennállása alatt munkával szereztek, vagy amely ilyen vagyontól származik. Házassági vagyon a szerencsejátékokból származó nyereség is, valamint a házasság fennállása alatt szerzett szerzői és szerzői jogokhoz kapcsolódó jogokból származó anyagi haszon. A házastársakat a házastársi vagyon egyenlő arányban illeti meg, kivéve, ha eltérően állapodtak meg.²⁷

Ezzel szemben a különvagyoni a házasságkötéskor a házastárs birtokában lévő vagyon, amely a saját tulajdonát képezi. Saját vagyonnak minősül az a vagyon is, amelyet a házastárs a házasság fennállása alatt az előző bekezdésben említettektől eltérő jogalapon szerzett. A szerzői mű annak a házastársnak a saját tulajdona, aki létrehozta.²⁸

Az élettársak – csakúgy, mint a házastársak, vagyoni szerződéssel előre rendezhetik vagyoni viszonyaikat, ha ezt írásban és a törvénynek megfelelően teszik meg.²⁹ A törvény a házastársakra vonatkozóan rögzíti, hogy a házastársak dönthetnek úgy, hogy házassági vagyoni szerződéssel szabályozzák vagyoni viszonyaikat. A házassági szerződés szabályozhatja a meglévő vagy a jövőbeni vagyontársaságra vonatkozó vagyoni viszonyokat. A vagyon kezelésére vagy elidegenítésére vonatkozó rendelkezések harmadik személyekkel szemben akkor érvényesek, ha azokat az ingatlan-nyilvántartásba, vagy olyan közhiteles nyilvántartásba jegyezték be, ahol a bejegyzés a jogok megszerzéséhez szükséges. A házassági szerződést írásban kell megkötöni, és a házastársak aláírását közjegyzőnek kell hitelesítenie.³⁰

26 Családjogi törvény (*Obiteljski zakon*) 35. cikk

27 Családjogi törvény (*Obiteljski zakon*) 36. cikk

28 Családjogi törvény (*Obiteljski zakon*) 39. cikk

29 Prenuptial agreement, marriage contract and marital property, <https://odvjetnik-bistrovic.hr/en/pre-nuptial-agreement-marriage-contract-and-marital-property> [letöltve: 2026. 04. 21.]

30 Családjogi törvény (*Obiteljski zakon*) 40. cikk

Azon túl, hogy az élettársak esetében a házastársak vagyoni viszonyaira vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni, ki kell emelni, hogy a horvát bírósági gyakorlat döntő jelentőségű az élettársak vagyonmegosztása tekintetében, az abból adódó nehézségek okán, hogy az élettársi kapcsolat nem regisztrált kapcsolat, tehát először bizonyítani szükséges, hogy létrejött-e egyáltalán az életközösség az élettársak között. Ha ez létrejött és fennáll, és a felek nem szabályozták szerződéssel a vagyoni viszonyaikat, akkor a házastársi vagyonközösség szabályai alkalmazandók az élettársak esetében is.

6.2. Szerbia

Szerbiában, a horvát szabályozáshoz hasonlóan az élettársak vagyoni viszonyainak szabályozása a Családjogi törvény keretein belül történik. A törvény értelmében az élettársi kapcsolat fennállása esetén a házastársak közös vagyonára vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.³¹A jogszabály tehát itt sem alkot önálló vagyoni jogi rendszert az élettársak számára, hanem ugyanúgy, mint a horvát szabályozás, a házastársi vagyoni jog analóg alkalmazására épít.

Az élettársi kapcsolat megszűnésekor – amely történhet az együttélés befejezésével, házasságkötéssel vagy az egyik fél halálával – a közös vagyon megosztása iránt per indítható, vagy megegyezés útján rendezhető. Mivel az élettársi kapcsolat létrejötté pusztán tényeken alapul, a feleknek bizonyítaniuk kell az életközösség fennállását, a közös háztartást, a gazdasági és érzelmi közösséget, valamint a házassági akadály hiányát. A szerb bírói gyakorlat kiemelten értékeli a felek tényleges hozzájárulását a közös élethez, ideértve nemcsak a pénzbeli hozzájárulást, hanem a háztartásban végzett munkát, a gyermeknevelést és a másik fél karrierjének támogatását is.

Összességében a szerb szabályozás sajátossága, hogy a *de facto* élettársi kapcsolat jogi elismerése ugyan biztosított, a vagyoni jogi joghatások a házastársi joghoz hasonlóan érvényesülnek, de a rendszer működése erősen a bírósági bizonyításra és mérlegelésre épül, és nem biztosít teljes körű, automatikus jogegyenlőséget a házassághoz képest.

31 Családjogi törvény (*Porodični zakon*) 191. cikk

Az általános álláspont Szerbiában is ugyan az, mint a horvát szabályozási koncepciónál: az élettársakra ugyanazok a vagyoni jogi szabályok irányadók, mint a házastársakra. Ennek értelmében a következőkben röviden ismertetésre kerülnek a szerb házastársi vagyoni jogi szabályok.

A házastársak vagyoni viszonyai a különvagyon és a közös vagyon szabályain alapulnak. Különvagyonnak minősül mindaz a vagyon, amelyet a házastárs a házasságkötés előtt szerzett. Ugyancsak különvagyon marad az a vagyontárgy is, amelyet a házasság fennállása alatt a közös vagyon megosztásával, illetve öröklés, ajándékozás vagy más, kizárólag az egyik házastárs javára szóló jogügylet útján szerez.³² A különvagyon kezelésére és a vele való rendelkezésre a házastárs önállóan jogosult.³³ Ha az életközösség ideje alatt az egyik házastárs különvagyona a másik hozzájárulásának eredményeként növekszik, a növekedés mértékétől függően a másik házastárs pénzbeli megtérítést vagy – jelentős értéknövekedés esetén – arányos tulajdoni részesedést követelhet.³⁴

Közös vagyonnak minősül mindaz a vagyon, amelyet a házastársak az életközösség fennállása alatt szereznek. A felek azonban házassági szerződésben eltérően is rendezhetik vagyoni viszonyaikat.³⁵ A házasság alatt szerencsejátékból származó nyeresemény főszabály szerint közös vagyon, kivéve, ha a nyertes házastárs bizonyítja, hogy a játékhoz saját különvagyont használt fel.³⁶ A házassági együttélés alatt a szellemi tulajdon érvényesítéséből származó bevételek szintén közös vagyonnak számítanak.³⁷ A közös vagyont a házastársak együttesen és egyetértésben kezelik és használják; a rendes gazdálkodás körébe tartozó ügyekben vélelmezni kell a másik házastárs hozzájárulását. A házastárs önállóan nem rendelkezhet a közös vagyonban fennálló hányadával, és azt élők közötti jogügylettel nem terhelheti meg.³⁸ Amennyiben a házassági együttélés megszűnését követően a közös

32 Családjogi törvény (*Porodični zakon*) 168. cikk

33 Családjogi törvény (*Porodični zakon*) 169. cikk

34 Családjogi törvény (*Porodični zakon*) 170. cikk

35 Családjogi törvény (*Porodični zakon*) 171. cikk

36 Családjogi törvény (*Porodični zakon*) 172. cikk

37 Családjogi törvény (*Porodični zakon*) 173. cikk

38 Családjogi törvény (*Porodični zakon*) 174. cikk

vagyon értéke növekszik, bármelyik házastárs jogosult pénzbeli igényt vagy a hozzájárulásával arányos tulajdoni részt követelni az értéknövekedésből.³⁹

Végezetül az élettársak vagyoni jogi viszonyait taglaló kontextus megköveteli annak rögzítését is, hogy sem Horvátországban sem pedig Szerbiában nem létezik kifejezetten a magyar jogban fellelhető jogintézménnyel azonos „élettársi vagyoni jogi szerződés”,⁴⁰ ehelyett a fentiekben részletezettek szerint az élettársak – miután rájuk is a házastársakra vonatkozó szabályok irányadók – a házastársakéval azonos vagyoni jogi szerződést köthetnek.

7. A túlélő élettárs öröklésben betöltött szerepe

7.1. Horvátország

Az Öröklési törvény 8. cikkének (2) bekezdése tartalmazza az élettársi kapcsolat fogalmát, amely érdekes módon eltér a Családjogi törvény szerinti definíciótól. A törvény értelmében az örökhagyó örököse az élettárs is, akit az öröklési jog a házastárssal egyenrangúként kezel.⁴¹ Az öröklési törvény értelmében élettársi kapcsolatnak minősül egy hajadon nő és egy nőtlen férfi hosszabb ideig fennálló, az elhunyt személy halálával megszűnt élettársi kapcsolata, feltéve, hogy a házasság érvényességéhez szükséges előfeltételek teljesültek.⁴²

Utalni szükséges rá, hogy ezek a feltételek a gyakorlatban sajnos olyan helyzethez vezethetnek, hogy valaki az élettársi kapcsolat vagyoni hatásait illetően az élettárs státuszával rendelkezik, ám az öröklési jogot megtagadják tőle a házasságkötés akadálya miatt (például azért, mert az adott személyt cselekvőképességében korlátozták anélkül, hogy megállapították volna, hogy a gyám hozzájárult-e az élettársi kapcsolat létesítéséhez). Ezen túlmenően az öröklési törvény nem tartalmaz rendelkezéseket az élettársi kapcsolatok fennállásának bizonyítására vonatkozóan. Mivel az öröklési el-

39 Családjogi törvény (*Porodični zakon*) 175. cikk

40 Ptk. 6:516

41 Nataša LUCIĆ i.m. 105. o.

42 Öröklési törvény (*Zakon o nasljeđivanju*) 8. cikk (2) bekezdés, <https://www.zakon.hr/z/87/zakon-o-nasljedivanju> [letöltve: 2026. 04. 21.]

járás először közjegyző előtt zajlik, egy adott személy könnyen képviselheti magát az elhunyt élettársának szerepében és igényelheti az örökséget, amely tényt bonyolítja, hogy a közjegyzőnek nincs vizsgálati jogköre, és csak egy adott örökös ellentmondása esetén utalhatja a feleket bírósági perre.⁴³ Éppen ezért a gyakorlat az Öröklési törvény részletesebb kimunkálását követelné meg az életben maradt élettárs öröklési jogi helyzete szempontjából.

Az öröklési jogi témakört felölelő bírósági joggyakorlathból két esetet hozunk példaként.

Egyrészt a horvát bíróság egy esetben kimondta, hogy az Öröklési törvény értelmében az élettársi kapcsolat egy nőtlen férfi és egy hajadon nő között legalább három évig, vagy bizonyos feltételek mellett még rövidebb ideig fennálló életközösség, amelynek lényege, hogy érzelmi és gazdasági értelemben vett életközösségről van szó, míg az élettársi kapcsolatban élő felek különélésének ténye nem döntő jelentőségű.⁴⁴

Egy másik öröklési jogi vonatkozású esetben a bíróság a végrendelet visszavonása körében vizsgálta az élettársi kapcsolat megszűnésének jelentőségét. E körben kimondta, hogy a végrendelet visszavonására vonatkozó törvényi vélelem, amely szerint a végrendelkező házastársa javára tett végrendeleti rendelkezéseket visszavontnak kell tekinteni, ha a házasság a végrendelet elkészítése után jogerős ítélet alapján szűnt meg, kivéve, ha a végrendelkező a végrendeletben másként rendelkezett, hasonlóképpen vonatkozik az élettársra az élettársi kapcsolat megszűnése esetén.⁴⁵

7.2. Szerbia

A horvát szabályozással ellentétben a hatályos szerb öröklési törvény a túlélő élettársat nem tekinti törvényes örökösnek, szemben a túlélő házastárssal, aki természetesen Szerbiában is törvényes örökösnek számít. Mivel a törvényes öröklés tekintetében a túlélő élettárs nem élvezi azokat a jogokat és kiváltságokat, amelyek a túlélő házastársat megilletik, a túlélő élettárs eb-

43 KORAC GRAOVAC Aleksandra i.m. 65. o.

44 Županijski sud u Varaždinu, Gž.3072/12-2 od 09. srpnja 2013.

45 Županijski sud u Varaždinu, Gž.2156/11-2 od 21. ožujka 2011.

ből következően kizárólag végintézkedés alapján örökölhet az elhunyt élettársa után.⁴⁶ A gyakorlatban a bíróságok az öröklési törvénynek megfelelően járnak el, és nem ismerik el a túlélő élettárs törvényes örökösként való felépítésének jogát.⁴⁷

Ez a szabályozási struktúra azt tükrözi, hogy bár Szerbiában elismerik az élettársi kapcsolatot bizonyos joghatások tekintetében, öröklési jogilag továbbra is prioritást élvez a házassági köteléken alapuló formális kapcsolat. Ennek megfelelően a törvényes örökös státusz is csak a túlélő házastársat illeti meg. Noha a hatályos szerb öröklési törvény nem sorolja az élettársat a törvényes örökösök körébe, a jelenlegi jogi megoldás nem zárja ki annak lehetőségét, hogy a jövőben, figyelembe véve a társadalmi trendeket, és a szomszédos országok szabályozásait, a jogalkotó kiterjessze a törvényes örökösök körét a túlélő élettársra is.⁴⁸

8. Összegzés: hasonló alapok, eltérő öröklési jogi következmények

A *de facto* élettársi kapcsolatok szabályozása Horvátországban és Szerbiában alapvetően hasonló elveken nyugszik, hiszen mindkét jogrendszer elismeri a tartós, házasságon kívüli együttélés jogi relevanciáját. A szabályozás mindkét országban a tényleges életközösség fennállásához, annak tartósságához és bizonyíthatóságához köti a joghatásokat. Az élettársak vagyoni viszonyaira vonatkozó rendelkezések is több ponton párhuzamot mutatnak, különösen a közös vagyonszerzés és az abból fakadó igények tekintetében. Ebből következően a *de facto* kapcsolatok családjogi megítélése mindkét államban a házassághoz közelítő védelmet biztosít bizonyos területeken.

Lényeges eltérés figyelhető azonban meg az öröklési jog területén a két jogrendszer összehasonlításakor.⁴⁹ Horvátországban a túlélő élettárs

46 RANĐELOVIĆ Dragana, ŠOLAJA Irina: *Vanbračne zajednice u propisima država bivše SFRJ*, Gođišnjak Fakulteta Pravnih Nauka, Godina 9, Broj 9, Banja Luka, 221. o.

47 Rešenje Okružnog suda u Čačku, Gž. 454/2007 od 18.04.2007.

48 V. IVANOVIĆ ALEKSANDAR, POLEKSIĆ D. Kristina, CVETKOVIĆ B. Dragan: *Vanbračna zajednica kao tekovina civilizacijskog razvoja*, Baština, Priština-Leposavić, cv. 62, (2024) 246. o.

49 KOVAČEK STANIĆ Gordana: *Marriage and Partnership in Serbian Family Law: Legal Consequences. Law, Identity and Values*, 1(1), 81. o.

– meghatározott feltételek fennállása esetén – törvényes örökösnek minősül, és a házastárssal azonos jogállás illeti meg. Ezzel szemben Szerbiában a *de facto* élettárs nem tartozik a törvényes örökösök körébe, így a túlélő élettárs elhunyt élettársa után csak végintézkedés alapján örökölhet. Ez a különbség alapvetően befolyásolja a felek vagyoni biztonságát az egyik fél halála esetén. Míg Horvátországban a jogalkotó az élettársi kapcsolatot az öröklési jog területén is a házassághoz közelítette, addig Szerbiában a házasság továbbra is kiemelt, privilegizált jogintézmény maradt. Összességében tehát megállapítható, hogy a két ország szabályozása strukturálisan meglehetősen hasonló, ugyanakkor az öröklési jogban mutatkozó eltérés jelentős gyakorlati következményekkel jár az érintettek számára.

Irodalomjegyzék

- BANAC IVO: *The National Question in Yugoslavia*. Cornell University Press, 1984.
- BUKOVAC PUVAČA Maja– KUNDA Ivana– WINKLER, Sandra– VRBLJANAC Danijela: Croatia In Luigi RUGGERI– Ivana KUNDA– Sandra WINKLER: *Family Property and Succession in EU Member States National Reports on the Collected Data*, 2019, 68 – 92. o.
- CVEJIĆ JOVANČIĆ Olga: The Definition of Family in Modern Law and Its Legal Protection, *1 INT'L. J. JURIS. FAM.* 77 (2010) 77–100. o.
- JANCAR-WEBSTER Barbara: *Women & Revolution in Yugoslavia, 1941–1945*. Arden Press, 1990.
- KAŠĆELAN Balša: Registracija vanbračne zajednice. *Pravni život*. br. 10/2012. 85–103. o.
- KORAĆ GRAOVAC Aleksandra: *Legal development of non-marital union in Croatia*, *Law, Identity and Values*, 1(1), 55–70., 61. o.
- KOSTIĆ V. Svetislav: *Ustavna obaveza istovetnog poreskog tretmana braka, vanbračne zajednice i istopolnih zajednica u Republici Srbiji*, *Pravni Zapisi*, God. XIII, br. 1 (2022) 212–239. o.
- KOVAČEK STANIĆ Gordana: *Marriage and Partnership in Serbian Family Law: Legal Consequences*. *Law, Identity and Values*, 1(1), 71–84. o.

- LAMPE, John R.: *Yugoslavia as History: Twice There Was a Country*. Cambridge University Press, 2000.
- LUCIĆ Nataša: *Dokazivanje izvanbračne zajednice – odgovori na neujednačeno zakonodavstvo i sudsku praksu*, Pravni vjesnik, 31 (2015), (3-4) 101–132. o.
- MARJANOVIĆ Đorđe: *Naslednopravni status vanbračnih partnera: Izazovi i moguća rešenja*, Pravni horizonti, 8 (11). pp. 75–100. o.
- NOVAKOVIĆ Uroš – MILOJEVIĆ Goran: *Property Relations Between Partners in Non-Marital and Same-Sex Unions*, Pravo- teorija i praksa, Vol. 42 No. 4 (2025), 78–98. o.
- RAMET Sabrina P.: *The Three Yugoslavias: State-Building and Legitimation, 1918–2005*. Indiana University Press, 2006.
- RANĐELOVIĆ Dragana, ŠOLAJA Irina: *Vanbračne zajednice u propisima država bivše SFRJ*, Godišnjak Fakulteta Pravnih Nauka, Godina 9, Broj 9, Banja Luka, 215–225. o.
- SARČEVIĆ Petar: *Cohabitation Without Marriage: The Yugoslavian Experience*, The American Journal of Comparative Law, Volume 29, Issue 2., Spring 1981., 315–338. o.
- SCHERPE Jens M. (ed.): *The Present and Future of European Family Law*. Edward Elgar, 2016, 221–240. o.
- V. IVANOVIĆ ALEKSANDAR, POLEKSIĆ D. Kristina, CVETKOVIĆ B. Dragan: *Vanbračna zajednica kao tekovina civilizacijskog razvoja*, Baština, Priština-Leposavić, cv. 62, (2024) 237–248. o.
- VIDIĆ Jelena: *Nasleđivanje u Srbiji*, Zbornik radova Pravnog Fakulteta, Novi Sad, 2004, vol. CCCVIII, 2, 417–440. o
- WOODWARD Susan L.: *Balkan Tragedy: Chaos and Dissolution after the Cold War*. Brookings Institution, 1995.

A *de facto* élettársi kapcsolatok szabályozásának írási modellje

Dr. Juhász Ágnes*

1. Bevezető gondolatok

A párkapcsolati formák jogi megítélése és szabályozása már hosszú ideje a családjoggal foglalkozó szakirodalom és a jogalkotás egyik központi kérdéskörét képezi. Különösen igaz ez az élettársi kapcsolatokra (a magyar jogi terminológiában – szűkebb értelemben használva – *de facto* élettársi kapcsolat), amelyek társadalmi jelentősége az elmúlt évtizedekben számottevően megnövekedett. Az együttélésen alapuló párkapcsolatok vizsgálata nem csupán dogmatikai szempontból releváns, hanem az a családszerkezet átalakulásával, a demográfiai tendenciákkal és az egyes jogrendszerek előbbi változásokhoz való alkalmazkodási képességével is jelentős mértékben összefügg.

Több évtizedes nemzetközi tendenciaként figyelhető meg a házasságkötések számának csökkenése és ezzel párhuzamosan az élettársi kapcsolatok számának emelkedése. Ennek megfelelően napjainkban már számos államban megjelent az élettársi kapcsolatok jogi elismerése, az ahhoz kapcsolódó jogi hatások jogszabályi szintű rögzítése. Szükséges ugyanakkor rögzíteni, hogy a házasság és a *de facto* együttélés jogintézménye között továbbra is lényeges különbségek mutatkoznak, a két párkapcsolati forma teljes mértékben egyenrangú kapcsolatként való elismerése a legtöbb jogrendszerben nem valósul meg. Ennek egyik oka a házasság történeti, társadalmi és alkotmányos jelentősége. Másrészt azonban, a két jogintézmény közötti különbségtétel dogmatikai szempontból is indokolt: amennyiben a jog mindkét jogintézményhez azonos joghatásokat kapcsolna, úgy azok normatív különállása is megkérdőjeleződne.

* Dr. habil., egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Polgári Jogi Tanszék; kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet. DOI: 10.47079/2026.wzsna.csaladjogi.4_8

A házasságra és a *de facto* élettársi kapcsolatra vonatkozó szabályozási eltérések elsősorban a kapcsolódó joghatásokban mutatkoznak meg, így például különbségek vannak jellemzően a házastársak és az élettársak vagyoni viszonyaiban, azok rendezésében, a tartási kötelezettség fennállásában, a házastárs és az élettárs öröklési jogi pozíciójában, valamint a párkapcsolat megszűnéséhez fűződő jogkövetkezményekben. Az egyes államok a *de facto* élettársi kapcsolatot mint párkapcsolati formát eltérő technikákkal integrálják jogrendszerükbe. A különböző megoldások feltérképezése nemcsak összehasonlító jogi szempontból érdekes, hanem hozzájárulhat a nemzeti szabályozások, jelen esetben a magyar jogszabályi háttér értékeléséhez és továbbfejlesztéséhez is.

A tanulmány az ír modellt vizsgálja, bemutatva, hogy Írország miként reagált a társadalmi változásokra, milyen szabályozást alakított ki a *de facto* élettársi kapcsolatra vonatkozóan és ahhoz milyen joghatásokat kapcsolt. Lényeges, hogy a tanulmány kizárólag a *de facto* élettársi kapcsolat jogszabályi hátterének vizsgálatára irányul, így más párkapcsolati formákkal csak a vizsgált téma szempontjából szükséges mértékben és mélységben foglalkozik.

2. Párkapcsolati formák Írországbán

Az ír társadalom értékrendjét évszázadokon keresztül a vallás és a római katolikus egyház dominanciája határozta meg: a házasság előtti együttélés, a házasságon kívüli gyermekszülés és az azonos neműek kapcsolata – mint deviáns magatartások –, társadalmilag nem voltak elfogadottak, sőt, az azonos nemű férfiak kapcsolata egészen 1993-ig természetellenes bűncselekménynek (*unnatural offence*) minősült.¹ Noha az említett szigorú értékrend még a 20. század második felében is meghatározó volt, az 1970-es évektől kezdődően a hagyományos családszerkezet és a társadalmi értékrend foko-

1 Vö.: Offences Against The Person Act 1981, 61-63. cikk, Criminal Law Amendment Act, 1885, 11. cikk. Az azonos neműek kapcsolatára vonatkozó büntetőjogi rendelkezések eltörlésére 1993-ban került sor az Emberi Jogok Európai Bíróságának 1988-as, Norris kontra Írország ügyben [13 Eur. H.R. Rep. 186 (1988)] hozott ítéletének hatására, amelyben a testület kimondta, hogy az azonos neműek közötti szexuális kapcsolatot büntető ír törvények sértik az európai egyezményt.

zatosan átalakult², bár erről az ír jogalkotó kezdetben nem igazán vett tudomást. A 1990-es évek társadalmi valósága és a jogi szabályozás között feszülő ellentmondás ugyanakkor nyilvánvalóvá tette a jogi reform szükségességét, amelynek eredményeként a 2000-es évektől kezdődően az ír családjogi szabályozás egyre liberálisabbá vált, napjainkra pedig már az egyik legnyitottabb és legbefogadóbb európai államnak tekinthető.³

Bár az élettársi kapcsolat mint párkapcsolati forma az évtizedek során egyre inkább elfogadottá vált, a házasságot priorizáló szabályozás csak lassan mozdult el abba az irányba, hogy jogilag is elismerje a házasságkötés nélkül együttélő személyek kapcsolatát és ahhoz polgári jogi joghatásokat is kapcsoljon. Elmondható, hogy noha az élettársi kapcsolatra vonatkozó szabályok 2010-ben törvényi szintű rögzítést nyertek⁴, a kapcsolódó joghatások még ma is jelentős mértékben eltérnek a házassághoz kapcsolódó joghatásoktól, vagyis a két párkapcsolati forma egyenrangúságáról továbbra sem beszélhetünk.

Amint az a tanulmány bevezető részében rögzítést nyert, a tanulmány tárgyát az élettársi kapcsolat, azon belül is a *de facto* élettársi kapcsolat szabályozása, különösen a kapcsolódó jogi hatások vizsgálata képezi. Ezt megelőzően ugyanakkor lényegesnek mutatkozik annak rövid áttekintése, hogy az ír jogban mely párkapcsolati formák nyertek elismerést és ezek miként viszonyulnak egymáshoz.

Az ír jog a párkapcsolati formákat tekintve különbséget tesz házasság és élettársi kapcsolat között. Előbbi – az ír alkotmány vonatkozó rendelkezé-

2 Az ír társadalomban végbemenő változások részletes ismertetését lásd: LUNN, Pete – FAHEY, Tony – HANNAN, Carmel: *Family figures: family dynamics and family types in Ireland, 1986-2006*, The Economic and Social Research Institute, Dublin, 2009. Elérhető: <https://www.esri.ie/news/family-figures-family-dynamics-and-family-types-in-ireland-1986-2006> [letöltve: 2026. 02. 24.], valamint FAHEY, Tony: *The family in Ireland in the new millennium*, In: CONNOLLY, Linda (ed.): *The Irish Family*, Routledge, London, 2014, 54-68. o.

3 Vö.: MARTIN, Frank: *The changing face of family law in Ireland*, Irish Judicial Studies Journal, No. 1-5, January 2005, pp. 16-41

4 Írországbán 2010-ben került elfogadásra az élettársak viszonyait szabályozó *Civil Partnership and Certain Rights and Obligations of Cohabitants Act 2010*. (: <https://www.irishstatutebook.ie/eli/2010/act/24/enacted/en/html> [letöltve: 2026. február 24.]), amely egyaránt komoly előrelépést jelentett az ír társadalom és az ír családjog számára. Vö.: MEE, John: *Cohabitation Law Reform in Ireland*, Child and Family Law Quarterly, Vol. 23 (2011), Issue 3, 323-343. o., 325. o.

se⁵ értelmében – két személy között jöhet létre, tekintet nélkül azok nemére, vagyis a házasság jogintézménye különnemű és azonos nemű személyek számára egyaránt lehetséges.⁶

A házasság mellett az ír jogban elismert párkapcsolati forma az élettársi kapcsolat is, amely jelenti egyrészt az azonos nemű felek bejegyzett élettársi kapcsolatát (*civil partnership*), másrészt pedig magában foglalja a *de facto* élettársi kapcsolatot (*cohabitation*) is. Utóbbi tehát önálló jogi kategóriát jelent, amely azonos nemű és különnemű párok esetében egyaránt értelmezhető.

Az élettársi kapcsolatra vonatkozó rendelkezéseket – annak mindkét fentebb említett típusa vonatkozásában – egy külön jogszabály, a polgári élettársi kapcsolatokról és az együttélők egyes jogairól és kötelezettségeiről szóló 2010. évi törvény⁷ (a továbbiakban Élettársi tv.) tartalmazza. Az említett jogszabály pusztán léte önmagában is kiemelendő, tekintettel arra, hogy a *de facto* élettársi kapcsolatok ilyen módon, külön jogszabályba foglaltan történő jogi rendezése viszonylag ritka szabályozási megoldás.⁸ Lényeges ugyanakkor megjegyezni, hogy az élettársi kapcsolatok két típusa (bejegyzett élettársi kapcsolat és *de facto* élettársi kapcsolat) a jogszabályon belül külön nyer szabályozást, minthogy azok a kapcsolódó jogkövetkezmények tekintetében nem „egyenrangúak”: a *de facto* élettársi kapcsolathoz kapcsolódó családjogi, vagyoni jogi és öröklési jogi jogkövetkezmények lényegesen korlátozottabbak.

A továbbiakban – a tanulmány címében meghatározottaknak megfelelően – kizárólag a *de facto* élettársakra vonatkozó szabályanyag ismertetésére kerül sor, melynek során elsőként a *de facto* élettársi kapcsolat törvényi definícióját vizsgáljuk meg.

5 Írország Alkotmánya (*Constitution of Ireland*), 41. cikk (4) bekezdés

6 Írország 2015-ben, egy referendumot követően, az ír alkotmány 34. módosításával ismerte el az azonos neműek házasságát. Az azonos neműek házassága legalizálásának folyamatáról lásd részletesen: MURPHY, Yvonne: *The marriage equality referendum 2015*, Irish Political Studies, Vol. 31. (2016), Issue 2, 315-330. o.; TOBIN, Brian: *Marriage Equality in Ireland: The Politico-Legal Context*, International Journal of Law, Policy and the Family, Vol. 30 (2016), Issue 2, 115-130. o.

7 *Civil Partnership and Certain Rights and Obligations of Cohabitants Act 2010*. Elérhető: <https://www.irishstatutebook.ie/eli/2010/act/24/enacted/en/html> [letöltve: 2026. február 24.]

8 Az Európai Unió tagállamainak köréből például Írország mellett Svédország, Málta, Belgium, Olaszország rögzíti külön törvényben a *de facto* élettársi kapcsolatra vonatkozó szabályokat.

3. A *de facto* élettársak törvényi definíciója

A *de facto* élettársakra vonatkozó jogi rendelkezéseket a fentebb már hivatkozott Élettársi tv. 15. része tartalmazza, amelynek elején találjuk a *de facto* élettársak fogalmának meghatározását. A jogszabály alkalmazásában *de facto* élettársnak minősül az a két – akár azonos, akár különemű – nagykorú személy⁹, akik intim és elkötelezett párkapcsolatban élnek együtt, és akik nem állnak egymással tiltott kapcsolatban, nem állnak továbbá egymással sem házasságban, sem pedig az Élettársi tv. 3. cikke szerinti bejegyzett élettársi kapcsolatban.¹⁰

A törvényi definíció alapján elmondható, hogy egy adott kapcsolat a következő két konjunktív feltétel teljesülése esetén tekintendő *de facto* élettársi kapcsolatnak: (a) az együttélő felek kapcsolata intim jellegű, és (b) a kapcsolatban elkötelezettek egymás iránt. Az említett törvényi feltételek azonban több ponton is magyarázatra szorulnak, amelyben részben maga az Élettársi tv., részben pedig a bírói gyakorlat nyújt segítséget.

Az (a) pontban rögzített feltétel („intim kapcsolat”) tartalmára vonatkozóan bár az Élettársi tv. nem ad iránymutatást, a bírói esetjog több esetben is foglalkozott a kifejezés tartalmának meghatározásával.¹¹ A DC kontra DR ügyben¹² hozott ítélet rögzíti például, hogy az együtt élő személyek kapcsolatát a közöttük fennálló szexuális kapcsolat teszi intimmé, a „szoros barátság intimitása” nem elégséges.¹³ Implicit módon erre utal az Élettársi tv. fentebb hivatkozott, 172. cikkének (3) bekezdése is, amely kimondja, hogy a felek közötti kapcsolat intim jellegét nem szünteti meg önmagában az a körülmény, hogy az együttélő felek között sze-

9 Az Élettársi tv. az alanyok megnevezésénél a felnőtt (*adult*) kifejezést használja. Az 1985. évi nagykorúsági törvény (*Age of Majority Act 1985*) értelmében a természetes személy a 18. életév betöltésével válik nagykorúvá, jogi értelemben véve felnőttkorúvá (*legal adulthood*).

10 Élettársi tv. 172. cikk, (1) bekezdés

11 O’SULLIVAN, Kathryn: (*To intimacy and beyond: rethinking the definition of ‘cohabitant’ in Ireland*, Northern Ireland Legal Quarterly Vol. 75 (2024) No. 2, 384-396. o. (a továbbiakban O’SULLIVAN [1])

12 [2015] IEHC 309

13 DC kontra DR ügyben hozott ítélet, 86. pont

xuális kapcsolat már nem áll fenn.^{14 15} Amint azonban azt az eljáró bíró a GR kontra Regan ügyben¹⁶ kimondta, az élettársi kapcsolat fennállásának megállapításakor ilyen esetben is szükséges a kapcsolat elkötelezett jellegére vonatkozó követelmény teljesülése, amely a két fél tényleges együttélésében nyilvánul meg.¹⁷

A *de facto* élettársi státusz tehát nem általánosságban, hanem eseti jelleggel kerül meghatározásra, figyelembe véve az objektíven ellenőrizhető bizonyítékokat arra vonatkozóan, hogy a pár szexuálisan intim és elkötelezett kapcsolatban élt. (Ebben a vonatkozásban a bíróságnak például figyelembe kell vennie, hogy egy, a feleket ismerő, ésszerűen eljáró személy vajon úgy tekintette volna-e őket, mint akik elkötelezett és intim kapcsolatban élnek együtt.¹⁸)

Az élettársi kapcsolat fennállásának megállapítása kapcsán az Élettársi tv. kimondja, hogy a bíróságnak a párkapcsolat összes körülményét figyelembe kell vennie. A jogszabály emellett – példálózó jelleggel – kifejezett támpontokat is ad az eljáró bíróság számára arra vonatkozóan, hogy melyek azok a körülmények, amelyek figyelembe vétele segíthet az élettársi kapcsolat fennállásának megállapításában. Az Élettársi tv. szerint a bíróságnak tekintettel kell lennie különösen

- a) a kapcsolat időtartamára,
- b) a pár együttélésének alapjára,
- c) a felek egymástól való anyagi függőségének mértékére és a vagyoni viszonyaikra vonatkozó megállapodásokra,
- d) a felek vagyoni viszonyaira vonatkozó megállapodások mértékére és jellegére, beleértve bármely ingatlan, földterület vagy személyes vagyontárgy közös megszerzését,
- e) arra, hogy vannak-e eltartott gyermekek,

14 Élettársi tv. 172. cikk, (3) bekezdés

15 Az Élettársi tv. hivatkozott cikke teljes mértékben megegyezik a házasság felbontásáról szóló 1996. évi törvény (*Family Law (Divorce) Act 1996*), 5. cikk, (1a) bekezdésének b) pontjában meghatározottakkal.

16 [2020] IEHC 89

17 GR kontra Regan ügyben hozott ítélet, 36. pont

18 DC v DR ügyben hozott ítélet, 107. pont

f) arra, hogy az egyik fél eltartja-e és gondoskodik-e a másik fél gyermekeiről, illetőleg

g) arra, hogy a felek a külvilág előtt milyen mértékben mutatják magukat párként.¹⁹

A fenti, pozitív feltételek mellett az Élettársi tv. az élettársi kapcsolatot negatív irányból is lehatárolja. A jogszabály kimondja, hogy nem állapítható meg az élettársi kapcsolat fennállása abban az esetben, ha (a) az együttélő felek egymással tiltott kapcsolatban állnak, vagy (b) valamelyik félnek fennálló házassága vagy bejegyzett élettársi kapcsolata van.

A felek akkor állnak egymással tiltott kapcsolatban, ha vonatkozásukban Írországhoz házasági tilalom áll fenn vagy az Élettársi tv. 26. cikke szerinti tiltott rokoni kapcsolatban állnak egymással.²⁰ Az Élettársi tv. említett cikke táblázatban foglalja össze az ún. tiltott rokonsági fokozatokat (*prohibited degrees of relationship*), amelyen belül tilos az élettársi kapcsolat létesítése. Ezek a rokonsági fokozatok magukban foglalják a féltestvérek közötti rokonsági fokozatokat is (pl. a testvérek közé tartoznak azok a testvérek is, akiknek csak egy közös szülőjük van stb.), és minden rokonsági fokozat magában foglalja az örökbefogadásból származó rokonsági fokozatokat is.

Az ír Élettársi tv. sajátossága, hogy a *de facto* élettárs fenti meghatározása mellett, attól kifejezetten megkülönböztetve, külön rögzíti az ún. minősített *de facto* élettárs (*qualified cohabitant*)²¹ fogalmát. A minősített *de facto* élettárs olyan személyt jelöl, aki egy másik nagykorú személlyel párként – az élettárs halála vagy más ok miatt megszűnt – olyan élettársi kapcsolatban állt, amely a megszűnést megelőzően (a) legalább 2 évig fennállt, és az élettársak egy vagy több eltartott gyermek szülei voltak, vagy (b) minden egyéb esetben, ha a kapcsolat legalább 5 évig fennállt.²² A jogszabályi kritériumok alapján látható, hogy a minősített *de facto* élettársak esetében a *de facto* élet-

19 Élettársi tv. 172. cikk, (2) bekezdés

20 Élettársi tv. 172. cikk, (4) bekezdés

21 A magyar szakirodalomban Szeibert Orsolya a „minősített élettárs”, míg Molnár Sarolta a „jogosult élettárs” kifejezést használja. L. SZEIBERT Orsolya: *Az Európai Családjogi Bizottság de facto élettársakra vonatkozó Elvei és a Ptk. élettársakra vonatkozó szabályainak összevetése*, Családi Jog, 2023/2. sz., 13-18. o.; MOLNÁR Sarolta: *A házasság intézményének perspektívái a köteleket, a tartalmat és az alanyi kört érő kihívások tükrében*, Doktori értekezések 24., Pázmány Press, Budapest, 2022, 172. o.

22 Élettársi tv. 172. cikk, (5) bekezdés

társ fogalmánál követelményként rögzített elköteleződés követelménye szigorúbb és világosan meghatározott, amennyiben ennek megállapításának alapjául objektív tények (közös gyermek vállalása vagy az élettárs gyermekének nevelésében való részvétel útján történő családalapítás, illetőleg az idő múlása) igazolják. Az élettársi életközösség fennállásának jogszabály által meghatározott időtartama (2 év vagy 5 év) kapcsán az ítélkezési gyakorlat szigorú megközelítést alkalmaz: a bíróság a fenti időtartamtól nem térhet el és arra sincs lehetősége, hogy az életközösség fennállásának többszöri megszakadása esetében az egyes együttélési időszakok idejének (pl. hónapok) összeadásával állapítsa meg a minősített *de facto* élettársi minősítés jogszabályi követelményeként előírt minimális időtartam fennállását.²³

Az „együttélés” kifejezés értelmezésével kapcsolatosan ugyanakkor a bíróságok jóval megengedőbbek, amennyiben az nem feltételezi a két fél folyamatos, fizikai értelemben vett, ugyanabban a közös lakásban történő együttélését, hanem a bíróságnak az eset kapcsán releváns valamennyi körülményt megvizsgálva (*on all the relevant facts*), azok alapján kell döntést hoznia abban a kérdésben, hogy a pár együtt élt-e vagy sem.²⁴ Ennek ellenére, amint azt az eljáró bíróság az XY kontra ZW ügyben²⁵ kimondta, a felek közötti – egyébként elvártan intim és elkötelezett – kapcsolatnak ilyenkor is fenn kellett állnia a *de facto* élettársi kapcsolat teljes időtartama alatt, azzal, hogy az együttélés megszakadása nem a felek közötti kapcsolat megromlására volt visszavezethető, hanem azt a felek kapcsolatától független egyéb tényező (pl. az egyik élettárs munkája vagy rossz egészségi állapota) indokolta.²⁶

Az együttélés követelménye kapcsán különösen fontos az Élettársi tv. minősített *de facto* élettárs fogalmát kiegészítő rendelkezése, amely kimondja, hogy az együttélő felek azonban a fenti feltételek valamelyikének teljesülése ellenére sem tekintendők minősített *de facto* élettársnak, ha a párkapcsolat fennállása alatt – vagy annak egy részében – a felek egyike (vagy mindkét fél) egy másik személlyel házasságban élt, és az együttélés megszűnésekor

23 GR kontra Regan ügyben hozott ítélet, 48. pont

24 MW kontra DC ügyben hozott ítélet ([2017] IECA 255), 29. pont. Az „együttélés” kifejezés értelmezésével kapcsolatosan lásd még GR kontra Regan ügyben hozott ítéletet.

25 [2019] IEHC 257

26 XY kontra ZW ügyben hozott ítélet, 101. pont

a házas fél (vagy amennyiben mindkét félnek volt fennálló házassága, úgy mindkét fél) házastársától való különélésének időtartama a megszűnést megelőző 5 évben kevesebb, mint 4 év.²⁷

Tartalmi jellemzőit tekintve elmondható, hogy a minősített *de facto* élettárs kifejezés a magyar jogi terminológiában – az élettársi kapcsolat megszűnésének jellegétől függően – leginkább a „volt *de facto* élettárs” és a „túlélő *de facto* élettárs” kifejezésekkel lenne a leginkább leírható, különösen ha figyelembe vesszük a múlt idő használatát az ír jogszabály szövegében. A *de facto* élettárs minősített *de facto* élettársként való elismerése, minősítése ugyanis éppen azért lényeges, mert az ilyen élettársak számára a jogszabály többletjogosultságokat biztosít: a minősített *de facto* élettárs a *de facto* élettársi kapcsolat megszűnése esetén különböző vagyoni igényeket érvényesíthet.

4. A *de facto* élettársak vagyoni viszonyai

Az ír jogban a *de facto* élettársak vagyoni jogi helyzetét rendező, a magyar családjog által ismert és alkalmazott, önálló törvényes vagyoni rendszer nem létezik; az életközösség fennállása alatt a *de facto* élettársak önálló vagyonszerzőknek minősülnek.

A törvényes vagyoni jogi rendszer hiánya nem különösebben meglepő, hiszen Írországból – egyébként Angliához, Waleshez és Észak-Írországhoz hasonlóan – effajta rendszer a házastársak vonatkozásában sem létezik. A házastársak vagyoni viszonyait ugyanis alapvetően a teljes vagyonekülönítés jellemzi és a felek viszonyában bármilyen vagyonközösség csak abban az esetben jön létre, ha a házastársak erre vonatkozóan kifejezetten megállapodnak.²⁸

Törvényes vagyoni jogi rendszer hiányában a *de facto* élettársi kapcsolat megszűnésekor számtalan vagyoni jellegű kérdés merül fel, így például a *de*

27 Élettársi tv. 172. cikk, (6) bekezdés

28 Lényeges ugyanakkor megjegyezni, hogy a teljes vagyonekülönítés érvényesülése nem jelenti azt, hogy az ír családjogban a házastársak viszonyaiban a vagyonekülönítés mint vagyoni jogi rendszer érvényesülne. Az angol bíróságok több alkalommal is megerősítették, hogy törvényes vagyoni jogi rendszerrel sem teljes, sem pedig halasztott formában nem rendelkeznek. Vö.: Miller kontra Miller és McFarlane kontra McFarlane egyesített ügyekben hozott ítélet, [2006] UKHL 24, 151. pont

facto élettárs részéről igényként jelentkezhet az élettársi életközösség alatt szerzett vagyonszaporulat megosztása, különösen olyankor, ha az élettársi életközösség fennállása alatt például az egyik *de facto* élettárs nem folytatott kereső tevékenységet.

Az Élettársi tv. a *de facto* élettársak vonatkozásában az élettársi életközösség alatt szerzett vagyonszaporulat megosztásáról nem rendelkezik. A jogszabály mindössze a minősített *de facto* élettárs számára teszi lehetővé azt, hogy az élettársi kapcsolat megszűnését követően bírósághoz forduljon és a vagyoni viszonyok rendezését kérje, feltéve, hogy a végzés meghozatala – valamennyi körülményt figyelembe véve – igazságos és méltányos (*just and equitable*).²⁹ A minősített *de facto* élettársak vagyoni viszonyainak élettársi életközösség megszűnését követő rendezése a bíróság által többféle úton, különböző végzések meghozatala útján lehetséges. (Ezek részletesen a jelen tanulmány 4. pontjában kerülnek kifejtésre.)

Látható, hogy az Élettársi tv. a vagyoni igények érvényesítését kizárólag minősített *de facto* élettársak esetében ismeri el, így a nem minősített *de facto* élettársak az életközösség megszűnése esetén vagyoni szempontból meglehetősen védtelenek. Megoldást jelenthet ugyanakkor a nem minősített *de facto* élettársak számára (és egyébként a minősített *de facto* élettársak számára is), ha vagyoni viszonyaikat az élettársi életközösség (együttélés) fennállásának időtartamára vagy az életközösség megszűnésének esetére – függetlenül attól, hogy az életközösség valamelyik fél halálával vagy más okból szűnik meg –, szerződéses megállapodás (*cohabitants' agreement*) formájában rendezzék (a továbbiakban élettársi vagyoni jogi szerződés).³⁰

Az élettársi vagyoni jogi szerződés alanyi körét tekintve az Élettársi tv. vonatkozó cikkének szóhasználatára (*cohabitant*) alapján egyértelmű, hogy a szerződés megkötésére a nem minősített és a minősített *de facto* élettársak egyaránt jogosultak.

Az Élettársi tv. 202. cikk (2) bekezdése részletesen meghatározza az ilyen megállapodások érvényességi kritériumait. Ennek megfelelően az élettársi vagyoni jogi szerződés kizárólag abban az esetben érvényes, ha

²⁹ Élettársi tv. 173. cikk, (2) bekezdés

³⁰ Élettársi tv. 202. cikk, (1) bekezdés

- a) a megállapodás megkötése előtt mindkét *de facto* élettárs független jogi tanácsadást kapott, vagy együtt kaptak jogi tanácsadást és írásban lemondtak a független jogi tanácsadás jogáról,
- b) a megállapodást írásba foglalták és azt mindkét fél aláírta, és
- c) a megállapodás megfelel a szerződésekre vonatkozó általános jogszabályi rendelkezéseknek.

A megállapodás tartalmát tekintve a *de facto* élettársaknak az élettársi vagyoni jogi szerződésben arra is van lehetőségük, hogy kizárják (*opt out*), hogy bármelyikük a 173. cikk szerinti, a vagyoni viszonyok rendezésére irányuló vagy a 194. cikk szerinti, az elhunyt élettárs vagyonából való részesedés megállapítása iránti végzés meghozatala érdekében bírósághoz forduljon.³¹ A *de facto* élettársaknak azonban tekintettel kell lenniük arra, hogy a szerződésbe foglalt kikötések ne eredményezzenek súlyos igazságtalanságot (*serious injustice*). Kivételes körülmények esetén ugyanis, amennyiben a szerződés végrehajtása ilyen hatással járna, a bíróságnak lehetősége van az élettársi vagyoni jogi szerződés módosítására vagy akár annak hatályon kívül helyezésére is.³²

5. A *de facto* élettársi kapcsolat megszűnése esetén felmerülő *inter vivos* vagyoni igények

Az Élettársi tv. a *de facto* élettársi kapcsolat megszűnése esetén kizárólag a minősített *de facto* élettársak számára biztosít lehetőséget arra, hogy vagyoni igényt érvényesítsenek. Az érvényesíthető vagyoni igények azonban különféle lehetnek, és attól is függenek, hogy az adott élettársi kapcsolat megszűnésére a *de facto* élettársak közötti életközösség felbomlása vagy valamelyik *de facto* élettárs halála vezetett. A tanulmány jelen pontjában a *de facto* élettársi kapcsolat megszűnése esetén a még élő élettársak között (*inter vivos*) érvényesíthető vagyoni igényeket tekintjük át.

A *de facto* élettársi kapcsolat megszűnésének nyilvánvaló esete az élettársi életközösség megszűnése, amikor a felek „különválási” szándéka az életkö-

31 Élettársi tv. 202. cikk, (3) bekezdés

32 Élettársi tv. 202. cikk, (4) bekezdés

zösség megszűntetésében ölt testet. Itt érdemes ugyanakkor visszautalni a *de facto* élettárs korábban ismertetett, az Élettársi tv. 172. cikk (1) bekezdése szerinti fogalmára, amely szerint az együttélés pusztán tényén túl követelmény a *de facto* élettársak közötti intimitás és az egymás iránti elköteleződés is. Ezt figyelembe véve tehát olyankor is megszűntnek kell tekinteni a *de facto* élettársi kapcsolatot, ha a felek fizikailag együtt élnek ugyan, azonban együttélésük hátterében nem érzelmi, hanem más okok (pl. közös gyermek nevelése) húzódnak meg, és a törvény által támasztott, fentebb említett feltételek egyébként már nem teljesülnek.

Ahogy korábban már említést nyert, az Élettársi tv. nem rendelkezik sem a minősített, sem pedig a nem minősített *de facto* élettársak vagyoni viszonyait. A *de facto* élettársi kapcsolat megszűnése esetén azonban a kétféle élettársi minőség esetén alkalmazandó jogkövetkezmények elválnak egymástól. A nem minősített volt *de facto* élettársakat életközösségük megszűnését követően – az élettársi vagyoni jogi szerződés esetét kivéve – nem illeti meg vagyoni igény egymással szemben. Másként alakul azonban a volt *de facto* élettárs helyzete, ha az élettárs – az Élettársi tv. 172. cikk (5) bekezdésében rögzített kritériumainak megfelelően – minősített *de facto* élettárs volt. Ebben az esetben ugyanis az Élettársi tv. 173. cikke lehetőséget biztosít a minősített *de facto* élettárs számára arra, hogy az élettársi vagyoni jogi szerződésnek megfelelően, a másik élettárs értesítése mellett bírósághoz forduljon és a bíróságtól az Élettársi tv. 174. cikke szerinti vagyonrendezési végzés (*property adjustment order*), a 175. cikk szerinti kompenzációs jellegű, tartást megállapító végzés (*compensatory maintenance order*), vagy a 187. cikk szerinti nyugdíj-részesedést megállapító végzés (*pension adjustment order*) meghozatalát kérje. Az említett végzések meghozatala iránti kérelmet a minősített *de facto* élettárs – a jogszabályban meghatározott kivételekkel – az élettársi kapcsolat megszűnésétől számított két éven belül nyújthatja be.³³

Az Élettársi tv. tehát kizárólag a minősített *de facto* élettárs számára adja meg a lehetőséget, hogy az *de facto* élettársi jogviszony megszűnését követően volt élettársával szemben vagyoni igényt érvényesítsen. Fontos megjegyezni azonban, hogy a vagyoni igények érvényesítésére a minősített *de facto* élettársnak is csak abban az esetben van lehetősége, ha bizonyítani tudja a

33 Élettársi tv. 195. cikk

másik élettárstól való anyagi függőségét (*financially dependence*) és azt, hogy függő helyzete éppen az élettársi kapcsolat miatt vagy annak megszűnése folytán alakult ki.³⁴ Az anyagi függőség (a magyar terminológiával élve rászorultság) fennállásának vizsgálata egyfajta szűrőként működik annak érdekében, hogy a volt élettársak által érvényesíthető igények elérhetőségét a jog a leginkább kiszolgáltatott helyzetben lévő, rászoruló élettársak számára tartsa fenn, ezzel kialakítva számukra egyfajta biztonsági hálót (*safety net*).³⁵

Lényeges, hogy a bíróság azonban még a minősített *de facto* élettárs anyagi függőségének igazoltsága esetén is csak abban az esetben hozza meg a kérelmezett végzést, amennyiben azt – az eset valamennyi körülményét figyelembe véve – igazságosnak és méltányosnak (*just and equitable*) tartja.³⁶ Annak megállapításához, hogy a végzés meghozatala az adott körülmények között igazságos és méltányos-e, a bíróságnak az alábbi – az Élettársi tv. 173. cikk (3) bekezdésében felsorolt – szempontokat³⁷ kell figyelembe vennie:

- a) az egyes minősített élettársaknak a kérelem benyújtásának napján fennálló vagy a jövőben várhatóan felmerülő pénzügyi helyzete, szükségletei és kötelezettségei,
- b) a házastárs vagy volt házastárs jogai,
- c) bejegyzett élettárs vagy volt bejegyzett élettárs jogai,
- d) bármely eltartott gyermek vagy bármelyik élettárs korábbi kapcsolatából származó gyermek jogai,
- e) a felek kapcsolatának időtartama, a kapcsolat létrejöttének alapja és a felek egymás iránti elkötelezettségének mértéke,
- f) az együttélő felek mindegyikének a kettejük vagy bármelyikük jólétéhez való hozzájárulása, beleértve a másik fél jövedelméhez, keresőképességéhez vagy vagyonához és pénzügyi forrásaihoz való hozzájárulását,

34 Élettársi tv. 173. cikk (2) bekezdés

35 MEE i.m. 338. o.

36 Élettársi tv. 173. cikk (2) bekezdés

37 Az Élettársi tv. által felsorolt szempontok nagyrészt megegyeznek a házasság felbontása és a bejegyzett élettársi kapcsolat felbontása esetén járó kiegészítő jogorvoslatokhoz kapcsolódóan vizsgálni rendelt szempontokkal. Vö.: a házasság felbontásáról szóló 1996. évi törvény, 20. cikk (2) bekezdés, valamint az Élettársi tv. 129. cikk, (2) bekezdés

- g) bármelyik élettársnak az otthon fenntartásához való hozzájárulása,
- h) az együttélés ideje alatt bármelyik élettárs kötelezettségvállalásának a felek jövedelemszerző képességére gyakorolt hatása, valamint annak mértéke, hogy a minősített élettárs jövőbeli jövedelemszerző képessége milyen mértékben romlott amiatt, hogy a háztartás vezetése érdekében feladta jövedelemszerző tevékenységét vagy lemondott annak jövőbeli lehetőségéről,
- i) a minősített élettárs fizikai vagy mentális fogyatékosága, és
- j) mindkét élettárs olyan magatartása, amelynek figyelmen kívül hagyása a bíróság szerint igazságtalan lenne.

Ahogy korábban már említést nyert, a minősített *de facto* élettárs által kérelmezett végzés többféle lehet. Irányulhat egyrészt arra, hogy a bíróság a minősített *de facto* élettárs vagyoni helyzetét „igazítsa ki”. (Ez a megoldás többé-kevésbé a magyar családjog szerinti vagyonmegosztásnak feleltethető meg.) A minősített *de facto* élettársak vagyoni helyzetének effajta kiigazítása (vagyonrendezés) történhet egyrészt egyes vagyontárgyak átruházása útján, de a bíróság úgy is dönthet, hogy a felek által korábban kötött vagyoni jogi szerződést módosítja vagy a minősített *de facto* élettárs vagyoni érdekeltiségét csökkenti vagy szünteti meg.³⁸

Az Élettársi tv. a fenti igénnyel kapcsolatosan kötelezettségként írja elő a bíróság számára, hogy a végzés meghozatalát megelőzően vizsgálja meg, hogy a minősített élettárs vagyoni szükségleteinek kielégítése az eset összes körülményét – ideértve a minősített *de facto* élettársak bármelyikének körülményeiben esetlegesen bekövetkező jövőbeli változás lehetőségét is – figyelembe véve megvalósítható-e a tartásdíjat vagy nyugdíj-részesedést megállapító végzés meghozatalával.³⁹ A jogszabály ezzel egyértelművé teszi, hogy a járadék jellegű vagyoni igények megállapítása elsőbbséget élvez a tulajdonátruházással járó vagyoni igényekkel szemben.⁴⁰

38 Vö.: Élettársi tv. 174. cikk (1) bekezdés, a)-d) pont

39 Élettársi tv. 174. cikk (2) bekezdés

40 O’SULLIVAN, Kathryn: *Cohabitant protection on relationship breakdown in Ireland: A lesson in illusory justice?*, International Journal of Law, Policy and the Family, Vol. 37 (2023), Issue 1, ebad017 <https://academic.oup.com/lawfam/article/37/1/ebad017/7225500>, [letöltve: 2026. 03. 12.], a továbbiakban O’SULLIVAN [2], 5. o.

A tartás kérdésében a bíróság a minősített *de facto* élettárs kérelmére, az élettárs életében járhat el. Végzésében a bíróság a másik minősített *de facto* élettársat meghatározott pénzösszeg időszakonként visszatérő jelleggel történő megfizetésére (tartásdíj) vagy valamely meghatározott pénzösszeg egyszeri megfizetésére kötelezheti. A bíróság a végzésben meghatározza a minősített *de facto* élettárs fizetési kötelezettsége fennállásának időtartamát, amelynek kezdete (legkorábban) a kérelem benyújtásának időpontja lehet, és a fizetési kötelezettség legfeljebb az első minősített *de facto* élettárs halálának napjáig tarthat.⁴¹ Bármelyik minősített *de facto* élettárs (a járadékra jogosult vagy járadékfizetésre kötelezett) halála megszünteti tehát a járadékfizetési kötelezettséget. A bíróság a kérelmet benyújtó *de facto* minősített élettársnak a kérelem benyújtása előtt a saját megélhetése érdekében ésszerűen felmerült költségek fedezése céljából a másik minősített *de facto* élettársat egy meghatározott összeg egyszeri kifizetésre kötelezheti, amelyet egyébként az élettárs – amennyiben azt a bíróság számára engedélyezi –, részletekben is teljesíthet.⁴²

A minősített *de facto* élettárs által érvényesíthető vagyoni igények harmadik típusát a nyugdíjból való részesedést megállapítása iránti igények képezik. Ilyenkor a bíróság az egyik minősített *de facto* élettárs kérelmére annak nyugdíj-jogosultságából (pl. felhalmozott nyugdíjalapból vagy a jövőbeli nyugdíjkifizetésekből) meghatározott részesedést rendel a másik minősített *de facto* élettárs számára.⁴³ A rendelkezés célja – a tartási jellegű fizetési kötelezettség megállapításához hasonlóan – az, hogy a bíróság a minősített *de facto* élettárs jövőbeni helyzetét biztosítsa, jelen esetben azzal, hogy az élettársat jogosulttá teszi a másik minősített *de facto* élettársat megillető nyugdíj-kifizetések meghatározott részére. Éppen az említett cél hasonlósága az oka annak, hogy az Élettársi tv. ehelyütt is előírja a bíróság számára a végzés meghozatalát megelőzően annak vizsgálatát, hogy a kérelmező minősített *de facto* élettárs vagyoni szükségleteinek kielégítése megvalósítható-e tartásdíj megállapítása útján.⁴⁴

Végzésében a bíróságnak meg kell határoznia azt az időszakot (szolgálati idő), amely alatt a felhalmozott nyugdíj-jogosultság figyelembe vehető. Ez jel-

41 Élettársi tv. 175. cikk (1) és (4) bekezdés

42 Élettársi tv. 175. cikk (2) bekezdés

43 Élettársi tv. 187. § (2) bekezdés

44 Élettársi tv. 187. § (6) bekezdés

lemzően a minősített *de facto* élettársi kapcsolat időszaka, azonban a bíróság ettől eltérően is rendelkezhet. A bíróság emellett százalékos formában köteles meghatározni, hogy a minősített *de facto* élettárs milyen mértékű részesedésre jogosult a nyugdíjjuttatásokból.⁴⁵ Lényeges, hogy a bírósági végzés végrehajtását közvetlenül a nyugdíjrendszer kezelője biztosítja, amely a nyugdíj bíróság által meghatározott részét elkülöníti és a jogosult minősített *de facto* élettárs számára fizeti ki.

Mindazokban az esetekben, amikor a minősített *de facto* élettárs kérelmére a bíróság a vagyon megosztásának kérdésében dönt, a minősített *de facto* élettársat egy egyszeri pénzösszeg megfizetésére kötelezi vagy annak nyugdíjából meghatározott részesedést juttat a másik minősített *de facto* élettársnak, a bíróság – az érintett élettársak bármelyikének kérelmére – ezzel egyidejűleg vagy akár későbbi időpontban arról is rendelkezhet, hogy a minősített *de facto* élettársak egyike vagy mindkettejük halála esetében a másik élettárs érvényesíthet-e az elhunyt élettárs vagyonából való részesedés iránti igényt vagy az ilyen igényérvényesítést kizárja.⁴⁶

A minősített *de facto* élettárs által a kapcsolat megszűnését követően érvényesíthető vagyoni jogi igények áttekintését követően fontos rögzíteni, hogy noha az Élettársi tv. által biztosított lehetőségek első látásra megfelelő védelmet nyújtanak az élettársak számára, valójában ez a megállapítás nem feltétlenül helytálló.

Azzal, hogy a jogszabály a vagyoni igények érvényesítését csak a minősített *de facto* élettársak számára teszi lehetővé, nem nyújt megfelelő védelmet a nem minősített *de facto* élettársak számára: az élettársi kapcsolat fennállása alatti esetleges vagyoni függőségük esetén a kapcsolat megszűnésekor továbbra is kiszolgáltatott helyzetben vannak.

A vagyoni igények érvényesítése emellett a minősített *de facto* élettársak számára sem jelent bizonyosságot, hiszen az anyagi függőség (rászorultság) fennállásának bizonyítása különösen nehéz, és annak értelmezését is bizonytalanságok övezik az ítélkezési gyakorlatban, noha a kifejezés tartalmának meghatározása kiemelkedő jelentőséggel bír az

⁴⁵ Élettársi tv. 187. § (3) bekezdés

⁴⁶ Élettársi tv. 173. cikk (7) bekezdés

egész rendszer működése szempontjából a kapcsolat felbomlása esetén. A vagyoni igények érvényesítésére irányuló eljárás költségei magasak, miközben annak kimenetele bizonytalan, ennek megfelelően meglehetősen kockázatos a minősített *de facto* élettárs számára a vagyoni igények érvényesítése. Vélhetően mindezek a körülmények is hozzájárulnak ahhoz, hogy a minősített *de facto* élettársak által benyújtott kérelmek száma meglehetősen csekély, az – az élettársi kapcsolatok Írországon belüli jelentős számához képest – jócskán elmarad a házasság megszűnését követően érvényesített vagyoni jellegű igényekhez viszonyítva^{47 48}, így egyelőre a témához kapcsolódó ítélkezési gyakorlat sem alakulhatott ki, amely viszonyítási pontot képezhetne a bíróságokhoz érkező, kis számú vagyoni igény elbírálása során.

A fejezet zárásaként érdemes lehet megemlíteni a jelen tanulmány során már többször is hivatkozott Kathryn O’Sullivan író professzor gondolatait, aki bár elismeri az Élettársi tv. elfogadásának, pusztán létének jelentőségét, egyúttal felhívja a figyelmet arra, hogy a jogszabály hatályba lépése óta eltelt idő alatt számos olyan szabályozási hiba vagy hiányosság is nyilvánvalóvá vált, amely felveti a vonatkozó rendelkezések felülvizsgálatának szükségességét. O’Sullivan szerint a minősített *de facto* élettársi kapcsolat feltételeinek (különösen az együttélés minimális időtartamának) újragondolása mellett szükséges lenne az élettársak egymástól való anyagi függésének megállapítására irányuló teszt eltörlése (de legalábbis annak módosítása), csakúgy, mint az élettársak öröklési jogi helyzetének rendezése, különös tekintettel az élettársak és más öröklésre jogosult személyek versengő öröklési jogi érdekeire.⁴⁹

47 O’SULLIVAN [2], 6-8. o.

48 Az alsóbb bíróságok döntései nem hozzáférhetők, az író felsőbb bírósági határozatok adatbázisában (www.courts.ie/judgments) pedig a minősített *de facto* élettársak (*‘qualified cohabitant’*) kifejezésre lefolytatott keresés szerint a keresett szókapcsolat mindösszesen 35 ítélet szövegében szerepel, melyek többsége a vagyoni jogi igények vonatkozásában nem tartalmaz releváns megállapítást.

49 O’SULLIVAN, Kathryn: Reflections on statutory cohabitation law reform in Ireland: Past, present & future post-O’Meara?1024 (October 2024 / non marriage roundtable), Family Court Review, Vol. 62 (2024), Issue 4, 920-935. o. [a továbbiakban O’SULLIVAN [3]]

6. A *de facto* élettárs öröklési jogi helyzete

A tanulmány előző pontjában áttekintettük, hogy a *de facto* élettársak kapcsolatának megszűnésekor a még élő, volt *de facto* élettársak miként érvényesíthetnek vagyoni igényeket egymással szemben. Mindazokban az esetekben azonban, amikor az élettársi viszony nem a felek döntése alapján, hanem valamelyik élettárs halála folytán szűnik meg, felmerül a kérdés, hogy miként alakul a túlélő *de facto* élettárs helyzete, egyértelműbben fogalmazva, vajon jogosult-e az elhunyt élettárs után öröklésre.

Írországbán az öröklési jogi szabályokat az 1965. évi öröklési törvény⁵⁰ tartalmazza. A jogszabály a *de facto* élettárs örökléséről nem rendelkezik, vagyis a túlélő *de facto* élettárs – a házastárstól és bejegyzett élettárstól eltérően – nem minősül törvényes örökösnek, partnerének halála esetén annak hagyatékából csak abban az esetben részesülhet, ha az elhunyt *de facto* élettárs érvényes végrendeletet tett és ebben őt – egy vagy több vagyontárgy vonatkozásában – örökösneként nevezte meg. Érvényes végrendelet hiányában tehát a túlélő *de facto* élettárs egyáltalán nem örököl. Ez viszont nem jelenti azt, hogy elhunyt társa után semmilyen juttatásban nem részesülhet.

Az Élettársi tv. 194. cikk (1) bekezdése ugyanis a minősített *de facto* élettárs számára lehetővé teszi, hogy a hagyatéki végzés meghozatalától, illetve a hagyatéki vagyon kiadásától számított 6 hónapon belül bírósághoz forduljon az elhunyt minősített *de facto* élettárs nettó vagyonából⁵¹ való részesedés megállapítása érdekében.⁵² Lényeges, hogy az Élettársi tv. szerint a vagyonmegosztási jellegű, valamint a tartásdíj és a nyugdíjból való részesedés megállapítására irányuló *inter vivos* vagyoni igények érvényesítéséhez hasonlóan a *de facto* élettársi kapcsolat valamelyik élettárs halála folytán való megszűnése esetében is kizárólag a minősített *de facto* élettárs számára biztosított a fenti vagyoni jellegű igény érvényesítésének lehetősége.

Amellett, hogy az elhunyt *de facto* élettárs vagyonából való részesedés az

50 *Succession Act 1965*. Elérhető: <https://www.irishstatutebook.ie/eli/1965/act/27/enacted/en/html> [letöltve: 2026. 02. 26.]

51 Az Élettársi tv. 194. cikk (11) bekezdése szerint az elhunyt élettárs nettó vagyona (*net estate*) a túlélő házastárs, a túlélő bejegyzett élettárs, valamint az ezekhez képest elsőbbséget élvező jogok kielégítését követően fennmaradó vagyon.

52 Élettársi tv. 194. cikk (1) bekezdés

alanyi kör tekintetében a fentiek szerint korlátozott és határidőhöz kötött (lásd fentebb), az Élettársi tv. azokban az esetekben is kizárja az igényérvényesítés lehetőségét, amikor a kérelemmel érintett élettársi kapcsolat az élettárs halálát megelőzően legalább két évvel megszűnt. A rendelkezés hátterében meghúzódó jogpolitikai indok alapvetően az lehet, hogy egy már régebben megszűnt párkapcsolat ne képezhesse alapját vagyoni igényeknek. A két év tehát egyfajta cezúrát képez: ilyen idejű különélés esetében a partnerek viszonya már nem tekinthető érzelmi, és különösen nem gazdasági közösségnek, anyagilag vélhetően már függetlenné váltak egymástól.

Abból azonban, hogy az Élettársi tv. nem tekinti automatikusan kizáró oknak a *de facto* élettársi kapcsolat halál időpontjában való fenn nem állását, több következtetés is levonható. Bár a szakirodalmat kutatva erre egyértelmű utalást nem találtunk, lehetséges magyarázat, hogy ezzel a szabályozással a jogalkotó indirekt módon elismeri az élettársak között kialakult helyzet visszafordíthatóságát. Lehetséges ugyanis, hogy a partnerek különléte csak időleges: idővel visszatérnek egymáshoz és helyreállíthatják életközösségüket. Másrészt azonban, – és ez jogi szempontból megalapozott magyarázat –, egy hosszabb ideig tartó életközösség megszűnését követően reálisan nem várható el, hogy annak felszámolására egyik napról a másikra sor kerüljön: a partnerek a legtöbb esetben még hosszabb ideig kapcsolatban maradnak egymással, hogy elrendezzék az esetlegesen felmerülő kérdéseket. A két éves időtartam elegendő arra, hogy megtörténjék a még nyitott kérdések rendezése és az élettársak érvényesíthessék egymással szemben az Élettársi tv. szerinti vagyoni igényeket. Megjegyezendő, hogy az ilyen irányú kérelem benyújtására nyitva álló határidő főszabályként éppen az életközösség megszűnésétől számított két év.⁵³

A két év elteltével a jog tehát azt vélelmezi, hogy a korábban életközösségben élő partnerek anyagilag már függetlenek egymástól, még akkor is, ha a felek egyike az életközösség fennállása alatt anyagilag függött a másiktól. Az Élettársi tv. azonban a fenti vélelemre alapozott főszabálytól eltérően kivételként kezeli azt a helyzetet, amikor a minősített *de facto* élettárs az elhunyt élettárs részéről élettársi vagyoni jogi szerződés vagy bírósági végzés alapján rendszeres juttatásban (tartás) részesült. Ilyenkor tehát

53 Vö.: Élettársi tv. 195. §

a két év elteltével beálló anyagi függetlenség vélelme megdől és a túlélő minősített *de facto* élettárs az élettársi kapcsolat két éven túli megszűnése ellenére is kérheti a bíróságtól vagyoni részesedés megállapítását. Ehhez hasonlóan, akkor is kérhető az elhunyt élettárs vagyonából való részesedés megállapítása iránti végzés meghozatala, ha a kérelmező túlélő házastárs a kapcsolat megszűnésétől számítva legkésőbb két éven belül a korábban ismertetett vagyoni igények valamelyikének megállapítására irányuló végzés meghozatalát kérte, és az eljárás az élettárs halálának időpontjában még folyamatban volt vagy a bíróság által meghozott végzést még nem hajtották végre.⁵⁴

A bíróság a végzés meghozatalának mérlegelésekor az ügy összes körülményét köteles figyelembe venni, így különösen a korábban a kérelmező minősített *de facto* élettárs javára meghozott más végzést (pl. tartásdíj megállapítása), az elhunyt élettárs által a kérelmező élettárs javára tett végrendeleti juttatásokat, a törvényes vagy végrendeleti örökösök érdekeit, valamint a végzés meghozatala igazságosságának és méltányosságának megítélése körében vizsgálándó, az Élettársi tv. 173. cikk (3) bekezdésében meghatározott tényezőket.⁵⁵

A bíróság nem állapíthatja meg az elhunyt élettárs vagyonából való részesedést, ha az érintett élettársi kapcsolat az elhunyt élettárs halála előtt már véget ért és a bíróság szerint a kérelmező minősített *de facto* élettárs Élettársi tv. 173. cikk (2) bekezdése szerinti, az elhunyt élettárstól való anyagi függése nem megállapítható.⁵⁶ Látható tehát, hogy bár az Élettársi tv. rendszerében az élettárs halála előtt megszűnt *de facto* élettársi kapcsolatok esetében az anyagi függetlenség vélelmének elsődlegessége érvényesül és ehhez kapcsolódnak a fentebb ismertetett kivételi esetkörök, az ír jogalkotó mégis fontosnak tartotta rögzíteni az elhunyt élettárstól való anyagi viszony vizsgálatát – függés vagy függetlenség megállapítását – a kérelmező minősített *de facto* élettárs vonatkozásában. A fenti esetkörön túlmenően a vagyoni részesedést megállapító végzés meghozatalát az Élettársi tv. abban az esetben is kizárja, ha a kérelmező minősített *de facto* élet-

54 Élettársi tv. 194. cikk (2) bekezdés

55 Élettársi tv. 194. cikk (4) bekezdés

56 Élettársi tv. 194. cikk (5) bekezdés

társ újabb párkapcsolatot létesített: házasságot kötött, bejegyzett élettársi kapcsolatot létesített, vagy egyéb külföldön bejegyzett, az ír jog által elismert⁵⁷ párkapcsolatban él. Ekkor ugyanis a túlélő élettárs már egy másik személyhez tartozik, másik személlyel alkot érzelmi és gazdasági közösséget, melyre tekintettel nem indokolt a korábbi, elhunyt élettárs vagyonából való részesítés.

Az Élettársi tv. kimondja, hogy amennyiben a bíróság a minősített *de facto* élettárs kérelmére az elhunyt élettárs vagyonából való részesedés kérdésében végzést hoz, az nem érintheti a túlélő házastárs törvényes öröklési jogosultságát.⁵⁸

Összefoglalva elmondható, hogy az ír jog a *de facto* élettársak életközösségének valamelyik élettárs halála folytán történő megszűnése esetében lehetővé teszi az elhunyt élettárs vagyonából való részesedés megállapítása iránti igény érvényesítését, ez a lehetőség azonban – a többi vagyoni igény érvényesítéséhez hasonlóan – csak a minősített *de facto* élettársak számára adott. Dogmatikai szempontból lényeges rögzíteni, hogy az igényérvényesítés sikeressége esetén a bíróság által megállapított részesedés nem öröklés, minthogy az ír öröklési jogi szabályozás nem ismeri el a *de facto* élettársak törvényes öröklési jogát, még a minősített *de facto* élettársak esetében sem. Igaz ugyan, hogy a részesedés megállapítása jellegét tekintve az örökléshez hasonló vonásokat mutat, hiszen a túlélő *de facto* élettárs vagyoni juttatásban részesül (kvázi-örökség), és az is, hogy az nem választható külön az egyes hagyatéki cselekményektől (pl. hagyatéki végzés meghozatala, hagyatéki vagyon kiadása) sem, továbbá a részesedés megállapítása során a bíróságnak tekintettel szükséges lennie a túlélő házastárs törvényes öröklési jogosultságára. Mindazonáltal, mégis csak egy vagyoni igényről van szó, amely érvényesítésének sikeressége kétséges. Ezzel szemben az öröklési törvény által meghatározottaknak megfelelően a többi párkapcsolati forma esetében a törvényes öröklési jog alapján a hagyatékból való részesedés automatikus.

57 Vö.: Élettársi tv. 5. cikk

58 Élettársi tv. 194. cikk (10) bekezdés

7. Záró gondolatok

A tanulmány célja a *de facto* élettársi kapcsolatok ír jogi szabályozásának bemutatása volt, különös tekintettel az ahhoz fűződő vagyoni és öröklési jogi joghatásokra. Az elemzés rámutatott arra, hogy az ír jogalkotó a társadalmi változásokra reagálva egy sajátos, differenciált szabályozási modellt alakított ki, amely a *de facto* élettársi kapcsolatok bizonyos szintű jogi elismerését biztosítja, ugyanakkor tudatosan fenntartja a házasság intézményének kiemelt jogi pozícióját.

A hatályos ír Élettársi tv. elfogadása jelentős lépést jelentett az ír családjog fejlődésében, mivel első alkalommal teremtett törvényi keretet az együttélő partnerek közötti jogviszony egyes aspektusainak rendezésére. A szabályozás azonban nem hozott létre egy önálló, átfogó vagyoni rendszert, hanem egy korrekciós jellegű igényérvényesítési mechanizmust (*redress scheme*) vezetett be. Ennek keretében a jogvédelem elsősorban azok számára elérhető, akik az élettársi kapcsolat megszűnését követően bizonyítani tudják a volt élettárstól való anyagi függőség fennállását. A rendszer központi eleme a minősített *de facto* élettárs kategóriája, amely a jogvédelemhez való hozzáférés egyik alapvető feltételeként funkcionál.

Rögzítheti szükséges, hogy az ír szabályozás több ponton is korlátozott védelmet biztosít az együttélő partnerek számára. A minősített *de facto* élettársi státusz megszerzésének feltételei, az anyagi függőség bizonyításának nehézségei, valamint az igényérvényesítés költségei és bizonytalanságai egyaránt hozzájárulnak ahhoz, hogy a rendszer gyakorlati alkalmazása viszonylag korlátozott maradjon. A túlélő *de facto* élettárs öröklési jogi helyzete különösen jól szemlélteti az ír jogalkotó óvatos hozzáállását: a túlélő *de facto* élettárs nem minősül törvényes örökösnek, és az elhunyt vagyonából való részesedése – érvényes végrendelet hiányában – kizárólag bírósági döntés útján valósulhat meg.

Mindezek alapján az ír szabályozás egy olyan köztes modellként értelmezhető, amely valahol félúton helyezhető el a *de facto* élettársi kapcsolatok teljesértékű jogi elismerése és az azokat elutasító rendszerek között. Az ír rendszer alapvető célja nem az együttélő partnerek jogviszonyának a házassággal azonos módon történő rendezése, hanem egy olyan korlátozott

jogvédelmi mechanizmus biztosítása, amely a kapcsolat megszűnésekor jelentkező kirívó méltánytalanságok, az élettársak adott esetben különösen kiszolgáltatott helyzetének orvoslására szolgál.

Az ír modell vizsgálata összehasonlító jogi szempontból is fontos. Jól szemlélteti egyrészt, hogy a jogrendszerek miként próbálnak egyensúlyt teremteni a társadalmi valóság és a hagyományos családjogi intézmények védelme között. Másrészt, rámutat arra is, hogy a *de facto* élettársi kapcsolatok jogi elismerése sem feltétlenül jelenti a házassággal való teljes jogegyenlőség megteremtését. A jövőbeli jogfejlődés szempontjából nyitott kérdés marad, hogy az ír jogalkotó a milyen irányban kívánja továbbfejleszteni a szabályozást: a jelenlegi rendszer megerősítése, a jogosultsági feltételek enyhítése vagy a *de facto* élettársi kapcsolatok még szélesebb körű jogi elismerése egyaránt lehetséges fejlődési irányként merülhet fel.

Összességében megállapítható, hogy az ír szabályozás fontos lépést jelent az együttélő partnerek jogi helyzetének rendezése felé, ugyanakkor számos olyan kérdést is felvet, amelyek további jogalkotási és jogtudományi reflexiót igényelnek. Éppen ezért az ír modell vizsgálata nemcsak az adott jogrendszer fejlődésének megértéséhez, hanem tágabb értelemben az élettársi kapcsolatok jogi szabályozásáról folytatott nemzetközi szakmai diskurzust is hozzájárulhat.

Irodalomjegyzék

- FAHEY, Tony: *The family in Ireland in the new millennium*, In: CONNOLLY, Linda (ed.): *The Irish Family*, Routledge, London, 2014, 54-68. o.
- LUNN, Pete – FAHEY, Tony – HANNAN, Carmel: *Family figures: family dynamics and family types in Ireland*, 1986-2006, The Economic and Social Research Institute, Dublin, 2009. Elérhető: <https://www.esri.ie/news/family-figures-family-dynamics-and-family-types-in-ireland-1986-2006> [letöltve: 2026. 02 24.]
- MARTIN, Frank: *The changing face of family law in Ireland*, Irish Judicial Studies Journal, No. 1-5, January 2005, pp. 16-41
- MEE, John: *Cohabitation Law Reform in Ireland*, Child and Family Law Quarterly, Vol. 23 (2011), Issue 3, 323-343. o.

- MOLNÁR Sarolta: *A házasság intézményének perspektívái a köteléket, a tartalmat és az alanyi kört érő kihívások tükrében*, Doktori értekezések 24., Pázmány Press, Budapest, 2022, 172. o.
- MURPHY, Yvonne: *The marriage equality referendum 2015*, Irish Political Studies, Vol. 31. (2016), Issue 2, 315-330. o.
- O’SULLIVAN, Kathryn: *(To) intimacy and beyond: rethinking the definition of ‘cohabitant’ in Ireland*, Northern Ireland Legal Quarterly Vol. 75 (2024) No. 2.
- O’SULLIVAN, Kathryn: *Cohabitant protection on relationship breakdown in Ireland: A lesson in illusory justice?*, International Journal of Law, Policy and the Family, Vol. 37 (2023), Issue 1, ebad017 <https://academic.oup.com/lawfam/article/37/1/ebad017/7225500> [letöltve: 2026. 02 24.]
- O’SULLIVAN, Kathryn: *Reflections on statutory cohabitation law reform in Ireland: Past, present & future post-O’Meara?1024 (October 2024 / non marriage roundtable)*, Family Court Review, Vol. 62 (2024), Issue 4, 920-935. o.
- SZEIBERT Orsolya: *Az Európai Családjogi Bizottság de facto élettársakra vonatkozó Elvei és a Ptk. élettársakra vonatkozó szabályainak összevetése*, Családi Jog, 2023/2. sz., 13-18. o.
- TOBIN, Brian: *Marriage Equality in Ireland: The Politico-Legal Context*, International Journal of Law, Policy and the Family, Vol. 30 (2016), Issue 2.

A *de facto* vagy informális élettársi kapcsolatok szabályozása Lengyelországban

*Deák Márta Sarolta**

1. Bevezető gondolatok

A mindennapi életünket, magánéletünket talán legszorosabban érintő jogágak egyike a családjog, hiszen ezáltal kerülnek szabályozásra emberi kapcsolataink a hozzánk közel állókkal. Rokonságunkat, családunkat, gyermekeinket, házastársunkat a jog a családjog szemüvegén keresztül nézi. Mi a helyzet abban az esetben, amikor a nyugati kultúrkörben megszokott hagyományoktól eltérő kapcsolati formák alakulnak ki? A nyugati kultúrkörben a család kulturális fogalma évezredek óta a házastársak és azok házasságban fogant gyermekeit jelenti. Bizonyos esetekben a jog felismerte az ettől eltérő kapcsolati formák megerősítésének szükségességét. Ilyen módon került már az ókorban intézményesítésre az örökbefogadás. A történelem azonban számos példáját tudja felmutatni a házasságon kívüli kapcsolatok másodrendűségének, kezdve az ún. törvénytelen gyermekek bizonytalan státuszától az élettársi kapcsolatok megítéléséig.

Napjainkban a hagyományos családmodell uralkodó jellege megszűnni látszik. A statisztikák szerint a válások száma különösen megnövekedett az elmúlt 70 évben. Egyre többen nevelik egyedül vagy ún. mozaikcsaládban a gyermekeiket. Átalakulóban van a házasság megítélése is, hiszen egyre szélesebb a társadalmi elfogadottsága az együttélésnek és az egyéb jellegű kapcsolati formáknak. Nincs ez másképp Lengyelországban is, ahol a Központi Statisztikai Hivatal 2023-ban a házasságok 28%-a válással végződött.¹ Emel-

* Vezető kutató, tudományszervezési munkatárs, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet.
DOI: 10.47079/2026.wzsna.csaladjogi.4_9

1 GOROSTIZA, M. (2025, október 31). *Coraz więcej rozwodów, a mniej ślubów. "Nie ma już trwania w związku za wszelką cenę"*. Onet.pl. <https://www.onet.pl/styl-zycia/kobietaxl/coraz-wiecej-rozwodow-a-mniej-slubow-nie-ma-juz-trwania-w-zwiazku-za-wszelka-cene/j974yb2,30bc1058> [letöltve: 2026. 03. 02.]

lett folyamatosan növekszik az élettársi közösségben élők száma, amely megváltoztatta az egyébként hagyományosan konzervatív lengyel társadalomban uralkodó elképzeléseket az együttélési formákról. Nem lehet elmenni az azonos nemű párok helyzete mellett sem, ami szintén markáns szemléletmódváltáson ment keresztül az elmúlt ötven évben. Jelen tanulmány erre a társadalmi folyamatra reflektálva mutatja be annak a szabályozásban való leképeződését, valamint az egyes kritikus helyzetek bírósági joggyakorlat által történő értelmezését.

2. Életközösségek a lengyel családjogban

A lengyel jogrendszer az európai államok körében az egyik legkonzervatívabb megközelítést képviseli. Az utóbbi évek társadalmi mozgalmai számos példáját mutatták annak, hogy Lengyelország esetében az uralkodó közvélemény és a szabályozási környezet által biztosított lehetőségek nem feltétlenül esnek egybe. Sok esetben a jogszabályok jóval szűkebb keretet határoznak meg, mint amit a társadalom igényelne. Ezt bizonyítja az, hogy Lengyelországban az elmúlt években kiemelten erős polgári ellenállási mozgalmak bontakoztak ki, amelynek lobbitevékenysége jelentős. Eklatáns példa erre a Strajk Kobiet² elnevezésű tiltakozáshullám, ami az abortuszszabályozás szigorításával szemben fejezte ki ellenkezését. Nyilvánvaló tehát, hogy a hagyományosnak tekintett családmodell átalakulása Lengyelországot sem kerülte el.

2.1. A házasság intézménye

A hagyományos családmodell alapegységének a házasságot tekinthetjük. A házasság intézménye a lengyel jogszabályi környezetben egyedülálló védelmet élvez és a jelenleg hatályos állapot szerint nem létezik más típusú, törvény által elismert együttélési-párkapcsolati forma.

2 OGÓLNOPOLSKI STRAJK KOBIEŃ. (n.d.). Co robimy. <https://strajkkobiet.eu/co-robimy/> [letöltve: 2026. 03. 02.]

Lengyelország Alkotmányának³ 18. cikke a házasságot a férfi és a nő egyesüléseként határozza meg, amely a zsidó-keresztény kultúrából, valamint a római jogból gyökerezik. Az Alkotmány további rendelkezései nem tesznek említést a házasságon kívüli egyéb párkapcsolati formákról – ide értve az azonos nemű párokat is –, így azok alkotmányos védelméről nem beszélhetünk. Mindazonáltal tiltást sem fogalmaz meg, amiből az következik, hogy a lengyel jogrendszer nem tiltja a házasság vagy élettársi kapcsolat külföldön történő megkötését és bejegyzését.⁴

A házasság alkotmányos meghatározásának társadalmi jelentősége igen figyelemre méltó, továbbá a jogrendszert alkotó normatív aktusok hierarchikus jellege miatt is jelentős. Az Alkotmány meghatározásából kiindulva a jelenlegi jogszabályi környezetben a házasság nem definiálható újra azonos nemű személyek közötti kapcsolatként, például az azonos neműek házasságának bevezetésének eszközével.⁵ Az Alkotmány a heteroszexuális kapcsolatokon alapuló családot részesíti előnyben, és garanciákat biztosít az így létrejött házasság, valamint a szülői és anyai szerepek számára. A házasság társadalmi jelenség, és a jog formális keretet és védelmet biztosít számára. A házasság fontos szerepet játszik az ember származásának meghatározásában, alakítja és létrehozza a családi kapcsolatokat, amelyek a társadalmi struktúra állandó elemei, és amelyre vonatkozóan az állam bizonyos társadalmi-gazdasági politikát folytat.⁶

A házasság heteroszexuális jellegéhez kapcsolódóan említést kell tenni az azonos nemű párok házasságának vonatkozásában felmerülő kérdésekről. Több alkalommal került a lengyel bíróságok elé olyan ügy, amely a külföldön kötött, azonos neműek közötti házassági anyakönyvi kivonat lengyelországi

3 A Lengyel Köztársaság Alkotmánya. (Angol nyelvű fordítás). <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/konse.htm> [letöltve: 2026. 03. 02.]

4 BIELSKA, D. (2025. július 4.). *Ślub pary jedнопłciowej za granicą – skutki prawne*. Prawo.pl. <https://www.prawo.pl/prawo/slub-pary-jednoplciowej-za-granica-skutki-prawne,533567.html> [letöltve: 2026. 03. 02.]

5 KRUKOWSKI, Józef (2022): *The Origin, Meaning and Consequences of Article 18 of the 1997 Constitution of the Republic of Poland*. In: KRZYSZTOFIK, Edyta – MAKSYMIOUK, Magdalena (szerk.): *Marriage as a Legal and Social Institution in Poland*. Lublin.

6 GRĄDZKA, Ilona (2022): *Marriage as a Constitutionally Protected Value*. In: KRZYSZTOFIK, Edyta – MAKSYMIOUK, Magdalena (szerk.): *Marriage as a Legal and Social Institution in Poland*. Lublin.

bejegyzésére vonatkozott.⁷ Ezen ügyek kapcsán minden alkalommal feléledt a vita a homoszexuális párok élettársi kapcsolatának törvény előtti elismeréséről, azonban erre jelenleg a lengyel Alkotmány nem biztosít lehetőséget. Hozzá kell tenni azt is, hogy Lengyelország Alkotmánya meglehetősen nehezen módosítható, a Szejmben (alsóház) kétharmados, a Szenátusban (felsőház) pedig abszolút többség szükséges a módosító indítvány elfogadásához. Ennek és az alkotmánytörténeti előzmények ismeretében nyilvánvaló, hogy a megfelelő politikai konszenzus elérésének és a sikeres alkotmánymódosításnak a jelenleg hatályos módosítási szabályok szerint igen alacsony a valószínűsége. Amennyiben tehát nem következik be markáns változás Lengyelország alkotmányos berendezkedésében, nagy eséllyel a házasság intézménye sem válik nyitottá az azonos nemű párok számára.

A 18. cikk a házasság intézményéhez kapcsolja a család, az anyaság és a szülőség fogalmát is, amelyekre vonatkozóan szintén megállapítja a Lengyel Köztársaság védelmi és gondozási kötelezettségét. Ezen rendelkezésből is arra lehet következtetni, hogy ezek a fogalmak szorosan összekapcsolódnak a lengyel közjogi gondolkodásban, ezáltal a családot és a szülővé válást elsődlegesen a házasság intézményével összefüggésben tudja értelmezni. A korábban kifejtettekhez kapcsolódva itt is szükséges hangsúlyozni, hogy a házasság heteroszexuális jellegéből adódóan arra is következtethetünk, hogy a családfogalom is elsődlegesen a heteroszexuális pár képé alapul, kizárva ebből a rendszerből az azonos nemű párokat. A házasság intézményéről az Alkotmány 33. cikke ad árnyaltabb képet a nemi egyenjogúság alkotmányos szintre emelésével. Az Alkotmánybíróság (CT) egy 2000-es ítéletében egyértelművé tette, hogy kétségtelen, hogy a házasság és a család különleges helyet foglal el a lengyel alkotmányban, ami különösen a 18. cikkben tükröződik. A jogalkotó feladata, hogy tartalommal töltsen meg az alkotmányban szereplő „védelem” és „gondoskodás” kifejezéseket.

A házasság intézményéhez kapcsolódó részletszabályok legnagyobb része a Családjogi Kódex⁸ (a továbbiakban: KRO) rendelkezései között talál-

⁷ Uo.

⁸ *Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy* (t.j. Dz. U. z 2026 r. poz. 236). [https://sip.lex.pl/#/act/16785962/445645689?directHit=true&directHitQuery=Kodeks%20rodzinny%20i%20opieku%C5%84czy&unitId=tyt\(I\)dz\(1\)&searchPit=2026-03-15](https://sip.lex.pl/#/act/16785962/445645689?directHit=true&directHitQuery=Kodeks%20rodzinny%20i%20opieku%C5%84czy&unitId=tyt(I)dz(1)&searchPit=2026-03-15) [letöltve: 2026. 03. 02.]

ható. A KRO három címe közül az első foglalkozik a házassággal. Az 1. cikk szerint a házasság létrejön, amikor a férfi és a nő egyidejű jelenlét mellett és az anyakönyvvezető előtt kijelentik, hogy házasságot kötnek egymással. Emellett a lengyel jog érvényes házasságként ismeri el az egyházi szertartás során a fentiek szerint megkötött házasságot, így nem szükséges anyakönyvvezető előtt is külön eljárni. A házassághoz kapcsolódó jogok, különösen a házastársi közös vagyon, a névviseléshez való jog és a tartási jog a KRO rendelkezései szerint kerülnek szabályozásra. A házasság intézményéhez szorosan kapcsolódnak továbbá öröklési jogi kérdések, amelyeket a Polgárjogi Kódex⁹ (a továbbiakban: KC) Negyedik Könyve tartalmaz. Itt kerülnek rendezésre az öröklés rendjével kapcsolatos kérdések, valamint az elhunyt házastársának és közeli hozzátartozóinak halál utánra szóló lakáshasználati joga. A KC meghatározása szerint házastársnak minősül az a személy, aki a halál beálltánál időpontjában az elhunytal házasságban élt, függetlenül attól, hogy valóban egy háztartásban éltek-e vagy valóper folyamatban volt-e. Közeli hozzátartozók közé az elhunyt egyenes ági vagy oldalági rokonai tartoznak. Bizonyos jogtudományi értelmezések szerint az elhunyt élettársa (*konkubent*) is ide tartozik, azonban ezt a joggyakorlat nem támasztja alá.¹⁰ Ezzel rezonál Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság egyik ítélete, amely megállapította, hogy a halál után az elhunytal együtt élő élettársa nem tartozik a házastárssal és a közeli hozzátartozókkal együtt a kedvezményes öröklési illetékre jogosultak köréhez. Ez a helyzet továbbra is fennáll.¹¹

Egyértelmű tehát, hogy a házasság egy rendkívül körültekintően szabályozott intézmény a lengyel jogrendszerben. Ennek ismeretében markánsan szembetűnő az élettársi kapcsolatok szabályozásának hiánya.

9 Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 1071). <https://sip.lex.pl/#/act/16785996/443420091?directHit=true&directHitQuery=kodeks%20cywilny&searchPit=2025-11-25> [letöltve: 2026. 03. 02.]

10 SYLWESTRZAK, A. [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Balwicka-Szczyrba, LEX/el. 2025, art. 923. <https://sip.lex.pl/#/commentary/587923649/795146/balwicka-szczyrba-malgorzata-red-sylwestrzak-anna-red-kodeks-cywilny-komentarz-aktualizowany?cm=URELATIONS> [letöltve: 2026. 03. 02.]

11 MALINOWSKI, M. (2016). *Spadki: konkubent nie znajdzie się w pierwszej grupie podatkowej*, ABC. https://sip.lex.pl/#/publication/402962161/malinowski-michal-spadki-konkubent-nie-znajdzie-sie-w-pierwszej-grupie-podatkowej?keyword=konkubent&unitId=passage_3 [letöltve: 2026. 03. 02.]

2.2. Élettársi kapcsolat

A jelenleg hatályos lengyel jogszabályok nem tartalmazznak olyan rendelkezést, amely elismeri a *de facto* vagy az informális élettársi kapcsolatok bármilyen formáját. Emellett arra sincs lehetőségük, hogy kapcsolatuk bármilyen módon nyilvántartásba kerüljön, így az állam és a közigazgatás előtt tulajdonképpen láthatatlanok maradnak ezek a viszonyok. Az élettársakat a lengyel jog két különálló személyként kezeli, akiket nem köt össze semmi.¹² A jogalkotó egyértelműen a házasság intézményét részesíti előnyben, amelynek hatása megjelenik az öröklési jogi viszonyoktól kezdve a különböző vagyoni jogi kérdésekig. Vannak olyan rendelkezések, amelyek figyelembe veszik a házasságtól eltérő jellegű kapcsolatokat, azonban ezek száma еле-nyésző. A következő bekezdésekben ezen rendelkezések kerülnek szemlé-zésre.

A fentiek során megállapítottaknak megfelelően nyilvánvaló, hogy a je- lenleg hatályos szabályozás szerint a túlélő élettárs Lengyelországban nem minősül törvényes örökösnek.¹³ A törvényes öröklés rendjéről a KC 931-940. cikkei rendelkeznek. Ennek megfelelően első helyen a gyermekek és a házastárs örökölnék, leszármazottak hiányában nyílik meg a hagyaték a szülők és az oldalági rokonok részére. Utolsó helyen az elhunyt utolsó beje- lentett lakóhelye szerinti önkormányzat, ennek hiányában az állam örököl. A törvény által megállapított hat törvényes öröklési csoport közül az élet- társak egyikben sem kerülnek említésre. Az élettársi kapcsolatból született gyermekeket ez a szabályozás nem érinti hátrányosan, hiszen ők továbbra is a törvényes öröklési rend szerint örökölnék az elhunyt után. Nem lehet azonban elmentni amellett, hogy – tekintet nélkül az élettársi kapcsolat mi- nőségére és időtartamára – a túlélő élettárs a törvényes öröklési rend szerint bizonyosan nem tud részesülni az elhunyt hagyatékából. Előfordulhatnak olyan helyzetek is, A legrosszabb esetben előfordulhat olyan helyzet is, hogy az elhunyt élettárs öröksége arra a házastársára száll, akitől nem vált el, an-

12 KSIĘŻOPOLSKA-MOSKAL, E., & MOSKAL, M. (2024. november 27.). *Jak uregulować sprawy spadkowe w konkubinacie?* Co Po Wie Prawnik. <https://copowieprawnik.pl/blog/jak-uregu-lowac-sprawy-spadkowe-w-konkubinacie> [letöltve: 2026. 03. 02.]

13 MALINOWSKI (2016)

nak ellenére, hogy a kapcsolatuk hosszú évek óta már teljesen és visszavonhatatlanul megromlott.¹⁴

Ilyen körülmények között az élettársak számára csak a végrendekezés útján történő öröklés jelenthet megoldást, hiszen ez a lehetőség természetesen fennáll előttük feltéve, hogy a végrendelet a jogszabályoknak megfelelő módon került meghozatalra. Az érvényes végrendelet birtokában az élettárs annak rendelkezései szerint örököl elhunyt partnere után. Amennyiben vannak a végrendeletből kizárt, de jogszabály szerint törvényes örökrésze jogosult személyek, úgy az örökös élettárs köteles a törvényes örökrészt a számukra rendelkezésre bocsátani. Emellett számottevő többletkiadást jelenthet az örökösödési adó is. Mivel az élettársak nem minősülnek közeli hozzátartozónak, az adójogi szabályok külön csoportba sorolják őket, így nem részesülnek kedvezményben az öröklési, illetve az ajándékozási illeték megfizetése vonatkozásában.¹⁵

A végrendekezés mellett egy másik lehetőség is nyitva áll azon élettársak előtt, akik rendezni kívánják a halál esetén bekövetkező helyzetüket. A KC 908. cikke szerinti életjáradéki szerződés (*umowa dożywocia*) szintén megoldást jelenthet az élettársak ingatlanvagyonának rendezésére annak ellenére, hogy a jogintézmény alapvetően elsősorban az időskori támogatást célozza. Mivel a szerződéskötés pillanatában átszáll az ingatlan tulajdonjoga, ezért az később nem képezheti a hagyaték részét, így módon biztosítva azt a vagyonelemet a túlélő élettárs számára. A szabályozás hiányában a lengyel ügyvédi irodák előszeretettel javasolják az életjáradéki szerződésben rejlő lehetőségek kiaknázását élettársi kapcsolatban élő ügyfeleiknek, ami egy újabb példa a joghézag esetén megvalósuló kreatív jogi praktikákra.¹⁶

A KRO a lengyel családi jog minden aspektusát szabályozza, azonban a társas kapcsolatok alapjának – az Alkotmány rendelkezéseivel összhangban – a házasságot tekinti. Ennek szellemében az élettársi kapcsolatokról nem rendelkezik. Kiemelendő, hogy a bírósági joggyakorlat több ízben hangsúlyozta, hogy a KRO rendelkezései nem alkalmazandók az élettársi viszonyokra, mivel azzal az informális kapcsolatok és a házasság intézménye azonos

14 KSIĘŻOPOLSKA-MOSKAL & MOSKAL (2024)

15 Uo.

16 Uo.

módon kerülne értékelésre. A KRO rendelkezései analógia alkalmazásával sem vehetők figyelembe egy élettársi viszony rendezésénél.

Az élettársi viszony megszűnése esetén a felek vagyoni helyzetének rendezésére leggyakrabban alkalmazott jogintézmény a KC 405. cikke által meghatározott jogalap nélküli gazdagodás. Ennek értelmében aki jogalap nélkül más kárára előnyt szerzett, köteles azt természetben visszaadni, vagy ha ez nem lehetséges, akkor annak értékét megtéríteni. Az előny kiadására vonatkozó kötelezettség nemcsak a közvetlenül megszerzett előnyre terjed ki, hanem mindarra, amit a jogalap nélkül gazdagodó az előny elidegenítése, elvesztése vagy megrongálódása esetén annak helyébe lépő ellenszolgáltatásként, illetve kártérítésként szerzett. Egyértelmű, hogy a jogalap nélküli gazdagodás intézménye a lengyel jogban olyan rugalmas korrekciós mechanizmusként működik, amely lehetővé teszi az élettársi kapcsolat megszűnését követően kialakult vagyoni egyensúlytalanságok méltányos rendezését még külön, kifejezetten az élettársak vagyoni jogi viszonyait szabályozó normák hiányában is.

3. Aktuális fejlemények

3.1. Az EJEB hatása a lengyel jogalkotásra

Az Emberi Jogok Európai Bírósága egy 2023-as, mérföldkőnek számító ítélete, a Przybyszewska és társai kontra Lengyelország¹⁷ szerint Lengyelország köteles olyan jogi keretet biztosítani, amely lehetővé teszi az azonos nemű párok számára, hogy élettársi kapcsolatot létesítsenek, és így megvédjék magánéletüket és családi életüket. Az ügyben egy azonos nemű pár külföldön kötött házasságának lengyelországi bejegyzése került megtagadásra. Fontos azonban kiemelni a Bíróság megállapítását, miszerint ez a kötelezettség nem jelenti azt, hogy a tagállamoknak be kell vezetniük az azonos neműek közötti házasságot a nemzeti jogba, hanem mindössze an-

17 Przybyszewska és mások kontra Lengyelország, 11454/17. és további 9 kérelem (Európai Emberi Jogi Bíróság, 2023. december 12.). HUDOC. [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:\[%22001-229391%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:[%22001-229391%22]}) [letöltve: 2026. 03. 02.]

nak a lehetőségét kell megteremteni, hogy az azonos nemű párok más uniós tagállamban jogszerűen megszerzett családi állapota valamilyen módon elismerésre kerüljön Lengyelországban is. A tagállamok továbbra is mérlegelési jogkörrel rendelkeznek annak vonatkozásában, hogy milyen intézmény bevezetésével kívánják megteremteni ezt a lehetőséget.

Az ítélet megfogalmazta, hogy az azonos nemű párok védelmének „megfelelőnek” kell lennie, és biztosítania kell a tartásra (anyagi támogatásra) való jogot, ki kell terjednie az adózás és az öröklés területére, továbbá a partnerek számára kölcsönös segítségnyújtással kapcsolatos jogokat és kötelezettségeket kell megállapítania.

Ennek nyomán az utóbbi években több próbálkozás történt a lengyel jogalkotásban az élettársi kapcsolatok jogi státuszának rendezésére. Már 2024-ben megjelent a kormány jogalkotási tervei között, azonban ez a munka bizottsági szinten elakadt. 2025 nyarán a Szejm elé került képviselői indítványként a bejegyzett élettársi kapcsolatokról szóló jogszabály tervezete, azonban ez végül nem valósult meg. A legutóbbi fejleményként egy 2025. október 15-i bejelentés alapján egy többpárti jogalkotási együttműködés keretében folytatódik az ún. informális kapcsolatban élő személyek jogi védelmének szabályozása.¹⁸ A tervezetben szerepelnek többek között a lakhatási jog, a tartási kötelezettség, egészségügyi információkhoz való hozzáféréshez való jog, öröklési és ajándékozási illetékmentesség, valamint a közös adóbevallás lehetőségének kérdései.¹⁹

A tervezetben közreműködők külön kiemelték, hogy a tervezet nem tartalmaz gyámsági és örökbefogadási kérdéseket, valamint a házasság intézménye sem szerepel a jogszabálysövegben. Ez azt is jelenti, hogy az új jogszabály nem kívánja megváltoztatni a KRO tartalmát az élettársi kapcsolat beemelésével. A tervezetnek nem célja egy, a házassággal versengő jogintézmény létrehozása sem. Az élettársi kapcsolatok egy külön jogszabályban

18 LESZCZYŃSKA, I. (2025, október 15.). *Nie będzie ustawy o związkach partnerskich. PSL i Lewica ogłaszają nowy projekt dotyczący związków nieformalnych*. Infor.pl. <https://www.infor.pl/prawo/nawosci-prawne/7368936,nie-bedzie-ustawy-o-zwiazkach-partnerskich-psl-i-lewica-oglaszaja-nowy-projekt-dotyczacy-zwiazkow-nieformalnych.html> [letöltve: 2026. 03. 02.]

19 ONET WIADOMOŚCI. (2025, október 17.). *Jest projekt ustawy o związkach nieformalnych. Pierwsze szczegóły*. <https://wiadomosci.onet.pl/kraj/jest-projekt-ustawy-o-zwiazkach-nieformalnych-pierwsze-szczegoly/wnj39eg> [letöltve: 2026. 03. 02.]

kerülnek ilyen módon szabályozásra, amely így inkább egy adminisztrációs könnyítést jelent, mint egy újítást a családjog rendszerében. A tervezetet kormányzati törvényjavaslatként tervezik a Szejm elé terjeszteni.

A tervezet szerint az élettársi kapcsolat közjegyzői eljárásban kerül megállapításra. Az élettársi megállapodás tartalmával és megkötésének alaki feltételeivel kapcsolatosan a tervezet nem támaszt szigorú követelményeket, hanem inkább arra törekszik, hogy meghagyja a felek szabadságát az életmódjuk részleteinek meghatározására.²⁰ A felek számára nyitott az a lehetőség is, hogy megállapodásukat ünnepélyes körülmények között kössék meg, hasonlóan egy anyakönyvvezető előtti házasságkötéshez. A közjegyzői megállapodás nem változtatja meg a felek családjogi státuszát, viszont abban szabályozhatók a felek közötti különböző vagyoni és pénzügyi jellegű kérdések. Ez a megállapodás a jelenlegi elképzelések szerint házassági szerződéshez hasonló természetű lesz. Fontos szempont továbbá, hogy – elkerülendő az esetleges átfedéseket – házasságkötés esetén az élettársak megállapodása automatikusan megszűnik, helyette a házassági vagyoni szabályok kerülnek alkalmazásra.

Bár a tanulmány lezárta nem történt előrelépés az ügyben, várhatóan hamarosan bekövetkezik a változás az élettársi kapcsolatok lengyelországi helyzetében.

3.2. Kortárs lengyel joggyakorlat

A bíróságok számára különösen nagy kihívást jelenthetnek azok a helyzetek, amelyek során élettársi vagy egyéb jellegű informális kapcsolat rendezésére kerül sor. A jogszabályi háttér hiányából kifolyólag széles tere nyílik ezen esetekben a bírói kreativitásnak, hiszen alternatív megoldásokkal kell tisztázniuk egy meglehetősen személyes szituációt.

Hatályos szabályozás híján a joggyakorlat adhat támpontot az élettársak helyzetének és lehetőségeinek feltárásához.

Egy ügyben a bíróság azt állapította meg, hogy önmagában az életközös-

20 KOSIARSKI, M. (2025, október 17). *Jest kompromis w sprawie związków partnerskich*. Prawo.pl. <https://www.prawo.pl/prawo/zwiazki-partnerskie-lgbt,535439.html> [letöltve: 2026. 03. 02.]

ség fennállta nem lehet a KRO által szabályozott jogok és kötelezettségek forrása. Így tehát a házastársakra alkalmazott rendelkezések még analógia alapján sem alkalmazhatók az élettársakra. Ez egyenrangúvá tenné a házasságot és az informális kapcsolatokat.²¹ Élettárs nem járhat el a partnere képviselőjeként az együttélés időtartamától vagy a közös gyermekek meglététől függetlenül²², valamint nem tartozik azon közeli hozzátartozók körébe sem, akik jogosultak a tanúvallomás megtagadására.²³ Nyilvánvaló tehát, hogy a bírósági joggyakorlat kifejezetten törekszik arra, hogy a házasság intézményének elsődlegességét hangsúlyozza. Az analógia alkalmazásának kizárása különösen erős értékítéletet mutat, hiszen ily módon egyértelművé válik az élettársi kapcsolatok sokadrangúsága a házassághoz képest.

Az egyik leggyakoribb vitás helyzet az élettársi kapcsolat során megszerzett közös vagyon kérdése, ugyanis a lengyel jogban nem ismert az élettársi vagyoni jogi szerződés intézménye sem. A házasság intézménye egyértelműen rendelkezik a házastársak vagyonának megosztásáról, azonban az élettársi intézmény szabályozásának hiánya azt eredményezi, hogy tulajdonképpen semmi nyoma nincs a különböző vagyonelemek és a felek kapcsolatának. Természetesen a felek számára adott a lehetőség – a szerződéskötés szabadságából kiindulva – a polgári jog által elismert szerződéstípusok valamelyike alkalmazásával szerződéses úton rendezni életmódjuk vagyoni jogi szempontjait. A KC-ben meghatározott polgári jogi szerződések közül az adásvétel, az ajándékozás és a közösen vállalt kötelezettségek megállapodásba foglalása lehet erre alkalmas. Emellett a pénzügyi hozzájárulások dokumentálása is javasolt, hiszen az életközösség esetleges felbomlását követően a vagyoni megosz-

21 Wyrok SA w Szczecinie z 24.02.2021 r., I ACa 337/20, LEX nr 3164511. <https://sip.lex.pl/#/jurisprudence/523258207/1/i-a-ca-337-20-prawomocnosc-materialna-orzeczenia-zwiazanie-wyrokiem-sadu-cywilnego-konkubinat...?pit=2025-11-25&cm=RELATIONS> [letöltve: 2026. 03. 02.]

22 Postanowienie NSA z 8.06.2006 r., II OZ 607/06, LEX nr 1315611. <https://sip.lex.pl/#/jurisprudence/521409307/1/ii-oz-607-06-konkubent-jako-podmiot-nie-mogacy-byc-pelnomocnikiem-strony-postanowienie-naczelnego...?pit=2025-11-25&keyword=konkubent&cm=SREST> [letöltve: 2026. 03. 02.]

23 Wyrok Sądu Okręgowego w Łodzi z 4.04.2016 r., VKa1264/15, LEX nr 2130941. <https://sip.lex.pl/#/jurisprudence/522224637/1/v-ka-1264-15-byla-konkubina-konkubent-jako-osoba-nieuprawniona-do-odmowy-zeznania-wyrokiem-sadu...?pit=2025-11-25&keyword=konkubent&cm=SREST> [letöltve: 2026. 03. 02.]

tás során bizonyító erővel bírhatnak.²⁴ Mindazonáltal meglehetősen alacsony a realitása annak, hogy egy romantikus kapcsolat elején a felek ilyen prózai és nem kis bizalmatlanságot előrevetítő kérdésekkel rendezzék viszonyuk anyagi vonzatait. Az élettársi kapcsolat fennállása alatt ez nem feltétlenül jelent problémát. A vitás kérdések a viszony megszűnésekor jelentkeznek.

Az életközösség idején megszerzett vagyonszaporulat megosztásának rendezésére a KC szerinti szerződések keretein belül van lehetőség. Ezek értelmezéséhez a bírósági joggyakorlat adhat némi támpontot, ezért a következőkben néhány példával kerül szemléltetésre az joggyakorlat hozzáállása az élettársi életközösség vagyoni jogi aspektusaihoz.

Egy 2018-as ügyben a felek 22 év után vetettek véget tartós és stabil életközösségüknek. Kapcsolatuknak formális jogi kereteket nem szabtak, azonban ezt leszámítva minden szempontból tartós monogám viszonyt tartottak fenn. Életközösségük fennállása alatt informális megállapodás alapján közösen vásároltak ingatlant, amely felújításon is átesett. A felújítás költségeit nagyjából a felperes jövedelméből fedezték, aki a szükséges anyagköltségek és egyéb kiadások jelentős részét saját bevételeiből fedezte. Emellett a költségek csökkentése érdekében a felek a felújítási munkák jelentős részét saját maguk végezték el, személyes munkavégzésükkel járulva hozzá az ingatlan állapotának javításához és értékének növeléséhez. Ez a közös tevékenység az élettársi kapcsolat fennállása alatt a felek közötti együttműködés és gazdasági közösség egyik fontos megnyilvánulásának tekinthető. A kapcsolat megromlását és a felek szétválását követően az alperes használta tovább az ingatlant. A felperes kérte a felújítási munkálatokba fektetett jövedelmének megtérítését jogalap nélküli gazdagodásra hivatkozva. A keresetet az elsőfokú bíróság elutasította, azonban a fellebbezést követően a fellebbviteli bíróság a felperesnek adott ígazat.²⁵ Ebben az esetben tehát a bíróság a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint oldotta fel a korábbi

24 CJKancelaria. (n.d.). Jakie prawa mają partnerzy w konkubinacie? https://cjkancelaria.pl/obszar_dzialalnosci/rozliczenia_majatkowe_konkubinatu_i_zwiazkow_pozamalzanskich/jakie_prawa_maja_partnerzy_w_konkubinacie%2C56 [letöltve: 2026. 03. 02.]

25 Wyrok SA w Białymstoku z 27.09.2018 r., I ACa 397/18, LEX nr 2574900. <https://sip.lex.pl/#/jurisprudence/522668596/1/i-a-ca-397-18-rozliczenia-majatkowe-miedzy-konkubentami-wyrok-sadu-apelacyjnego-w-bialymstoku?pit=2025-11-25&cm=RELATIONS> [letöltve: 2026. 03. 02.]

élettársak közötti vagyoni jogi vitát.²⁶ A jogalap nélküli gazdagodás más esetekben is megteremtette a lehetőséget az élettársi közösség felbomlása utáni vagyoni rendezésre, ezért ez tekinthető a leggyakrabban alkalmazott megoldásnak.

Egy másik ügyben a fellebbviteli bíróság arra mutatott rá, hogy a volt élettársak közötti megállapodásokra nem alkalmazhatók a KRO-nak a házaspárookra vonatkozó rendelkezései.²⁷ A kérdéses ügyben a bíróság a korábbi élettársak közösen kezelt vagyonának megosztására vonatkozóan tette azt a megállapítást, hogy a joggyakorlat szerint a korábbi élettársak bevételei és kiadásai szétválasztásának hiánya lehetővé teszi annak feltételezését, hogy ezek a kiadások egyenlők voltak. Ez azonban nem azonos a KRO által megállapított, a házastársak közös vagyonban történő egyenlő részesedésének vélelmével.²⁸ Ebben az esetben tehát a bíróság ismételten korlátozta az élettársak helyzetének tisztázására alkalmazható jogintézmények körét.

A fent bemutatott gyakorlat alapján megállapítható, hogy a lengyel bíróságok az élettársi viszonyokkal összefüggésben lévő jogviták rendezésében elsősorban az általános polgári jogi intézmények – különösen a jogalap nélküli gazdagodás – rugalmas alkalmazására támaszkodnak. Ez egyúttal az élettársi kapcsolatok jogi szabályozásának hiánya melletti kreatív bírósági gyakorlat indikátora is.

4. Konklúzió

Lengyelország szabályozása abból a szempontból kuriózum, hogy az európai államok körében az egyik leginkább szigorú és korlátozó megközelítéssel bír a *de facto* és az informális élettársi viszonyok felé. Ez egyér-

26 PARTYK, A.: *Konkubent remontujący dom partnerki ma prawo do rozliczenia nakładów*, LEX/el. 2018. <https://sip.lex.pl/#/publication/403005325/partyk-aleksandra-konkubent-remontujacy-dom-partnerki-ma-prawo-do-rozliczenia-nakladow?pit=2025-11-25&keyword=konkubent&cm=STOP> [letöltve: 2026. 03. 02.]

27 Wyrok SA w Krakowie z 30.04.2015 r., I ACa 233/15, LEX nr 1712670. <https://sip.lex.pl/#/jurisprudence/521806366/1/i-a-ca-233-15-prowadzenie-tzw-wspolnego-portfela-przez-konkubentow-wyrok-sadu-apelacyjnego-w...?pit=2025-11-25&cm=RELATIONS> [letöltve: 2026. 03. 02.]

28 PARTYK, A.: *Inaczej rozlicza się konkubentów, inaczej małżonków*, LEX/el. 2017. <https://sip.lex.pl/#/publication/402972664/partyk-aleksandra-inaczej-rozlicza-sie-konkubentow-inaczej-malzonkow?pit=2025-11-25&keyword=konkubent&cm=STOP> [letöltve: 2026. 03. 02.]

telműen kiviláglik abból, hogy a lengyel jogszabályok nem ismerik az élettársi intézményt, amely a hétköznapi helyzetek rendezését is megnehezíti. A bíróságok joggyakorlata alapján elmondható, hogy az élettársi kapcsolatok vagyoni kérdéseit jellemzően a klasszikus polgári jogi szerződéses keretek között értelmezik. Ez némileg ellentmond annak, hogy alapvetően egy intim viszonyról van szó, amelynek az alapja a szeretet és a közös jövő.

A jelenleg hatályos jogszabályok hiányosságai és a tátongó joghézag ellenére egyértelmű, hogy a jogalkotó felismerte a *de facto*, illetve az élettársi kapcsolatok mint együttélési formák elismerésének szükségességét. Jelen tanulmány lezártakor még nem került elfogadásra az erre vonatkozó jogszabály, azonban várhatóan a következő évek számos újdonságot hoznak majd a lengyel családjog rendszerébe, amely markáns átalakulást eredményezhet. Érdemes figyelemmel kísérni ennek alakulását, hiszen alapvetően változtathatja meg a lengyel családjog dinamikáját.

Irodalomjegyzék

- BIELSKA, D. (2025. július 4.). *Ślub pary jednopłciowej za granicą – skutki prawne*. Prawo.pl. <https://www.prawo.pl/prawo/slub-pary-jednoplciowej-za-granica-skutki-prawne,533567.html> [letöltve: 2026. 03. 02.]
- GOROSTIZA, M. (2025, október 31). *Coraz więcej rozwodów, a mniej ślubów. “Nie ma już trwania w związku za wszelką cenę”*. Onet.pl. <https://www.onet.pl/styl-zycia/kobietaxl/coraz-wiecej-rozwodow-a-mniej-slubow-nie-ma-juz-trwania-w-zwiazku-za-wszelka-cene/j974yb2,30bc1058> [letöltve: 2026. 03. 02.]
- GRĄDZKA, Ilona (2022): *Marriage as a Constitutionally Protected Value*. In: KRZYSZTOFIK, Edyta – MAKSYMIOUK, Magdalena (szerk.): *Marriage as a Legal and Social Institution in Poland*. Lublin.
- KOSIARSKI, M. (2025, október 17). *Jest kompromis w sprawie związków partnerskich*. Prawo.pl. <https://www.prawo.pl/prawo/zwiazki-partnerskie-lgbt,535439.html> [letöltve: 2026. 03. 02.]

- KRUKOWSKI, Józef (2022): *The Origin, Meaning and Consequences of Article 18 of the 1997 Constitution of the Republic of Poland*. In: KRZYSZTOFIK, Edyta – MAKSYMIOUK, Magdalena (szerk.): *Marriage as a Legal and Social Institution in Poland*. Lublin.
- KSIĘŻOPOLSKA-MOSKAL, E., & MOSKAL, M. (2024. november 27.). *Jak uregulować sprawy spadkowe w konkubinacie?* Co Po Wie Prawnik. <https://copowieprawnik.pl/blog/jak-uregulowac-sprawy-spadkowe-w-konkubinacie> [letöltve: 2026. 03. 02.]
- LESZCZYŃSKA, I. (2025, október 15.). *Nie będzie ustawy o związkach partnerskich. PSL i Lewica ogłaszają nowy projekt dotyczący związków nieformalnych*. Infor.pl. <https://www.infor.pl/prawo/novosci-prawne/7368936,nie-bedzie-ustawy-o-zwiazkach-partnerskich-psl-i-lewica-oglaszaja-nowy-projekt-dotyczacy-zwiazkow-nieformalnych.html> [letöltve: 2026. 03. 02.]
- MALINOWSKI, M. (2016). *Spadki: konkubent nie znajdzie się w pierwszej grupie podatkowej*, ABC. https://sip.lex.pl/#/publication/402962161/malinowski-michal-spadki-konkubent-nie-znajdzie-sie-w-pierwszej-grupie-podatkowej?keyword=konkubent&unitId=passage_3 [letöltve: 2026. 03. 02.]
- PARTYK, A.: *Inaczej rozliczają się konkubentów, inaczej małżonków*, LEX/el. 2017. <https://sip.lex.pl/#/publication/402972664/partyk-aleksandra-inaczej-rozlicza-sie-konkubentow-inaczej-malzonkow?pit=2025-11-25&keyword=konkubent&cm=STOP> [letöltve: 2026. 03. 02.]
- PARTYK, A.: *Konkubent remontujący dom partnerki ma prawo do rozliczenia nakładów*, LEX/el. 2018. <https://sip.lex.pl/#/publication/403005325/partyk-aleksandra-konkubent-remontujacy-dom-partnerki-ma-prawo-do-rozliczenia-nakladow?pit=2025-11-25&keyword=konkubent&cm=STOP> [letöltve: 2026. 03. 02.]
- SYLWESTRZAK, A. [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Balwicka-Szczyrba, LEX/el. 2025, art. 923. <https://sip.lex.pl/#/commentary/587923649/795146/balwicka-szczyrba-malgorzata-red-sylwestrzak-anna-red-kodeks-cywilny-komentarz-aktualizowany?cm=URELATIONS> [letöltve: 2026. 03. 02.]

A *de facto* (informális) élettársi kapcsolat a német jogban, különös tekintettel a vagyoni viszonyokra

Szilágyi Ferenc*

1. Bevezető: a *de facto* élettársi kapcsolat előfordulása a német jogban

A német jog mindmáig nem definiálja normatív szinten a *de facto* élettársi kapcsolatot és nem is szabályozza azt általános jelleggel. A német alkotmányjogi keretrendszerben gondolkodva e megközelítés következetesnek és érthetőnek tűnik (lásd 2. fejezet). A normatív szabályozás gondolata felmerült például 1997-ben, amikor a Zöld Párt (*Bündnis 90/Die Grünen*) erre vonatkozóan törvényjavaslatot nyújtott be.¹ Ez azonban nem vezetett jogalkotáshoz.²

A német jogrendszerben szektorálisan és funkcionálisan kerül elő a *de facto* élettársi kapcsolat, pontosabban inkább annak alkotmányjogi fogalma, a házassághoz hasonló életközösség (*eheähnliche Gemeinschaft* (lásd 3. fejezet). Ezek általában közjogi jellegű rendelkezések. A jogalkotó többféle elnevezést használ: van, ahol kifejezetten az „élettárs” szerepel, máshol „partner a házassághoz vagy bejegyzett élettársi kapcsolathoz hasonló életközösségben”, megint máshol pedig egy nyitottabb tényállás („tartós jelleggel közös

* Egyetemi docens, Polgári Jogi Tanszék, PPKE-JÁK (Budapest); kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet (Budapest). DOI: 10.47079/2026.wzsna.csaladjogi.4_10

1 Deutscher Bundestag, Drucksache 13/7228: Entwurf eines Gesetzes zur Regelung der Rechtsverhältnisse nichtehelicher Lebensgemeinschaften (Nichteheliche-Lebensgemeinschaften-Gesetz – NeLgG), 14. März 1997 – (<https://dserver.bundestag.de/btd/13/072/1307228.pdf>). [letöltve: 2026. 04. 20.]

2 Ralph KEMPER: *Nichteheliche Lebensgemeinschaft/Eingetragene Lebenspartnerschaft*. In: Harald SCHOLZ – Rolf STEIN – Norbert KLEFFMANN (Hrsg.): *Praxishandbuch Familienrecht*. 47. Ergänzungslieferung, Stand: Juli 2025. München, C. H. Beck, 2025. Teil N, Rn. 1.

háztartás vezetése”) abszorbeálja a *de facto* élettársi kapcsolatot. Ez utóbbira példa a túlélő élettárs belépési joga az elhunyt élettárs által bérelt lakás bérleti szerződésébe a német polgári törvénykönyv (*Bürgerliches Gesetzbuch*, rövidítve és a továbbiakban: BGB)³ 563. § (2) bekezdése alapján (lásd 8. fejezet).

Így előkerül a *de facto* élettársat a szövetségi nemzetbiztonsági ellenőrzés feltételeiről és eljárásáról, valamint a minősített adatok védelméről szóló törvény.⁴ A törvény 2. § (2) bekezdése első mondatának 3. pontja úgy rendelkezik, hogy a biztonsági ellenőrzésbe be kell vonni „az érintett nagykorú partnerét, akivel tartós jelleggel fennálló közösségben él (élettárs).”⁵ Itt tehát az élettárs nemzetbiztonsági átvilágítással összefüggésben válik jogilag relevánssá. Az ún. gondozási szabadság körében a gondozási szabadságról szóló törvény⁶ a „közeli hozzátartozó” fogalmába emeli be a *de facto* élettársat. A 7. § (3) bekezdés 2. pontja szerint közeli hozzátartozónak minősülnek a „házastársak, a bejegyzett élettársak, valamint a házasságszerű vagy bejegyzett élettársi kapcsolathoz hasonló életközösségben élők”. A kontextus itt az, hogy a munkavállaló kinek az ápolása esetén jogosult a törvény szerinti munkaidő-kedvezményekre vagy távollétre. A szociális jogban a *de facto* élettárs meglehetősen hangsúlyosan kerül elő. A Szociális Törvénykönyv szociális segélyezéséről szóló Tizenkettedik Könyvének (SGB XII)⁷ 20. §-a a „házassághoz hasonló életközösség” címet viseli és rögzíti, hogy „a házassághoz vagy bejegyzett élettársi kapcsolathoz hasonló életközösségben élő személyek (...) nem részesülhetnek a házastársaknál kedvezőbb elbírálásban”. Ehhez kapcsolódik a 43. § (1) bekezdésének második mondata, amely szerint figyelembe kell venni a „házassághoz vagy bejegyzett élettársi kapcsolathoz hasonló életközösségben élő partner” jövedelmét és vagyonát is, amennyiben az meghaladja a saját meg-

3 Bürgerliches Gesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002 (Ausfertigungsdatum: 18.08.1896).

4 Gesetz über die Voraussetzungen und das Verfahren von Sicherheitsüberprüfungen des Bundes und den Schutz von Verschlusssachen (Sicherheitsüberprüfungsgesetz – SÜG) vom 20. April 1994.

5 SÜG 2. § első mondat 3. pont: „In die Sicherheitsüberprüfung nach § 9 Absatz 1 oder nach § 10 soll einbezogen werden: 3. die volljährige Partnerin oder der volljährige Partner, mit der oder dem die betroffene Person in einer auf Dauer angelegten Gemeinschaft lebt (Lebensgefährtin oder Lebensgefährte).”

6 Gesetz über die Pflegezeit (Pflegezeitgesetz – PflegeZG) vom 28. Mai 2008.

7 Sozialgesetzbuch Zwölftes Buch – Sozialhilfe (SGB XII) vom 27. Dezember 2003.

élhetéséhez szükséges mértéket.⁸ A kontextus itt a rászorultság vizsgálata: a *de facto* élettárs vagyoni helyzetét figyelembe veszik a szociális segélyezésnél. Ugyanez a logika jelenik meg a Szociális Törvénykönyv foglalkoztatás elősegítéséről szóló Harmadik Könyve (SGB III)⁹ 315. § (5) bekezdésének első mondatában is, amely az általános adatszolgáltatási kötelezettség körében abból indul ki, hogy a „a házastárs, bejegyzett élettárs vagy házassághoz hasonló életközösségben élő partner” jövedelme vagy vagyona releváns lehet. Az adójogban a *de facto* élettárs a személyi jövedelemadóról szóló törvény (EStG)¹⁰ 24b. § (3) bekezdés harmadik mondatában kerül elő. A szabály az egyedülálló szülőknek járó adókedvezmény kapcsán rögzíti, hogy „[E]z a vélelem megdönthető, kivéve, ha az adózó és a másik személy házassághoz vagy bejegyzett élettársi kapcsolathoz hasonló életközösségben él.” A kontextus az, hogy az „egyedülálló szülő” státuszhoz kapcsolódó adókedvezmény nem jár akkor, ha a másik felnőttel közös háztartásban való együttélés *de facto* élettársi kapcsolatnak minősül. Ilyekor a törvény nem engedi megdönteni azt a vélelmet, hogy az azonos lakásban bejelentett lakóhellyel vagy tartózkodási hellyel rendelkező személy az adózóval közös háztartást vezet. A 2024 óta hatályos áldozatsegítési kódex, a Szociális Törvénykönyv szociális kártalanításról szóló Tizennegyedik Könyve (SGB XIV)¹¹ 85. §-a már a címében nevesíti a *de facto* élettársat: „Havi kártalanító ellátás özvegyeknek, illetve házassághoz hasonló életközösség túlélő partnereinek”. Itt a kontextus az, hogy az ellátás nem csupán az özvegyeknek, hanem a túlélő *de facto* élettársaknak is jár. Hasonlóképpen, a menedékkérők ellátásáról szóló törvény (AsylbLG)¹² 3a. §-a a menedékkérők alapellátásának meghatározásakor külön kezeli azokat, akik „élettárssal élnek együtt házassághoz vagy bejegyzett élettársi kapcsolathoz hasonló életközösségben.”

8 SGB XII 43. § (1) bekezdés második mondat: „Einkommen und Vermögen des nicht getrennt lebenden Ehegatten oder Lebenspartners sowie des Partners einer eheähnlichen oder lebenspartnerschaftsähnlichen Gemeinschaft, die dessen notwendigen Lebensunterhalt nach § 27a übersteigen, sind zu berücksichtigen.”

9 Sozialgesetzbuch Drittes Buch – Arbeitsförderung (SGB III) vom 24. März 1997.

10 Einkommensteuergesetz (EStG) in der Fassung der Bekanntmachung vom 8. Oktober 2009 (Ausfertigungsdatum: 16.10.1934).

11 Sozialgesetzbuch Vierzehntes Buch – Soziale Entschädigung (SGB XIV) vom 12. Dezember 2019.

12 Asylbewerberleistungsgesetz (AsylbLG) in der Fassung der Bekanntmachung vom 5. August 1997 (Ausfertigungsdatum: 30.06.1993).

2. A *de facto* élettársi kapcsolat elismerése a német (magán)jogban

Az élettársi kapcsolat mint életközösségi forma elismerése viszonylag új fejlemény. Egészen a közelmúltig a házasság minősült a férfi és nő együttélésének egyetlen társadalmilag és jogilag elfogadott formájának. A házasság nélküli együttélést erkölcstelennek tekintették.¹³ A Szövetségi Legfelsőbb Bíróság (*Bundesgerichtshof*, rövidítve és a továbbiakban: BGH) 1968-ban még a BGB 138. §-ába ütköző jóerkölcsbe ütköző tényállásként ítélte meg azt a helyzetet, amelyben két partner, mint „férj és feleség” élt együtt úgy, hogy az egyikük még házas volt.¹⁴ Ez a szemlélet 1970-től kezdett el megtörni, amikor a BGH a „szeretői végrendelet” („*Geliebten-Testament*”) ügyként ismertté vált határozatában kimondta,¹⁵ hogy a kapcsolat nem házassági jellege önmagában nem alapozza meg a jóerkölcsbe ütközést a BGB 138. § (1) bekezdése szerint.¹⁶ A BGH e szemléletét legkésőbb 1991-től¹⁷ feladta.¹⁸ A német jogban nem ismert az élettársi kapcsolat Ptk. 6:514-6:517. §-aihoz hasonló normatív szabályozása, ami tudatos jogalkotói döntés, és nem is kell számolni ilyen

13 KEMPER Rn. 1

14 Bundesgerichtshof (BGH) Urteil vom 26.02.1968 - III ZR 38/65 (Kammergericht Berlin), Neue Juristische Wochenschrift (NJW) 1968/20, 932-936. Az ítélet releváns rendelkező része a következőket rögzítette: a) Azok az alapelvek, amelyeket az ítélkezési gyakorlat a végrendeleti juttatások jóerkölcsbe ütközésével kapcsolatban alakított ki arra az esetre, amikor egy házas férfi egy nőt házasságtörő nemi kapcsolatra kíván ösztönözni, illetve ilyen kapcsolatért kíván „jutalmazni”, akkor is alkalmazandók, ha a férfi nem házas, a nő azonban érvényes házasságban él.

b) A férj hozzájárulása nem fosztja meg a feleség és egy másik férfi közötti nemi kapcsolatot a jóerkölcsbe ütköző jellegétől. (...) 932.

15 BGH, Beschluß vom 31.03.1970 - III ZB 23/68, Neue Juristische Wochenschrift (NJW) 1970/29, 1277.

16 KEMPER

17 BGH, Urteil vom 28.09.1990 - V ZR 109/89 (Koblenz), Neue Juristische Wochenschrift (NJW) 1991/13, 830-832. Az ítélet releváns rendelkező része a következőt rögzítette: A házasság és a család védelme (Grundgesetz/német alaptörvény 6. cikk) nem követeli meg, hogy a nem házasságon alapuló életközösség partnerének nyújtott, jóerkölcsbe nem ütköző juttatás visszakövetelését a kapcsolat meghiúsulása után eleve kizárják pusztán azért, mert a juttatásban részesülő személy még házasságban él.

18 Jörg KLEINWEGENER: § 27 *Die nichteheliche Lebensgemeinschaft*. In: Klaus SCHNITZLER (Hrsg.): Münchener Anwaltshandbuch Familienrecht. 5., überarbeitete und erweiterte Auflage. München, C.H. Beck, 2020. § 27 Rn. 1.

szabályozás megjelenésével.¹⁹ E megközelítés megértéséhez szükséges a *de facto* élettársi kapcsolat német alkotmányjog rendszerében történő elhelyezése. Az élettársi kapcsolat alkotmányjogi és magánjogi fogalma eltérő: az alkotmányjogi fogalom a házassághoz hasonló életközösség (*eheähnliche Lebensgemeinschaft*), míg a magánjogi fogalom a nem házasságon alapuló életközösség (*nichteheliche Lebensgemeinschaft*), amely tágabb alkotmányjogi fogalomnál (lásd 2. fejezet).

Az *de facto* élettársi kapcsolat nem tartozik a német alaptörvény (*Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*, rövidítve és a továbbiakban: GG)²⁰ házasság és család intézményét védő 6. cikk (1) bekezdésének²¹ házasság fogalma alá, hanem a GG személyiség szabad kibontakozásához való jogról szóló 2. cikkének (1) bekezdéséből²² levezett általános cselekvési szabadság alapjog kifejeződéseként értelmezhető.²³ A nem házasságon alapuló életközösség a társadalomban ma már elfogadott együttélési forma. A házasság és család intézményét védő GG 6. cikk (1) bekezdése és a GG általános cselekvési szabadságot szavatoló 2. cikk (1) bekezdése közötti viszonyból az következik, hogy az életközösségnek ezt a formáját megtiltani nem lehet. A GG 2. cikk (1) bekezdése ebben az összefüggésben nem alapoz meg igényt az állammal szemben az élettársi kapcsolat elismerésre vagy támogatásra, hanem egyfajta, az állami beavatkozással szembeni védekezési jogként (*Abwehrrecht*) kell érteni. Ez azt biztosítja, hogy az állam ne vezessen be olyan korlátozásokat, amelyek a nem házasságon alapuló együttélést aránytalanul megnehezítik.²⁴ A bírói gyakorlatot alapul véve az élettársi életközösség a házassághoz képest alacsonyabb szinten vagy a házasság mellett helyezhető el.²⁵ Ugyanakkor nem szabad elfelejteni, hogy sok olyan nem házasságon alapuló életközösség létezik, amelyet a GG 6. cikk (1) bekezdése szerinti csa-

19 KLEINWEGENER Rn. 15; Herbert GRZIWOTZ: *Partnerschaftsvertrag – Grundlagen*, Form. N. I. 1. Anm. 1. In: Ludwig BERGSCHNEIDER (Hrsg.): *Beck'sches Formularbuch Familienrecht*. 6., überarbeitete und erweiterte Auflage. München, C.H. Beck, 2022.

20 Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland (Ausfertigungsdatum: 23.05.1949)

21 GG 6. cikk (1) bekezdés: A házasság és a család az állami rend különös védelme alatt áll.

22 GG 2. cikk (1) bekezdés: Mindenkinek joga van személyisége szabad kibontakoztatásához, amennyiben nem sérti mások jogait, és nem ütközik az alkotmányos rendbe vagy az „erkölcs törvényébe”.

23 KLEINWEGENER Rn. 3.

24 UO.

25 KLEINWEGENER Rn. 4.

lád fogalma alá tartozónak lehet és kell elismerni. Ez különösen igaz minden olyan élettársi kapcsolatra, amelyben gyerekek élnek.²⁶

A kiindulópont az élettársi életközösségnél, hogy a társak ilyenkor tudatosan vetették el házasságot, mint együttélési formát és nem kívánták az ahhoz kapcsolódó joghatásokat.²⁷ Az, hogy a felek nem kötnek házasságot, a GG 2. cikk (1) bekezdése szerinti személyiség szabad kibontakozásához való jogból fakadó személyi autonómia megnyilvánulása, amelyet tiszteletben kell tartani.²⁸ Alkotmányjogi szempontból megengedett, hogy az állam a házasságot privilegizálja más életközösségi formákkal szemben, azonban ebből még nem hárul olyan kötelezettség az államra nézve, hogy az egyéb életközösségi formákat hátrányos helyzetbe kellene hoznia.²⁹

3. Az élettársi kapcsolat bírói jogfejlesztés által kialakított fogalma

3.1. Az élettársi kapcsolat fogalma, különösen a házasságtól való elhatárolása

A német jog nem ismeri az életközösségnek a Ptk. 6:514. § (1) bekezdéséhez hasonló normatív meghatározását. Ahogy az már a fentiekben említésre került, meg lehet különböztetni egymástól az élettársi kapcsolat ítélkezési gyakorlat kimunkálta alkotmányjogi és magánjogi fogalmát, amely közül a magánjogi tágabb.

A Szövetségi Alkotmánybíróság (*Bundesverfassungsgericht*, rövidítve és a továbbiakban: BVerfG) a házassághoz hasonló életközösséget (*eheähnliche Lebensgemeinschaft*) a következőképpen határozta meg: „(...) olyan férfi és nő közötti életközösségről van szó, amely tartós együttélésre irányul, mellet-

26 KEMPER Rn. 23.

27 KLEINWEGENER Rn. 2.; Lukas MÜNSTER: *Die nichteheliche Lebensgemeinschaft*. Juristische Schulung (JuS) 2025/8, 724; KEMPER Rn. 26.

28 MÜNSTER

29 Bundesverfassungsgericht (BVerfG), Urteil vom 17.07.2002 - 1 BvF 1/01, 2/01 (a bejegyzett élettársakról szóló törvény alkotmányosságának kérdése), Neue Juristische Wochenschrift (NJW) 2002/35, 2548; KEMPER Rn. 24.

te azonos jellegű további életközösséget nem enged meg, és amelyet olyan belső kötelékek jellemeznek, amelyek a társak egymásért való kölcsönös helytállását alapozzák meg, tehát túlmutat a puszta háztartási és gazdasági közösség keretein.”³⁰ Mivel 2017. október 1-jétől azonos neműek is köthetnek házasságot,³¹ ezért a „férfi és nő között” elemet meghaladottnak kell tekinteni.

A magánjogi fogalom a nem házasságon alapuló életközösség (*nichtehe-liche Lebensgemeinschaft*) ennél tágabb (a továbbiakban: nem házasságon alapuló életközösség vagy élettársi kapcsolat).³² A nem házasságon alapuló életközösség egyik alapvető sajátossága a jogi kötetlenség.³³ Ilyen életközösség nemcsak férfi és nő között állhat fenn, hanem azonos nemű személyek között is, illetve olyan személyek között, akik közül az egyik vagy mindkettő „diverz” nemű. A közös lakás nem tényállási elem, így fennállhat az élettársi közösség akkor is, ha külön lakásban élnek, tehát lefedi az ún. „*Living-Apart-Together*” helyzeteket is.³⁴ Az ilyen életközösség fennállhat a házastársak különélésének időszakában még fel nem bontott házasság mellett, és ezen túlmenően fennállhat házasság mellett akkor is, ha teljesen hiányzik a házasság felbontásának szándéka.³⁵

A „tartós együttélésre irányuló” elemet rugalmasan kell értelmezni: a Müncheni Tartományi Felsőbíróóság egy 2021-ben hozott ítéletében például rögzítette, hogy a tartósság nem feltétlenül jelent állandóságot, és még egy „se veled, se nélküled” (*on-off*) kapcsolat is ide sorolható.³⁶ Nem feltétel a nemi kapcsolat sem a felek között.³⁷ A döntő szempont az életviszonyok ösz-

30 BVerfG, Urteil vom 17.11.1992 - 1 BvL 8/87, Neue Juristische Wochenschrift (NJW) 1993, 645.

31 Gesetz zur Einführung des Rechts auf Eheschließung für Personen gleichen Geschlechts vom 20. Juli 2017, Bundesgesetzblatt Jahrgang 2017 Teil I Nr. 52 (28.07.2017). 2787–2788. (http://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?startbk=Bundesanzeiger_BGBl&jump-To=bgbl117052.pdf). BGB 1353. § [Házassági életközösség] (1) A házasságot különnemű vagy azonos nemű két személy életre szólóan köti meg.

32 MÜNSTER 724.

33 GRZIWOTZ (2022)

34 KLEINWEGENER Rn. 7; Herbert GRZIWOTZ: § 10 *Nichteheleliche Lebensgemeinschaft*. In: Christof MÜNCH (Hrsg.): Familienrecht in der Notar- und Gestaltungspraxis. 4. Aufl. München, C.H. Beck, 2023. § 10 Rn. 1.

35 GRZIWOTZ (2022)

36 Oberlandesgericht (OLG) München (33. Zivilsenat), Endurteil vom 19.04.2021 – 33 U 4541/20, BeckRS 2021, 59594, Rn. 20. (ECLI: DE:OLGMUEN:2021:0419.33U4541.20.0A).

37 KLEINWEGENER Rn. 28; GRZIWOTZ (2022); Grziwotz (2023), Rn. 5.

szefonódása olyan értelemben, hogy „egymásért felelősséget és helytállást” vállalnak. Nem csak „párok” házasságon kívüli életközösségeiről van szó, hanem ide tartozhatnak például özvegy testvérek, más rokonok vagy barátok is, akik közös háztartásban élnek és közösen gazdálkodnak.³⁸ Erre példa lehet a megözvegyült vagy idős, egész életükben hajadonként vagy nőtlenként élő testvérek, akik kölcsönös támogatás céljából és az intézményi elhelyezés elkerülése érdekében élnek együtt. De ide sorolhatók egymással rokonságban nem álló személyek is – például barátnők vagy egykori iskolatársak –, akik alacsony nyugdíjuk, a kölcsönös támogatás igénye, vagy az otthonba kerülés elkerülése miatt háztartási, gazdasági és gondoskodási közösséget alkotnak.³⁹ Az ilyen életközösség akár kettőnél több személy között is fennállhat.⁴⁰ Lukas Münster szerint nehéz lenne megindokolni, hogy két özvegy testvér miért alkothat ilyen közösséget, és három már miért nem.⁴¹ Amikor tehát magánjogi szempontból „nem házasságon alapuló életközösségről” van szó, ezek az együttélési formák is e fogalom körébe tartoznak.⁴²

A házasságra vonatkozó szabályok analógia útján történő alkalmazását a nem házasságon alapuló életközösségre (*de facto* élettársi kapcsolatra) szinte egyhangúlag elutasítják,⁴³ amelynek oka, hogy a felek tudatosan választották, hogy házasságkötés – annak joghatásai – nélkül kívánnak együtt élni.⁴⁴ Az eljegyzés BGB-beli szabályainak analóg alkalmazása sem helyénvaló, mert a két intézmény célja és lényege eltérő (lásd 3.2.1. alfejezet).⁴⁵ Úgy tűnik, hogy Herbert Grziwotz fogalmi szinten (is) elkülöníti egymástól a „párkénti” életközösséget (nem házasságon alapuló életközösség/*nichteheliche Lebensgemeinschaft*) és az említett egyéb életközösségeket (tényleges életközösség/*faktische Lebensgemeinschaft*).

Megállapítható, hogy a német magánjog bírói gyakorlat alakította nem házasságon alapuló életközösség (*nichteheliche Lebensgemeinschaft*) fogalma

38 MÜNSTER 724; KLEINWEGENER Rn. 28; GRZIWOTZ (2022).

39 GRZIWOTZ (2022)

40 Uo.

41 MÜNSTER 724.

42 Uo.

43 KLEINWEGENER Rn. 16; MÜNSTER 724. és 725; az analóg alkalmazást lehetséges tartja GRZIWOTZ (2023) Rn. 8; KEMPER Rn. 26.

44 MÜNSTER 724.

45 KLEINWEGENER Rn. 17.

a Ptk. 6:514. § (1) bekezdésének életközösség fogalmánál lényegesen tágabb, amely a német jog házassághoz hasonló életközösség, vagyis az élettársi kapcsolat alkotmányjogi fogalmához áll közel.

3.2. Az élettársi kapcsolat elhatárolása a jegyesség intézményétől és a bejegyzett élettársi kapcsolattól

3.2.1. Az élettársi kapcsolat elhatárolása a jegyesség intézményétől

A *de facto* élettársi kapcsolatot el kell határolni a jegyességtől, amely a német magánjogban normatívan szabályozott intézmény. A rendszerbeli elhelyezését tekintve a BGB családjogról (*Familienrecht*) szóló 4. könyve polgári házasságról (*Bürgerliche Ehe*) szóló 1. részének (*Abschnitt 1*) 1. címeként (*Titel 1*) van szabályozva (BGB 1297-1302. §), vagyis a házasság előkészítéseként jelenik meg. A jegyességnek kettős jogi természetet tulajdonítanak: egyrészt szerződés, mert két személy kölcsönösen megígéri egymásnak, hogy a jövőben házasságot kötnek. Másrészt ez a kölcsönös házassági ígélet személyi jogi jellegű, tartós jogviszonyt is létrehoz: megalapozza a felek jegyesi státuszát.⁴⁶ A jegyesség kifejezetten a házasságkötésre irányul, emiatt túlmutat a *de facto* élettársi kapcsolaton. A jegyesség ugyan a házasságkötésre irányuló kötelezettséget alapoz meg, de ez a kötelezettség sem közvetlenül, sem közvetve nem kényszeríthető ki (BGB 1297. § (1) bekezdés), és semmis a házasságkötés elmaradása esetére kikötött kötbér (BGB 1297. § (2) bekezdés). Ezen felül a jegyességtől való elállás esetén érvényesíthető kártérítési (BGB 1298-1299. §) és visszakövetelési igényeket (BGB 1301. §) szabályozza. A jegyesek a büntetőeljárásban és a polgári perben is megtagadhatják a tanúvallomást.⁴⁷

A jegyesség semmilyen alakiséghez nincs kötve és akár ráutaló magatartással is létrejöhet, például akkor, ha a felek esküvői előkészületeket tesznek.

46 Herbert ROTH: *Kommentar zum § 1297 BGB*. In: Franz Jürgen SÄCKER – Roland RIXECKER – Hartmut OETKER – Bettina LIMPERG – Claudia SCHUBERT (Hrsg.): *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*, Band 9: Familienrecht I. §§ 1297–1588, Versorgungsausgleichsgesetz, Gewaltschutzgesetz, Lebenspartnerschaftsgesetz. 10. Aufl. München, C. H. Beck, 2025. § 1297 BGB, Rn. 3.

47 KEMPER Rn. 9.

Lényege a kölcsönös, komoly házassági ígéret, vagyis az, hogy a felek a jövőben egymással házasságot kívánnak kötni. A jegyesség külső kinyilvánítása – például gyűrű ajándékozása, vagy családi rendezvény – nem feltétele a létrejöttének, hanem megkönnyíti a komoly házassági ígéret bizonyítását.⁴⁸ A házasságszerű kapcsolat vagy együttélés terve nem elég, komoly házasságkötési szándék nélkül nem jön létre a jegyesség. Az azonos nemű párok számára a házasság funkcionális megfelelőjeként 2017. október 1-je előtt rendelkezésre álló bejegyzett élettársi kapcsolat intézményél is létezett a jegyességnek megfelelő rendelkezés 2005. január 1-jétől a bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló törvény (*Lebenspartnerschaftsgesetz*, rövidítve: LPartG)⁴⁹ 1. § (3) bekezdésében.⁵⁰ Ez a házasság intézményét az azonos neműek számára is megnyitó törvénymódosítás folytán elvesztette jelentőségét.⁵¹

3.2.2. Az élettársi kapcsolat elhatárolása a bejegyzett élettársi kapcsolattól

A német jog a LPartG 2001. évi elfogadásától biztosítja azonos nemű személyek számára a törvényileg szabályozott életközösségi formát (bejegyzett élettársi kapcsolat). A házasság intézményének azonos neműekre való kiterjesztését követően, azaz 2017. október 1-től már nem lehet bejegyzett élettársi kapcsolatot létesíteni. A korábban létrejött bejegyzett élettársi kapcsolatok továbbra is fennmaradnak, ha az érintettek azt az LPartG 20a. §-a alapján nem alakítják át házassággá.⁵²

Ahogy Kemper kifejti, a bejegyzett élettársi kapcsolat fogalmilag nem azonos a házassággal, szerkezetileg azonban nagymértékben ahhoz hasonlóan van kialakítva. Mind a házasság, mind a bejegyzett élettársi kapcsolat formális jogintézmény és szabályozásuk tartalmilag is nagyrészt azonos.⁵³ Ez különbözteti meg ezt a két törvényi szinten szabályozott párkapcsolati in-

48 ROTH (2025), Rn. 9.

49 Gesetz über die Eingetragene Lebenspartnerschaft (Lebenspartnerschaftsgesetz - LPartG) vom 16. Februar 2001.

50 Gesetz zur Überarbeitung des Lebenspartnerschaftsrechts vom 15. Dezember 2004, Bundesgesetzblatt Jahrgang 2004 Teil I Nr. 69 (20.12.2004) 3396. https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav#/switch/tocPane?_ts=1774717244286. [letöltve: 2026. 04. 20.]

51 KEMPER Rn. 9.

52 KEMPER Rn. 10.

53 UO.

tézményt a nem házasságon alapuló életközösségtől, vagyis *de facto* élettársi kapcsolattól.

4. A *de facto* élettársi kapcsolat mint szerződéses jogviszony

Jelen tanulmány e fejezetben elsősorban Münster cikkének szerkezetét és megállapításait veszi alapul.⁵⁴

4.1. A *sui generis* családjogi együttműködési szerződés („*sui generis familienrechtlicher Kooperationsvertrag*”) mint keretrendszer

A *de facto* élettársi kapcsolat szerződéses vetületénél két kérdés merül fel: (i) maga a *de facto* életközösség per se keletkeztet-e valamilyen szerződéses jogviszonyt, és (ii) emellett a szerződés mellett fennállnak-e a felek között egyéb szerződéses jogviszonyok.

Az első kérdés körébe tartozik, hogy az élettársi kapcsolat keretében nyújtott szolgáltatásoknak is szükségük van jogalapra, még ha akkor is, ha „pusztán” *de facto* együttélésről van szó. A *de facto* együttélésnek is van jogi dimenziója, mivel tipikusan egy tartósabb életközösségnél a felek akarata dologi jogi joghatásokra is irányul, például közösen szereznek be közösen használt vagyontárgyakat.⁵⁵ Münster kifejti, hogy a BGH ezért abból indul ki, hogy köztük kötelmi jogi értelemben létrejöhet egy ún. „*sui generis* családjogi együttműködési szerződés” („*sui generis familienrechtlicher Kooperationsvertrag*”).⁵⁶ Ebből szerződésből nem fakadnak a BGB 1360. §-hoz hasonló, családi tartás jellegű kötelezettségek, hanem a felek közötti szolgáltatások jogalapját adja. E *sui generis* szerződéses jogviszony nem jelenti azt, hogy a felek az életközösség – *de facto* élettársi kapcsolat – fennállása alatt ezeket a „háztartási-élettársi” szolgáltatásokat bíróság előtt ki tudnák kényszeríteni. A „*sui generis* családjogi együttműködési szerződés” sokkal inkább azt a célt szol-

⁵⁴ MÜNSTER 725-728.

⁵⁵ MÜNSTER 725.

⁵⁶ UO.

gálja, hogy az életközösség megszűnését követően ne lehessen a másíknak az életközösség fennállása alatt nyújtott „háztartási-élettársi” szolgáltatásokat jogalap hiányára hivatkozással a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint (BGB 812. § (1) bekezdés első mondat, és BGB 818. §) visszakövetelni.⁵⁷ A *sui generis* családjogi együttműködési szerződés tehát az életközösség megszűnését követő elszámolásnál játszik szerepet.⁵⁸

A Müncheni Tartományi Felsőbíróság a fentiekben már hivatkozott 2021. évi ítéletében rögzítette, hogy a bírói gyakorlat szerint az élettársi életközösség megszűnésekor az olyan szolgáltatásokra nézve, amelyek túlmutatnak a mindennapi együttélés fenntartásához szükséges szokásos hozzájárulásokon, vizsgálni kell az egyedi esetre nézve, hogy indokolt-e az elszámolás. Az elszámolásra (megtérítésre) irányuló igény alapulhat egyrészt jogalap nélküli gazdagodáson (*Nichtleistungskondiktion in Form der Zweckverfehlungskondiktion*, BGB 812. § (1) bekezdés második mondat második fordulat: ha a szolgáltatás a jogügylet szerint elérni kívánt cél megvalósulása érdekében történt, de ez a cél elmarad, a szolgáltatás visszakövetelhető). Másrészt lehet „a szerződéskötés alapjának megszűnése” címén érvényesíthető igény (*Wegfall der Geschäftsgrundlage*, BGB 313. (1) bekezdés: ehhez funkcionálisan legközelebb a Ptk. *clausula rebus sic stantibus* szabálya - Ptk. 6:192. § (1) bekezdése – áll, azzal, hogy a Ptk. esetében tényállási elem a tartós jogviszony).⁵⁹ Az elszámolási igény (*Ausgleichsanspruch*) akkor jön szóba, ha ún. „életközösséghez kapcsolódó juttatásról” (*gemeinschaftbezogene Zuwendung*) van szó,

57 Uo.

58 Uo.

59 OLG München (33. Zivilsenat), Endurteil vom 19.04.2021 – 33 U 4541/20, Rn. 19. A tényállás és annak jogi minősítése röviden a következő volt: A felperes követelheti, hogy az alperes ruházza át rá az ingatlanon fennálló 1/2 tulajdoni hányadát. A felek közösen vásároltak egy telket, de a teljes vételárat és a felújítás költségeit kizárólag a felperes fizette, miközben a tulajdoni lapon fele-fele arányban szerepeltek. A tulajdoni hányad „juttatása” azonban nem egyszerű ajándékozás volt, hanem a felek élettársi kapcsolatára tekintettel adott – ún. „életközösséghez kapcsolódó juttatás” – mégpedig azon várakozás alapján, hogy az életközösség tartósan fennmarad. Mivel az élettársi kapcsolat közöttük időközben megszűnt, ez az várakozás nem teljesült. Ezért a bíróság szerint a felperes ún. kondíciós alapon (jogalap nélküli gazdagodásból eredő igény) léphet fel a BGB 812. § (1) bekezdés második mondat második fordulat szerint, amely megghiúsult cél miatti visszakövetelést jelent. Másodlagosan ugyanerre az eredményre vezet az ügyleti alap megszűnésnek (*Wegfall der Geschäftsgrundlage*) szabálya is a BGB 313. § (1) bekezdése szerint. Mivel az alperes semmilyen anyagi hozzájárulást nem nyújtott sem a vételárhoz, sem a felújításhoz, pusztá pénzbeli kompenzáció nem lenne megfelelő, és ezért indokolt a tulajdoni hányad visszaruházása a felperesre.

amelyet az életközösség tartós fennmaradásának várakozása mellett nyújtotta a fél.⁶⁰

4.2. Az esetleges elszámolási/megtérítési igény jogalapja az élettársi életközösség megszűnését követően

A nem házasságon alapuló életközösség (*de facto* élettársi kapcsolat) önmagában nem jogviszony, mint például a házasság vagy bejegyzett élettársi életközösség, hanem alapvetően tényleges helyzet.⁶¹ Ebből következően az életközösség megszűnése esetén nem lehet arról szó, hogy a jogalap utóbb megszűnt.⁶² Főszabályként tehát nem lehet elszámolási igényt érvényesíteni az életközösség fennállása alatt nyújtott szolgáltatásokra nézve.⁶³ Ilyen szolgáltatás különösen a megélhetés költsége, így a háztartási kiadások, a közös lakás bérleti díja, az élettárs gondozása, a közös nyaralás költségei, és általában a közös életvitel keretében nyújtott pénzbeli hozzájárulás és munkavégzés.⁶⁴

Ugyanez irányadó azokra a kölcsönökre is, amelyeket a közös életvitel fenntartása érdekében vettek fel, még akkor is, ha az a szerződés szerint csak az egyik élettársat kötelezi és ő köteles törleszteni.⁶⁵ Csak akkor merülhet fel elszámolási igény, ha a nyújtott szolgáltatás vagy kötelezettségvállalás nyilvánvalóan túlmutat az együttélés fenntartásához szokásosan szükséges mértéken.⁶⁶ Ezt az elvet tükrözi például a BGH-nak az az ítélete is, amely szerint a volt élettárs nem érvényesíthet elszámolási igényt (*Ausgleichsanspruch*) a másik fél kizárólagos tulajdonában álló lakóház megszerzéséhez vagy átépítéséhez nyújtott pénzbeli hozzájárulás címén – konkrét esetben:

60 OLG München (33. Zivilsenat), Endurteil vom 19.04.2021 – 33 U 4541/20, Rn. 24, 38-39, 44; KLEINWEGENER Rn. 25.

61 KLEINWEGENER Rn. 31.

62 Uo.

63 Lásd például Oberlandesgericht (OLG) Hamm, Beschl. v. 23.04.2013 – II-2 WF 39/13, Neue Juristische Online-Zeitschrift (NJOZ) 2013/48, 1962-1964. (ECLI:DE:OLG-HAM:2013:0423.2WF39.13.00).

64 KEMPER Rn. 141.

65 OLG Hamm, Beschluss vom 23.04.2013 – II-2 WF 39/13, NJOZ 2013/48, 1963-1964.

66 Kemper: Nichteheliche Lebensgemeinschaft/Eingetragene Lebenspartnerschaft, Teil N, Rn. 141.

bankkölcsön törlesztőrészeleteinek fizetése – amennyiben ezek a szolgáltatások nem haladták meg lényegesen azt az összeget, amelyet egy hasonló lakóhelyiség használatáért bérleti díjként fizetnie kellett volna.⁶⁷

A teljesítés megghiúsult célja miatti jogalap nélküli gazdagodási igény akkor jöhet szóba, ha a felek között a szolgáltatás céljára vonatkozóan kellően meghatározott megállapodás állt fenn, például egy ingatlan megszerzésével összefüggésben.⁶⁸ A BGB 812. § (1) bekezdés második mondat második fordulata alapján a szolgáltatás címzettje köteles a juttatást visszaadni, ha a jogügylet tartalma szerint a szolgáltatással elérni kívánt cél nem valósult meg.⁶⁹ A jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerinti „visszarendezéshez” ezért nem elegendő az egyik vagy másik fél egyoldalú várakozása. Szükséges a feleknek a szolgáltatás céljára vonatkozó akarategysége. Ilyenkor a felek nem kívántak közös vagyont létrehozni, de az egyik fél a másik vagyont abban a másik fél által is ismert és elfogadott várakozásban gyarapította, hogy a megszerzett vagyontárgy előnyeit hosszabb távon maga is élvezheti.⁷⁰ A gyakorlati nehézséget a felek kellően meghatározott célra irányuló megállapodásának bizonyítása jelenteni, ezért az ügyleti cél megghiúsulása miatti visszafizetési igény inkább kivételesen fordul elő.⁷¹

A munkavégzés nem minősül fogalmilag juttatásnak (*Zuwendung*), mert nem vagyonátruházásról van szó, ugyanakkor a BGH szerint az életközösség megszűnése után mégis elszámolási igény alapjául szolgálhatnak, mert gazdasági szempontból ugyanolyan pénzben kifejezhető értéket képviselnek, mint a pénzbeli vagy dologi hozzájárulások.⁷² Ilyen igény akkor jöhet szóba, ha a munkavégzés jelentősen meghaladja a puszta szívességen vagy a mindennapi együttélés körében szokásos segítséget, és a másik félnél (élettársnál) mérhető, még meglévő vagyongyarapodást eredményez.⁷³ Az elszámolási igényre nézve két korlát érvényesül: egyrészt arra a vagyon-

67 BGH, Urteil vom 08.05.2013 – XII ZR 132/12, Neue Juristische Wochenschrift (NJW) 2013/30, 2187-2189.

68 KLEINWEGENER Rn. 31.

69 KLEINWEGENER Rn. 32.

70 KLEINWEGENER Rn. 33.

71 KLEINWEGENER Rn. 34.

72 BGH, Urteil vom 06.07.2011 – XII ZR 190/08 (OLG Schleswig), Neue Juristische Wochenschrift (NJW) 2011/39, 2881. (Rn. 20.).

73 BGH, Urteil vom 06.07.2011 – XII ZR 190/08, NJW 2011/39, 2881-2882. (Rn. 21.).

gyarapodásra korlátozódik, amely a másik fél vagyonában a szerződéskötés alapjának megszűnésekor még megvan, másrészt nem lehet több annál a díjnál, amelyet a másik félnek fizetnie kellett volna a munka elvégzéséért harmadik személynek, vagyis a megtakarított munkadíjnál.⁷⁴

A BGB 812. § (1) bekezdés második mondat második fordulataának és a BGB 313. § (2) bekezdésének dogmatikai kiindulópontja eltérő. Míg a cél megghiúsulása miatti visszakövetelés a felek közötti, a cél tekintetében legalább hallgatólagosan létrejött konkrét megállapodás fennállását feltételezi, addig a szerződéskötés alapjának megszűnésére alapított igényhez elegendő, hogy a felek közös elképzelése vagy várározása utóbb tévesnek bizonyuljon.⁷⁵

Münster szerint általános magánjogi szempontból a BGB 313. § elsődlegessége tűnik dogmatikailag megalapozottabbnak, mivel e rendelkezés alkalmazása a felek feltehető akaratának feltárására épít, előtérbe helyezve a magánautonómiát. Eszerint tehát a szerződéses igények elsőbbséget élveznek a szerződésen kívüli - gazdagodási - igényekkel szemben. Az irodalomban találkozni lehet e felfogást támogató állásponttal.⁷⁶

Münster rávilágít, hogy a bírói gyakorlat ettől eltérő megközelítést alkalmaz, és elsődlegesen azt vizsgálja, hogy megállapítható-e a szolgáltatással elérni kívánt cél megghiúsulása a BGB 812. § (1) bekezdés második mondat második fordulataának értelmében, és csak ennek hiányában támaszkodnak a szerződéskötés alapjának megszűnésére, mint jogalapra (BGB 313. § (1) bekezdését). Ez utóbbi a gyakorlatban elsősorban azokat az eseteket fedi le, amelyekben a szolgáltatással elérni kívánt cél megghiúsulása miatti visszakövetelési igény tényállási elemei nem bizonyíthatóak.⁷⁷

Münster szerint e megoldás mellett az az érv hozható fel, hogy a nem házasságon alapuló életközösség mögötti szerződéses konstrukció jelentős részben a bírói gyakorlat által kimunkált intézmény, míg a feleknek a szolgáltatás konkrét céljára vonatkozó megállapodása sok esetben közvetlenebbül megragadható.

74 BGH, Urteil vom 06.07.2011 – XII ZR 190/08, NJW 2011/39, 2882. (Rn. 27.); BGH, Urteil vom 09.07.2008 - XII ZR 179/05 (OLG Jena), Neue Juristische Wochenschrift 2008/45, 3281. (Rn. 45.).

75 MÜNSTER 727; KEMPER Rn. 145.

76 Lorenz LEITMEIER: *Die Zweckkondiktion – eigentlich Treu und Glauben?* Neue Juristische Wochenschrift (NJW) 2010/28, 2008-2009.

77 MÜNSTER 727.

Ez indokolhatja, hogy a bírói gyakorlat az elérni kívánt cél megthiúsulása miatti visszakövetelési igényt elsődleges jogalapként kezeli (BGB 812. § (1) bekezdés második mondat második fordulat), a szerződéskötés alapjának megszűnését (BGB 313. § (1) bekezdés) pedig szubszidiárius jellegű jogalapként.⁷⁸

4.3. Egyéb konkrét szerződések az élettársi kapcsolat fennállása alatt

A felek között egyéb, kifejezetten megkötött szerződéses jogviszonyok is fennállhatnak. Az adott tényállás elemzésénél elsőként az ilyen kifejezett szerződések fennállását kell megvizsgálni. Hogy milyen mélységig, az az egyedi esettől (tényállástól) függ. Ilyenkor elsősorban – a BGB 133. (jognyilatkozat értelmezése) és 157. §-ának (szerződések értelmezése) megfelelően – azt kell rekonstruálni, hogy a felek akarta kiterjedt-e kötelező erejű megálapodás kötésére, és ha igen, milyen tartalommal.⁷⁹

Ilyen egymással kifejezetten megkötött szerződés lehet például a kölcsön-, szolgálati (megbízási) vagy munkaszerződés, amelyekre a megfelelő BGB-beli rendelkezéseket kell alkalmazni (pl. kölcsön: 488. §; szolgálati/megbízás 611. §; munkaszerződés 611a. §).⁸⁰ Az életközösség megszűnését követően ezeket a szerződéseket adott esetben a BGB 313. § (1) bekezdése alapján korrigálni (módosítani) kell (*Wegfall der Geschäftsgrundlage*, vagyis a szerződéskötés alapjának megváltozása miatt – ennek funkcionális megfelelője a Ptk. 6:192. § (1) bekezdésében rögzített *clausula rebus sic stantibus* szabály).

A tipikusnak tekinthető esetben azonban nincs kifejezett szerződéskötés: a felek egyike valamilyen szolgáltatást nyújt, majd az életközösség megszűnését követően visszaköveteli vagy ellenértéket kér érte. Ilyenkor meg kell vizsgálni, hogy melyik jogalap jöhet szóba, és az adott tényállásnál fennállt-e jogi kötőerővel bíró kötelezettvállalásra irányuló akarat (*Rechtsbindungswille*) a feleknél.⁸¹

Münster kifejti, hogy dogmatikailag bonyolultabb a helyzet, ha elvileg van szerződés, de a szolgáltatást nyújtó fél lemondott a díjazásról. Münster példája: az egyik partner hivatásos festő, és festési munkákat végez az élettársa

78 Uo.

79 MÜNSTER 725.

80 Uo.

81 Uo.

lakásában, és erre nézve kifejezetten szerződést is kötnek. Mivel ő maga is be akar költözni, lemond a díjazásról. Itt a szerződés létrejött, de nincs díjazási igény a BGB 611. § (1) bekezdése alapján, mert arról a munkát elvégző élettárs érvényesen lemondott.⁸² Ez a lemondás egy követelést megszüntető elengedési szerződés (*Erlassvertrag*) útján történik a BGB 397. § (1) bekezdése szerint, amely rendelkező ügylet. E rendelkező ügylet jogcíme az ajándékozás, amelynek alapja a várakozás, hogy az életközösség tartós lesz.⁸³

4.4. Ajándékozás az élettársi kapcsolat fennállása alatt

4.4.1. Mi minősül ajándéknak?

Ajándékozásról csak akkor beszélhetünk, ha van „juttatás” (*Zuwendung*), vagyis a megajándékozó vagyona csökken, a megajándékozotté pedig gyarapodik (BGB 516. § (1) bekezdés).⁸⁴ A munkavégzés, illetve az ezzel járó időráfordítás és erőfeszítés – például egy lakóingatlanon végzett munkák esetén – nem minősülhetnek ajándéknak, mert ezek nem eredményeznek vagyonszökkenést az ajándékozó élettársnál.⁸⁵ Ajándékozás lehet például egy követelést megszüntető elengedési szerződés (*Erlassvertrag*, BGB 397. § (1) bekezdés, lásd 4.3. fejezetet), ha a felek között korábban már létrejött egy szerződés (pl. szolgálati/megbízási vagy munkaszerződés), amelyből a követelés fakad. Az ajándékozás ilyenkor a lemondó rendelkező ügylet jogcímét képezi.⁸⁶

4.4.2. Az „ingyenesség” családjogi sajátossága

Az ajándékozás lényegi eleme a „valódi, önkéntes juttatási szándék” (*echte Freigiebigkeit*). Ez nem áll fenn, ha a juttatás a kapcsolat tartósságába vetett várakozás alapján történik. Ilyenkor a juttató fél maga is számít arra, hogy

⁸² Uo.

⁸³ MÜNSTER 726.

⁸⁴ Uo.

⁸⁵ KLEINWEGENER Rn. 29.

⁸⁶ MÜNSTER 726.

közvetlenül vagy közvetve „részesedik” a juttatás előnyeiből (pl. közösen használják az ingatlant vagy más dolgot). Ezért az ilyen juttatás nem ajándék, hanem ún. „nevesítetlen” vagy életközösséghez kapcsolódó juttatás (*gemeinschaftsbezogene Zuwendung*), amely a jogalapot adja. Ajándékozásról tehát csak akkor lehet szó, ha az élettárs az ajándékot a kapcsolat tartósságába vetett várakozástól függetlenül adja.⁸⁷

4.4.3. Milyen alapon lehet visszakövetelni?

A juttatás csak kivételesen követelhető vissza, tipikusan súlyos hálátlanság (*grober Undank*) miatt (BGB 530. §). Hűtlenség vagy „vétkesség a szakításért”, vagy az, hogy a megajándékozott szakított,⁸⁸ rendszerint nem elég a visszaköveteléshez. Ezzel szemben például egy alaptalan feljelentés már megalapozhatja az ajándék visszakövetelését.⁸⁹

4.5. Polgári jogi társaságot létrehozó társasági szerződés

Az élettársak polgári jogi társaságot (*Gesellschaft bürgerlichen Rechts*, rövidítve: GbR; helyenként BGB-*Gesellschaft*, vagy *Gesellschaft*) hozhatnak létre, amelyet az életközösség megszűnésével megszüntetnek. Ilyenkor elszámolási igény (*Ausgleichsanspruch*) jön létre a BGB §736d. § (5)-(6) bekezdése alapján,⁹⁰ adott

87 MÜNSTER 726.

88 KLEINWEGENER Rn. 30.

89 Oberlandesgericht (OLG) Frankfurt am Main, Urteil vom 12.10.2022 – 17 U 125/21, Neue Juristische Online-Zeitschrift (NJOZ) 2022/50, 1547. (Rn. 76-77.); MÜNSTER 726.

90 BGB 736d. § [A társaság felszámolóinak jogállása]

(5) A társasági vagyonból a kötelezettségek rendezését követően fennmaradó összegből a teljesített hozzájárulásokat vissza kell téríteni. Azokért a hozzájárulásokért, amelyek nem pénzben álltak, azt az értéket kell megtéríteni, amellyel azok a szolgáltatásuk időpontjában bírtak. Az olyan hozzájárulásokért, amelyek szolgáltatások nyújtásában vagy valamely dolog használatának átengedésében álltak, kétség esetén nem lehet megtérítést követelni.

(6) A társaság azon vagyona, amely a kötelezettségek rendezése és a hozzájárulások visszatérítése után fennmarad, a tagok között a nyereségből és veszteségből való részesedésük arányában oszlik meg.

esetben együttes olvasatban a BGB 740b. §-al⁹¹).⁹² A (polgári jogi) társasági szabályok alkalmazásának feltétele, hogy az egyik élettárs az életközösség fennállása alatt úgy szerez vagyontárgyat, hogy ehhez a másik élettárs is (anyagilag) hozzájárul, és ennek célja nem pusztán a közös használat, hanem az is, hogy a vagyontárgy belső jogviszonyukban közösen illesse meg őket. Ez a feltétel nem teljesül, ha a másik élettárs hozzájárulása ingyenes juttatásnak minősül. Erre példa az az eset, amikor mindkét élettárs azzal a szándékkal járul hozzá (anyagilag) egy lakóház építéséhez vagy megszerzéséhez, hogy a lakóház kizárólag egyikük tulajdonában fog állni és a tulajdonos vagyontát gyarapítja. Ebben az esetben társasági jogi alapon nem lehet elszámolási igényt érvényesíteni.⁹³

A társaság azzal jön létre, hogy a felek társasági szerződésben kötelezik magukat egy közös társasági cél elérésének előmozdítására (BGB 705. § (1) bekezdés).⁹⁴ Szóba jöhet olyan – nem jogképes – társaság alapítása, amelynek célja a tagok egymás közötti viszonyainak rendezése (BGB 705. § (2) bekezdés második fordulat, vagy BGB 740. §). Ilyenkor az élettársak – akár ráutaló magatartással – megállapodhatnak az együttélés és a vagyoni viszonyok szabályairól.⁹⁵ A társasági szerződés létrejöttéhez két egybehangzó jognyilatkozat szükséges, a pusztá egyetértés nem elégséges, és vizsgálni kell, hogy a feleket vezérelte-e szerződéskötési szándék.⁹⁶ Mivel a *de facto* életközösség esetén a felek nem kívánták, hogy életközösségükhöz joghatások kapcsolódjanak, ezért a (polgári jogi) társaság szabályainak alkalmazásához szerződéskötés szükséges.⁹⁷ A BGH például egy 2007-ben hozott ítéletében kifejtette,

91 BGB 740b. § [Elszámolás]

(1) A nem jogképes társaság megszűnését követően a tagok között elszámolásra kerül sor.

(2) Az elszámolásra a 736d. § (2), (4), (5) és (6) bekezdését, valamint a 737. §-t megfelelően alkalmazni kell.

92 MÜNSTER 726.

93 Carsten SCHÄFER: *Kommentar zum § 735 BGB*. In: Franz Jürgen SÄCKER – Roland RIXEKER – Hartmut OETKER – Bettina LIMPERG (Hrsg.): *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*. Band 7: Schuldrecht – Besonderer Teil IV. §§ 705–853, Partnerschaftsgesellschaftsgesetz, Produkthaftungsgesetz. 9. Aufl. München, C. H. Beck, 2024. § 735 BGB, Rn. 15.

94 MÜNSTER 726.

95 MÜNSTER 726.; SCHÄFER Rn. 14.

96 MÜNSTER 726.

97 BGH, Urteil vom 28. 09.2005 - XII ZR 189/02 (OLG München), cím: elszámolási igény a házastársak közötti belső társaság alapján, a közszerzeményi elszámolási igény mellett, *Neue Juristische Wochenschrift* (NJW) 2006/18, 1268-1270.

hogy az élettársak életközösséghez kapcsolódó juttatásaira nézve főszabály szerint nem lehet elszámolási (megtérítési) igényt érvényesíteni. Fennállhat azonban elszámolási (megtérítési) igény a polgári jogi társaságra vonatkozó szabályok alapján, ha az élettársak kifejezetten vagy ráutaló magatartással ilyen tartalmú társasági szerződést kötöttek.⁹⁸ Társaságnak megfelelő magatartásra lehet következtetni különösen az együttműködés megtervezéséből, terjedelméből és időtartamából.⁹⁹

A polgári jogi társasági szerződés megkötése rendszerint csak akkor állapítható meg, ha a felek az életközösségen belül egy-egy konkrét projektre irányuló közös célt (ti. társasági célt) határoztak meg, amely túlmutat az életközösségük megvalósításán, és nem merül ki életközösség létesítésében valamint fenntartásában:¹⁰⁰ nem elég a közös használat, közös érték létrehozására kell törekedniük (pl. közös vagyon felépítése), és a hozzájárulásait egyenrangúnak kell tekinteni, nem úgy, hogy az egyik fél teljesen alárendelt a másiknak.¹⁰¹

4.6. Egyetemleges kötelezettségek

Münster kiemeli, hogy az élettársi kapcsolatban gyakran előfordul, hogy az egyik fél nagyobb részt vállal a kiadások fedezésében, mint a másik fél, például egyedül fizeti a közösen bérelt lakás bérleti díját. Eőfordulhat, hogy az életközösség megszűnése után ez a fél elszámolási igényt érvényesítsen a másikkal féllal szemben a BGB 426. § (2) bekezdés első mondata alapján, valamely követelés (pl. bérleti díj, közüzemi számla) jogalapjával összefüggésben.¹⁰²

Az egyetemleges kötelezetteket a kötelezettség egymás között egyenlő arányban terheli, vagyis egyenlő arányban viselik az életközösséggel ösz-

98 BGH, Urteil vom 31.10.2007 - XII ZR 261/04 (OLG Düsseldorf), cím: az örökös elszámolási (megtérítési) igényei a nem házasságon alapuló életközösség túlélő partnerével szemben, Neue Juristische Wochenschrift (NJW) 2008/7, 443-446.

99 OLG Brandenburg, Beschluss vom 10.12.2014 - 10 WF 63/14, cím: elszámolási (megtérítési) igény a nem házasságon alapuló életközösség megszűnését követően, Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht (NZG) 2015/15, 595-597.

100 KLEINWEGENER Rn. 19.

101 MÜNSTER 726.

102 Uo.

szefüggésben felmerülő kiadásokat, hacsak nem állapodtak meg eltérően (BGB 426. § (1) bekezdés első mondat).¹⁰³ Ezen a ponton ki kell emelni, hogy az élettársi életközösségnél ez az eltérés magából a kapcsolat jellegéből („a dolog természetéből”) következik, amely alapján, mindenki annyit visel, amennyit tud, és az élettársi kapcsolat megszűnését követően nincs helye elszámolási igények az életközösség fennállása alatt nyújtott hozzájárulások miatt.¹⁰⁴ Ez olyannyira igaz, hogy még olyan kötelezettség esetén sincs helye elszámolási igény érvényesítésének, amely a kapcsolat fennállása alatt vált esedékessé, azonban csak az életközösség megszűnését követően teljesítettek.¹⁰⁵ Ha az egyik élettárs a *de facto* élettársi életközösség megszüntetését követően olyan közös tartozást fizet ki, amely csak a életközösség megszüntetését követően keletkezett, akkor a volt élettárstól a BGB 426. § (1) bekezdésének első mondata alapján főszabály szerint a tartozás felének megfelelő megtérítést követelhet. Ilyenkor ugyanis már nincs olyan jogalap, amely a másik fél (volt élettárs) vagyonának gyarapodását alátámasztaná.¹⁰⁶

5. Közösen használt vagyontárgyak tulajdonjoga

Hosszabb élettársi együttélés esetén gyakran előfordul, hogy az élettársak közösen szereznek be vagyontárgyakat. Ez megvalósulhat úgy, hogy közösen szerzik meg a vagyontárgy tulajdonjogát,¹⁰⁷ de úgy is, hogy csak az egyik élettárs szerzi meg a tulajdonjogot. Az átruházás körülményeiből következhet az, hogy mindkét fél tulajdont kívánt szerezni, és ilyenkor közös tulajdon keletkezik (BGB 1008. §). Akkor is keletkezik közös tulajdon, ha a tulajdonszerzés nem történik kifejezetten mindkettőjük javára, de az ügylet körülményei alapján megállapítható, hogy a tulajdonszerzés az ún. (*Geschäft für den, den es angeht*) elve alapján mindkettőjük javára történt. Az ún. „az ügyletet annak javára kell figyelembe venni, akit az ügylet

¹⁰³ Uo.

¹⁰⁴ MÜNSTER 726.; KEMPER Rn. 117.

¹⁰⁵ BGH, Urteil vom 03.02.2010-XII ZR 53/08 (LG Meiningen), Neue Juristische Wochenschrift (NJW) 2010/12, 869. (Rn. 13.).

¹⁰⁶ KEMPER Rn. 117.

¹⁰⁷ GRZIWOTZ Rn. 70.

tartalmilag érint” elevét a bírói jogfejlesztés alakította ki.¹⁰⁸ A képviselet dogmatikai kiindulópontja, hogy a joghatás csak akkor kapcsolódik hozzá, ha a szerződő fél számára felismerhető, hogy a másik fél képviselő, vagyis nem saját, hanem más nevében tesz jognyilatkozatot (a képviselet ún. nyilvánvalóságának az elve, *stellvertretungsrechtliches Offenkundigkeitsprinzip*). A Birodalmi Legfelsőbb Bíróság (*Reichsgericht*) már az 1920-as években elismerte, hogy a nyilvánvalósági elv alól vannak kivételek.¹⁰⁹ Az alapgonddal az, hogy a mindennapi élet adásvételi ügyleteinél a másik szerződő fél számára rendszerint közömbös, hogy kivel köti meg a szerződést, ezért elhanyagolható a nyilvánvalósági elv.¹¹⁰ Ha közös tulajdonból kell kiindulni, az élettársakra – a házastársakkal ellentétben – nem vonatkozik az a szabály, amely kizárja, hogy a közös tulajdon megszüntetését rögtön követelni lehessen árverésen történő értékesítés útján. Ennek a követelésnek adott esetben csupán a jóhiszeműség és tisztesség elvéből levezetett „alkalmatlan időben” történő értékesítés szab gátat.¹¹¹ Egyébként abból, hogy a közösen használt ingatlan megszerzéshez vagy felépítéséhez jelentősen hozzájáruló élettárs nem szerzett tulajdonostársi minőséget – mert pl. nem ragaszkodott tulajdoni hányadhoz, más dologi jogosultsághoz – vagy legalább dologi használati jogot az ingatlanon, nem következik az, hogy az életközösség megszűnésekor ne tarthatna igényt elszámolásra (megtérítésre) – lásd 3.2. alfejezet.¹¹² Ezen felül Münster rámutat arra a problémás helyzetre, amelynél a közös tulajdoni hányadok nem tükrözik az élettársak tényleges hozzájárulását, például a vételár 90%-át az egyik élettárs fizette meg, mégis csak felearányban tulajdonos. Ilyenkor a nagyobb hozzájárulást teljesítő élettársat a 3.2. alfejezetben ismertetett elvek mentén elszámolási (megtérítési) igény illeti meg.¹¹³

108 André LEPEJ: *Das Geschäft für den, den es angeht*. In: Zeitschrift für das Juristische Studium (ZJS) 2024/6, 1145.

109 Reichsgericht (RG), Urt. v. 02.11.1920 – VII 190/20, RGZ 100 („Verdeckte Stellvertretung beim Eigentumserwerb”), Rn. 7-9. (<https://opinioius.de/entscheidung/2100>).

110 LEPEJ 1145; Eugen KLUNZINGER – David BARTLITZ – Jochen HOFFMANN: *Einführung in das Bürgerliche Recht*, 18. Auflage. München, Verlag Franz Vahlen, 2024, 201. (§ 18 Die Stellvertretung: V. 2. b)).

111 GRZIWOTZ Rn. 93.

112 GRZIWOTZ Rn. 93.

113 MÜNSTER 725.

6. Élettárs befogadása bérelt lakásba

Vitatott kérdés, hogy a bérlő engedély nélkül befogadhatja-e az élettársát a bérelt lakásba, vagy ehhez a bérbeadó hozzájárulása szükséges.¹¹⁴ A bírói gyakorlat¹¹⁵ és az uralkodó irodalmi álláspont¹¹⁶ szerint az élettárs befogadása nem tartozik a szerződésszerű lakáshasználat körébe. Az élettárs beköltöztetése csak akkor lehetséges, ha fennállnak a BGB 553. § (1) bekezdés első mondatának feltételei, vagyis a bérlőnek jogos érdeke fűződik ahhoz, hogy a lakás egy részének használatát harmadik személynek átengedje. A jogos érdekekkel szemben támasztott követelmények nem magasak, és a BGH szerint a bérlőt rendszerint megilleti az engedély megadása.¹¹⁷

A másik álláspont szerint az élettársat a bérlő házastársával azonosan kell megítélni.¹¹⁸ E felfogás szerint a bérlő az élettársát a bérbeadó engedélye nélkül is befogadhatja, és csak a beköltözésről kell értesítenie a bérbeadót.¹¹⁹ Ennek indoka, hogy a házas vagy nem házas partner, illetve közeli hozzátartozó befogadását a bérlő személyiségi jogával összefüggésben kell értelmezni: a GG 2. cikk (1) bekezdése alapján megilleti annak a joga, hogy a magánéletét a saját otthonában szabadon alakítsa.¹²⁰

Létezik olyan álláspont, amely szerint, ha a bérbeadó már a szerződéskötéskor tudja, hogy a lakást két személy együtt fogja használni, de a bérleti

114 Beate FLATOW: *Kommentar zum § 540 BGB*. In: Ulf P. BÖRSTINGHAUS (Hrsg.): Schmidt-Futterer. Mietrecht. Großkommentar des Wohn- und Gewerberaummietrechts. 17. Aufl. München, C. H. Beck, 2026. § 540 BGB, Rn. 29; Peter WEBER: *§ 540 BGB*. In: Klaus SCHACH – Michael SCHULTZ – Peter SCHÜLLER (Hrsg.): Beck'scher Online-Kommentar Mietrecht. 42. Edition, Stand: 1.2.2025. § 540 BGB, Rn. 12; Martin BIEBER: *Kommentar zum § 540 BGB*. In: Franz Jürgen SÄCKER – Roland RIXECKER – Hartmut OETKER – Bettina LIMPERG (Hrsg.): Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 5: Schuldrecht – Besonderer Teil II, §§ 535–630h, BetrKV, HeizkostenV, WärmeLV, EFZG, TzBfG, KSchG, MiLoG. 9. Aufl. München, C. H. Beck, 2023. § 540 BGB, Rn. 5.

115 BGH, Urteil v. 05.11.2003 – VIII ZR 371/02 (LG Frankfurt a.M.), Neue Juristische Wochenschrift (NJW) 2004/1-2, 57-58.

116 FLATOW (2026), Rn. 30; BIEBER (2023), Rn. 5; Jörg WIEDERHOLD: *Kommentar zum § 540 BGB*. In: Wolfgang HAU – Roman POSECK (Hrsg.): Beck'scher Online-Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. 77. Edition, Stand: 1.2.2026. § 540 BGB, Rn. 7.

117 BGH, Urteil v. 05.11.2003 – VIII ZR 371/02, NJW 2004/1-2, 58; FLATOW (2023), Rn. 7.

118 FLATOW Rn. 29.

119 Christoph KERN: *Vermieterstellung bei unerlaubter nicht gewerblicher Untervermietung*. Neue Zeitschrift für Miet- und Wohnungsrecht (NZM) 2009/10, 344.

120 FLATOW Rn. 6;

szerződést csak az egyik élettárssal kötik meg, akkor a használat átengedését a másik élettárnak már eleve megengedettnek kell tekinteni. Ebben az esetben a bérlő „kiterjesztett saját használatáról” (*verlängerter Eigengebrauch*) van szó.¹²¹ Ha az élettárs csak később költözik be, a beköltözés már engedélyhez kötött, mert az ilyen személy nem pusztán a bérlő birtoksegédje (a birtokos érdekében birtokol, lásd BGB 858. §),¹²² hanem közös birtokossá válik, ezért harmadik személynek minősül.¹²³

7. Tartási kötelezettség kérdése

A házasságtól és bejegyezett élettársi kapcsolattól eltérően, a nem házasságon alapuló életközösség (*de facto* élettársi kapcsolat) alapján nem terheli a feleket egymással szemben jogszabályon alapuló tartási kötelezettség.¹²⁴ Ha nem párkapcsolatról van szó (lásd a német magánjog nem házasságon alapuló életközösség fogalmát a 3. fejezetben), akkor szóba jöhet a rokontartás egyenesági rokonok között.¹²⁵

Ezen kívül felmerül az ún. „anya és az apa tartási igénye a gyermek születésével összefüggésben” elnevezésű intézmény a BGB 1615l. § alapján, amely jogpolitikai célját tekintve a Ptk. 4:86. §-a szerinti élettársi tartással állítható párhuzamba.

A német jog szerint, ha a szülők nem házasok egymással, az anyát a gyermek születésével összefüggésben önálló tartási igény illeti meg az apával szemben (BGB 1615l. BGB §-a együttes olvasatban a BGB 1615a. §-ával). Az apa köteles az anyának a szülést megelőző hat hétre és a szülést követő nyolc hétre tartást nyújtani (BGB 1615l. § (1) bekezdés első mondat). Ez a kötelezettség azokra a költségekre is kiterjed, amelyek a várandósság vagy a szülés

¹²¹ WEBER Rn. 12;

¹²² BGB 858. § Birtoksegéd

Ha valaki egy dolgon a tényleges hatalmat más személy javára gyakorolja annak háztartásában, keresőtevékenysége körében vagy olyan hasonló viszony alapján, amelynél fogva köteles a másinak a dologra vonatkozó utasításait követni, akkor kizárólag a másik személy minősül birtokosnak.

¹²³ WEBER Rn. 12;

¹²⁴ GRZIWOTZ Rn. 6. és 97;

¹²⁵ GRZIWOTZ Rn. 6.

folytán e időszakon kívül merülnek fel (BGB 1615l. § (1) bekezdés második mondat). Ha az anya a várandósság, illetve a várandósság vagy a szülés által okozott betegség miatt nem folytat keresőtevékenységet, az apa e fenti időszakon túl is köteles tartást nyújtani (BGB 1615l. § (2) bekezdés első mondat). Ugyanez áll fenn akkor is, ha az anyától a gyermek gondozása vagy nevelése miatt keresőtevékenység nem várható el (BGB 1615l. § (2) bekezdés második mondat). Ez a tartási kötelezettség legkorábban a szülés előtt négy hónappal kezdődik és főszabály szerint a gyermek születését követő három évig áll fenn (BGB 1615l. § (2) bekezdés harmadik mondat). Ezt követően addig hosszabbodik meg, ameddig ez méltányos (BGB 1615l. § (2) bekezdés negyedik mondat). A hosszabbítás során különösen a gyermek érdekeit és a meglévő gyermekfelügyeleti lehetőségeket kell figyelembe venni (BGB 1615l. § (2) bekezdés ötödik mondat).

A rokонтartásra vonatkozó általános szabályokat megfelelően alkalmazni kell (BGB 1615l. § (3) bekezdés első mondat). Az apa tartási kötelezettsége azonban megelőzi az anya rokonainak tartási kötelezettségét (BGB 1615l. § (3) bekezdés második mondat). Az igény az apa halálával nem szűnik meg (BGB 1615l. § (3) bekezdés negyedik mondat). Az igény akkor is fennáll, ha az apa a gyermek születése előtt meghal, illetve, ha a gyermek halva születik (BGB 1615n. § első mondat). Ebből következően az igény a kötelezett hagyatékával szemben is érvényesíthető (BGB 1922. § (1) bekezdés; BGB 1967. § (1) bekezdés).

Ha a gyermeket ténylegesen az apa gondozza, akkor az apa is jogosult tartásra az anyával szemben (BGB 1615l. § (4) bekezdés első fordulat). Ilyenkor is megfelelően alkalmazni kell a rokонтartásra vonatkozó általános szabályokat (BGB 1615l. § (4) bekezdés második fordulat). A várandóssággal és a szüléssel összefüggő, természetüknél fogva kifejezetten az anyát megillető igények nem illetik meg az apát (BGB 1615l. § (1) bekezdés és a (2) bekezdés első mondat). Ezért ez nem általános „élettársi tartás”, hanem nem házasszülők egymással szemben fennálló, a gyermek születésével és gondozásával összefüggő külön törvényi tartási igénye (BGB 1615a. §; BGB 1615l. §). A BGB 1615m. §-a szerint, ha az anya a várandósság vagy a szülés következtében elhalálozik, a temetés költségeit a gyermek apja viseli, amennyiben e költségek megfizetése az anya örökösétől nem hajtható be.

8. Az élettárs halála esetén a túlélő élettársat megillető jogok (törvényes öröklés kérdése, belépés a bérleti szerződésbe)

Az élettárs halála esetén a túlélő házastárs nem örököl a törvényes öröklés szabályai szerint. A BGB házastárs törvényes öröklését rögzítő 1931. §-a analóg alkalmazására nincs lehetőség (hasonló rendelkezést tartalmaz a bejegyzett élettárs öröklésére nézve a LPartG 10. §-a), mivel nem áll fenn az analógiához szükséges, a jogalkotó által nem tervezett szabályozási hézag.¹²⁶ A közösen használt bérelt lakás bérleti szerződésbe a bérlőnek minősülő élettárs halála után beléphet az élettárs. Ez a BGB 563. § (2) bekezdésének harmadik mondatából következik, amely a belépés lehetőségét kiterjeszti „azokra a személyekre is, akik a bérlővel tartós jelleggel közös háztartást vezetnek.” A „tartós jelleg” fennállását elsősorban a felek közös akarata alapján kell megítélni. Ez azt jelenti, hogy a BGB 563. § szerinti védelemhez nem szükséges, hogy a közös háztartás már hosszabb ideje fennálljon: elegendő, ha a felek azt kezdettől fogva nem pusztán átmenetinek, hanem tartósan tervezték. Ebből kifolyólag a másik személy adott esetben már a közös háztartásban élés első napjától hivatkozhat a belépési jogra. A ténylegesen már hosszabb ideje fennálló közös háztartás már kellően erős támpont arra nézve, hogy a felek tartósan közös háztartásban kívántak élni.¹²⁷

126 Dieter LEIPOLD: *Kommentar zum § 1931 BGB*. In: Franz Jürgen SÄCKER – Roland RIXECKER – Hartmut OETKER – Bettina LIMPERG – Claudia SCHUBERT (Hrsg.): *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*. Band 11: Erbrecht, §§ 1922–2385, §§ 27–35 BeurkG. 10. Aufl. München, C.H. Beck, 2026. § 1931 BGB, Rn. 8.

127 Martin HÄUBLEIN: *Kommentar zum § 563 BGB*. In: Franz Jürgen SÄCKER – Roland RIXECKER – Hartmut OETKER – Bettina LIMPERG (Hrsg.): *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*. 9. Aufl. München, C. H. Beck, 2023. § 563 BGB, Rn. 14; Wolfgang ROTH – Thomas MAULBETSCH: *Das Erbrecht und die nichteheliche Lebensgemeinschaft*. In: *Neue Juristische Wochenschrift Spezial (NJW-Spezial)* 2023/14, 423.

9. Az élettársi szerződés (*Lebenspartnerschaftsvertrag/Partnerschaftsvertrag*) mint atipikus szerződés

9.1. Az élettársi szerződés általános jellemzői

Az „élettársi szerződés” (*Partnerschaftsvertrag*) kifejezést a joggyakorlat az együtt élő felek – különmemű, azonos nemű vagy nem bináris személyek – közötti megállapodásokra használja.

Fontos, hogy a német *Partnerschaftsvertrag* fogalmat alapul véve ez nem tévesztendő össze sem a szabadfoglalkozású személyek partnerségi társaságairól szóló törvény (*Partnerschaftsgesellschaftsgesetz*, rövidítve és a továbbiakban: PartGG)¹²⁸ szerinti társasági szerződéssel, amelyre a PartGG 1. § (4) bekezdése a BGB polgári jogi társaságról szóló szabályait rendeli alkalmazni (BGB 705. és skk. §-ok), sem a bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló törvény (*Lebenspartnerschaftsgesetz*, rövidítve: LPartG)¹²⁹ 7. §-a szerint a bejegyzett élettársi kapcsolat esetén köthető vagyoni jogi szerződéssel. Az élettársi szerződések tartalmi kialakítása tekintetében ma már alig érvényesülnek korlátozások, így például „házasságtörő” élettársi kapcsolatra nézve is megengedett. Korlátot jelenthetnek ugyanakkor a családjogi és öröklési szabályok, mindenekelőtt a gyermektartásra vonatkozó rendelkezések és a kötelesrész: ha kizárólag arra irányul, hogy egy (még) házastársat, bejegyzett élettársat vagy gyermeket – akár fennálló, akár már megszűnt kapcsolatból – hátrányos helyzetbe hozzon, könnyen ütközhet a jóerkölcsbe (BGB 138. §), és így semmis lehet.¹³⁰ A bírói gyakorlat szerint hasonlóképpen aggályosak azok a megállapodások, amelyek nem veszik figyelembe, hogy a házastársi lakás a különélés időszakában is különleges jogi védelem alatt áll.¹³¹ Eldöntetlen

128 Gesetz über Partnerschaftsgesellschaften Angehöriger Freier Berufe (Partnerschaftsgesellschaftsgesetz - PartGG) vom 25. Juli 1994.

129 Gesetz über die Eingetragene Lebenspartnerschaft (Lebenspartnerschaftsgesetz - LPartG) vom 16. Februar 2001.

130 GRZIWOTZ (2022), Form. N. I. 1. Anm. 3.

131 OLG Hamm Beschl. v. 28.12.2015 – 2 UF 186/15, BeckRS 2016, 13940. (ECLI:DE:OLG-HAM:2015:1228.2UF186.15.00)

kérdés, hogy egy (még) fennálló élettársi kapcsolat mennyiben részesülhet védelemben az élettárs egy későbbi, párhuzamos „második kapcsolatával” szemben.¹³²

Az intim kapcsolat szerződéses szabályozására nézve – például a szexuális kapcsolatra vonatkozóan, a hűségre vállalt kötelezettségvállalás, vagy tájékoztatási kötelezettség harmadik személlyel való szexuális kapcsolat esetén a fertőzésveszély miatt – a jogirodalom és a bírói gyakorlat inkább visszafoготtságra int.¹³³ Így például a fogamzásgátlásra vonatkozó megállapodásokat a bíróság tipikusan irrelevánsnak tekinti a partnerek közötti viszonyban,¹³⁴ és általánosságban is igaz, hogy a legszemélyesebb életterületet (*höchstpersönlicher Lebensbereich*) korlátozó kikötések rendszerint semmisek, illetve nem kényszeríthetőek ki.¹³⁵ A családjogi ügyekben és a nemperes bírósági eljárásokról szóló törvény¹³⁶ 120. §-ának (3) bekezdése például azt rögzíti, hogy a házasságkötésre és a házastársi életközösség helyreállítására irányuló kötelezettség nem kényszeríthető ki bírósági végrehajtás útján. Semmis kikötés lehet például a korábbi házasságból származó gyermekkel való kapcsolattartás korlátozása, politikai tevékenység vagy vallási hovatartozás megválasztására irányuló korlátozás, illetve az élettárs személyiségi jogát érintő korlátozás vagy pénzbeli „büntetés” előírása „szakítás” esetére.¹³⁷

Nincs alakisági követelmény az élettársi szerződések megkötésére nézve. Kivételek ez alól azok a szerződéses rendelkezések, amelyekre nézve a jogszabály alakisági követelményt ír elő: az ingatlanra vonatkozó ügyletek (BGB 311b. § (1) bekezdés), az ajándékozási ígérek (BGB 518. §), az ügyek vitelében akadályozó betegségen vagy fogyatékosságon alapuló (vagyis: cselekvőképess-

132 GRZIWOTZ (2022), Form. N. I. 1. Anm. 3.

133 GRZIWOTZ (2022), Form. N. I. 1. Anm. 3.

134 BGH, Urteil vom 17.04.1986 - IX ZR 200/85 (Düsseldorf), Neue Juristische Wochenschrift (NJW) 1986/33, 2044-2045. Az ítélet rendelkező részének első pontja a következőt rögzíti: A nem házasságon alapuló életközösség partnerei között fogamzásgátló eszközök használatára vonatkozó megállapodás a személyes szabadság legbelsőbb körét érinti, és ezért nem lehet szerződéses szabályozás tárgya. Ha az egyik partner nem tartja magát az ilyen megállapodáshoz, a másik fél akkor sem jogosult a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerinti kártérítési igény érvényesítésére, ha erről őt nem tájékoztatta.

135 GRZIWOTZ (2022), Form. N. I. 1. Anm. 3.

136 Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit (FamFG) vom 17. Dezember 2008

137 GRZIWOTZ (2022), Form. N. I. 1. Anm. 3.

séget érintő) állapot esetére adott előzetes meghatalmazás (*Vorsorgevollmacht*, BGB 1820. §) vagy beleegyezésre képtelen állapot esetére megtett egészségügyi rendelkezések (*Patientenverfügung*, BGB 1827. §, együttes olvasatban a BGB 630d. §-ával), illetve az öröklési szerződések (BGB 2276. §).

9.2. Az élettársi szerződésben szabályozandó lehetséges kérdések

9.2.1. Közös háztartás és lakás

Célszerű lehet leltárat készíteni arról, hogy mely háztartási ingóságok állnak az egyik, illetve a másik élettárs kizárólagos tulajdonában, mivel egy későbbi elszámolás vagy vita során ennek nagy jelentősége lehet. Fontos, hogy a házasság vagy a bejegyzett élettársi kapcsolat felbontásával összefüggésben a háztartási ingóságok megosztására irányadó külön szabályok (BGB 1361a. és 1568b. §-a, valamint az LPartG 13. és 17. §-a) nem alkalmazhatók a *de facto* élettársakra.¹³⁸ Ugyanez igaz a BGB 1362. §-ában, illetve erre visszautalva a LPartG 8. § (1) bekezdésében szabályozott, tulajdonvélelemre (*Eigentumsvermutung*) is: ez sem terjeszthető ki analóg módon az élettársakra. A BGB 1362. § (1) bekezdésének lényege, hogy az egyik házastárs hitelezőinek javára vélelmezni kell, hogy azok az ingóságok, amelyek az egyik vagy mindkét házastárs birtokában vannak, a kötelezett (adós) házastárs tulajdonában állnak. A vélelem nem irányadó, ha megszakadt az életközösség, és az adott dolog az a házastárs birtokolja, aki nem kötelezett. Ez a vélelem tehát elsősorban végrehajtási és hitelezővédelmi helyzetekben játszik szerepet. A szabály háttere, hogy a német jogban a közszerzeményi rendszer adja a törvényes vagyoni jogi rendszert, vagyis a házastársak, illetve bejegyzett élettársak önálló vagyonszerzők.

Célszerű rögzíteni, hogy a háztartási ingóságok használata, elhasználódása vagy megsemmisülése miatt az életközösség megszűnésekor nem lehet a volt élettárral szemben elszámolási (megtérítési) igényt érvényesíteni. Az

138 Oberlandesgericht (OLG) Hamm, Beschluß vom 11.04.2005 - 4 WF 86/05 („A háztartási ingóságokról szóló rendelet - HausratVO - nem alkalmazható a nem házasságon alapuló életközösségre”), Neue Juristische Wochenschrift Rechtsprechungs-Report Zivilrecht (NJW-RR) 2005/17, 1168; GRZIWOTZ (2022), Form. N. I. 1. Anm. 1.

ilyen tárgy helyébe lépő tárgy főszabály szerint a felek egyenlő arányú közös tulajdonába kerül, kivéve, ha a felek rögzítik, hogy a helyébe lépő tárgy valamelyik fél kizárólagos tulajdonába kerüljön és ezt feltüntetik a leltárban.¹³⁹

Ahogy az élettársi szerződésről szóló irodalomban Grziwotz rámutat, az élettársak napjainkban tipikusan közösen szereznek ingatlantulajdont, amely az egyenjogúságból következik és az eltérő keresettel rendelkező élettársak esetén annak kifejeződése, hogy a családdal kapcsolatos feladatok ellátása egyenértékű hozzájárulás az életközösséghez. Ezért érdemes úgy megállapodni, hogy a kereső, illetve jobban kereső élettárs kifejezetten vállalja a jelentősebb anyagi hozzájárulást, így elejét véve annak, hogy az életközösség esetleges megszűnésekor a családdal kapcsolatos feladatok orozslánrészét ellátó élettárssal szemben a másik élettárs elszámolási (megtérítési) igényt érvényesítsen. Ha az élettársak a jövőre nézve akarják kötelezően rögzíteni, hogy közösen szereznek – pl. fele-fele arányban – majd ingatlant, úgy az ilyen megállapodást a BGB 311b. § (1) bekezdésében rögzített alakisági követelmény miatt közjegyzői okirathba kell foglalni. Ugyanez irányadó a tulajdoni hányadra, illetve tulajdonjogra vonatkozó elővásárlási vagy megváltási (*Übernahmerecht*) jogra, továbbá a közös tulajdonra, így a tulajdonközösség megszüntetésének kizárására vonatkozó megállapodásokra, ha ezeket be akarják jegyeztetni a telekkönyvbe.¹⁴⁰

Az életközösség fennállása alatt rendszerint nincs szükség a közös használat részletes rendezésére. Az életközösség megszűnése esetén az élettársaknak a közös ingatlanban való különélés kérdéseit alapvetően ugyanúgy kell rendezniük, mint a házastársaknak. Ezzel összefüggésben célszerűtlen a közös tulajdon megszüntetésének kizárásáról szóló megállapodás.

A közös tulajdon megszüntetésére vonatkozó ideiglenes korlátozást rögzít az ingatlan végrehajtási árveréséről és kezeléséről szóló törvény¹⁴¹ 180. § (3) bekezdése, amely szerint, ha az egyik (volt) házastárs (bejegyzett élettárs) a közös tulajdon megszüntetése érdekében értékesítési árverést kezdeményez, akkor a másik (volt) házastárs (élettárs), mint tulajdonostárs kérel-

139 GRZIWOTZ (2023), Rn. 69.

140 GRZIWOTZ (2023), Rn. 70.

141 Gesetz über die Zwangsversteigerung und die Zwangsverwaltung, Ausfertigungsdatum: 24.03.1897.

mére az eljárást fel kell függeszteni, ha ez a közös gyermek jólétét súlyosan veszélyezteti. Ugyanakkor a bírói gyakorlat ezt a védelmi küszöböt nagyon magasra helyezi.¹⁴² A Nürnbergi Járásbíróság egy 2017-ben ítéletében a ZVG 180. § (3) bekezdése szerinti eljárás-felfüggesztés kivételessége kapcsán kifejtette, hogy ehhez olyan különös körülményeknek kell fennállniuk, amelyek alapján megalapozottan tartani lehet attól, hogy a gyermek testi, szellemi vagy lelki jóléte veszélybe kerülne. Ilyen helyzet állhat fenn például akkor, ha egy sokgyermekes család megfelelő elhelyezése ésszerű ráfordítással nem biztosítható, ha a ház egy fogyatékos gyermek szükségleteire van kialakítva, vagy ha a gyermek későbbi lakóhelye még bizonytalan a szülői felügyeletről folyó vita miatt, és a környezet ismételt változása károsítaná a fejlődését.¹⁴³

9.2.2. Közös vagyon

A német jogban a *de facto* élettársi életközösséghez nem kapcsolódnak a jogszabály erejénél fogva vagyoni joghatások. A bírói gyakorlat az élettársi kapcsolatra adott esteben, mint szerződéses kapcsolatra tekint (lásd 3.1. alfejezet). Az élettársi kapcsolat vagyoni joghatásainak szerződéses rendezése során szem előtt kell tartani azt, hogy az élettársak tudatosan választották ezt az együttélési formát, vagyis nem kívánnak jogi kötöttséggel járó közösséget. Ezért a szerződés folytán el kell kerülni azt, hogy a szerződéses jogok és kötelezettségek folytán az élettársak között a házastársaknál is szigorúbb jogi (vagyoni) kötöttség jöjjön létre.¹⁴⁴ Különbséget kell tenni ajándékozás és életközösséghez kapcsolódó juttatás között. Az utóbbi esetben a juttatás alapja rendszerint az, hogy a juttató maga is számít a dolog további közös használatára: a „további együttélésen alapuló közös használat” képezi a juttatás szerződéses alapját (lásd 3.4.2. alfejezet). Célszerű kifejezetten szerződésben rendezni azt a kérdést, hogy mi történjék az olyan ajándékokkal, amelyek túlmutatnak a mindennapi együttélés

142 GRZIWOTZ (2023), Rn. 71.

143 Vezérlevelek szerkesztői kiemelése (redaktionelle Leitsätze): Amtsgericht (AG) Nürnberg, Beschluss vom 10.11.2017– 9 K 197/17, BeckRS 2017, 155448 (ECLI:DE:AGNUER-N:2017:1110.9K197.17.0A).

144 GRZIWOTZ (2022), Form. N. I. 4. Anm. 1.

szokásos mértéken, ilyenkor ugyanis visszakövetelési igény merülhet fel (lásd 4.4.3. alfejezet). E kérdés szabályozásánál indokolt különbséget tenni, hogy az élettársi kapcsolat szakítás, halál vagy későbbi házasságkötés folytán szűnik-e meg. A szerződéses rendezés sem érintheti ugyanakkor a törvény által eltérést nem engedő módon biztosított igényeket, így különösen a jóhiszeműség és tisztességesség elvén (BGB 242. §), valamint az ún. szerződéskötés alapjának megszűnésén (BGB 313. § (1) bekezdés) alapuló visszakövetelési igényeket, az ajándékozástól történő elállás törvény szerinti eseteit (BGB 528, 530, 533 §-ok), valamint a juttatást nyújtó élettárs halála esetén az ún. kötelesrész kiegészítése iránti igényeket (BGB 2325. §,¹⁴⁵ vö. Ptk. 7:80-7:81. §).¹⁴⁶

Élettársi kapcsolat esetén az ingatlanszerzéshez gyakran javasolt, rugalmas részesedési arányokkal működő, jogalanyisággal is rendelkező (polgári jogi) társaság (*rechtsfähige Gesellschaft* vagy másképpen *Außen-Gesellschaft*, BGB 705. § (2) bekezdés) csupán fenntartással tekinthető ideális megoldásnak. E konstrukció alkalmazása akkor tekinthető jó megoldásnak, ha egyik fél sem szenved hátrányt azért, mert az életközösség keretében – például a gyermekek vagy hozzátartozó gondozása miatt – nem tud keresőtevékenységet folytatni. Másképp a modell a keresőtevékenységet folytató élettársat hozza kedvezőbb helyzetbe, és nem tükrözi azt, hogy a másik fél a családdal kapcsolatos feladatok ellátása formájában, nem pénzben járult hozzá az ingatlanszerzéshez.¹⁴⁷

145 BGB 2325. § [Kötelesrész-kiegészítési igény ajándékozások esetén]

- (1) Ha az örökhatyó harmadik személynek vagyontárgyat ajándékozott, a kötelesrészre jogosult a kötelesrész kiegészítéseként azt az összeget követelheti, amellyel a kötelesrész emelkedne, ha az elajándékozott vagyontárgyat a hagyatékhöz hozzászámítanák.
- (2) Az elhasználható dolog értékét azzal az értékkel kell számításba venni, amellyel az ajándékozás időpontjában rendelkezett. Más vagyontárgy esetében azt az értéket kell figyelembe venni, amellyel az az öröklés megnyílásának időpontjában rendelkezik; ha azonban az ajándékozás időpontjában alacsonyabb értéke volt, akkor csak ezt az alacsonyabb értéket kell számításba venni.
- (3) Az ajándékozást az öröklés megnyílását megelőző első évben teljes egészében, minden további, az öröklés megnyílását megelőző évben pedig egy-egy tizeddel kisebb mértékben kell figyelembe venni. Ha az elajándékozott vagyontárgy teljesítésétől számítva tíz év eltelt, az ajándékozást figyelmen kívül kell hagyni. Ha az ajándékozás a házastárs javára történt, a határidő a házasság megszűnése előtt nem kezdődik meg.

146 GRZIWOTZ (2022), Form. N. I. 4. Anm. 6.

147 GRZIWOTZ (2022), Form. N. I. 4. Anm. 7.

Vitatott, hogy ez a konstrukció alkalmas lehet-e kötelesrészre jogosultak igényeinek kizárására vagy csökkentésére. E kérdés a jogirodalomban elmentmondásos, és a legfelsőbb bírói gyakorlat sem rendezte még véglegesen. Ami biztosnak tűnik, hogy egy két tagból álló, vagyonkezelő jellegű polgári jogi társaság esetén, ha valamely tag halálával a társasági részesedése automatikusan a túlélő tag társasági részesedését növeli, a társasági részesedés ellenértékére vonatkozó elszámolási igényt kizárva, ez a túlélő javára történő ajándékozásnak minősülhet. Ez öröklési jogi szempontból problémás, mert ilyen esetben az ún. kötelesrész kiegészítése iránti igények kérdése is felmerülhet.¹⁴⁸

9.2.3. Közös keresőtevékenység (vállalkozás) és időskori anyagi biztonságról való gondoskodás

Az élettársak közötti keresőtevékenység jellegű együttműködésnél a személyes és a vagyoni kapcsolatok egymásra rétegződnek. A társasági együttműködés szabályait mindig az egyedi esetre kell kialakítani, általános érvényű társasági szerződés modell nem létezik. Ugyanez igaz a munkaszerződésre is, ha az együttműködés munkaviszony keretében valósul meg. A polgári jogi társaságra vonatkozó szabályok szerinti elszámolási igény feltevéle, hogy a partnerek kifejezetten vagy ráutaló magatartással megfelelő társasági szerződést kössenek (lásd 3.5. alfejezet). E kérdések egyértelmű szabályozása az élettársi szerződésben elejét veheti az esetleges bizonytalanságoknak.¹⁴⁹

Grziwotz rávilágít, hogy az élettársak közötti munkaviszony fennállása esetén a bírói gyakorlat azt vizsgálja, hogy a közreműködő élettárs valóban csak munkavállalóként működött-e közre, és a közös tevékenység eredménye kizárólag a másik felet illette-e meg.¹⁵⁰ Ha a körülmények – például adó-

148 BGH, Urteil vom 03.06.2020 – IV ZR 16/19, cím: „A társasági részesedés túlélő tag részét növelő jellege, mint elszámolási kötelezettséget kiváltó ajándékozás” Neue Juristische Wochenschrift (NJW) 2020/33, (Rn. 19-27.); Grziwotz: Partnerschaftsvertrag – Grundlagen (2022), Form. N. I. 4. Anm. 8.

149 GRZIWOTZ (2022), Form. N. I. 5. Anm. 1-2.

150 OLG Brandenburg, Beschluss vom 10.12.2014 – 10 WF 63/14, NZG 2015/15, 596. (Rn. 7-9.), 597. (Rn. 14.).

megtakarítás, vagy betegség, ápolásra szorulás, öregség, illetve rokkantság esetére szolgáló költséghatékonyabb társadalombiztosítási konstrukció céljából – arra engednek következtetni, hogy a munkaviszony keretében történő alkalmazás nem a közreműködés megfelelő díjazásának szerepét töltötte be, akkor a polgári jogi társaság szerint is felmerülhet elszámolási igény. Például egy vállalkozás felépítésében való közreműködés, amelynél az egyik élettárs irodai munkát lát el munkaviszony keretében „minimálbérre bejelentve” úgy, hogy a tényleges közreműködése ennél lényegesen több. Grziwotz szerint erre utalhat, ha a munkavállaló élettárs díjazás nélküli többletmunkát végezett, lemondott a szabadságáról, készfizető kezesség vállalásával maga is viselte a vállalkozással járó kockázatot, saját tőkét fektetett be, vagy más munkavállalókkal szemben munkáltatói jogosítványokat gyakorolt.¹⁵¹

Az élettársi kapcsolat nem alapoz meg özvegyi nyugdíjjogosultságot a túlélő élettárs számára, és a társadalombiztosítási vagy közszolgálati szolgáltatási jogviszonyból eredő nyugdíjjogosultságok sem ruházhatók át szabadon szerződéssel, hacsak ezt maga az adott biztosítás nem teszi lehetővé.¹⁵²

Az élettársak egymás közötti ellátási, nyugdíjpótló vagy jövőbeli anyagi gondoskodást nyújtó rendelkezései csak kötelmi jogi, vagyis szerződéses formában alakíthatók ki.¹⁵³

Grziwotz szerint kialakítható az ilyen szerződésben vállalt kötelezettség úgy, hogy az életközösség fennállása alatt terheli az élettársat, illetve élettársakat, de kapcsolódhat ahhoz a hátrányhoz is, amelyet az egyik élettárs a keresőtevékenységére nézve szenved el a családdal kapcsolatos feladatok ellátása - például kiskorú gyermek gondozása - miatt.¹⁵⁴

Az időskori gondoskodás megvalósulhat például abban, hogy az élettársak mindegyik életbiztosítást köt és egymást kölcsönösen kedvezményezettnek jelölik meg, méghozzá visszavonható módon. A biztosító részéről a túlélő élettárs számára kifizetett szolgáltatás azonban kötelesrész iránti igény tárgya, vagyis a Ptk-ra vonatkoztatva a kötelesrész alapjához számít

151 GRZIWOTZ (2022), Form. N. I. 5. Anm. 3.

152 GRZIWOTZ (2022), Form. N. I. 6. Anm. 1.

153 Uo.

154 Uo.

(Ptk. 7:70-7:71. §). Mindez azért, mert a kölcsönös kedvezményezetti jog nem minősül az időskori ellátás biztosítását szolgáló szinallagmatikus (viszonoságon alapuló) viszonynak, ha az visszavonható jellegű.¹⁵⁵

Azért van jelentősége, hogy a kedvezményezetti jog visszavonható-e, mert a biztosítási szerződésekről szóló törvény (*Versicherungsvertragsgesetz*, rövidítve: VVG) 159. §-szerint a visszavonhatóan kijelölt kedvezményezett a biztosító szolgáltatására való jogot csak a biztosítási esemény bekövetkeztével szerzi meg (VVG 159. § (2) bekezdés). Ezzel szemben a kedvezményezett visszavonhatatlan kijelölésénél a jogosultság már magával a kijelöléssel létrejön (VVG 159. § (3) bekezdés).

Ennek az öröklési jogban az a következménye, hogy visszavonható kijelölés esetén a kedvezményezett helyzete az örökhagyó életében még nem véglegesül: az örökhagyó a biztosítási szerződés feletti rendelkezési jogát haláláig megtartja, így a kedvezményezett addig nem szerzi meg a kedvezményezetti státuszhoz kapcsolódó jogosultságot. A BGH ezt a kötelesrész-kiegészítési igényvel összefüggésben a 2010. április 28-i ítéletében¹⁵⁶ úgy fogalmazta meg, hogy a kötelesrész-kiegészítési igény nem a ténylegesen kifizetett biztosítási összeg, és nem is a befizetett díjak összege alapján számítandó, hanem aszerint az érték szerint, amelyet az örökhagyó a biztosítási szerződésből a halála előtti „utolsó jogi pillanatban” még maga realizálhatott volna. Ez rendszerint a visszavásárlási érték, kivételesen pedig az ennél objektíve magasabb értékesítési érték lehet. Ugyanezt az érvelést alkalmazta a BGH a párhuzamosan eldöntött (2010. április 28.) IV ZR 230/08 számú ügyben is megerősítette.¹⁵⁷

A gyakorlatban azért alkalmazzák a kedvezményezett visszavonható kijelölését, mert a szerződő félnek így lehetősége van a kedvezményezett személyének módosítására, így például, ha az élettársi kapcsolat megszűnik, megváltozik a családi állapota, vagy más személyről akar gondoskodni. Ezzel szemben a visszavonhatatlan kedvezményezés utólag csak a kedvezményezett hozzájárulásával módosítható. Ezért a biztosítási gyakorlatban a visszavonható kedvezményezés számít tipikus megoldásnak.

155 Landgericht (LG) Konstanz (4. Zivilkammer), Urteil vom 30.08.2016 – 4 O 453/15, BeckRS 2016, 17840. (ECLI:DE:LGKONST:2016:0830.4O453.15.0A).

156 BGH, Urteil vom 28.04.2010 - IV ZR 73/08 (OLG Düsseldorf), Neue Juristische Wochenschrift (NJW) 2010/44, 3233-3238. (Rn. 14-54).

157 BGH, Urteil vom 28.04.2010 – IV ZR 230/08 (Kammergericht), BeckRS 2010, 12567.

9.2.4. Halál esetére szóló rendelkezések

Az olyan rendelkezés az élettársi szerződésben, amelyben a felek arra vállalnak kötelezettséget, hogy sajátkezűleg írt magánvégrendeletben vagy közvégrendeletben a másik élettársat teszik meg örökösnek, semmis a BGB 2302. §-a alapján.¹⁵⁸ Végintézkedési rendelkezés csak a BGB 2232. §-ából (közvégrendelet), 2247. §-ából (sajátkezűleg írt végrendelet) és 2276. §-ából (öröklési szerződés közjegyző előtt) következő alakisági követelmények betartása mellett érvényes. A német jog nem ismeri a más által írt okiratot, mint végintézkedési formát. Közös végrendeletet az élettársak nem tehetnek, mert erre csak házastársaknak és bejegyzett élettársaknak van lehetőségük a BGB 2265. §-a, illetve az LPartG 10. § (4) bekezdés első mondata alapján. Csak sürgőshelyzetekben jöhet szóba a három tanú előtt tett szóbeli végrendelet (BGB 2250. §), a polgármester előtti végrendelet (BGB 2249. §) vagy a német hajón tett ún. tengeri szóbeli végrendelet (BGB 2251. §).¹⁵⁹

Az öröklési szerződés önmagában attól még nem lesz jóerölcsbe ütköző, hogy csak az egyik élettárs tesz végintézkedést.¹⁶⁰

Fontos, hogy a BGB 2279. § és 2077. §-a nem alkalmazható ezekben az esetekben analóg módon. A BGB 2077. § (1) bekezdése rögzíti, hogy a házastárs javára tett végintézkedés hatályát veszti, ha a házasság az örökhagyó halála előtt megszűnt, illetve, ha a halál időpontjában a házasság felbontásának feltételei már fennálltak és az örökhagyó keresetet indított a házasság felbontása iránt, vagy a felbontáshoz hozzájárult. Ugyanez irányadó arra az esetre, ha az örökhagyó jogosult volt kérni a házasság érvénytelenítését és kérte azt. Megegyezik a helyzet jegyes javára tett rendelkezésekre nézve is, ha a jegyesség az örökhagyó halálát megelőzően megszűnt (BGB 2077. § (2) bekezdés). Az öröklési szerződés körében a BGB 2279. § (2) bekezdése szerint a 2077. § szabálya a házastársak, bejegyzett élettársak vagy jegyesek között kötött öröklési szerződés esetén akkor is irányadó, ha a szerződés harmadik személyt részesít jutattásban. Ebből következő-

158 BGB 2302. § [A végrendelezési szabadság korlátozhatatlansága]

Semmis az a szerződés, amellyel valaki arra vállal kötelezettséget, hogy halál esetére szóló rendelkezést tesz vagy nem tesz, azt visszavonja vagy nem vonja vissza.

159 GRZIWOTZ (2023), Rn. 75.

160 Oberlandesgericht (OLG) Koblenz, Beschluss vom 29.01.2015, – 3 U 813/14, Rheinische Notar-Zeitschrift (RNotZ) 2015/7-8, 366-368.

en házastársak és bejegyzett élettársak esetében az életközösség megszűnése a halál esetére szóló rendelkezést hatálytalanná teheti a törvény erejénél fogva, éppúgy, mint a jegyesség felbontása. A *de facto* élettársak esetében azonban nincs ilyen törvényi mechanizmus. Ehhez külön szerződéses rendelkezés szükséges. Ebben a kérdésben foglalt állást a BGH 2024. május 22-i határozatában, amelyben rögzítette, hogy az élettárs örökössé nevezése öröklési szerződésben akkor is hatályban marad, ha a felek a szerződéskötés után házasságot kötöttek, majd később ezt a házasságot felbontották. A BGB 2077. § (1) és (2) bekezdése (ti. a házastárs javára tett végintézkedés hatálytalansága a házasság felbontásának, illetve ahhoz való hozzájárulás, vagy érvénytelenítésének örökhagyó részéről történő kérése esetén) az örökhagyó élettársa javára tett halál esetére szóló rendelkezésekre analógia útján nem alkalmazható.¹⁶¹ A BGB 2077. § (1) bekezdés első mondatának alkalmazása akkor jön szóba, ha a halál esetére rendelkezés kellően szoros kapcsolatban áll egy későbbi házasságkötéssel.¹⁶² A halál esetére szóló rendelkezés konstrukciójának tervezésénél és kiválasztásánál egyébként rendszerint az adózási szempontok játszanak meghatározó szerepet.

Ha a túlélő élettársnak nem magára a vagyonra és annak felélésére, hanem csupán annak használatára van szüksége, akkor az öröklési illeték optimalizálása érdekében célszerű lehet a közös gyermeket örökössé tenni, mivel ő magasabb értékhatárig mentes az öröklési illetékfizetési kötelezettség alól. Ilyenkor az élettárs örökösi pozíció helyett hagyományosként részesülhet meghatározott juttatásokban és lakáshasználati jogban.¹⁶³

9.2.5. Egészségügyi rendelkezések és cselekvőképesség korlátozottsága esetére adott meghatalmazás

Az orvosokat és ápoló személyzetet köti a német büntető törvénykönyv (*Strafgesetzbuch*, rövidítve: StGB)¹⁶⁴ 203. § (1) bekezdése 1. pont alapján fenn-

161 BGH Beschluss vom 22.5.2024 – IV ZB 26/23, Neue Juristische Wochenschrift (NJW) 2024/35, 2539-2540. (Rn. 19-21.).

162 BGH Beschluss vom 22.5.2024 – IV ZB 26/23, NJW 2024/35, 2539. (Rn. 17.)

163 GRZIWOTZ (2023), Rn. 79-80.

164 Strafgesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 13. November 1998, Ausfertigungsdatum: 15.05.1871.

álló titoktartási kötelezettség. Ha a beteg akaratnyilvánításra képtelen állapotban van, az információ közlése legfeljebb vélelmezett beleegyezésre alapítható, vagyis arra, hogy feltételezhetően hozzájárult volna a közléshez, ha nyilatkozni tudna. Ezzel szemben a BGB 1358. §-ában szabályozott, együtt élő házastársak közötti, időben korlátozott egészségügyi képviseleti jog – amely a LPartG 21. § alapján a bejegyzett élettársakra is kiterjed – nem alkalmazható *de facto* élettársakra nézve. Ezért élettársak esetében célszerű egymásnak kölcsönösen tájékoztatáshoz való jogot biztosítani a másik élettárs egészségi állapotára vonatkozóan.¹⁶⁵

Pusztán tájékoztatáshoz való jogot és az orvosi titoktartás alóli felmentést tartalmazó meghatalmazás nem jogosítja fel az élettársat arra, hogy egészségügyi rendelkezési jogot gyakoroljon, vagyis, hogy orvosi beavatkozásokhoz hozzájáruljon, illetve azok megszüntetéséről vagy mellőzéséről döntsön. Ilyen esetekben – ha az érintett cselekvőképtelen – a gondnoksági szabályok irányadók.¹⁶⁶ A bíróság által elrendelhető gondnokság (*Betreuung*) csak akkor kerülhető el, ha van olyan ún. az ügyei vitelében akadályozó, betegsége vagy fogyatékossgon alapuló állapot esetére adott előzetes meghatalmazás (*Vorsorgevollmacht*), amely ennél szélesebb körű jogosultságokat ad (BGB 1820. § együttes olvasatban a BGB 1814. § (3) bekezdés második mondat 1. pontjával).¹⁶⁷

Grziwotz kézikönyvében (2022) a következő tartalmú meghatalmazást javasolja:¹⁶⁸

A *de facto* élettársak kölcsönösen, bármikor visszavonható meghatalmazással feljogosítják egymást arra, hogy a másik élettársat minden személyes ügyben képviseljék, különösen az egészségügyi ellátással összefüggő kérdésekre nézve. Ez kiterjed többek között a tartózkodási hely meghatározására, a lakcímbejelentési ügyekre, az időotthonba vagy ápolási intézménybe történő felvételről való döntésre, az otthoni vagy intézményi ápolás részleteire stb. A meghatalmazás belső viszonyban ugyanakkor csak arra az esetre szól, ha az egyik élettárs testi, szellemi vagy lelki betegsége,

165 GRZIWOTZ (2023), Rn. 87.

166 GRZIWOTZ (2023), Rn. 88.

167 Uo.

168 GRZIWOTZ (2022), Form. N. I. 7. Bevollmächtigungen.

illetve fogyatékosága miatt személyes ügyeit részben vagy egészben már nem tudja ellátni.¹⁶⁹

A meghatalmazás különösen széles körű az egészségügyi rendelkezések területén és felöleli az egészségi állapot vizsgálatához, a gyógykezeléshez és az orvosi beavatkozásokhoz való hozzájárulást akkor is, ha ezek halálhoz vagy súlyos, tartós egészségkárosodáshoz vezethetnek. Ugyanígy kiterjed arra is, hogy a meghatalmazott az ilyen beavatkozásokhoz ne járuljon hozzá, vagy a korábban adott beleegyezést visszavonja, még akkor is, ha az intézkedés orvosilag indokolt, és annak elmaradása vagy megszakítása az életet vagy az egészséget súlyosan veszélyezteti. A meghatalmazás magában foglalja továbbá az olyan egészségügyi intézkedésekkel kapcsolatos döntéseket is, amelyek a meghatalmazó természetes akaratával ellentétesek, vagyis a kényszer-gyógykezelést, valamint az életfenntartó beavatkozások mellőzéséhez vagy megszüntetéséhez való hozzájárulást és az ehhez esetleg szükséges bírósági engedély beszerzését is. Emellett a felek kölcsönösen felmenthetik a másik élettárral szemben az orvosokat, az ápolókat, a kórházi és intézményi személyzetet, továbbá az egészségbiztosító, biztosító és egészségügyi elszámolóhely munkatársait a titoktartási kötelezettség alól. A meghatalmazás így kiterjed az egészségügyi dokumentáció megismerésére, kiadására és továbbítására is.¹⁷⁰

A meghatalmazás az elhelyezéssel összefüggésben a szabadságelvonnással járó intézkedésekre is kiterjed: így például mechanikai rögzítésre, gyógyszeres korlátozásra vagy más, hosszabb időn át vagy ismétlődően alkalmazott korlátozó intézkedésekre az intézeti vagy otthoni ellátás során. Ezen felül az egyik élettárs halála esetén a másikra száll át a temetésről és a holttesttel kapcsolatos kegyeleti döntésekről való rendelkezés joga (*Totenfürsorge*). Végül a felek előzetesen azt is rögzítik, hogy ha valamelyikük gondnokságra szorulna, akkor szükség esetén a másik élettársat kell gondnokként kirendelni.¹⁷¹

169 Uo.

170 Uo.

171 GRZIWOTZ (2022), Form. N. I. 7. Bevollmächtigungen.

10. Következtetések

A hatályos német jog a házasságot tekinti a párkapcsolatot leképező életközösség egyetlen formalizált intézményének, amely azonos neműek számára is elérhető.

A német jogban a *de facto* élettársi kapcsolat sajátos kettősséget mutat. Egyfelől egyértelműen elismert társadalmi realitásként és több jogterületet érintően releváns együttélési formaként. Másfelől azonban a jogalkotó mindmáig tartózkodik attól, hogy azt önálló, általánosan szabályozott családjogi intézménnyé emelje. A német megközelítés tudatosan nem státuszalapú, hanem funkcionális és töredezett: a *de facto* kapcsolat egyes jogkövetkezményei szektorálisan, különös jogszabályokban, illetve jelentős részben bírói jogfejlesztés útján jelennek meg, anélkül, hogy a házassághoz hasonló, zárt és egységes szabályozási rezsim jönne létre. Ez a megoldás összhangban áll a német alkotmányjogi kiindulóponttal is, amely a nem házasságon alapuló együttélést elsősorban a személy cselekvési autonómiájának körében helyezi el, nem pedig olyan együttélési formaként, amelyet az államnak a házassághoz hasonló módon, normatív úton kellene megszerveznie.

A német jogban nem azonos az élettársi kapcsolat alkotmányjogi és magánjogi fogalma. Az alkotmányjogi „házassághoz hasonló életközösség” fogalma szűkebb, míg a magánjogi értelemben vett „nem házasságon alapuló életközösség” lényegesen nyitottabb és rugalmasabb kategória. Ez utóbbi nemcsak különmemű vagy azonos nemű párok együttélését foghatja át, hanem olyan közösségi együttélési formákat is, amelyeknél a döntő elem nem a formalizált kapcsolat, hanem az életviszonyok összefonódása, a közös gazdálkodás, illetve a kölcsönös felelősségvállalás. A fogalom rugalmassága alkalmazkodóképesebbé teszi a jogot a társadalmi valósághoz, ugyanakkor bizonytalansági tényező is: a normatív definíció hiánya miatt a jogi minősítés továbbra is jelentős részben az egyedi tényállás bírói értékelésétől függ.

A német magánjog központi sajátossága, hogy a *de facto* élettársi kapcsolathoz nem kapcsolódnak a házassághoz hasonló joghatások. A *de facto* élettársi kapcsolat fő jellemzője, hogy a felek nem kívántak joghatást kapcsolni az életközösségükhöz, azt a jogi kötetlenség jellemzi. A *de facto* élettársi kap-

csolat a német magánjogban tehát alapvetően ténykérdés és a felek jogviszonya magánszerződés képét mutatja.

Nincs törvényes vagyoni jogi rendszer, nincs általános élettársi tartás, és a túlélő élettársat törvényes öröklési jog sem illeti meg. Ugyanakkor a kapcsolat a magánjog számára mégsem közömbös: a bírói gyakorlat a felek között *sui generis* családjogi együttműködési szerződés fennállásából indul ki, amely egyfajta „háttérjogialapként” operál az együttélés során, ahhoz kapcsolódóan teljesített szolgáltatásokra nézve, amelyeket így nem lehet jogalap nélküli gazdagodás címén visszakövetelni. Ebből következik, hogy a német jog a *de facto* élettársi kapcsolatot nem „jogilag irreleváns jelenségként”, hanem korlátozottan jogilag strukturált, alapvetően szerződéses és esetről esetre formálódó (jog)viszonyként fogja fel.

A vagyoni viszonyok rendezésében a német megoldás legfontosabb ismérve a differenciálás. A mindennapi együttéléshez szükséges, a közös életvezetést szolgáló pénzbeli és természetbeni hozzájárulások főszabály szerint nem alapoznak meg utólagos elszámolási igényt. A bírói gyakorlat csak ott nyitja meg a megtérítés lehetőségét, ahol a szolgáltatás már egyértelműen túlmutat a közös élet szokásos terhein, és a másik fél oldalán kimutatható, még fennálló vagyongyarapodást eredményez. E körben érintett legfontosabb magánjogi intézmények a polgári jogi társaság szabályai, a cél megghiúsulása miatti jogalap nélküli gazdagodás, valamint a szerződéskötés alapjának megszűnése. Külön ki kell emelni, hogy a bírói gyakorlat szerint az élettárs munkavégzése is lehet jogilag releváns, noha nem minősül fogalmitag juttatásnak, gazdasági értéke folytán mégis megalapozhat elszámolási igényt. A német jog tehát nem vagyoni jogi rendszer logikáján keresztül kezeli a helyzetet, hanem a méltányosság, a felek tényleges hozzájárulása és a megmaradt vagyoni előny alapján végzi el az életközösség megszűnéséhez kapcsolódó korrekciót.

Az élettársi kapcsolat közvetetten eredményezhet személyi jogi és családjogi joghatásokat. Nincs általános élettársi tartási kötelezettség, ugyanakkor a gyermek születésével összefüggésben az anya, illetve meghatározott feltételek mellett az apa külön törvényi tartási igényt érvényesíthet. Nincs törvényes öröklés, de a túlélő élettárs a bérleti jogviszonyba meghatározott feltételek fennállása esetén beléphet.

Ebből következően a német jogban különösen jelentős szerepet tölt be az élettársi életközösség szerződéses szabályozása. Az élettársi szerződés alkalmas lehet a közös lakás használatának, a vagyoni hozzájárulásoknak, a közösen használt vagyontárgyak sorsának, a közös vállalkozásban való részvételnek, az időskori anyagi biztonságnak, a halál esetére szóló rendelkezéseknek, valamint ügyviteli képességet (cselekvőképességet) hátrányosan érintő állapot esetén a másik élettársat megillető jogok előzetes rendezésére. A német jogban a szerződés nem kiegészítő elem, hanem az élettársak közötti kiegyensúlyozott és előrelátható jogviszony megvalósításának eszköze.

A német jog a *de facto* élettársi kapcsolatot tudatosan nem kívánja a házasság alternatívájaként elismerni. Ehelyett olyan modellt épít fel, amely a házasság privilegizálását fenntartja, de a nem formalizált életközösség megszűnése esetén fellépő vagyoni jellegű méltánytalanságokat a bírói jogfejlesztés útján kialakított és alakított elvek mentén igyekszik kezelni.

Irodalomjegyzék

- BIEBER, Martin: *Kommentar zum § 540 BGB*. In: Franz Jürgen SÄCKER – Roland RIXECKER – Hartmut OETKER – Bettina LIMPERG (Hrsg.): Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 5: Schuldrecht – Besonderer Teil II, §§ 535–630h, BetrKV, HeizkostenV, WärmeLV, EFZG, Tz-BfG, KSchG, MiLoG. 9. Aufl. München, C. H. Beck, 2023. § 540 BGB, Rn. 5.
- FLATOW, Beate: *Kommentar zum § 540 BGB*. In: Ulf P. BÖRSTINGHAUS (Hrsg.): Schmidt-Futterer. Mietrecht. Großkommentar des Wohn- und Gewerberaummietrechts. 17. Aufl. München, C. H. Beck, 2026. § 540 BGB, Rn. 29.
- GRZIWOTZ, Herbert: *Partnerschaftsvertrag – Grundlagen*, Form. N. I. 1. Anm. 1. In: Ludwig BERGSCHNEIDER (Hrsg.): Beck'sches Formularbuch Familienrecht. 6., überarbeitete und erweiterte Auflage. München, C.H. Beck, 2022.
- HÄUBLEIN, Martin: *Kommentar zum § 563 BGB*. In: Franz Jürgen SÄCKER – Roland RIXECKER – Hartmut OETKER – Bettina LIMPERG (Hrsg.): Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. 9. Aufl. München, C. H. Beck, 2023. § 563 BGB, Rn. 14.

- KEMPER, Ralph: *Nichteheliche Lebensgemeinschaft/Eingetragene Lebenspartnerschaft*. In: Harald SCHOLZ – Rolf STEIN – Norbert KLEFFMANN (Hrsg.): *Praxishandbuch Familienrecht*. 47. Ergänzungslieferung, Stand: Juli 2025. München, C. H. Beck, 2025. Teil N, Rn. 1.
- KERN, Christoph: *Vermieterstellung bei unerlaubter nicht gewerblicher Untervermietung*. *Neue Zeitschrift für Miet- und Wohnungsrecht (NZM)* 2009/10, 344.
- KLEINWEGENER, Jörg: § 27 *Die nichteheliche Lebensgemeinschaft*. In: Klaus SCHNITZLER (Hrsg.): *Münchener Anwaltshandbuch Familienrecht*. 5., überarbeitete und erweiterte Auflage. München, C.H. Beck, 2020. § 27 Rn. 1.
- KLUNZINGER, Eugen– BARTLITZ, David– HOFFMANN, Jochen: *Einführung in das Bürgerliche Recht*, 18. Auflage. München, Verlag Franz Vahlen, 2024, 201. (§ 18 Die Stellvertretung: V. 2. b)).
- LEIPOLD, Dieter: *Kommentar zum § 1931 BGB*. In: Franz Jürgen SÄCKER – Roland RIXECKER – Hartmut OETKER – Bettina LIMPERG – Claudia SCHUBERT (Hrsg.): *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*. Band 11: Erbrecht, §§ 1922–2385, §§ 27–35 BeurkG. 10. Aufl. München, C.H. Beck, 2026. § 1931 BGB, Rn. 8.
- LEITMEIER, Lorenz: *Die Zweckkondition – eigentlich Treu und Glauben?* *Neue Juristische Wochenschrift (NJW)* 2010/28, 2008-2009.
- LEPEJ, André: *Das Geschäft für den, den es angeht*. In: *Zeitschrift für das Juristische Studium (ZJS)* 2024/6, 1145.
- MÜNSTER, Lukas: *Die nichteheliche Lebensgemeinschaft*. *Juristische Schulung (JuS)* 2025/8, 724.
- ROTH Herbert: *Kommentar zum § 1297 BGB*. In: Franz Jürgen SÄCKER – Roland RIXECKER – Hartmut OETKER – Bettina LIMPERG – Claudia SCHUBERT (Hrsg.): *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*, Band 9: Familienrecht I. §§ 1297–1588, Versorgungsausgleichsgesetz, Gewaltschutzgesetz, Lebenspartnerschaftsgesetz. 10. Aufl. München, C. H. Beck, 2025. § 1297 BGB, Rn. 3.
- ROTH, Wolfgang – MAULBETSCH, Thomas: *Das Erbrecht und die nichteheliche Lebensgemeinschaft*. In: *Neue Juristische Wochenschrift Spezial (NJW-Spezial)* 2023/14, 423.

- SCHÄFER, Carsten: *Kommentar zum § 735 BGB*. In: Franz Jürgen SÄCKER – Roland RIXECKER – Hartmut OETKER – Bettina LIMPERG (Hrsg.): Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 7: Schuldrecht – Besonderer Teil IV. §§ 705–853, Partnerschaftsgesellschaftsgesetz, Produkthaftungsgesetz. 9. Aufl. München, C. H. Beck, 2024. § 735 BGB, Rn. 15.
- WEBER, Peter: § 540 BGB. In: Klaus SCHACH – Michael SCHULTZ – Peter SCHÜLLER (Hrsg.): Beck'scher Online-Kommentar Mietrecht. 42. Edition, Stand: 1.2.2025. § 540 BGB, Rn. 12.
- WIEDERHOLD, Jörg: *Kommentar zum § 540 BGB*. In: Wolfgang HAU – Roman POSECK (Hrsg.): Beck'scher Online-Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. 77. Edition, Stand: 1.2.2026. § 540 BGB, Rn. 7.

A patriarchátustól az élettársi kapcsolatig: olasz út az élettársi kapcsolat elismeréséhez

Pék Erzsébet*

1. Az alkotmánybíróság mint a jogfejlődés motorja

Olaszországban a család fogalma az olasz alkotmány¹ (*Costituzione della Repubblica Italiana*) 29. cikkén alapul, mely szerint a Köztársaság elismeri a családot, mint a házasságon alapuló természetes közösség (*società naturale fondata sul matrimonio*) jogait, elismerve a házastársak erkölcsi és jogi egyenlőségét, megalapozva ezáltal a törvény által elismert házasságon alapuló családot (*famiglia legittima*) fogalmát.

Az alkotmány 2. cikke ugyanakkor kimondja, hogy a Köztársaság elismeri és biztosítja az ember sérthetetlen jogait, amelyek, mint egyént, vagy mint olyan társadalmi szervezet (*sia come singolo, sia nelle formazioni sociali*) tagját illetik meg, amelyben személyisége kibontakozik, és megköveteli a politikai, gazdasági és társadalmi szolidaritásból fakadó megmásíthatatlan kötelezettségek teljesítését. Az Alkotmány ezen két cikke alapján a 29. cikk magát a törvényes családot védelmezi, míg a 2. cikk az egyént, aki önállóan, vagy egy társadalmi szervezet keretében (amely kategóriába a család is beletartozik) bontakoztatja ki egyéniségét.

Az alkotmány 29. cikke megfogalmazása az alkotmány elfogadásának idején, 1948-ban a maga nemében forradalmi volt, amennyiben a család jogait

* Vezető kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet. DOI: 10.47079/2026.wzsna.csaladjogi.4_11

1 Costituzione della Repubblica Italiana Elérhető: COSTITUZIONE - Normattiva [letöltve: 2025. november 21.]

a házasságon alapuló természetes közösség jogaiként értelmezi, ugyanakkor a házastársak erkölcsi és jogi egyenlőségének alkotmány szövegében való megjelenítése átlépte a család vonatkozásában fennálló társadalmi korlátot.² A társadalmi korlátot maga az alkotmány elfogadásakor hatályos polgári törvénykönyv patriarchális szemléleten alapuló házastársi hatalmat (*potestà maritale*) rögzítő 144. cikke³ teremtette meg, mely szerint a férj a család feje, a feleség követi a férj polgári jogállását, felveszi a családnevét és köteles bármely helyre követni, melyet lakóhelyként alkalmasnak talál.

Carlo Esposito jeles alkotmányjogász állapította meg az alkotmány 29. cikke vonatkozásában, hogy a cikk célja nem a családi közösség absztrakt megfogalmazása, vagy annak rögzítése, hogy a család csak a házasságból eredhet. Konkrétabb módon csupán a házasságon alapuló család kedvezményezése fogalmazódik meg, és kerül megállapításra, hogy csak az ilyen család jogait védi az alkotmány.⁴ Az alkotmány e cikkének értelmezése megnyitotta egy nem kizárólag a házasságon alapuló család lehetőségének értelmezését.

Olaszországban az alkotmány 29. cikkében rögzített törvényes család fogalmának és a patriarchális szemlélet alkotmánybíróság általi értelmezése hosszú utat járt be. 1969-ben hozott határozatában⁵ az alkotmánybíróság még a házasságon alapuló törvényes család (*famiglia legittima*) fogalmát értelmezte. Határozatában megállapította, hogy a törvényes család az, amely a vér szerinti apa házasságával jön létre, és a házastársból és a vér szerinti gyermekekből áll. Az alkotmánybíróság szerint ezt az értelmezést az alkotmány, a jogszabályok nyelvezete és tartalma, valamint a polgári törvénykönyv is alátámasztja.

Csak az 1975. évi 151. törvény⁶ keretében megvalósult családjogi reform alapján került megszüntetésre a polgári törvénykönyvben addig irányadó

2 M. Belletti: *Quale conformazione giuridica di famiglia nell'evoluzione storica e sociologica*, Associazione Italiana dei Costituzionalisti 06/2025 - Genitorialità, famiglia e Corte costituzionale Elérhető: Associazione Italiana dei Costituzionalisti - Quale conformazione giuridica di famiglia nell'evoluzione storica e sociologica [letöltve: 2026. 02. 06.]

3 REGIO DECRETO 16 marzo 1942, n. 262 Approvazione del testo del Codice civile Elérhető: REGIO DECRETO 16 marzo 1942, n. 262 - Normattiva [letöltve: 2026. 02. 06.]

4 C. ESPOSITO: *Famiglia e figli nella Costituzione italiana*, in *La Costituzione Italiana* (Saggi), Padova, 1954, 138.

5 Sentenza n. 79 del 1969 Elérhető: Sentenza n. 79 del 1969 [letöltve: 2025. 11. 21.]

6 LEGGE 19 maggio 1975, n. 151 Riforma del diritto di famiglia Elérhető: Normattiva - Export [letöltve: 2026. 02. 06.]

patriarchátuson alapuló házastársi hatalom, és az 1948-ban elfogadott alkotmányhoz képest az alkotmány 29. cikkével összhangban ekkor került rögzítésre a polgári törvénykönyvben is a házastársak erkölcsi és jogi egyenlősége, amelyet a jelenleg hatályos polgári törvénykönyv 143. cikke rögzít.

Az alkotmánybíróság 1986-ban elfogadott 237 számú határozatában⁷ már elismerte megalapozott kapcsolatként (*consolidato rapporto*) az együttélést, de megkülönböztette a házastársi kapcsolattól. Az alkotmánybíróság szerint a megalapozott kapcsolat, még ha *de facto* kapcsolat is, nem irreleváns az alkotmány 2. cikkében rögzített társadalmi szervezet elismerése és az ahhoz kapcsolódó társadalmi szolidaritásból fakadó kötelezettség szempontjából.

Az alkotmánybíróság 1988-ban hozott 404 határozata⁸ szintén jelentős előrelépés volt a *de facto* együttélés jogrendben való elismerése terén, ugyanis a bérleti szerződésben való jogutódlás terén a túlélő élettárs esetében a túlélő házastárssal azonos jogosultságot biztosított. Az 1996. évi 8. számú határozatában⁹ ugyanakkor már mindkét együttélési forma esetében elismerte azok sajátos méltóságát (*specifica dignità*) és kimondta, hogy az együttélést nem lehet a házassághoz képest alacsonyabb formának tekinteni, illetve nem tekinthető a házasság nem megfelelő utánzásának azon személyek között, akik szabadon döntöttek az együttélés mellett. Az alkotmánybíróság megállapította továbbá, hogy az együttélés a párkapcsolatban élők egyéni szubjektivitásának nagyobb teret ad, míg a házasság a család, mint egyéni túlmutató intézmény objektív szükségleteit tartja szem előtt. Az alkotmánybíróság 2009-ben hozott 140. számú határozatában¹⁰ megállapította, hogy az élettársi kapcsolat (*convivenza more uxorio*) eltér a házassági köteléktől, ahhoz nem hasonlítható és alkotmányos szempontból sem kezelhető azonos módon. Az alkotmánybíróság maga is eltérő módon értékelte a két élethelyzetet, ugyanis a házasság intézményét az alkotmány 29. cikke szabályozza, amely a házasságot természetes közösségként definiál, míg az együttélés alkotmányos alapja az alkotmány 2. cikke, amely az ember sérthetetlen jogai védelmét biztosítja a társadalmi

7 Sentenza n. 237 del 1986 Elérhető: Sentenza n. 237 del 1986 [letöltve: 2025. 11. 21.]

8 Sentenza n. 404 del 1988 Elérhető: <https://www.cortecostituzionale.it/scheda-pronuncia/1988/404> [letöltve: 2025. 11. 25.]

9 Sentenza n. 8 del 1996 Elérhető: Sentenza n. 8 del 1996 [letöltve: 2025. 11. 21.]

10 Sentenza 140 del 2009 Elérhető: <https://www.cortecostituzionale.it/scheda-pronuncia/2009/140> [letöltve: 2025. 11. 25.]

szervezetekben. Az alkotmánybíróság 2010-es határozatában¹¹ az alkotmány 2. cikkében rögzített társadalmi szervezet fogalmába már beleértett minden olyan közösségi formát, legyen az egyszerű, vagy összetett, amely elősegíti a személy fejlődését a társadalmi életben, beleértve az azonos nemű párok stabil együttélését is. Az alkotmány ezen határozata így mérföldkő volt az azonos neműek kapcsolatának jogszabályi elismerése terén is. Az alkotmánybíróság ítéletének indokolásában hangsúlyozta, hogy a család és a házasság értelmezése során figyelembe kell venni a jogrend változását és a társadalom és a szokások fejlődését, de a jogalkotóra bízta azon szabályozás kidolgozását, amely a jogegyenlőség elvének figyelembevételével lehetővé teszi az azonos nemű párok kapcsolatainak elismerését, de a házasság intézményét nem kívánta kiterjeszteni sem a különböző nemű, sem az azonos nemű párok együttélése vonatkozásában. A Semmitőszék (*Corte di Cassazione*) 2014-ben elfogadott 19423 számú ítéletében¹² már kimondta, hogy a *more uxorio* együttélés egy olyan családi életközösséget (*consorzio familiare*) megvalósító társadalmi szervezet (*formazione sociale*), amely a közös élet programjának megvalósítására használt lakóhely vonatkozásában az együttélő saját érdekein alapuló döntési jogot biztosít, amely eltér a pusztán vendégszereteten alapuló okoktól.

Olaszországban végül 2016-ban kerül elfogadásra az azonos nemű párok kapcsolatát és az együttélést szabályozó, 2016. június 5-én hatályba lépett 2016. évi 76. számú törvény¹³ (*Legge 20 maggio 2016 n. 76 Regolamentazione delle unioni civili tra persone dello stesso sesso e disciplina delle convivenze un. Legge Cirinnà*). A törvény alapján került jogszabályi szinten elismerésre egyrészt az azonos nemű párok bejegyzett élettársi kapcsolata, valamint az azonos és különböző nemű párok közötti *de facto* együttélés (*coppie di fatto*), azzal az újítással, hogy azonos elbánást biztosít az azonos nemű és különböző nemű párok együttélése esetén. A törvény 1-35 cikkei szabályozzák az azonos nemű párok bejegyzett élettársi kapcsolatát (*unione civile*), a 36-65 cikkei pedig a *de facto* együttélés szabályait rögzítik.

11 Sentenza 138 del 2010 Elérhető: 138 [letöltve: 2025. 11. 21.]

12 Corte di Cassazione, II Sezione Civile, sentenza 15 settembre 2014, n. 19423 Elérhető: Gazzetta Notarile » Cass. Civ. Sez. II, Sentenza 15 settembre 2014, n. 19423 [letöltve: 2025. 11. 21.]

13 Legge 20 maggio 2016 n. 76 Regolamentazione delle unioni civili tra persone dello stesso sesso e disciplina delle convivenze Elérhető: LEGGE 20 maggio 2016, n. 76 - Normattiva [letöltve: 2025. 11. 21.]

A törvény vonatkozásában Leonardo Lenti részéről kritikaként merült fel, hogy nem szabályozza átfogóan az élettársi kapcsolatban élő párok jogi helyzetét, sem a pár harmadik felekkel fennálló kapcsolatait, sem a pár tagjai közötti belső kapcsolatait mind az együttélés alatt, mind annak megszűnése után, amely következtében a törvény szabályozási töredékeket tartalmaz a már meglévő jogalkotási és esetjogi példák alapján.¹⁴

2. *De facto* élettársak hiányosságokkal

A törvény 36. cikke definíciója alapján a *de facto* élettársaknak (*conviventi di fatto*) minősül az állandó érzelmi párkapcsolati és kölcsönös erkölcsi és anyagi támogatói kapcsolatban álló két nagykorú személy, akiket nem köt rokoni, leszármazási vagy örökbefogadási kapcsolat, és nem állnak házassági vagy bejegyzett élettársi kapcsolatban.

A *de facto* élettársi kapcsolat feltételei a törvény 36. cikke alapján így a nagykorúság, tartós érzelmi párkapcsolat, kölcsönös erkölcsi és anyagi támogatás, illetve házasság, bejegyzett élettársi kapcsolat vagy rokoni, leszármazási kapcsolat hiánya. A törvény ugyanakkor nem határozza a tartós érzelmi kapcsolatot, illetve a kölcsönös erkölcsi és anyagi támogatást, illetve, hogy mikortól és mi alapján tekinthető egy kapcsolat tartósnak, csupán visszautal köztársasági elnök 1989. évi 223. számú rendeletében meghatározott, a lakóhely szerinti önkormányzatnál tett élettársi nyilatkozatra (*dichiarazione anagrafica*), mint az élettársi kapcsolatot hivatalossá tévő jogi aktusra, amely a stabil együttélés igazolása. Mindez feltételezi, hogy a *de facto* élettársi kapcsolat esetében szükséges egy formális elismerés is.

A nyilatkozattételre az együttélő pár lakóhelye szerint illetékes önkormányzat anyakönyvi hivatalában (*ufficio anagrafe*) kell együttesen megjelenni, ahol a személyazonosító okmányok egyidejű bemutatásával együttesen aláírják a nyilatkozatot. A *de facto* együttélést a hivatal által kiállított családi állapotot igazoló tanúsítvány (*certificato de stato di famiglia*) igazolja. Mivel

14 L. LENTI, La nuova disciplina delle convivenze di fatto: osservazioni prima lettura, in Jus Civile, n. 2, 2016, 93 Elérhető: La nuova disciplina della convivenza di fatto: osservazioni a prima lettura [letöltve: 2026. 02. 06.]

a *de facto* élettársi kapcsolat nyilvántartásba vétele a törvény alapján nem kötelező, így nyilatkozat hiányában egy nyilvántartásba nem vett *de facto* élettársi kapcsolat jön létre. A törvény ugyanakkor nem rendezi azt az esetet sem, ha csak az egyik fél tesz nyilatkozatot.

A törvény 50. cikke a *de facto* együttélő felek számára lehetőségként biztosítja a közös életükre vonatkozó vagyoni viszonyok élettársi szerződésben való rendezését, vagyis kizárólag az élettársi szerződésben kerülhetnek rögzítésre az együttélő felek közötti vagyoni viszonyok, azzal, hogy az élettársi szerződés megkötése csak egy lehetőség, de semmiképp nem törvényi kötelezettség. A törvény alapján így önmaga a *de facto* élettársi kapcsolat, még annak formális nyilvántartásba vétele sem eredményez rendezett vagyoni viszonyokat, kizárólag az élettársi szerződés.

A törvény elfogadásával Olaszországban a párkapcsolati formák sokasága vált lehetségessé, így házasságkötés (*matrimonio*) kizárólag különböző nemű személyek között, bejegyzett élettársi kapcsolat (*unione civile*) az azonos nemű párok között, a nyilvántartásba vett *de facto* együttélés (*convivenza di fatto*) azonos nemű és különböző nemű személyek között, valamint nyilvántartásba nem vett *de facto* együttélés azonos nemű és különböző nemű személyek között.

3. A rózsák háborúja?

A törvény nem rögzít kifejezett szabályokat az élettársi kapcsolat akár az egyik fél egyoldalú döntése, vagy halála miatt bekövetkező megszűnése esetére, csupán korlátozott lakáshasználatra, valamint a tartásra vonatkozó jogokat és kötelezettségeket biztosít. Ahogy Giacomo Oberto megállapította, érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy a szóban forgó reform a vagyoni hatások tekintetében meglehetősen csalódást keltőnek tűnik. Valójában semmi sem szerepel a „klasszikus” témáról, nevezetesen arról, hogy létezik-e természetes kötelezettség az erkölcsi és anyagi támogatásra, valamint az ehhez kapcsolódó jogorvoslatokra abban az esetben, ha a természetesen kötelezett személy (*soggetto naturaliter*) ezt az erkölcsi és természetes kötelezettséget teljesítette, vagy ellenkezőleg nem teljesítette, még abban az esetben

sem, ha a partner igen, felvetve a jogalap nélküli gazdagodás és a jogtalan kifizetés visszakövetelés alkalmazását.¹⁵

Az élettársi közösség megszűnése esetén a vagyonmegosztásra, valamint a tartásra vonatkozó szabályozás hiányának indoka a semmítőszék 1994-ben hozott 4204 ítélete.¹⁶ A semmítőszék kimondta, hogy az együttélést nem lehet a házassággal egyenértékűvé tenni, ugyanis a házasság a házastársakra tartós és elkerülhetetlen következményeket ró (például a házastárs tartási vagy gyermektartási kötelezettsége, amely a válás után is fennmarad), míg az élettársi kapcsolat egy olyan tényleges helyzet, amelyet a bizonytalanság és az egyoldalú, tetszés szerinti visszavonhatóság jellemez. A szabályozás hiányát a törvény azzal ellensúlyozza, hogy az élettársak számára lehetőséget biztosít vagyoni viszonyaik élettársi szerződésben való rögzítésére.

Élettársi szerződés hiányában az együttélők az élettársi jogviszony bármely okból történő megszűnése esetén kizárólag a saját tulajdonukra jogosultak, a közösen vásárolt javak esetén pedig a vagyoni hozzájárulásával arányosan.

Valójában éppen az együttélés végső szakaszában merülnek fel azok a problémák, amelyek a pár tagjai között korábban a közös élet anyagi szükségleteinek kielégítése érdekében történt szolgáltatások, juttatások visszaköveteléséhez kapcsolódnak. Ezen szolgáltatásokra a polgári törvénykönyv természetes kötelezettségekre (*obbligazioni naturali*) vonatkozó 2034. cikke¹⁷ irányadó, mely szerint a morális vagy társadalmi kötelezettségek teljesítése érdekében önkéntesen nyújtott szolgáltatások visszatérítése nem megengedett. Ennek megfelelően az önként erkölcsi vagy társadalmi kötelezettségből teljesített természetes kötelezettségeket nem lehet peres úton érvényesíteni és a spontán teljesített összeg visszakövetelése tilos. A természetes kötelezettségek vonatkozásában ugyanakkor érvényes a polgári törvénykönyv házastársakra vonatkozó 143. cikkében¹⁸ rögzített arányosság kritériuma, mely szerint

15 G. Oberto: La convivenza di fatto. I rapporti patrimoniali ed il contratto di convivenza Opinioni Legge 20 maggio 2016, n. 76 Elérhető: 00135001_2016_10_0943 943..957 [letöltve: 2026. 02. 27.]

16 Cass., 2 maggio 1994, n. 4204

17 Non e' ammessa la ripetizione di quanto e' stato spontaneamente prestato in esecuzione di doveri morali o sociali, salvo che la prestazione sia stata eseguita da un incapace.

18 Entrambi i coniugi sono tenuti, ciascuno in relazione alle proprie sostanze e alla propria capacita' di lavoro professionale o casalingo, a contribuire ai bisogni della famiglia.

mindkét házastárs köteles, mindegyik a saját vagyonával és professzionális, vagy háztartási munkájával hozzájárulni a család szükségleteihez.

Az ítélezési gyakorlat az élettársak vagyoni viszonyait az élettársi kapcsolat megszűnését követően a polgári törvénykönyv 2041 cikke¹⁹ szerinti jogalap nélküli gazdagodás (*ingiustificato arricchimento*) keretében értelmezte, mely szerint, aki indok nélkül más személy kárára gazdagodott meg, köteles a gazdagodás mértékéig kártalanítani az utóbbit a vagyonának ezzel járó csökkenéséért. A jogalap nélküli gazdagodás előfeltétele egy személy más személy kárára történő indokolatlan gazdagodása, amely esetben nem áll fenn szerződés, adományozás vagy természetes kötelezettség teljesítése.

A természetes kötelezettség, valamint a jogalap nélküli gazdagodás élettársi viszonyra való értelmezését tükrözi a semmítőszék ítélezési gyakorlata. A semmítőszék 2001-ben hozott 8047²⁰ számú ítéletében kimondta, hogy az együttélés ténye önmagában, még ha az intim kapcsolaton is alapul, nem jelenti, hogy az együttélőknek a vagyontárgy tulajdonosával szemben olyan hatalmuk lenne a vagyontárgy felett, amely önálló birtoklásnak vagy valamiféle közös birtoklásnak minősülne, és nem ad védelmet a kilakoltatással szemben, mivel az élettárs ez esetben csak vendégként, illetve szolgálati célú birtokosként tekinthető.

A semmítőszék 2003-ban hozott 3713 számú ítéletében²¹ megengedhetőnek nyilvánította az élettársak között a jogalap nélküli gazdagodást (*ingiustificato arricchimento*), és kimondta, hogy az élettársi együttélés (*convivenza more uxorio*) keretében a másik fél javára nyújtott szolgáltatások ingyenességének vélelme megszűnik, ha kiderül, hogy maga a szolgáltatás túllép a kölcsönös segítségnyújtás és együttműködés erkölcsi és társadalmi kötelezettségein, figyelembe véve a felek társadalmi helyzetét és körülményeit, és pusztán gazdasági, vagyoni műveletként jelenik meg, amely a társ egyik fél számára megmagyarázhatatlan és irracionális anyagi előnyt eredményezett a másik kárára.

19 Chi, senza una giusta causa, si e' arricchito a danno di un'altra persona e' tenuto, nei limiti dell'arricchimento, a indennizzare quest'ultima della correlativa diminuzione patrimoniale.

20 Cassazione civile Sez. II sentenza n. 8047 del 14 giugno 2001

21 Cass. sez. II, 13 marzo 2003, n. 3713 Elérhető: È ammissibile tra conviventi l'azione di arricchimento ingiustificato. - Cass. sez. II, 13 marzo 2003, n. 3713 [letöltve: 2025. 11. 25.]

A semmítőszék 2009-ben hozott 11330 számú ítélete²² szerint az élettárs (*convivente more uxorio*) másik fél kárára történő jogalap nélküli gazdagodása abban az esetben állapítható meg, ha az előbbi javára olyan szolgáltatások történtek, amelyek túllépik az együttélésből fakadó kötelezettségek teljesítését – amelyek tartalmát a tényleges családtagok társadalmi és vagyoni helyzetéhez kell igazítani – és meghaladják az arányosság és a megfelelőség határait.

A semmítőszék 2013-ban hozott 7214 számú ítéletében²³ kimondta, hogy a bíróság által korábbi ítéleteiben megerősített elv alapján az együttélés ténye, még akkor is, ha bensőséges kapcsolaton alapul, a tulajdonjoggal nem rendelkező fél számára önmagában nem teremt automatikusan olyan jogszolgáltatást az ingatlanra, amely önálló birtokként vagy együttbirtoklásként értelmezhető, így a nem tulajdonos fél védtelen helyzetben van, mint vendég, vagy megtűrt személy. Ugyanakkor az ítéletében azt is kimondta, túllépve korábbi 2001-ben hozott 8047 számú ítéletét, hogy azzal az élettárral szemben, aki jogszerű tulajdonosként osztozik a partnerrel ugyanazon javakban, el kell ismerni a családi kapcsolat stabilitása és a jogrend által védelmezett helyzetet, amely megalapozhatja az önálló birtoklást. A *more uxorio* együttélés a közös életvitel programjának folytatására otthonul szolgáló lakás tekintetében tényleges hatalmat (*potere di fatto*) eredményez, és amely jól meghatározott módon különbözik az egyszerű vendéglátástól, emiatt a partner által a lakásból történt erőszakos vagy illegális kitiltás megalapozza a birtokvédelmet, vagyis a másik féllel szemben birtokvédelmi pert indítható még akkor is, ha nincs tulajdonjoga azon ingatlan felett, amely az együttélés alatt mindkettőjük rendelkezésére állt.

A semmítőszék 2014-ben hozott 1277 számú ítéletében²⁴ megállapította, hogy az együttélő párok vagyoni viszonyai tekintetében azon fél, amelyik magas jövedelemmel rendelkezik és a saját jövedelemmel nem rendelkező fél részére pénzügyi támogatást nyújt, a polgári törvénykönyv 2034. cikke szerinti

22 Cass. civ., sez. III, 15 maggio 2009, n. 11330

23 Cass. sez. II, 21 marzo 2013 n. 7214 Elérhető: 45-cass-7214-2013-il-convivente-non-puo-essere-cacciato-di-casa.html [letöltve: 2025. 11. 25.]

24 Cass. civ. sez. I, 22 gennaio 2014, n. 1277 Elérhető: <https://www.osservatoriofamiglia.it/contenuti/17505661/convivenza-more-uxorio-rapporti-patrimoniali-e-natura-delle.html> [letöltve: 2025. 11. 25.]

erkölcsi és társadalmi kötelezettségét teljesíti, melynek indoka, hogy a család fogalma nem korlátozódik a házasságra, hanem magába foglalja a két személy tartós együttélésén alapuló *de facto* családi kapcsolatokat is, mint az alkotmány 2. cikke szerinti társadalmi szervezetet, amely keretében az egyén kibontakoztathatja egyéniségét. A semmítőszék indokolásában megállapította, hogy a polgári törvénykönyv 2034. cikke alapján a partner javára nyújtott vagyónátadás a természetes kötelezettség teljesítésének minősül, feltéve, hogy a szolgáltatás arányos a körülményekhez, a vagyon mértékéhez és a szolgáltató vagyoni helyzetéhez. A jogalap nélküli gazdagodás abban az esetben állapítható meg, ha a nyújtott szolgáltatás meghaladja az élettársi viszonyból eredő kötelezettségek pusztá teljesítését és túllépik az arányosság mértékét.

A semmítőszék 2018-ban hozott 14732 ítéletében²⁵ az élettárs közös otthon felépítéséhez való hozzájárulását vizsgálta, amely az élettársi közösség felbomlása után indított jogalap nélküli gazdagodás megállapítása iránti per tárgyat képezte. A semmítőszék álláspontja alapján a jogalap nélküli gazdagodás feltétele egy személy más személy kárára történő, indokolatlan gazdagodása, mely esetben nem áll fenn szerződés, adományozás, vagy természetes kötelezettség teljesítése. Abban az esetben lehetséges a *more uxorio* élettárs másik fél sérelmére történő gazdagodásának igazságtalanságát megállapítani, ha az előbbi javára olyan szolgáltatások történtek, amelyek túlmutatnak az együttélésből fakadó kötelezettségek teljesítésén – amelynek tartalmát a tényleges család tagjainak társadalmi és vagyoni helyzetéhez kell igazítani – és amelyek túllépik az arányosság és a megfelelőség határait. A semmítőszék erre tekintettel úgy ítélte meg, hogy a jogtalan gazdagodás elve alkalmazandó a közös otthon építésére fordított hozzájárulás esetében, melyet az élettárs a jövőbeli együttélés megteremtése érdekében nyújtott, mivel a felajánlás önkéntessége nem kizárólag a másik partner javát szolgálta, aki a kapcsolat felbomlása után megszerezte annak tulajdonjogát, emiatt a nyújtott szolgáltatás nem minősül sem adománynak, sem önkéntes juttatásnak.

2022-ben hozott 5086 számú ítéletében²⁶ a semmítőszék szintén a jogalap nélküli gazdagodás keretében vizsgálta az élettársi kapcsolatban élő élettár-

25 Cass. Sez. 3 Ordinanza n. 14732 del 07/06/2018

26 Cassazione civile sez. II 16/02/2022, n. 5086 Elérhető: Sentenza Cassazione Civile n. 5086 del 16/02/2022 – Sentenze La Legge per Tutti [letöltve: 2025. 11. 25.]

snak a földtulajdonos élettárs ellen indított kereset alapján a közös lakóhelyként szolgáló ingatlan építéséhez a nem tulajdonos élettárs által nyújtott munka és pénzadományt. A semmítőszék megállapította, hogy az élettársi kapcsolat megszűnését követően a munka és a pénz juttatások a telek kizárólagos tulajdonosának kedveznek, aki megszerezte a közös életprojekt megvalósításához az élettárs vagy a szerelmi kapcsolatban álló személy hozzájárulásával megvalósítottak tulajdonjogát. Ezen alapulva kimondta, hogy az a volt élettárs, aki részt vett a partner kizárólagos tulajdonában lévő telken álló ház építésében, jogi úton eljárhat, és jogalap nélküli gazdagodás miatti keresetet indíthat, feltéve, hogy a munkák nagyságát és a partnerek személyes és vagyoni helyzetét figyelembe véve megállapítható, hogy a költségeket nem nagylelkűségből, hanem a közös életre való tekintettel vállalta és a munkák elvégzésével az élettárs nem természetes kötelezettséget teljesített.

4. Vagyonközösség hiánya és a jogalap nélküli gazdagodás mint megoldás

A törvény az élettársi vagyonközösség vonatkozásában nem tartalmaz rendelkezést, mivel a törvény elsődleges célja a vagyoni viszonyok élettársi szerződésben való rendezése kereteinek megteremtése. Az élettársak esetében az élettársi szerződés létrehozása kiemelt jelentőséggel bír, ugyanis csak az élettársi szerződés az egyetlen módja, amely keretében a felek közötti vagyoni viszonyok rendezhetők, és elkerülhetők az élettársi kapcsolat megszűnéséből fakadó jogviták. Azon vagyonközösség, amely a házastársak esetében jogszerű és automatikus, az élettársak esetében csak a törvény alapján előírt formában létrejött élettársi szerződésben kifejezett rendezés esetében lép működésbe.²⁷

Élettársi szerződés hiányában a törvény fenntartotta a hatálybalépés előtt gyakorlatot, vagyis a vagyoni különválás (*separazione dei beni*) gyakorlatát. Ennek megfelelően az élettársi viszony során szerzett javak nem eredményeznek vagyonközösséget, az élettársak kizárólag a saját tulajdonukra

27 G. OBERTO: *La convivenza di fatto. I rapporti patrimoniali ed il contratto di convivenza Opinioni Legge 20 maggio 2016, n. 76. 00135001_2016_10_0943 943..957* [letöltve: 2026. 02. 27.]

jogosultak, illetve az általuk vásárolt javaknak csak saját maguk a tulajdonosai, a másik fél nem szerez tulajdonjogot a partner által vásárolt javak esetében. Az élettársi kapcsolat megszűnése esetében az egyes vagyontárgyak az adott vagyontárgyat vásárló fél tulajdonában maradnak. Ugyanakkor a közösen vásárolt javak esetében az élettársakat a vagyoni hozzájárulással arányos tulajdonrész illeti meg. A semmítőszék 2013-ban hozott 7214 számú ítéletében²⁸ ugyanakkor megerősítette, hogy a *more uxorio* együttélés a közös életvitel programjának folytatására otthonul szolgáló lakás tekintetében tényleges hatalmat eredményez (*potere di fatto*). Tényleges vagyonszaporulat (*comunione dei beni*) az élettársak között csak élettársi szerződés útján hozható létre.

Az élettársi életközösség alatt szerzett vagyonszaporulat vonatkozásában az ítélezési gyakorlat szintén a polgári törvénykönyv természetes kötelezettségekre vonatkozó 2034. cikke, valamint a polgári törvénykönyv szerinti jogalap nélküli gazdagodásra vonatkozó 2041 cikke értelmezésén alapul. Az ex élettárs tulajdonjogi igényét az élettársával, vagy annak örökösével szemben csak peres úton érvényesítheti, jogalap nélküli gazdagodás (*azione di indebito arricchimento*) címén, amennyiben bizonyítani tudja a vásárláshoz való hozzájárulását. Az együttélő felek közötti vagyoni viszonyok, illetve a közös élethez való hozzájárulásuknak megfelelő vagyonmegosztás ennek megfelelően élettársi szerződés hiányában csak peres úton rendezhető.

A törvény alapján a *de facto* élettársakat kizárólag szűk vagyoni jogok illeti meg. Az egyik ilyen vagyoni jog a törvény 45. cikke alapján a szociális lakások kiosztása rangsorolásában való előny (*preferenza nella graduatorie per l'assegnazione di alloggi di edilizia popolare*), vagyis a házastársakhoz hasonlóan a rangsorolásban való előny a *de facto* élettársakat is megilleti, mivel a *de facto* együttélés is a családhoz tartozás (*nucleo familiare*) egy formája. A *de facto* élettársakat megillető második vagyoni jog a törvény 46. cikke alapján (a polgári törvénykönyv első könyv VI. cím VI. fejezet VI. része 230-ter cikke) a másik élettárs vállalkozásában való állandó jellegű munkavégzése esetén a családi vállalkozás nyereségéből, a megszerzett vagyonból és a vállalkozás növekedéséből a végzett munkával arányos részesedéshez való jog. A része-

28 Cassazione civile, sez. II, sentenza 21/03/2013 n. 7214 <https://news.avvocatoandreami.it/documenti/?tt=cassazione-sentenza-7214-del-21-03-2013> [letöltve: 2025. 11. 25.]

sedéshez való jog ugyanakkor az élettársat nem illeti meg, amennyiben az élettársak között munkajogi, vagy társasági jogi jogviszony áll fenn. A 46. cikk új szabályozást vezet be a családi vállalkozásban résztvevő partner jogai vonatkozásában, azzal, hogy nem tesz említést a családért kifejtett munkára, amely a polgári törvénykönyv 230 bis cikke alapján a házastárs vonatkozásában rögzítésre került, vagyis a családi vállalkozásban való részvétel szabálya csak az együttélő partnerek esetében alkalmazható, míg a családért végzett munka csak a házastársak esetében alkalmazható.²⁹

Az élettársi kapcsolat megszűnése esetén érvényesíthető vagyoni jog a tartási kötelezettség, melyet a törvény 65. cikke csupán korlátozott formában biztosít. Tartásra a 65. cikk alapján csak a rászoruló, önmagáról gondoskodni képtelen élettárs jogosult és csak az együttélés időtartamához arányos időtartamra. A tartásdíj mértékét és időtartamát rendes bíróság (*tribunale ordinario*) állapítja meg. Az élettársi kapcsolat megszűnése esetén így tartásra csak a rászoruló élettárs és csak bírósági döntés alapján jogosult. A semmitőszék ítélkezési gyakorlata a tartás vonatkozásában korlátozó, álláspontja szerint a tartásra való jog esetében bizonyítani kell egyrészt a rászorultságot, valamint azon tényt is, hogy a volt élettárs nem képes teljes mértékben vagy részben saját megélhetéséről munkavégzéssel gondoskodni. Ha tehát a tartásra jogosult volt élettárs nem bizonyítja munkaképességének hiánya miatt nem képes képességeinek és társadalmi helyzetének megfelelő állást találni, a vonatkozó kérelmet el kell utasítani.³⁰

A *de facto* élettársakat megillető további vagyoni jog a *de facto* élettárs harmadik fél jogellenes cselekménye miatt bekövetkezett halála esetén járó kártérítéshez való jog, melyet a törvény 49. cikke rögzít. Eszerint amennyiben a *de facto* élettárs halálát harmadik fél jogellenes cselekménye okozza, a túlélő *de facto* élettársat megillető kár összegének meghatározására a házastársakra irányadó szabályokat kell alkalmazni, vagyis ez esetben a törvény az élettársnak a házastárssal azonos jogot biztosít.

Ugyanakkor a számos formája van a közös vagyon megosztásának, melyek alapja a polgári törvénykönyv. A vagyonmegosztás lehetséges formái így:

29 L. LENTI: *Convivenze di fatto. Gli effetti: Diritti e doveri Opinioni Legge 20 maggio 2016*, n. 76 Elérhető: DIMEO18022019.pdf [letöltve: 2026. 02. 27.]

30 Cass. 6 ottobre 2006 n. 21572, Cass. 14 febbraio 2007 n. 3334, Cass. 14 febbraio 1990 n. 1099.

- az adományozás (*la donazione*), amelynek feltétele a közjegyző által készített és két tanú által aláírt közjegyzői okirat,
- a jogalap nélküli gazdagodás elismerése útján történő átruházás (*la cessione a titolo transattivo previo riconoscimento dell'indebito arricchimento*), melynek alapján az adott vagyontárgyat egyedül megvásárló élettársa közjegyzői okiratban, vagy teljes bizonyító erejű magánokiratban ki nyilváníttja, hogy az élettárs ténylegesen hozzájárult a vásárláshoz, és lényegében elismeri a jogalap nélküli gazdagodást,
- a tartozást elismerő ellenérték fejében történő átruházás (*la cessione a titolo oneroso previo riconoscimento di debito*), mely alapján a vagyontárgyat a másik fél anyagi hozzájárulása nélkül megvásárló fél elismeri, hogy az élettársa bizonyos pénzüsszeggel hozzájárult a vásárláshoz, vagyis el ismer egy vele szemben fennálló adósságot, melyet szintén közjegyzői okiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba kell foglalni,
- természetes kötelezettség teljesítése (*adempimento di obbligazione naturale*, mely keretében egy vagyontárgy kizárólagos tulajdonjogával rendelkező élettárs, függetlenül attól, hogy a másik élettárs hozzájárult a vagyontárgy megvásárlásához, bizonyos tulajdonrészt engedményez az élettárs részére, mint erkölcsi, társadalmi kötelezettség, kifejezve az érzelmi kapcsolaton kívül a vagyon partnerrel való megosztását is, melyet szintén közjegyzői okiratba, vagy teljes bizonyító erejű közokiratba kell foglalni,
- a hozzárendelés (*la costituzione del vincolo di destinazione*) a polgári törvénykönyv ex. art. 2645 ter cikke³¹ alapján, mely szerint a vagyontárgy tulajdonjogával rendelkező élettárs bizonyos vagyontárgyakat a közös élet szükségleteinek biztosítása céljából kivon a saját tulajdonából, mely vagyontárgyak az együttélő felek érdekében kerülnek felhasználásra, melyet közokiratba kell foglalni,
- a trust létrehozása (*costituzione di un trust*), mely keretében a vagyontárgy kikerül a tulajdonos élettárs vagyonából és a közös élet szükségletei céljára kerül felhasználásra.

31 A 2645 ter cikk lehetővé teszi, hogy a közjegyzői okiratokban, nyilvántartásokban szereplő ingatlanok, vagy ingóságok legfeljebb 90 évre, vagy a kedvezményezett személy életére kiterjedő időtartamra bejegyzésre kerüljenek azzal, hogy a bejegyzett vagyontárgyak és azok hozama csak a rendeltetés céljára használható fel.

5. Az élettársi szerződés mint a vagyoni jogok egyetlen biztosítója

A törvény elfogadása előtti ítélkezési gyakorlat szintén az erkölcsi és társadalmi kötelezettségből eredő természetes kötelezettség és a polgári törvénykönyv 1322. cikke szerinti szerződés³² értelmezésén alapul, lehetővé téve az együttélő felek közötti vagyoni jogi kapcsolatok élettársi szerződésben való rögzítését azzal, hogy a szerződések nem tartalmazhattak a közrendbe ütköző kötelezettséget, ugyanakkor jogszerűen tartalmazhatták a vagyoni jogi kapcsolatokra vonatkozó rendelkezéseket. A közjegyzők nemzeti tanácsa (*Consiglio Nazionale del Notariato*) már 2013-ban kidolgozta az élettársi szerződésekre irányadó iránymutatást (*Guida operativa in tema convivenza*),³³ amely a mai napig érvényes.

A törvény hatálybalépésével az együttélők közötti vagyoni jogi viszonyok szabályozásának legfőbb eszközévé az élettársi szerződés vált, emiatt a törvény az élettársak vagyoni viszonyaira vonatkozó rendelkezést nem tartalmaz. Az élettársi szerződés funkciója a vagyoni viszonyok rendezésének hiányából fakadó jogszabályi hiátus pótlása.

A törvény 50. cikke alapján a *de facto* élettársak a közös életük idejére vonatkozó vagyoni jogi viszonyait élettársi szerződés aláírásával szabályozhatják (*possono disciplinare*). A törvény élettársi szerződésekre vonatkozó rendelkezései szabályozzák a szerződések kapcsán addig felmerült problémákat, vagyis rögzíti az írásbeliséget, a nyilvántartásban való rögzítést, a feltételhez kötést, a szerződések tartami elemeinek felsorolását, az érvénytelenségi okokat, valamint a szerződés megszűnésére irányadó szabályokat. A jogalkotó az élettársi szerződéssel egy új típus szerződést hozott létre, ugyanakkor ezen típus szerződés nem került beillesztésre a polgári törvénykönyvbe, ugyanakkor

32 Art. 1322: Le parti possono concludere contratti che non appartengono ai tipi aventi una disciplina particolare, purché siano diretti a realizzare interessi meritevoli di tutela secondo l'ordinamento giuridico. A felek köthetnek olyan szerződéseket, amelyek nem tartoznak a szabályozott szerződéstípusok közé, amennyiben azok a jogrendszer szerint védelemre méltó érdekek megvalósítását célozzák.

33 Guida operativa in tema convivenza. https://www.notaicomolecco.it/wwwnotaileccocomoit/Downloads/Guida%20operativa_Contratti%20di%20convivenza.pdf [letöltve: 2025. 04. 21.]

a törvény alapján az élettársi szerződés csak a vagyoni jogi viszonyokra terjed ki, az élettársak ezen kívül eső jogviszonyai nem kerülnek rendezésre.³⁴

A törvény alapján az élettársi szerződés érvényességi feltétele a közjegyzői okiratba foglalt írásos szerződés, vagy ügyvéd által ellenjegyzett szerződés, mely igazolja a szerződésben foglaltak közrendnek való megfelelését. A szerződést a lakóhely szerinti önkormányzatnál nyilvántartásba kell venni. A törvény 53. cikke rögzíti az élettársi szerződés lehetséges tartalmi elemeit. Ezek a lakóhely megjelölése, a közös életvitelhez az élettársak javaihoz és munkaképességéhez igazodó hozzájárulás, valamint a közös javakra irányadó vagyoni jogi viszony. A vagyoni jogi viszonyok vonatkozásában így az élettársi szerződés tartalmazhatja többek között a jövedelemmel rendelkező élettárs háztartásbeli feladatokat ellátó élettárs eltartására vonatkozó kötelezettségét, a közös költségekben való részvételi arányt, a gyermekek neveléséhez, oktatásához szükséges költségekben való részvétel arányát, a közösen vásárolt javakra irányadó mechanizmusokat, a közös lakóhelyként szolgáló lakás használatára vonatkozó jogokat, az élettársi kapcsolat megszűnésére irányadó vagyoni jogi kapcsolatokat. A törvény lehetővé teszi a közös javakra vonatkozó vagyoni jogi viszony módosítását. A törvény kimondja, hogy az élettársi szerződés aláírása nem köthető határidőhöz vagy feltételhez, ugyanakkor lehetővé teszi ezek beillesztését, amennyiben a felek így döntenek. A törvény felsorolja továbbá az érvénytelenségi okokat, melyek fennálló házasság, bejegyzett élettársi kapcsolat, vagy egy másik élettársi szerződés fennállása, kiskorúság, az élettársi kapcsolat létrehozása feltételeinek hiánya, illetve cselekvőképtelenség. A törvény alapján az élettársi szerződés a felek megállapodása, egyoldalú felmondás, az együttélők, vagy az egyik együttélő és más személy közötti közötti házasságkötés vagy bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése, illetve az egyik élettárs halála esetén szűnik meg. Az élettársi szerződés módosítására, a felek közös akaratán alapuló megszüntetésére, vagy az egyik fél egyoldalú felmondására az élettársi szerződés létrehozására irányadó szabályok irányadók. A törvény az élettársi szerződés vonatkozásában sem biztosítja az öröklési jogot, így az öröklés vonatkozásában fennálló joghézag pótlására változatlanul a végrendelet biztosít megoldást.

34 G. OBERTO: *La convivenza di fatto. I rapporti patrimoniali ed il contratto di convivenza* Opinioni Legge 20 maggio 2016, n. 76 00135001_2016_10_0943 943..957 [letöltve: 2026. 02. 27.]

6. A túlélő élettárs magánya

A törvény nem tartalmaz az élettárs halála esetére vonatkozó rendelkezést, illetve nem rögzíti a túlélő élettárs öröklési jogát sem, ennek megfelelően a túlélő élettárs nem rendelkezik öröklési joggal, és nem minősül örökösnek, kizárólag a saját vagyona felett rendelkezik. Ennek legfőbb indoka, hogy aki nem köt házasságot, az öröklési jog szempontjából nem élvez előjogokat, és akik élettársi kapcsolatot létesítenek, tudatában vannak, hogy a jogrend által biztosított szerződéses úton, elsősorban végrendelet útján kell rendelkezniük vagyonukról és élettársuk örökléséről. E tekintetben az élettárs felelőssége, hogy halála esetére rendelkezzen a túlélő élettársa örökléséről.³⁵

Kifejezett törvényi rendelkezés hiányában, ellentétben a házastársakkal, akik esetében a végrendelet csupán opció, a *de facto* együttélés esetén, amennyiben az élettársak nem akarják a partnerüket védelem nélkül hagyni, az egyetlen lehetőség a végrendeleti öröklés. Öröklési jog hiányában így a *de facto* élettársak végrendeleti úton rendelkezhetnek az élettárs örökös-ként való megnevezéséről, és számára vagyonrendelésről, azzal, hogy gyermekek, szülők esetén figyelembe kell venni az őket megillető kötelesrészt. A végrendeleti út mellett lehetséges jogi megoldás az adományozás, illetve harmadik fél javára kötött szerződés, melynek teljesítése a szerződő fél halála után válik esedékessé, a harmadik fél javára kötött életbiztosítás, az eltar-tási szerződés, illetve a trust szerződés, melynek célja az élettárs szükségleteinek kielégítése és kijelölése a jövedelem kedvezményezettjeként.

A törvény az élettársi kapcsolat egyik fél halála miatt bekövetkezett megszűnése esetén a túlélő élettárs számára csak korlátozott jogokat biztosít. Az egyik túlélő élettársat megillető jog a törvény 49. cikkében meghatározott, az élettárs harmadik személy jogellenes cselekedete miatt bekövetkezett halála esetén járó kártérítéshez való jog. A törvény 49. cikke a semmítőszék ítélkezési gyakorlatán alapulva a *de facto* élettársakra is kiterjeszti a kártérítéshez való jogot. A törvény alapján a kártérítéshez való jog a túlélő élettársat csak az élettárs harmadik fél jogellenes cselekedete folytán bekövetkezett halá-

35 G. BONILINI: *La successione mortis causa della persona "unita civilmente"*, Opinioni Legge 20 maggio 2016, n. 76. DIMEO18022019.pdf [letöltve: 2026. 02. 27.]

la esetén illeti meg. A kártérítés mértékének megállapítása esetén a túlélő házastárs kártérítésére vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni, amely megerősíti, hogy a harmadik fél jogellenes cselekedete által bekövetkezett halál esetén a túlélő élettársat a túlélő házastárssal azonos jogok illetik meg.

Az élettársi kapcsolat egyik fél halála miatt bekövetkezett megszűnése a túlélő élettársat megillető jog a lakhatási jog. A törvény 42. cikke azonban csak korlátozott lakhatási jogot biztosít a túlélő élettárs számára. Az elhunyt élettárs tulajdonában álló közösen használt lakás esetében a túlélő élettárs jogosult továbbra is a közösen használt lakásban élni, de csak két évig, illetve az együttélés időtartamával azonos ideig, amennyiben két évnél több ideig éltek együtt, de ebben az esetben is legfeljebb öt évig jogosult élni a közös lakásban. Ez alól kivétel, amennyiben a túlélő élettárs kiskorú, vagy fogyatékos gyermeke is a lakásban él, ez esetben a túlélő házastárs legfeljebb három évig jogosult használni a közös lakást. A túlélő élettárs elveszti a közös lakás használatának jogát, amennyiben már nem használja állandó lakóhelyként a közös lakást, házasságot köt, vagy új élettársi kapcsolatot létesít. A lakhatás vonatkozásában a jogalkotó nem kívánta dologi jogként értelmezni a lakhatáshoz való jogot (*diritto di abitazione*). Ezáltal a túlélő élettárs nem kap védelmet harmadik felekkel, akár ez elhunyt élettárs örököseivel szemben, sőt a lakhatás időbeli korlátozásával és új élettársi kapcsolat esetén a jogosultság megszűnésével a lakhatás vonatkozásában kifejezetten hátrányosabb helyzetbe kerül, mint a túlélő házastárs.³⁶

A törvény 44. cikke a túlélő élettárs közös lakóhelyként használt ház bérleti szerződésében való öröklést, vagyis a bérleti szerződésbe bérlokként való belépést teszi lehetővé. A 44. cikk alapján, amennyiben az elhunyt élettárs volt a bérlo, vagy mondta fel a szerződést, a túlélő élettárs jogosult a bérleti szerződésbe bérlokként belépni. A 44. cikk alapjául az alkotmánybíróság már 1988-ban meghozott 404 határozata³⁷ szolgál, amely alkotmányellenesnek nyilvánította a városi ingatlanok bérletéről szóló 1978. évi 392. számú törvényt (*legge 27 luglio 1978, n. 392 Disciplina delle locazioni di immobili urbani*) azon rendelkezését, amely nem sorolta fel az örökölhető jogcímek között a

36 L. LENTI: *Convivenze di fatto. Gli effetti: Diritti e doveri Opinioni Legge 20 maggio 2016*, n. 76. DIMEO18022019.pdf [letöltve: 2026. 02. 27.]

37 Sentenza n. 404 del 1988 Elérhető: <https://www.cortecostituzionale.it/scheda-pronuncia/1988/404> [letöltve: 2025. 11. 25.]

bérleti szerződésbe való belépést az élettárs halála esetén. Az alkotmánybíróság indokolásában megállapította, hogy a jogalkotó egyértelmű szándéka, hogy a bérlo halála után a lehető legkevesebb személy maradjon fedél nélkül, beleértve a törvényes család fogalmán kívül esőket, így az együttélőket is. Amennyiben tehát a törvény logikája ezen alapul, ésszerűtlen a bérleti szerződés örököseinek felsorolásából kihagyni a stabil kapcsolatban élő *more uxorio* élettársakat.

7. Záró gondolatok

Olaszországban a *de facto* élettársi kapcsolat elismerése az alkotmánybíróság olasz alkotmány vonatkozó rendelkezéseinek értelmezését rögzítő ítélezési gyakorlatán alapul, melyet alátámasztott a semmítőszék ítélezési gyakorlata is. A jogalkotás hosszú utat járt be, és bár a patriarchátuson alapuló házasság elve már 1975-ben hatályon kívül helyezésre került, törvényi elismerést a *de facto* élettársi kapcsolat csak a 2016. évi 76. törvény elfogadásával kapott. A törvény egyidejűleg rendezi az azonos nemű személyek közötti élettársi kapcsolatot is. A törvény jelentősége, hogy az ítélezési gyakorlatot tükrözve megoldást kínál az élettársi kapcsolat elismerésére, ugyanakkor a számos szempontból hiányos maradt. A törvény legnagyobb hiányossága az élettársak vagyoni viszonyai rendezésének elmaradása, és a vagyoni viszonyok rendezésének élettársi szerződésbe való terelése. Az élettársi szerződés ugyanis a törvény által biztosított egyetlen lehetőség a vagyoni viszonyok rendezésére, amely azonban a felek szerződéskötési szándékának függvénye. Élettársi szerződés hiányában elkerülhetetlen a vagyoni igények peres úton történő érvényesítése. A kialakult ítélezési gyakorlat a jogalap nélküli gazdagodás keretében kezeli az élettársak közötti vagyoni vitákat. A vagyoni kérdések rendezésének elmaradása mellett a törvény további hiányossága az élettársi kapcsolat megszűnése esetén tapasztalható. Vonatkozó törvényi rendelkezés és élettársi szerződés hiányában ugyanis az élettársi kapcsolat egyik fél döntése, vagy halála miatt bekövetkező megszakadása esetén a partnert csak korlátozott vagyoni jogok illetik meg, illetve vagyoni szempontból a házastárshoz képest jóval szűkebb jogosultságok illetik meg, és igényeit kizárólag peres úton tudja érvényesíteni. Öröklési

szempontból a túlélő élettárs hasonlóképpen nem élvezi ugyanazt a jogi védelmet, mint a túlélő házastárs. A törvény hiányos rendelkezései ellenére az élettársi kapcsolat törvényi szintű elismerést kapott, és ítélkezési gyakorlat igazolja az élettársak vagyoni jogi érdekeinek védelmét.

Irodalomjegyzék

- BELLETTI, M.: *Quale conformazione giuridica di famiglia nell'evoluzione storica e sociologica*, Associazione Italiana dei Costituzionalisti 06/2025 - Genitorialità, famiglia e Corte costituzionale Elérhető: Associazione Italiana dei Costituzionalisti - Quale conformazione giuridica di famiglia nell'evoluzione storica e sociologica [letöltve: 2026. 02. 06.]
- BONILINI, G.: *La successione mortis causa della persona "unita civilmente"*, Opinioni Legge 20 maggio 2016, n. 76. DIMEO18022019.pdf [letöltve: 2026. 02. 27.]
- ESPOSITO, C.: *Famiglia e figli nella Costituzione italiana*, in *La Costituzione Italiana* (Saggi), Padova, 1954, 138.
- LENTI, L.: *Convivenze di fatto. Gli effetti: Diritti e doveri Opinioni Legge 20 maggio 2016, n. 76* Elérhető: DIMEO18022019.pdf [letöltve: 2026. 02. 27.]
- LENTI, L.: *La nuova disciplina delle convivenze di fatto: osservazioni prima lettura*, in: *Jus Civile*, n. 2, 2016, 93 Elérhető: *La nuova disciplina della convivenza di fatto: osservazioni a prima lettura* [letöltve: 2026. 02. 06.]
- OBERTO, G.: *La convivenza di fatto. I rapporti patrimoniali ed il contratto di convivenza Opinioni Legge 20 maggio 2016, n. 76.* 00135001_2016_10_0943 943..957 [letöltve: 2026. 02. 27.]

A *de facto* élettársi kapcsolatok szabályozása Szlovéniában

Török-Tóth Soma*

1. Bevezetés

„Ha a jog eltér az élettől, annál rosszabb az életnek” – foglalja össze som-máson Hans Kelsen elméletét a jog normatív, előíró természetéről Sárközy Tamás a TED (Technology, Entertainment, Design) konferenciasorozat egy magyar rendezvényén tartott előadásában.¹ A bonmot Kelsennek a 'van' és a 'legyen' tartományának ismeretelméleti szétválasztására vonatkozó gondolatenetére utal. Eszerint – kétségkívül leegyszerűsítve – a jogi norma a fizikai valóság jelenségeit természeténél fogva nem leírja, hiszen ezesetben normatív funkcióval egyáltalán nem rendelkezne, hanem előírja a fizikai valóság részét képező emberi magatartások rendjét, vagyis, hogy ezeknek a magatartásoknak milyeneknek kellene lennie.² A jog a világot tehát nem milyenségében, hanem normativitásában ragadja meg, ilyenformán – ahogyan idézett előadásában Sárközy is megjegyzi – képes „fehérből feketét, feketéből fehéret csinálni”. A fizikai-természeti világ nagyon is tárgyi problémái és a jogi normák tényleges érvényesülése szempontjából ugyanakkor korántsem lehet közömbös, hogy mekkora is az az eltérés a társadalmi valóság és a jog absztrakt világa között.

A társadalmi valóság rendjének felülről lefelé irányuló előírására, társadalmi mérnökösködéssre a bíróságokon formálódó, alulról felfelé építkező polgári jog hagyományosan kevésbé tűnik alkalmasnak. Ahogyan Lábady Tamás fogalmaz, a polgári jog „a privátautonómia joga, amely biztosítja és

* Egyetemi tanársegéd, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Polgári Jogi Tanszék; kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet, Magánjogi Kutatási Főosztály. DOI: 10.47079/2026.wzsna.csaladjogi.4_12

1 SÁRKÖZY Tamás: *Iustitia – ráció, hit és érzelem a gazdasági jogban*. TEDxTalks, 2011. szeptember 28. Lásd: <https://www.youtube.com/watch?v=Um8K4I2Ef9U&t=54s>; [letöltve: 2026. 03. 08.]

2 Lásd Hans KELSEN: *Tiszta jogtan*. ELTE Bibó István Szakkollégium, Budapest, 1988. 11-21. o.

oltalmazza a személyek önálló, más hatalomtól független, autonóm kapcsolatait, [...] egymáshoz fűződő személyi és vagyoni viszonyait, szervezeti viszonyait, és amely – az állami befolyás különféle eszközeivel és módszereivel, továbbá a magánjog szervező szerepe révén – kijelöli az egyéni és szervezeti autonómia határait”.³ A privátautonómia viszonyrendszere és ennek jogi infrastruktúrája, a polgári jog nem az a terep tehát, ahol közpolitikai törekvéseinek az állam különösebb eréllyel vagy hatásokkal érvényt tudna szerezni.

Néhány további kérdéskör mellett ugyanakkor mindenképpen kivételt képez e – talán túlzóan általánosító – megállapítás alól például a család- és az öröklési jog is, amelyek szabályozása mégiscsak lehetőséget biztosíthat bizonyos társadalom- vagy családpolitikai célkitűzések megvalósításához, de legalábbis megvalósítására való törekvéshez. Az élettársi kapcsolatok szabályozása pedig – amint azt a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) elfogadásának körülményei bizonyítják – különösen érzékenyen érintheti az adott társadalom ebben a formában együtt élő, életközösséget vállaló, gyermeket nevelő tagjait. Azzal, hogy az élettársak számára a házastársakéihoz képest milyen jogosultságokat biztosít; hogy az élettársak családjogi helyzetét mennyire közelíti a házastársakéihoz, az állam ösztönözni gondolhatja a házasságkötést, ettől pedig nagyobb biztonságot, tartósabb partnerkapcsolatokat vagy a demográfiai helyzet kedvező alakulását remélheti.

Magyarországon a Ptk. előkészítése során a Kodifikációs Főbizottság az élettársi kapcsolatot a társadalmi és demográfiai adottságokat figyelembe véve családjogi kapcsolatként kívánta és javasolta szabályozni.⁴ Ennek szellemében tett javaslatot az élettársak vagyoni viszonyainak a házastársakéihoz való közelítésére. Az új Polgári Törvénykönyv Konceptiója,⁵ és ennek megfelelően készült el a Bizottsági Javaslat is.⁶ Az Országgyűlés a Ptk.-t végül azonban képviselői indítványok alapján egyebek mellett az élettársi

3 LÁBADY Tamás: *A magyar magánjog (polgári jog) általános része*. Pécs, Dialóg Campus, 2002. 20. o.

4 WEISS Emília: *A családjogi kodifikáció elvi kérdései*. Közjegyzők Közlönye, 2007/1. 6-7. o.

5 Az új Polgári Törvénykönyv Konceptiója. Magyar Közlöny, 2002/15. 52. o.

6 VÉKÁS Lajos: *Bírálat és jobbító észrevételek az új Ptk. törvényjavaslatához (a zárószavazás előtt)*. Magyar Jog, 2013/1. 1-2. o.

kapcsolatok tekintetében is módosítva fogadta végül el. Mint ismeretes, az élettársi kapcsolat ennek eredményeképpen a kötelmi jogi könyvben, az egyes szerződések között kapott helyet – az élettársi kapcsolat így Magyarországon jelenleg családjogi relevanciával – az élettársi tartásra való igen feltételes jogosultságtól és a közös lakáshasználat néhány kérdésétől eltekintve – így nem bír.

Szlovénia az élettársak családjogi státusza szempontjából ehhez képest a magyarral teljesen ellentétes irányú megközelítést követ: az élettársak számára a házastársakéval teljesen azonos joghatással járó családjogi státuszt biztosít. Értékelés gyanánt annyi már ehelyütt előrebocsátható, hogy ezzel a megoldással, továbbá az azonos nemű párok házasságának lehetővé tételével a szlovén szabályozás nem csak kelet-közép-európai viszonylatban tekinthető kifejezetten liberálisnak. A Szlovén Statisztikai Hivatal (*Statistični urad*) adatai szerint 2021-ben az élettársi kapcsolatban élő, gyermekkel rendelkező párok száma csaknem egyharmada volt a házas, gyermekkel rendelkező párokénak.⁷ Nehéz volna megmondani, hogy ez az arány a megengedő szabályozás következménye-e: hogy a házastársakéval azonos jogállás miatt a szlovén élettársak nem sietnek annyira házasságot is kötni. Vagy éppen ellenkezőleg, a megengedő szabályozás oka és kiindulópontja ez az arány, vagyis a szlovén jogalkotó éppen azért nem szigorítja az élettársakra vonatkozó szabályozást, hogy a nagyarányban ilyen keretek között életközösségben élő párok helyzetét ne rontsa. Annyi mindenesetre biztosnak látszik, hogy a szlovén jogalkotó nem akarta, hogy az életnek annál rosszabb legyen, a jog absztrakt világát ezért inkább közelítette a társadalmi valósághoz.

2. Jogforrások és az élettársakra vonatkozó alapvető szabályok

Szlovéniában az élettársak család- és vagyoni jogi viszonyairól a Családjogi Kódex (*Družinski zakonik*)⁸ rendelkezik teljeskörűen, míg öröklési jogi

7 A Szlovén Köztársaság Statisztikai Hivatalának kimutatása. <https://www.stat.si/StatWeb/en/news/Index/9973>; [letöltve: 2026. 03. 08.]

8 A Szlovén Köztársaság Közlönye, 2024/34. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO7556>; [letöltve: 2026. 03. 08.]

helyzetüket az öröklésről szóló törvény (*Zakon o dedovanju*, a továbbiakban: Öröklési Törvény)⁹ rendezi. Magyarországgal ellentétben Szlovéniában jelenleg sincs, és korábban sem volt a személyek alapvető személyi és vagyoni viszonyait átfogóan szabályozó, egységes polgári jogi kódex: a polgári jog főbb területeinek, így a család- és az öröklési jognak az anyagát is különálló törvények tartalmazzák, ami a szabályozást töredezetté teszi. Mindez történelmi okokra vezethető vissza.

Amíg Szlovénia az Osztrák-Magyar Monarchia részét képezte, addig az ott is az Osztrák Polgári Törvénykönyv (*Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch*, a továbbiakban: ABGB) volt hatályban, az I. világháború után létrejövő Jugoszláv Királyságban a polgári jogi kódexek pedig éppúgy megmaradtak mindössze a tervezet szintjén,¹⁰ mint Magyarországon a századfordulón és a két világháború között.¹¹ A szlovén polgári jog történetét és fejlődését az ABGB éppen ezért olyannyira döntően határozta meg, gyakorolt egyszersmind jellegadó hatást a polgári jogi gondolkodásra és terminológiára, hogy a kódexet a szlovén bíróságok – mintegy szokásjogi alapon – nem csupán az I. világháborút követően alkalmazták elsődleges jogforrásként, de bizonyos rendelkezései a jogalkalmazás számára egészen a 2000-es évek elejéig iránymutatásul szolgáltak.¹² Az addig uralkodó burzsoázia jogi vívmányának tekintett polgári törvénykönyvet alkotni a szocializmus időszakában pedig már csak ideológiai okokból sem lehetett. A polgári jogi tárgyú jogszabályok meghozatalának hatásköre a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság megalakulásától kezdve ráadásul megoszlott a szövetségi állam és a tagköztársaságok között, ami az átfogó, kódex-szerű szabályozás kialakítását adminisztratív szempontból is még tovább nehezítette. A család- és az öröklési jogot ennek megfelelően először a szövetségi állam szabályozta, majd amint erre alkalma nyílt, Szlovénia meghozta a saját törvényeit. A családjogi viszonyokra

9 A Szlovén Köztársaság Közlönye, 102/2024. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO317>; [letöltve: 2026. 03. 08.]

10 Miha JUHART: *Civil law codification in Slovenia*. In: Emőd Veress (ed.): *Codification of Civil Law: Assessment, Reforms, Options*. Central European Academic Publishing, Budapest – Miskolc, 2024. 340-341. o.

11 Magyarországon ebben az időszakban öt Ptk.-tervezet is készült, lásd VÉKÁS Lajos: *Bevezetés – Az átfogó reform indokoltsága és a kódex megalkotása*. In: VÉKÁS Lajos (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal*. CompLex, Budapest, 2013. 15-16. o.

12 JUHART: i.m. 341-342. o.

nézve, ideértve az élettársak helyzetét is, 1976 és 2019 között a házasságról és a családi kapcsolatokról szóló törvény (*Zakon o zakonski zvezi in družin skih razmerjih*)¹³ volt irányadó.¹⁴

A szlovén családjog helyzete annyiban mindenképpen hasonlít tehát a magyaréhoz, hogy a szocialista társadalmi és gazdasági körülmények között megalkotott családjogi szabályozás a Szovjetunió összeomlása és a helyi rendszerváltozás után is – módosításokkal természetesen, de – csaknem harminc évig hatályban maradt. Akárcsak Magyarországon, ahol a családjog első, átfogó kodifikációjára ugyancsak a szocializmus időszakában került sor a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény formájában. Amely törvény pedig – noha a korszak ideológiáját tükrözte, minthogy a családnak az állam által hagyományosan inkább érintetlenül hagyott személyi viszonyairól részletesen rendelkezett, míg a vagyoniakról csupán alapelvei szinten¹⁵ – a családjog anyagát végül teljesen magába foglaló Ptk. 2014-es hatályba lépéséig határozta meg a családi együttélés alapvető rendjét, a családi viszonyokat.

A családjog átfogó megújítása a szlovén jogalkotó a 2010-es évek első felétől kezdődően több alkalommal is kísérletet tett, ezek a próbálkozások azonban nem jártak sikerrel. 2011-ben a szlovén országgyűlés jóváhagyott egy új családjogi kódexet, amely civil szervezetek sikeres népszavazási kezdeményezése nyomán végül nem lépett hatályba. A kódex körüli ellentétek az azonosneműek házasságának és a gyermekek legfőbb érdekének kérdései körül éleződtek ki. A korábbi családjogi törvény 2015-ös módosítása szintén az azonosneműek számára tette volna lehetővé a házasságkötést, a módosítást azonban ismét népszavazás akadályozta meg.¹⁶ Az azonos nemű párok partnerkapcsolatainak kérdéskörét a szlovén jogalkotó végül nem a családjog megreformálása útján, hanem a szlovén partnerségi kapcsolatról szóló törvény (*Zakon o partnerski zvezi*)¹⁷ elfogadásával rendezte 2016-ban. Ez

13 A Szlovén Köztársaság Közlönye, 30/2018. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO40>; [letöltve: 2026. 03. 08.]

14 JUHART: i.m. 341-342. o.

15 WEISS Emília: *Az új Polgári Törvénykönyv és a családjogi viszonyok szabályozása*. Polgári Jogi Kodifikáció, 2000/2. 5. o.

16 JUHART: i.m. 361-362. o.

17 A Szlovén Köztársaság Közlönye, 5/2023. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO7434>; [letöltve: 2026. 03. 08.]

a törvény a magyar bejegyzett élettársi kapcsolathoz¹⁸ hasonlóan biztosította az azonosneműek számára a házassággal néhány kivételtől – úgymint az örökbefogadás, és az asszisztált reprodukciós eljárásban történő részvétel lehetősége – eltekintve azonos joghatású partnerkapcsolat létrehozását.

A jelenleg hatályos Családjogi Kódex elfogadására hosszabb folyamat végeredményeként, közel évtizedes előkészítő munkálatokat követően, ezúttal valóban átfogó családjogi reform keretében került tehát sor. A Kódex az előző törvényhez képest számos lényeges újítást hozott, egyebek mellett lehetővé tette a házastársak és a velük immár azonos jogállással felruházott élettársak számára is, hogy vagyoni viszonyaik tekintetében a törvényes vagyoni rendszertől szerződéssel eltérjenek, valamint a házasság közös megegyezés útján történő felbontását bizonyos feltételek fennállása esetén közjegyzői hatáskörbe utalta.¹⁹ Az élettársak vagyoni viszonyainak egy másik, kiemelkedően fontos területét meghatározó másik jogforrás, a szerkezetileg döntően az ABGB-ből merítő Öröklési Törvény az 1976-os hatályba lépése óta ehhez képest ugyanakkor keveset változott.²⁰

Ahogy arra a bevezetőben utaltam, és ahogy az a tanulmány többi részéből is kiderül, Szlovénia hozzáállása az élettársakhoz Közép-Kelet Európában egyedülállóan liberálisnak tekinthető akkor, amikor számukra a házastársakéval azonos jogállást biztosít. Nem az élettársi viszony elismerése azonban a családjog egyetlen területe, amelyben Szlovénia első volt a régióban. Mérőföldkő jelentőségűnek tekinthető döntésével a szlovén Alkotmánybíróság (*Ustavno sodišče*) ugyanis alkotmányellenesnek minősítette a Családjogi Kódexnek azt a rendelkezését, amely a házasságot a férj és a feleség életközösségeként határozta meg.²¹ A szlovén jogalkotó – elsőként a kelet-közép-európai országok közül – a Családjogi Kódex módosításával 2023 januárjától ezért az azonos nemű párok számára is lehetővé tette a házasságkötést, a partnerségi kapcsolatról szóló

18 A bejegyzett élettársi kapcsolatról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2009. évi XXIX. törvény.

19 Suzana KRAJLIC: *New Family Code and the dejudicialization of divorce in Slovenia*. *Balkan Social Science Review*, 2020/6. 158. o.; Családjogi Kódex 97. cikk.

20 JUHART: i.m. 359. o.

21 A Szlovén Köztársaság Alkotmánybíróságának U-I-91/21, Up-675/19 számú döntése. <https://www.us-rs.si/en/case-law/decisions/u-i-9121-up-67519> [letöltve: 2025. 03. 08.]

törvény szerinti partnerkapcsolatot pedig – lévén, hogy annak megtartása a Családjogi Kódex módosítása miatt a továbbiakban nem volt indokolt – a szlovén jogból kivezette.²²

3. Az élettársi kapcsolat fogalma, család- és öröklési jogi joghatásai

A Családjogi Kódex 4. cikke szerint „a házasságon kívüli élettársi kapcsolat két olyan személy tartós életközössége, akik nem kötöttek házasságot, és nem állnak fent olyan okok, amelyek miatt a házasságukat érvénytelennek kellene tekinteni.” A Ptk. 6:514. § (1) bekezdése szerint pedig „élettársi kapcsolat áll fenn két olyan, házasságkötés nélkül közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben (a továbbiakban: életközösség) együtt élő személy között, akik közül egyiknek sem áll fenn mással házassági életközössége, bejegyzett élettársi életközössége vagy élettársi kapcsolata, és akik nem állnak egymással egyenesági rokonságban vagy testvéri kapcsolatban.” Amint látható, a Családjogi Kódex fogalmi meghatározása az élettársi kapcsolatról nagyon hasonlít a Ptk.-éhoz: az élettársi kapcsolat, az életközösség fennállása a szlovén jogban is olyan ténykérdés, amely az élettársi kapcsolathoz fűződő joghatásokat keletkezteti; az élettársi kapcsolat létrejöttéhez pedig a felek akaratának formális kinyilvánítására, vagy egyéb, állami adminisztratív aktusra Szlovéniában sincsen szükség, mint ahogyan az élettársi kapcsolat a Ptk. 6:514. § (2) bekezdése értelmében Magyarországon is az életközösség létesítésével jön létre. A Ptk. az életközösség fogalmát – elődje, a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény 685/A. §-val összhangban – ugyanakkor tovább részletezi a közös háztartás, valamint az érzelmi és gazdasági közösség követelményével, ezeket a tényállási elemeket az élettársi kapcsolat fennállásának bizonyítása és megállapítása során a bíróságok pedig együttesen értékelik, veszik figyelembe.²³

Személyek életközösség keretében való együttélésének tényéhez a Ptk. abban az esetben nem fűzi az élettársi kapcsolat létrejöttének joghatását,

22 JUHART: i.m. 363. o.

23 SZEIBERT Orsolya: *Az élettársi kapcsolat fogalma - itthon és Európában különös tekintettel a de facto élettársi viszonyokra*. Magyar Jog, 2011/5. 296. o.

ha az életközösségben együtt élő személyek más személyekkel is valamilyen formában – házasságban, bejegyzett élettársi közösségben vagy élettársi kapcsolatban – életközösségben élnek, illetőleg egymás egyenesági rokonai vagy testvérei. A Családjogi Kódex ehhez képest akkor, ha az élettársak egymással házasságot kötnek vagy kötöttek, illetve olyan ok áll fent, amely miatt a házasságuk egyébként érvénytelen volna. A Családjogi Kódex 45. cikke alapján ilyen ok lehet a házasság létesítésére vonatkozó szabad akarat hiánya kényszer hatására vagy tévedés miatt, az ítélőképesség hiánya, a rokoni vagy gyámi kapcsolat az élettársi közösségben élő párok között, illetve már megkötött házasság fennállása²⁴ – a Családjogi Kódex és a Ptk. tehát az élettársi kapcsolat létrejöttését és fennállását az életközösség ténye ellenére is kizáró okokat is hasonlóan határozza meg. További hasonlóság, hogy az élettársi kapcsolat létrejöttét és joghatásainak beállását sem a Ptk., sem a Családjogi Kódex nem köti az életközösség meghatározott időtartamú fennállásához – ehhez mindössze a kapcsolat tartósságát írja elő.

A szlovén élettársak jogállása szempontjából rendkívül lényeges különbség azonban, mégpedig nem csak a Ptk., de Közép-Kelet Európa más országainak jogi megoldásaihoz képest is, hogy – amint azt a bevezetőben előre is jeleztem – a Családjogi Kódex 4. cikkének második mondata értelmében az élettársi kapcsolat: az életközösség meghatározott feltételek szerinti fennállásának ténye az abban élő személyekre nézve polgári jogilag ugyanolyan joghatásokkal jár, mintha ezek a személyek házasságot kötöttek volna. Azaz, az élettársak a házastársakéval teljes mértékben azonos vagyoni jogi státusszal rendelkeznek mind az élettársi kapcsolat fennállása alatt (ideértve az élettársi kapcsolat során keletkező közös tulajdont és a vagyoni viszonyok rendezését lehetővé tévő vagyoni jogi szerződést, amint azt a IV. fejezetben részletesebben is bemutatok), mind annak megszűnése esetén (ideértve a vagyonomegosztás, a lakáshasználat és az élettársi tartás kérdéseit is, amint azt az V. fejezetben mutatok be részletesebben). A házastársakéval azonos jogállásból eredő, de nem polgári jogi vonatkozású – úgymint adózási vagy társadalombiztosítási – jogkövetkezményeket a Családjogi Kódex a nem polgári jogi tárgyú törvényekre hagyja. A 4. cikk (2) bekezdése szerint pedig amennyiben valamilyen jog vagy kötelezettség fennállása az életközösség

24 Családjogi Kódex 24-27. cikk

fennállásától függ, akkor ez utóbbit a jog vagy kötelezettség elbírálására irányuló eljárásban kell megállapítani, a döntés jogereje azonban csak az adott eljárásra terjed ki. Ez a rendelkezés is mutatja, hogy az élettársi kapcsolatot Szlovéniában is az életközösség ténye hozza létre.

Amint a bevezetőben utaltam már rá, az élettársi kapcsolatot a Ptk. a hatodik, kötelmi jogi könyvében, az egyes szerződések között szabályozza, ez pedig messze nem csupán a jogalkotó élettársakat a családjog hatálya alól kivonó szimbolikus gesztusa. Az élettársaknak a házastársakéval azonos jogállást biztosító szlovén megoldással ellentétben az élettársi kapcsolat Magyarországon jelenleg egyszerű kötelmi jogviszony, amelyhez családjogi következmények mindössze az élettársi tartásra való jogosultság, valamint a lakáshasználat rendezése körében fűződnek. Mint ahogyan nincsen az élettársi kapcsolatnak Magyarországon öröklési jogi relevanciája sem. Hetedik, öröklési jogi könyvében a Ptk. sem a túlélő élettárs törvényes örökös, sem kötelesrészre jogosult jogállásáról nem rendelkezik, a túlélő élettárs öröklése így kizárólag az örökhagyó végintézkedésén múlik. Utána a túlélő élettárs sem törvényes örökrészre, sem kötelesrészre nem lesz jogosult, és a kötelesrészre jogosultakkal szemben nem biztosított a helyzete abban az esetben, ha az élettársa után végrendelet alapján örökölné.

A szlovén Öröklési Törvény 4.a cikke ehhez képest a túlélő élettárs számára jogai, kötelezettségei és öröklési jogi helyzete szempontjából is a házastársával teljes mértékben azonos jogállást biztosít, feltéve, hogy nem áll fent olyan ok, amely miatt egyébként a házasságukat érvénytelennek kellene tekinteni (lásd a Családjogi Kódex 24-27. cikkeit).

Mivel az Öröklési Törvény 10. cikke értelmében az örökhagyó házastársa törvényes örökös, következésképpen az őt túlélő élettársa is az. A törvényes öröklés szabályai szerint az örökhagyó leszármazói és a túlélő házas-, tehát élettársa is elsődleges örökösök, akik a hagyatékból egyenlő arányban részesednek. Leszármazó hiánya vagy kiesése esetén a hagyaték egyik felét a túlélő élettárs, a másik felét pedig az örökhagyó szülei örökölik. Ha leszármazó és szülő nincs, vagy nem örökölhét, a teljes hagyaték a túlélő élettársra száll. A 22. cikk a Ptk. 7:62. §-hoz hasonlóan szintén kizárja a túlélő élettárs öröklését abban az esetben, ha közte és az örökhagyó között a hagyaték megnyílásakor az életközösség véglegesen megszakadt – azzal természetesen, hogy

ahol az Öröklési Törvény házastársat említ, ott a 4.a cikk értelmében ezzel együtt az élettársat is érteni kell, míg a Ptk. az élettárs részére törvényes öröklési jogi jogállást egyáltalán nem biztosít. Az Öröklési Törvény több cikke (a 13. és a 23.) teszi lehetővé a túlélő élettárs hagyatékban való részesedésének korrekcióját akkor, ha a túlélő élettárs a hagyatéki vagyona a többi örökösnél jobban rászorulna; ebben az esetben a túlélő élettárs a törvény szerint a hagyatékából neki egyébként jutó résznél a többi örökös hátrányára többet kaphat. Ez a rászorultság-alapú többletjuttatás a magyar öröklési jogi szabályozástól teljesen idegen.

Az Öröklési Törvény 25. cikke értelmében pedig a túlélő élettárs nem csak törvényes örökös, de kötelesrészre is jogosult. A túlélő élettársat megillető kötelesrész mértéke Szlovéniában a fele annak a vagyonnak, amit a túlélő élettárs törvényes örökösként a hagyatékából egyébként kapna.

4. Az élettársak törvényes vagyoni helyzete, vagyoni szerződés és az életközösség megszűnése

A Családjogi Kódex 66. cikke alapján a házastársak között a házassággal, az élettársaknak a házastársakkal azonos családjogi jogállását kimondó 4. cikk alapján így tehát az élettársak között pedig az életközösség létesítésével közös vagyon keletkezik. A 65. cikk értelmében pedig – a Ptk. 4:34. § (2) bekezdésében alkalmazott megoldással egyezően – a közös vagyon vagy vagyontársaság az a törvényes vagyoni rendszer, amely a házas- vagy élettársak ettől eltérő megállapodásának hiányában közöttük érvényesül. A közös vagyonba tartozik mindaz a vagyon, amit a házas- vagy élettársak az életközösség fennállása alatt munkával vagy ellenszolgáltatás fejében, valamint a közös vagyon használatával vagy hasznosításával, illetve a közös vagyonból szereztek.²⁵ Különvagyon ehhez képest az, amit az élettárs az élettársi kapcsolat létesítése előtt vagy fennállása alatt ingyenesen szerzett, illetve ezen túlmenően a kisebb értékű, személyes használatra szolgáló tárgyak.²⁶

25 Családjogi Kódex 67. cikk

26 Családjogi Kódex 77. cikk

A Családjogi Kódex 65. cikkének rendelkezése szerint a házastársak vagyoni viszonyaikról szerződésben szabadon megállapodhatnak, a vagyonszösszögre épülő törvényes vagyoni rendszer a vagyoni viszonyaikra nézve pedig csak ilyen megállapodás hiányában lesz irányadó. Az, hogy a vagyoni viszonyait rendező szerződést az élettársak is köthetnek, az élettársi kapcsolathoz a házasság joghatásait fűző 4. cikkből önmagában is következne, a 87. cikk azonban kifejezetten rögzíti is, hogy a házassági vagyoni szerződésre vonatkozó szabályok megfelelően alkalmazandók az élettársak vagyoni viszonyait rendező szerződésekre is. Az élettársak vagyoni helyzetének rendezésére szolgáló jogi eszközök tehát megegyeznek a házastársakéival, ez pedig a magyar házassági vagyoni szabályozással való összehasonlítást is megkönnyíti, ugyanakkor pedig kézenfekvővé is teszi.

A vagyoni szerződéssel az élettársak eltérhetnek a törvényes vagyoni rendszertől, és szabadon meghatározhatják vagyoni viszonyait az életközösség fennállásának idejére, valamint megszűnése esetére is.²⁷ Vagyoni viszonyaikra annak megkötésétől kezdve az élettársi vagyoni szerződés lesz az irányadó. A leendő élettársak köthetnek vagyoni szerződést az életközösség létesítése előtt is, a 86. cikk (6) bekezdése viszont a szerződéskötést megelőzően kifejezetten tájékoztatási kötelezettséget ír a szerződő felek számára. Megkötését követően a szerződést be kell jegyeztetni a vagyoni szerződések nyilvántartásába (*register pogodb o ureditvi premoženjskopravnih razmerij*). Vagyoni szerződés közokirati formában köthető – elmentében Magyarországgal, ahol az ügyvéd általi ellenjegyzés is elegendő –, a közjegyzőnek a szerződés megkötését megelőző tájékoztatási és kioktatási kötelezettségeiről a Családjogi Kódex 87. cikk pedig kifejezetten és részletesen rendelkezik. A létrejött szerződés megőrzésére és archiválására a közjegyző által készített közokiratokra vonatkozó szabályok az irányadók. A vagyoni szerződés nyilvántartásba vétele iránt az azt készítő közjegyző a Szlovén Közjegyzői Kamara közreműködésével intézkedik, a nyilvántartást a Szlovén Közjegyzői Kamara vezeti. Amennyiben a vagyoni szerződés nem szerepel a vagyoni szerződések nyilvántartásában, harmadik személyek irányába vélelmezni kell, hogy az élettársak vagyoni viszonyaira a törvényes vagyoni rendszer az irányadó. A Családjogi Kódex által e kör-

27 Családjogi Kódex 86. cikk (1) bekezdés

ben kínált szabályozás tehát mind a felek rendelkezési jogának terjedelmében, mind pedig a harmadik személyekkel szembeni hatály nyilvántartásba vételhez kötésében nagyban hasonlít tehát a Ptk. házassági vagyoni szerződésre vonatkozó szabályaira.²⁸

Azzal, hogy az életközösség létesítésével az élettársak között törvényes vagyoni jogi rendszerként élettársi vagyonszerződés jön létre, szükségessé válik a közös vagyon sorsának, megosztásának rendezése is az élettársi kapcsolat megszűnésének esetére. A Családjogi Kódex 66. (közös vagyon keletkezése a házassággal), 71. (a közös vagyon megosztása a házasság megszűnése esetén) és 4. cikke (az élettársi kapcsolat házasságéival azonos joghatásai) értelmében a közös vagyont a volt élettársak között ennek megfelelően meg kell osztani, mégpedig egyenlő arányban; a volt élettárs ugyanakkor bizonyíthatja, hogy a közös vagyonhoz ettől eltérő mértékben járult hozzá.²⁹ A bíróság a vagyonszerződés során figyelemmel van az élettársak jövedelmére, egymásnak nyújtott segítségére, a gyermekek gondozásában és nevelésében vállalt szerepükre, a háztartáson belüli munkamegosztásra és gondoskodásra, valamint minden más munkára, amivel az élettárs közreműködött a közös vagyon kezelésében és gyarapításában.³⁰ Az egyenlő arányban való részesedés előírásával a Családjogi Kódex tehát törvényi úton határozza meg a közös vagyontól való részesedésnek azt a mértékét, amely az élettársi kapcsolat megszűnése esetén a volt élettársat megilleti, és amellyel szemben ugyanakkor ellenbizonyításnak van helye.

Mivel Magyarországon az élettársi kapcsolat nem keletkeztet közös vagyont: ez élettársak az életközösség fennállása alatt önálló vagyonszerzők,³¹ a Ptk. értelemszerűen csak a vagyonszerződés megosztását teszi követelhetővé, azt is első sorban a szerzésben való közreműködés arányában és csak abban az esetben egyenlően, ha az előbbi pontosan nem állapítható meg.³² A Ptk. a részesedés arányának megállapításához a közszerzeményi rendszer szabályainak alkalmazására való utalással ugyanakkor a Családjogi Kódex-

28 Ptk. 4:63 – 4:67. §

29 Családjogi Kódex 74. cikk (1) bekezdés

30 Családjogi Kódex 74. cikk (2) bekezdés

31 Ptk. 6:516. § (1) bekezdés

32 Ptk. 6:516. § (1) bekezdés

nél részletesebb, megfoghatóbb módszert kínál.³³ A házastársak számára a Ptk. által a vagyonekülönítési mellett kínált másik, szerződésen alapuló vagyonegosztási rendszerben, a közszerzeményben a házastársaknak ugyan nem keletkezik közös vagyoneuk, azaz önálló vagyonszerzők maradnak, az életközösség megszűnésekor mindkét házastársnak igénye keletkezik arra, hogy a közszerzeményből részesedést követeljen.³⁴ Ez a modell jól alkalmazható az élettársak közötti vagyonegosztásra is.

A közös vagyone megosztásának követelményén túlmenően a Családjogi Kódex 4. cikkéből az is következik, hogy az élettársi kapcsolat megszűnése után a volt élettárs – a volt házastárssal egyezően – tartásdíjra lesz jogosult, amennyiben nem rendelkezik a megélhetéséhez szükséges forrásokkal, és önhibáján kívül nem áll munkaviszonyban.³⁵ A tartásra való jogosultsághoz ehhez képest a Ptk. a családjogi tartás körében az élettársi kapcsolattal szemben az önhibán kívüli eltartási képesség hiányán túlmenően két további követelményt is megfogalmaz: egyrészt, hogy az élettársak között az életközösség legalább egy évig fennálljon, másrészt, hogy az élettársi kapcsolatból gyermek is szülessen.³⁶

A 4. cikk értelmében továbbá az élettárs az élettársi kapcsolat megszűnésekor ugyancsak a házastársával azonos jogokkal rendelkezik a közösen lakott lakás használatára vonatkozóan is. A 109. cikk alapján kérheti következképpen a közös lakásnak vagy a lakás egy részének a használatát, amennyiben pedig a lakhatása nincsen biztosítva, akkor abban az esetben is, ha a közös lakás a másik fél tulajdonában van, vagy az ő használati joga alapján éltek benne közösen. A Családjogi Kódex a lakáshasználat időtartamát kétszer hat hónapban maximalizálja, a használat ellenértékét a másik volt élettárs kérelmére a bíróság határozza meg. A Családjogi Kódexnek az élettársak lakáshasználatára vonatkozó rendelkezései nagyon hasonlóak tehát a Ptk.-éihoz, azzal a különbséggel, hogy a Ptk. szerint az egyik élettárs kizárólagos jogcíme alapján használt lakás használatát a másik élet-

33 Ptk. 6:516. § (4) bekezdés

34 SZEIBERT Orsolya: *Közszerzeményi rendszer*. In: GÁRDOS Péter, VÉKÁS Lajos (szerk.): Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez. Wolters Kluwer Online Jogtár, Budapest, 2026. A Ptk. 4:69. §-hoz fűzött magyarázat.

35 Családjogi Kódex 100. cikk (1) bekezdés

36 Ptk. 4:86. § (1) bekezdés

társ abban az esetben kérheti csupán, ha kettejük között az életközösség legalább egy évig fennállt, és az élettársi kapcsolatból származó kiskorú gyermek lakáshasználati jogának biztosítása ezt indokoltta tesz.³⁷ A Ptk. 6:517. § alapján az élettársak a lakáshasználatról megállapodásban az élettársi életközösség létrejöttékor, fennállása alatt és megszűnésekor is rendelkezhetnek.

5. Összefoglalás

Az élettársak vagyoni viszonyait a magyar és a szlovén polgári jog alapjaiban eltérő módon szabályozza tehát. A Ptk. értelmében az élettársi kapcsolat szerződés, amely fennállása alatt az élettársak önálló vagyonszerzők, az életközösség megszűnésekor korlátozott körben tarthatnak csak igényt elszámolásra, öröklési jogi jogállással pedig egyáltalán nem rendelkeznek, vagyis az élettársuk után kizárólag végintézkedés alapján örökölhetnek, adott esetben kitéve a kötelesrészre jogosultak igényérvényesítésének. A szlovén Családjogi Kódex az élettársak részére ehhez képest a házastársakéval azonos jogállást biztosít: az életközösség fennállása alatt a vagyontársak mint törvényes vagyoni jogi rendszer érvényesül, amely alól az élettársak a házastársakhoz hasonlóan kisserződhetnek, és vagyonukat megoszthatják. Az életközösség megszűnése után az erre rászoruló élettárs tartásra lesz jogosult, a szlovén Öröklési Törvény pedig tovább megy, és az élettársakat törvényes örökössé és kötelesrészre jogosulttá teszi. Ez a markáns különbség a két ország jogi megoldásai között annak ellenére is fennáll, hogy Magyarország és Szlovénia családjogi szabályozása hasonló múltra tekint vissza: a jelenlegi törvényeket megelőzően hosszú ideig a szocialista társadalmi viszonyokra szabott kódexek voltak hatályban, amelyek a Szovjetunió összeomlását követően is sokáig szolgáltak még, az új törvények pedig időben egymáshoz viszonylag közel keletkeztek. A szlovén szabályozás közép-kelet-európai léptékben kifejezetten megengedőnek tekinthető, amelyet indokoltta tesz a Szlovéniában nagy arányban élettársi kapcsolatban élő párok száma.

37 Ptk. 4:94. § (1) bekezdés

Irodalomjegyzék

- JUHART, Miha: *Civil law codification in Slovenia*. In: Emőd Veress (ed.): *Codification of Civil Law: Assessment, Reforms, Options*. Central European Academic Publishing, Budapest – Miskolc, 2024. 340-341. o.
- KELSEN, Hans: *Tiszta jogtan*. ELTE Bibó István Szakkollégium, Budapest, 1988. 11-21. o.
- KRAJLIC, Suzana: *New Family Code and the dejudicialization of divorce in Slovenia*. *Balkan Social Science Review*, 2020/6. 158. o.; Családjogi Kódex 97. cikk.
- LÁBADY Tamás: *A magyar magánjog (polgári jog) általános része*. Pécs, Dialóg Campus, 2002. 20. o.
- SÁRKÖZY Tamás: *Iustitia – ráció, hit és érzelem a gazdasági jogban*. TEDxTalks, 2011. szeptember 28. Lásd: <https://www.youtube.com/watch?v=Um-8K4I2Ef9U&t=54s>; [letöltve: 2026. 03. 08.]
- SZEIBERT Orsolya: *Az élettársi kapcsolat fogalma - itthon és Európában különös tekintettel a de facto élettársi viszonyokra*. *Magyar Jog*, 2011/5. 296. o.
- SZEIBERT Orsolya: *Közszerzeményi rendszer*. In: GÁRDOS Péter, VÉKÁS Lajos (szerk.): *Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez*. Wolters Kluwer Online Jogtár, Budapest, 2026. A Ptk. 4:69. §-hoz fűzött magyarázat.
- VÉKÁS Lajos: *Bevezetés – Az átfogó reform indokoltsága és a kódex megalkotása*. In: VÉKÁS Lajos (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal*. CompLex, Budapest, 2013. 15-16. o.
- VÉKÁS Lajos: *Bírálat és jobbító észrevételek az új Ptk. törvényjavaslatához (a zárószavazás előtt)*. *Magyar Jog*, 2013/1. 1-2. o.
- WEISS Emília: *A családjogi kodifikáció elvi kérdései*. *Közjegyzők Közlönye*, 2007/1. 6-7. o.
- WEISS Emília: *Az új Polgári Törvénykönyv és a családjogi viszonyok szabályozása*. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2000/2. 5. o.

A vállalkozói vagyoni értelmezési tartományai a modern házassági vagyoni jogban

*Pázmándi Kinga**

1. Bevezetés – a vállalkozói vagyoni probléma a modern házassági vagyoni jogban

A modern magánvagyoni szerkezete az elmúlt évtizedekben jelentős átalakuláson ment keresztül. Míg a klasszikus polgári jogi vagyoni fogás középpontjában elsősorban az ingatlanok, készpénz-megtakarítások és fizikai vagyontárgyak álltak, addig a XXI. századi gazdasági viszonyok között a magánvagyoni increasingly gazdasági társaságokban megtestesülő részesedések, vállalkozási érdekeltségek és befektetési konstrukciók formájában jelenik meg. A vállalkozói vagyoni így ma már nem csupán a gazdasági élet egyik meghatározó tényezője, hanem a családjogi jogviszonyokban is kiemelt jelentőséggel bír.

A *házassági vagyoni jog hagyományos dogmatikája* ugyanakkor alapvetően olyan vagyontárgyakra épült, amelyek statikusabb szerkezetűek, könnyebben azonosíthatók és viszonylag egyszerűen értékelhetők. A gazdasági társaságban fennálló részesedés ezzel szemben sajátos, összetett jogi konstrukció: egyszerre hordoz vagyoni értéket, tagsági jogosultságokat, jövőbeni profitvárakozást és személyes együttműködési elemeket. Ez különösen igaz a korlátolt felelősségű társaság üzletrészére, valamint a zártkörű társasági struktúrákban fennálló tulajdoni érdekeltségekre, ahol a társasági jog a tag személyéhez gyakran kiemelt jelentőséget kapcsol.

A vállalkozói vagyoni, kiemelten a *társasági részesedések házassági vagyoni jogi megítélése* ezért szükségszerűen a *családjogi és a társasági jog metszéspont-*

* Egyetemi docens, Eötvös Loránd Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar; elnökhelyettes, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet. DOI: 10.47079/2026.wzsna.csaladjogi.4_13

ján helyezkedik el. A két jogterület szabályozási logikája azonban eltérő. A házassági vagyoni jog elsődleges célja a házastársak közötti vagyoni igazságosság és az életközösség gazdasági eredményeinek megosztása, míg a társasági jog középpontjában a társaság stabil működése, a tagi autonómia és a vállalkozás működőképességének védelme áll. A két szabályozási rendszer találkozása különösen élesen jelenik meg akkor, amikor a házassági vagyoni részét képező társasági részesedés sorsáról kell döntenet. A probléma aktualitását jelentősen növeli, hogy a magyar gazdasági szerkezetben meghatározó szerepet töltenek be a kis- és középvállalkozások, valamint a családi vállalkozások. E társaságok esetében gyakori, hogy a házastársak közül formálisan csak az egyik fél rendelkezik tagsági jogviszonnyal, ugyanakkor a vállalkozás működéséhez, fejlődéséhez és értéknövekedéséhez ténylegesen mindkét fél hozzájárul. A vállalkozói tevékenység mögött sok esetben a házastársi együttműködés gazdasági közössége húzódik meg, még akkor is, ha ez a társasági jogi struktúrában közvetlenül nem jelenik meg.

A társasági részesedések házassági vagyoni jogi jelentősége jellemzően két élethelyzetben válik hangsúlyossá. Az első eset a *házassági vagyoni jogi szerződés* megkötése. A vállalkozói vagyonnal rendelkező vagy vállalkozási tevékenységet folytató felek számára kiemelt jelentőségű kérdés, hogy miként rendelkezzenek a társasági részesedések jogi sorsáról. A házassági vagyoni jogi szerződés lehetőséget biztosít arra, hogy a felek előre rendezzék például: a társasági részesedés külön- vagy közös vagyoni jellegét, az osztalék és a vállalkozás értéknövekedésének sorsát, a válás esetén alkalmazandó értékelési módszereket, vagy akár azt, hogy a másik házastárs milyen formában részesülhet a vállalkozás értékéből.

A modern vállalkozási környezetben a házassági vagyoni jogi szerződés már nem pusztán vagyoni védelmi eszköz, hanem egyfajta gazdasági konfliktuskezelési mechanizmussá is válik. Különösen igaz ez olyan esetekben, amikor a vállalkozás működése külső befektetői, finanszírozási vagy társasági stabilitási szempontból érzékeny lehet egy esetleges házassági vagyoni jogi konfliktusra.

A második, és a gyakorlatban talán még jelentősebb problémakör a *házasság felbontásához kapcsolódó vagyoni megosztás*. A társasági részesedések ebben a körben a házastársi közös vagyoni egyik legnehezebben kezelhető

vagyonelemének tekinthetők, aminek – ahogyan ez a szakirodalomban és a bírói gyakorlatban¹ is következetesen megjelenik – több oka van.

Egyfelől a társasági részesedés értékelése rendkívül összetett feladat, komplex vállalatértékelési kérdés, azaz közvetlenül gazdaságtudományi szakkérdés. Az ismert és elfogadott értékelési módszerek közül leggyakrabban használt, legegyszerűbb érték megállapítás eredménye, a könyv szerinti érték sok esetben nem tükrözi a társaság tényleges gazdasági értékét. A piaci érték vagy a jövőbeni jövedelemtermelő képesség meghatározása komplex módszertan, és jelentős szakértői bizonytalanságot hordozhat. Különösen nehéz helyzet áll elő családi vállalkozások, startup vállalkozások vagy olyan társaságok esetében, ahol a vállalkozás értéke nagyrészt személyes know-how-ban, üzleti kapcsolatrendszerben vagy goodwillben testesül meg.

Másrészt a társasági jog nem feltétlenül teszi lehetővé, hogy a nem tag házastárs ténylegesen tulajdonossá vagy taggá váljon. A korlátolt felelősségű társaságokra vonatkozó szabályok, a társasági szerződés rendelkezései, az elővásárlási jogok vagy a tagok személyes együttműködésének követelménye gyakran kizárják vagy jelentősen korlátozzák a közvetlen tulajdonszerzést. Így a házassági vagyoni jogban elvileg fennálló közös vagyoni igény és a társasági jog tagsági struktúrája között feszültség alakulhat ki.

A probléma tehát lényegében abban ragadható meg, hogy a házassági vagyoni jog a társasági részesedést elsősorban vagyoni értékként kezeli, míg a társasági jog a részesedés mögött meghúzódó tagsági jogviszony személyes és szervezeti dimenzióit hangsúlyozza. A két megközelítés eltérő logikája a gyakorlatban jelentős konfliktusforrást eredményezhet. A jelen tanulmány a társasági részesedésekkel összefüggő értelmezési tartományok közül alapvetően a korlátolt felelősségű társaságban fennálló üzletrésszel foglalkozik, tekintettel egyfelől arra, hogy a kft. a magyar vállalkozásdemográfiai adatok

1 Lásd erről többek közt: CSÜRI Éva: *A házastársi vagyontársasághoz tartozó társasági részesedések megosztásának módja*. In: Családi Jog, 2017/3. sz. 1-8., *A Kúria házassági vagyoni jogi gyakorlatából* - összeállította KÖRÖS András. In: Családi Jog 2013/1., 45-51., TANCSIK Annamária: *Szorítóban - családjogi perek aktuális problémái - beszámoló a Családi Jog 2016. évi konferenciájáról*. In: Családi Jog 2016/3., 57-60., Csüri Éva: *A vagyoni értékű jogok és a gazdasági jog egyes kérdései a házassági vagyoni jogban*. HVG-ORAC, Budapest, 2008., Csüri Éva: *A társasági részesedések a házassági vagyoni jogban*. HVG-ORAC, Budapest, 2006., Csüri Éva: *Értékpapírok és társasági részesedések a házassági vagyoni jogban*. HVG-ORAC, Budapest, 2000.

értelmében a Magyarországon domináns vállalkozási formája, és jellemzően mikro- és kisvállalkozási vállalati volument jelent². A tematizált problémátópicok közül pedig az üzletrésznek a házassági közös vagyon megszüntetésével kapcsolatos néhány gyakorlati összefüggéssel, és a probléma értelmezési dimenzióira fókuszálunk. A tanulmány célja annak vizsgálata, hogy a magyar Polgári Törvénykönyv rendszerében milyen módon kezelhetők ezek az ellentmondások, különös tekintettel a társasági részesedések értékelésének problémáira, a vagyonmegosztás során alkalmazható megoldásokra, valamint a társasági jog és a családjog közötti koordináció – jogalkalmazói gyakorlatban is tetten érhető - nehézségeire.

A tanulmány alapvető tézise szerint a társasági részesedések házassági vagyoni jogi kezelése során nem elegendő a hagyományos családjogi vagyonmegosztási szemlélet alkalmazása. A vállalkozói vagyon sajátosságai miatt olyan *differenciált megközelítésre* van szükség, amely egyszerre képes figyelembe venni a házastársak közötti *méltányos vagyoni elszámolás* (hagyományos vagyoni jogi) követelményét, emellett a vállalkozás működőképességének védelmét, valamint a társasági jog személyi és szervezeti stabilitást védelmező szempontjait³.

2. A társasági részesedés helyzete a házasság megszűnésekor

A társasági részesedések házassági vagyoni jogi jelentősége legélesebben a házasság megszűnésének fázisában jelenik meg. A házastársi közös vagyon megosztása során a gazdasági társaságban fennálló részesedés ugyanis a legösszetettebb vagyonelemek közé tartozik, mivel egyszerre vet fel családjogi, társasági jogi, gazdasági és értékelési kérdéseket. A probléma különösen érzékeny olyan esetekben, amikor a vállalkozás a házastársak megélhetésének

-
- 2 Lásd erről részletesen: PÁZMÁNDI Kinga: *Vállalatiságról gazdaság és jog határán - A Polgári Törvénykönyv jogi személy könyvének néhány elméleti és gyakorlati dimenziója*. In: *Gazdaság és Jog* 2024/9-10., 23-32., PÁZMÁNDI, Kinga: *Economy, law, corporation - Some theoretical and practical dimensions of Hungarian company law regulation*. In: *Gazdaság és Jog*, 2025. Különszám, 13-22.
 - 3 Lásd erről: CSÜRI, Éva i.m. (1.lj.) 1-8., KÖRÖS, András: *Elvek és esetek - a házassági vagyoni jog gyakorlatának főbb vonalai a Ptk. hatálybalépése után*. In: *Családi Jog* 2023/4., 1-13., SURI Noémi: *A házassági vagyoni jogi perek társasági jogi aspektusai*. In: *Közjegyzők Közlönye* 2023/1., 38-52.

elsődleges alapját képezi, illetve amikor a társaság működésének stabilitását közvetlenül érintheti a vagyonmegosztás eredménye.

A házassági vagyonjog logikája alapján a házassági életközösség fennállása alatt szerzett társasági részesedés – eltérő megállapodás hiányában – a házastársi közös vagyon részét képezi. A társasági jog azonban nem a „házastársi közösséget”, hanem konkrét személyeket ismer tagként. A gazdasági társaság nyilvántartásában, a társasági szerződésben vagy a részvénykönyvben tipikusan csak az egyik házastárs szerepel tulajdonosként vagy tagként, függetlenül attól, hogy a részesedés vagyoni értelemben közös vagyonnak minősülhet. A házasság megszűnésekor ezért szükségszerűen felmerül a kérdés: miként osztható meg olyan vagyonelem, amelynek nemcsak vagyoni értéke, hanem személyes tagsági dimenziója is van.

A probléma egyik legfontosabb eleme a társasági részesedés kettős természete. A részesedés egyrészt vagyoni értékű jog, amely gazdasági értelemben a házastársi vagyon részét képezheti. Másrészt azonban a társasági tagság személyes jogviszony is, amelyhez a társasági jog számos személyes jogosultságot és kötelezettséget kapcsol. A korlátolt felelősségű társaság üzletrésze például nem pusztán „vagyonrész”, hanem tagsági státuszt testesít meg: szavazati jogot, információs jogokat, társasági döntésekben való részvételt és a tagok közötti együttműködés rendszerét is magában foglalja. Ezért a társasági jog oldaláról nem közömbös, hogy a házasság felbontásának eredményeként ki válik a társaság tagjává.

A vagyonmegosztás során ebből következően alapvetően három modell jelenhet meg.

Az első elméleti lehetőség az, hogy a nem tag házastárs maga is tulajdonosá, illetve taggá válik. Ez azonban a gyakorlatban korántsem problémamentes. Korlátolt felelősségű társaság esetén a társasági szerződés tartalmazhat az üzletrész átruházását korlátozó rendelkezéseket, elővásárlási jogokat vagy olyan tagi együttműködési szabályokat, amelyek nem teszik kívánatosá új tag belépését. Különösen igaz ez kisebb, személyes bizalmi alapon működő társaságok esetében, ahol a tag személye a társaság működésének lényeges eleme. A társasági jog tehát bizonyos mértékig korlátot állít a családjogi vagyonmegosztás „természetbeni” megoldása elé. Ez a feszültség különösen családi vállalkozások esetében látványos. A társaság többi tagja

számára a volt házastárs megjelenése gyakran nemcsak gazdasági, hanem működési és személyi konfliktusforrást is jelenthet. A házassági vagyoni jogi igények ugyanakkor legitim módon támasztják alá azt az elvárást, hogy a másik házastárs részesüljön a közösen felhalmozott vállalkozói vagyontól. A két érdek összehangolása a bírói gyakorlat egyik legnehezebb feladata.

A második – és a gyakorlatban leggyakoribb – megoldás az, hogy a társasági részesedés a tag házastársnál marad, míg a másik fél pénzbeli kiegyenlítésben részesül. Ez a konstrukció egyszerre képes figyelembe venni a társasági jog személyi stabilitási szempontjait és a házastársi vagyontöbbletből eredő vagyoni igényeket. Gazdasági szempontból ez sok esetben racionálisabb megoldás, mint a tényleges tulajdoni megosztás, mivel elkerülhető a társaság működésének destabilizálása vagy a tulajdonosi konfliktusok kialakulása.

Ez a modell azonban önmagában sem problémamentes. A pénzbeli kiegyenlítés feltétele ugyanis a társasági részesedés megfelelő értékelése, amely a vagyonmegosztási eljárások egyik legvitatottabb kérdése.⁴ A vállalkozások értéke ugyanis ritkán azonos a könyv szerinti vagy számviteli értékkel. Ugyanakkor tény, hogy a vállalkozás piaci pozíciója, goodwillje, jövőbeni nyereségtermelő képessége vagy akár a személyes üzleti kapcsolatrendszer is jelentős értéket képviselhet. Különösen startup vállalkozások, innovációs cégek vagy szolgáltató társaságok esetében fordul elő, hogy a társaság tényleges gazdasági értéke nagymértékben meghaladja a számviteli kimutatásokban szereplő adatokat. A vállalkozás értékelése során további problémát jelent, hogy a társaság teljesítménye sok esetben szorosan kapcsolódik a tag személyes munkájához. Különösen kis- és középvállalkozások esetében gyakori, hogy a cég értéke valójában az egyik házastárs személyes szakmai tudásán, üzleti reputációján vagy menedzsmenttevékenységén alapul. Ilyenkor dogmatikailag is kérdéses, hogy a vállalkozás értéknövekedésének mekkora része tekinthető valódi vagyoni gyarapodásnak, és mennyiben kapcsolódik a házastárs személyes teljesítményéhez. A vagyonmegosztási eljárásokban emiatt gyakran nehezen választható el egymástól: (a) a társaság objektív vagyoni értéke, (b) a tag személyes munkavégzése, vala-

4 Lásd erről NAGY, Andrea: *Az üzletrészek forgalmi értékének meghatározása a házastársi közös vagyon megosztása körében*. *Gazdaság és Jog*, 2009/5., 11-13.

mint (c) a házastársi közösség gazdasági hozzájárulása. Sajátos gazdaságszociológiai összefüggés, hogy a vállalatértékelés közgazdasági módszertanának bevetése, annak kultúrája a kis- és középvállalati körben nem evidens, és a vállalati szervezeti érettség alacsony szintjén⁵ (adatalapúság alacsony szintje, dokumentálatlanság, folyamatérettség alacsony szintje) nem is igazán eredményes.

A harmadik lehetőség a részesedés tényleges megosztása vagy részbeni átruházása. Ez elsősorban olyan esetekben képzelhető el, ahol a társasági szerkezet ezt lehetővé teszi (a kft.-k esetében praktikusán például az üzletrészek nagysága, megoszthatósága stb.), illetve ahol a felek között a további együttműködés nem kizárt. A gyakorlatban azonban ez ritkább megoldás, mivel a volt házastársak közötti konfliktus gyakran éppen a társasági együttműködést teszi lehetetlenné. A társasági jog oldaláról sem feltétlenül kívánatos, hogy a válás következtében olyan személy váljon taggá, akinek társasági részvétele mögött valójában nem gazdasági befektetői szándék, hanem kizárólag vagyonmegosztási igény áll.

A vagyonmegosztás gyakorlati nehézségeit tovább fokozza az információs aszimmetria problémája. A vállalkozást működtető házastárs rendszerint lényegesen több információval rendelkezik a társaság gazdasági helyzetéről, szerződéses kapcsolatairól és tényleges értékéről. Emiatt a másik házastárs kiszolgáltatottabb helyzetbe kerülhet az értékelési viták során. A társaság pénzügyi adatainak értelmezése, a goodwill meghatározása vagy a jövőbeni profitkilátások megítélése sok esetben speciális szakértői ismereteket igényel. A vagyonmegosztási eljárások ezért rendszerint jelentős szakértői bizonyítást tesznek szükségessé.

Különösen problematikus kérdés a vállalkozás értéknövekedésének megítélése olyan esetekben, amikor maga a társasági részesedés eredetileg külvagyonnak minősült, azonban a vállalkozás értéke a házasság fennállása alatt jelentősen növekedett. A gyakorlatban nehezen választható el egymástól: a vállalkozás piaci környezetből eredő növekedése, a házastárs személyes munkájának eredménye, valamint a másik házastárs közvetett hozzájárulása a vállalkozás működéséhez. Nem ritka ugyanis, hogy a vállalkozást

5 MÁRKUS, Gábor - RIDEG, András: *A magyar mikro-, kis- és középvállalatok versenyképessége és pénzügyi teljesítménye*. In: *Közgazdasági Szemle* 2021/68 (6). 617-644.

közvetlenül nem működtető házastárs a családi háttér biztosításával, adminisztratív segítséggel vagy egyéb közreműködéssel járul hozzá a vállalkozás sikeréhez. A modern házassági vagyoni jogban increasingly megjelenik az a szemlélet, hogy a vállalkozói siker mögött gyakran a házastársi gazdasági együttműködés komplex rendszere áll, még akkor is, ha ez a társasági jogi struktúrában nem tükröződik közvetlenül. A társasági részesedések vagyoni megosztási problémái ezért jól mutatják, hogy a klasszikus családjogi vagyoni megosztási modellek csak korlátozottan alkalmazhatók a modern vállalkozói vagyoni.

A társasági részesedések kezelése során egyszerre kell figyelembe venni a házastársi vagyoni közösségből eredő *méltányos vagyoni igényeket*, emellett kiemelt hangsúllyal a *vállalkozás működőképességének megőrzését*, valamint a társasági jog *személyi és szervezeti stabilitási* (forgalombiztonsági) szempontjait. A gyakorlatban ezért a konfliktusok megelőzésének egyik legfontosabb eszközévé a megfelelően kialakított házassági vagyoni szerződés válhat, amely előre rendezheti a társasági részesedések értékelésének és elszámolásának legfontosabb kérdéseit.

3. Üzletrész és a házastársi vagyoni közösség megosztása

A házastársi vagyoni közösség az életközösség megszűnésével – a törvény erejénél fogva – véget ér, és bármelyik házastárs kérheti a házastársi közös vagyoni megosztását. A közös vagyoni megosztása esetén nem beszélhetünk jogutódlásról, hanem mindkét házastársra nézve a neki jutott vagyontárgyak tekintetében az addigi közös tulajdon megosztása lényegében az egyes vagyontárgyakon fennálló közös tulajdon megszüntetését is jelenti.

A házastársi közös vagyoni megosztása azonban nem azonos a közös vagyoni megszüntetésével, és a téma a családi jog, az öröklési jog és a társasági jog határterületén fekszik⁶.

6 Lásd erről többek közt OROSZ, Árpád: Öröklési jogunk az új Polgári Törvénykönyvben. In: Jogtudományi Közlöny, 2014/6., 265-272., VÉKÁS, Lajos: *Grosschmid szelleme és gondolatai az új Polgári Törvénykönyv öröklési jogi szabályaiban* In: Magyar Jog, 2013/5., 258., BARZÓ, Tímea: *Az orvosi praxisjog a házassági vagyoni jogban* In: Családi Jog, 2004/2., 1.

Speciális kérdésként vetődik fel mindez a vállalkozási vagyonnal összefüggésben, és különösen így van ez a társasági részesedések esetében, melynek kapcsolódó kérdéseivel visszatérően foglalkozik a jogirodalom is.⁷

A Ptk. jogi személyek könyve már a társaságokra vonatkozó általános szabályok között is érinti, hogy a házassági vagyonszövetség (illetve a vagyon megosztására) tekintettel a nem tag házastárs hogyan válhat a társaság tagjává⁸. Ezt az általános szabályt specializálja a 3:172. § kifejezetten a kft. esetére. A bíróság a nem tag házastársnak – kifejezett kérelmére, és csak – akkor juttathat üzletrészt, ha közös vagyoni részesedése más módon nem adható ki⁹. Az „üzletrész a házastársi vagyonban” szakaszcímet viselő 3:172 §-ának értelmében a házassági vagyonszövetség perben a nem tag házastárs kérheti, hogy az üzletrész átruházására irányadó – törvényi és társasági szerződésbeli – rendelkezéseknek megfelelően a bíróság juttasson üzletrészt (vagy üzletrészhányadot) a nem tag házastársnak, feltéve, hogy a tag az üzletrészt házastársi közös vagyonból szerezte. Ilyenkor nem érvényesülnek az üzletrész másokat megelőző megszerzésére irányuló tagi jogok (közhasználatú kifejezéssel élve az üzletrészre vonatkozó elővásárlási jogok), valamint az a szabály, ami az üzletrész átruházását a törzsbetét teljes mértékben történő szolgáltatásának feltételéhez köti. A 3:172 § (2) bekezdése értelmében ugyanezt kell megfelelően alkalmazni arra az esetre is, ha a házastársi közös vagyon megosztásáról az üzletrész vonatkozásában a házastársak megállapodtak.

A nem tag házastársnak a házastársi közös szerzésen alapuló igényével kapcsolatban a korábbi társasági jogunk (a Gt.) úgy rendelkezett, hogy arra az üzletrész-adásvételi szerződésen kívüli jogcímen történő átruházására vonatkozó szabályokat kell alkalmazni (hangsúlyozva, hogy valójában nem

7 Lásd erről többek közt KÖVESNÉ KÓSA, Zsuzsanna: *Aktuális kérdések a Kúria házassági vagyonszövetségi gyakorlatából* című előadása, beszámol róla: NYÍRŐNÉ KISS, Ildikó: *A házassági vagyonszövetség aktuális kérdéseiről a Kúria Polgári Kollégiuma véleményének tükrében*. In: *Családi Jog*, 2022/3. 21., MÁNYOKI Ádám: *Társasági jogi elemek a családi jogban* In: *Közjegyzők Közlönye*, 2019/2., 48-59. BARTA, Judit: *A közkereseti és betéti társasági részesedés a házastársi közös vagyonban*. In: *Gazdaság és Jog*, 2023/3-4., 9-21., BODOR, Mária: *Az egyéni vállalkozó jogutódjának felelőssége*. In: *Gazdaság és Jog*, 2022/9-10., 63-65., CSÜRI, Éva i.m. (1. lj.) 1-8., VEZEKÉNYI, Ursula-BODOR, Mária: *Az üzletrész- és a részvénytátruházás során gyakorolható elővásárlási jog egyes kérdéseiről*. In: *Gazdaság és Jog*, 2009/11., 3-7.

8 Ptk. 3:141. §.

9 Ptk. 4:61. § (3) bekezdés.

átruházásról, hanem önálló szerzési jogcímről van szó). Ez irányadó lehet akkor is, ha nem tag házastárs csak a közös szerzésből rá eső rész (általában 1/2 arányában igényel – akár az életközösség fennállása alatt, akár a vagyonmegosztás alkalmával – az üzletrészen tulajdonjogot (vagy felosztással önálló üzletrészt), és akkor is, ha a közös vagyon megosztása címén a tag házastárs üzletrészt – más közös vagyoni vagyontárgyakkal vagy pénzben történő kompenzáció fejében – teljes egészében meg kívánta szerezni.

A Ptk. szakított azzal a megoldással, hogy külön kiemeli az adásvételi szerződésen kívüli szerzést, ehelyett a társasági szerződésnek az üzletrész átruházására vonatkozó rendelkezéseit, ennek hiányában a törvénynek az üzletrész átruházására vonatkozó rendelkezéseit rendeli alkalmazni. A nem tag házastárs házastársi vagyoni jogi alapon való üzletrészszerzésének kérdését a Ptk. valós gyakorlati, jogalkalmazási igény kielégítésére iktatta be a szabályozásba. A Ptk. jelentős modernizálást hajtott végre a családjogban a házassági vagyoni jog területén, többek között épp azon gyakorlati kihívásokra reagálva, melyeket a társasági részesedések házassági vagyoni jogban való megjelenése, és az ezzel kapcsolatos értelmezési, ítélkezési nehézségek támasztottak az elmúlt időkben. Szükséges itt utalni arra, hogy a családjogi könyv¹⁰ külön rendelkezésben érinti a házassági vagyoni közösséget érintő üzleti célú vagyon használatának és kezelésének kérdését [4:43. §]. Ezt meghaladóan széles körű mozgásteret biztosít arra, hogy az érintettek – (akár a házasság előtt, akár a házasság fennállása alatt) egymás közötti vagyoni viszonyait – így az üzleti jellegű speciális vagyonelemek kérdését is – *házassági vagyoni jogi szerződéssel* konszenzusos úton rendezzék.

Lényeges összefüggés, hogy nem rendelkezik a Ptk. – a 2006-os Gt. 129. § (3) bekezdésétől eltérően – a házastársi vagyoni közösséghez tartozó üzletrész – házastársak közötti szerződés vagy a bíróság jogerős ítélete alapján történő – értékesítéséről, az üzletrész árverés útján történő megszerzésének a lehetőségét azonban Ptk. 3:177–3:181. §-ai és a Vht. 132. §-a változatlanul elismeri¹¹.

¹⁰ Ptk. Negyedik Könyv.

¹¹ lásd erről CSÜRI Éva: i.m. (1 lj.) 1–8.

4. Részletszabályok és értelmezési tartományok

Az üzletrész nem tag házastársnak való juttatásával összefüggő Ptk. szabályokra, a 3:172. § (1) bekezdésében foglaltakra és az átruházásra vonatkozó utaló szabályból az alábbiak következnek:

- az üzletrész ilyen módon való juttatásának nem előfeltétele a 3:167. § (1) bekezdésében említett szabály, így olyan üzletrészen is szerezhethet tulajdont a házastárs, mely teljes egészében még nem lett teljesítve;
- az átruházásra vonatkozó szabályok közül nem alkalmazhatóak továbbá a 3:167. § (2)–(5) bekezdései, melyek az üzletrész másokat megelőző megszerzésére irányuló jog kérdését rendezik;
- a nem tag házastárs üzletrészt és üzletrészhányadot is szerezhethet, függően pl. attól, hogy a vagyonmegosztás az üzletrész felosztását lehetővé teszi-e (a legkisebb törzsbetét szabályának megfelelően fel lehet-e osztani az üzletrészt);
- miután az üzletrészt a nem tag volt házastársnak a vagyonmegosztásra irányuló perben a bíróság juttatja, így az üzletrész megszerzésének társasági bejelentése is speciálisan alakul. A nem tag házastárs a bíróság előtt nyilatkozik arról, hogy magára nézve kötelezőnek ismeri el a társasági szerződés rendelkezéseit (ez az üzletrész/üzletrészhányad odaítélésének feltétele). A nyilatkozatot – az ítélettel együtt – a bíróság továbbítja a társaság ügyvezetőjének, aki ez alapján köteles a volt házastárs tulajdonszerzését átvezetni a tagjegyzékben, és előterjeszteni a tagváltással kapcsolatos változásbejegyzési kérelmet a cégbíróságnál. A tagváltás a társasággal szemben a bíróság általi bejelentéstől hatályos, ettől az időponttól kezdődően illetik meg az új üzletrész tulajdonost a tagsági jogviszonyból eredő jogosultságok, és terhelik a tagsággal járó kötelezettségek. A tulajdonosváltás cégjegyzékbe történő bejegyzéssel, de a bejelentés időpontjára visszamenőleg válik hatályossá¹².

A házassági vagyonjogi perben a bíróság a nem tag házastárs kérésére az *üzletrész-átruházás szabályainak megfelelő alkalmazásával* (értelemszerűen ez

12 Witzl, Petra: A társasági részesedés sorsa a házastársi közös vagyon megosztása során. In: Céghírnök 2019/8., 6–7.

alatt a kívülállókra való átruházás szabályait kell érteni) juttathat üzletrészt vagy üzletrész hányadot. Erre több lehetőség is adódik. A vagyonmegosztás során ítéletében létrehozhat – előzőleg egyikük tulajdonában lévő üzletrészen – közös tulajdont, amivel közös tulajdonú üzletrész keletkezik¹³. Elrendelheti az üzletrésznek a nem tag házastárs általi megváltását, vagy azt, hogy a tag házastársak valamelyike a másik üzletrészét (vagy üzletrész-hányadát) magához váltsa. A házastársi közös vagyon megosztása körében az üzletrész árverési értékesítésére és a befolyt vételár felek közti felosztására¹⁴ is sor kerülhet¹⁵.

A házastársi vagyonban lévő üzletrész kérdése nincs összefüggésben azal, hogy a volt házastárs a szóban forgó társaságnak tagja-e vagy sem, így az sem lényeges, hogy az adott társaság tevékenységéhez, profiljához személyesen van-e bármi köze. A házassági életközösség fennállása alatt szerzett orvosi praxisjogot például a bírói gyakorlat értelmében a közös vagyon mellett szóló törvényi vélelem alapján a házastársak közös vagyonába tartozó vagyoni értékű jognak kell tekinteni¹⁶.

A bírói gyakorlat következetes abban, hogy az üzletrész megszerzésére természetesen csak működő társaság esetében van lehetőség. A társaság időközbeni kényszertörlése például kizárja a házastársi közös vagyon megosztásánál a társasági részesedés természetbeni megosztását. Az elszámolás érdekében a bíróságnak a gazdasági társaságokra és a házastársak rendelkezési jogára irányadó szabályok alapján kell vizsgálnia a társaság megszüntetéséhez vezető körülményekben az ügyvezető házastárs felelősségét¹⁷. A Pfv. II.20.016/2019/17. számú ítéletében a Kúria – a fentieken túl – egy további, igen lényeges kérdésben is állást foglalt. Jelesül abban, hogy a házastársak közös tulajdonát képező, később azonban kiüresedett, majd az életközösség megszakadása és a közös vagyon megosztása közötti időszakban - a kötelező törzstőke-emelés elmaradása miatt - hivatalból törölt társaság értékének elszámolása lehetséges-e, illetve milyen módon és milyen értéken van erre mód. A Kúria a hivatkozott, praxisjoggal kapcsolatos ügyben ugyanis azt is

13 Ptk. 3:165. §

14 Ptk. 3:178–3:181. §

15 WITZL, Petra: i.m. (12.lj.) 6.

16 BH 2019.12.319: Kúria Pfv.II.20.016/2019/17. I.

17 BH 2019.12.319.

megállapította, hogy mivel ott nem vitatottan családi vállalkozásról volt szó (orvos házaspár praxisjog üzemeltetésére közös társaságot alapított, amit a vagyoni jogi per idejére a cégbíróság már végül kényszerítőtörölt), a feleket nyilvánvalóan a közös vagyonszerzés szándéka vezette. Ezért a gazdasági társaság értéke - függetlenül attól, hogy a felek üzletrésztulajdoni hányada nem volt egyenlő (megosztása szerint 62,5% illetve 37,5 %) ¹⁸ - a házastársakat 1/2-1/2 arányban illeti meg. A megosztás módjának meghatározása kapcsán a Kúria kimondta, hogy a törölt cég megosztása fogalmilag kizárt, ezért azt kell vizsgálni, hogy a közös vagyon megosztásáig terjedő időben bekövetkezett értékváltozás valamelyik félnek a mulasztása vagy tevékenysége miatt következett-e be, és amennyiben igen, azt az ő terhére vagy javára kell elszámolni. A tárgyalta ügyben az értékcsökkenés a kötelező törzstőkeemelésről határozó közgyűlés összehívását elmulasztó ügyvezető házastársnak volt felróható, így a másik házastárs a saját üzletrésze és a gazdasági társaság értékének 1/2-e közötti különbözetre tarthat igényt ¹⁹.

Az a körülmény, hogy a tag az üzletrészt házastársi közös vagyonból szerezte, a társasági jog különös szabálya – a Ptk. 3:172. § (1) bekezdése – alapján a házastárs által a házassági vagyoni jogi perben (a házassági vagyonszerzés megszűntetésekor) támasztható igényt jelent. A Kúria Pfv.20054/2022/7. számú precedensképes határozatának tényállása szerint a társaságban a felperes és a házastársa is önálló üzletrésszel rendelkeztek, az alperessel szerződést a saját üzletrészeik átruházására kötöttek. A vételárát az alperes a házastárs részére megfizette, azonban a felperes üzletrésze kapcsán (a vételár módosítás kérdésében) a szerződésből jogvita fakadt. A felperes üzletrészen nem állt fenn a Ptk. 3:165. § (1) bekezdésében szabályozott közös tulajdon, annak nem volt a házastárs is jogosultja. Az üzletrészátruházás kötelméből fakadó polgári jogi igényt így kizárólag a felperes érvényesíthette. A házassági vagyoni jogi rendelkezések kizárólag a házastársak egymás közötti belső

18 A perbeli esetben a felek 1993-ban Bt.-t alapítottak, amelyben a felperes beltág, az alperes kültag volt. 2008.-ban a Bt. kft.-vé alakult, melynek ügyvezetője a felperes lett. A kft.-ben a feleken kívül üzletrész tulajdonnal rendelkezett az alperes édesapja is. A házastársak közös vagyonába tartozó üzletrész 87,5%-ot tett ki, az alapító okirat szerint a felperest 62,5%-os, az alperest 25%-os üzletrész tulajdoni hányad illette meg. Az életközösség megszűnése után, 2010. november 8-án az alperes édesapja az üzletrészt az alperesnek ajándékozta, így az alperes üzletrész tulajdoni hányada 37,5%-a nőtt (25%+12,5%).

19 Lásd erről NYÍRŐNÉ KISS, Ildikó: i.m. (2. l.) 21.

jogviszonyára irányadók²⁰, ahogyan a társasági jog alkalmazási elsőbbséget élvező különös szabályai szerint a házastársi vagyonközösséghez tartozó üzletrész, úgy a helyébe lépő vételár is a házastársak egymás közötti vagyoni viszonyait rendező családjog szerint az életközösség megszűnésekor számolható el a házastársak között. A kifejtettekre tekintettel a perben hozott ítélet anyagi jogerőhatása a felperes házastársára a perben történő részvétel nélkül is kiterjed. Szükséges utalni itt arra, hogy a Pp. 37. § alapján ilyen esetben csak célszerűségi pertársaság jöhet létre, amikor nem kötelező a házastárs perben állása, a keresetről való döntéshez nem szükséges a házastárs perbeli részvétele.

A Kúria Pfv. II. 21.794/2015/8. számú, precedensképes határozata²¹ rögzíti, hogy a házastársi vagyonközösség megszűnésétől a közös vagyon megosztásáig terjedően csak a felek közös egyetértésével lehet a közös vagyon tárgyaival - adott esetben a társasági üzletrésszel – rendelkezni. Ennek elmaradása azonban a bírói gyakorlat értelmében az ügylet semmisségét nem vonja maga után, csak az ügyletnek a házastárssal szembeni hatálytalanságát, a fedezetelvonó szerződés szabályai alapján. A Kúriai döntés kitér ezen felül arra is, hogy a házastárs és a gazdasági társaság közötti külső vagyoni viszonyokra kizárólag a mindenkor társasági jogi rendelkezések az irányadóak. A külső jogviszonyban a családjogi szabályok közt rögzített, a másik házastárs hozzájárulása nélküli rendelkezés (korábban a Csjt. 30. §-ának (1) bekezdése értelmében, jelenleg ezzel egyezően a Ptk. 4:50 §-ának hatálya alatt) nem ad alapot a szerződés érvénytelenségének megállapítására.

Irodalomjegyzék

- BARTA, Judit: *A közkereseti és betéti társasági részesedés a házastársi közös vagyonban*. In: *Gazdaság és Jog*, 2023/3-4., 9-21.
- BARZÓ, Tímea: *Az orvosi praxisjog a házassági vagyonjogban* In: *Családi Jog*, 2004/2., 1.
- BODOR, Mária: *Az egyéni vállalkozó jogutódjának felelőssége*. In: *Gazdaság és Jog*, 2022/9-10., 63-65., CSÜRI, Éva i.m. (1. lj.) 1-8.

20 BH2019. 136. Kúria Pfv.II.20.961/2018.

21 BH 2016.10.280.

- CSÚRI Éva: *A házastársi vagyontársasághoz tartozó társasági részesedések megosztásának módja*. In: Családi Jog, 2017/3. sz. 1-8.,
- CSÚRI Éva: *A társasági részesedések a házassági vagyonyban*. HVG-ORAC, Budapest, 2006.,
- CSÚRI Éva: *A vagyoni értékű jogok és a gazdasági jog egyes kérdései a házassági vagyonyban*. HVG-ORAC, Budapest, 2008.,
- CSÚRI Éva: *Értékpapírok és társasági részesedések a házassági vagyonyban*. HVG-ORAC, Budapest, 2000.
- KÖRÖS András: *A Kúria házassági vagyonyjogi gyakorlatából* In: Családi Jog 2013/1., 45-51.
- KÖRÖS, András: *Elvek és esetek - a házassági vagyony joggyakorlatának főbb vonalai a Ptk. hatálybalépése után*. In: Családi Jog 2023/4., 1-13.,
- MÁNYOKI Ádám: *Társasági jogi elemek a családi jogban* In: Közjegyzők Közlönye, 2019/2., 48-59.
- MÁRKUS, Gábor - RIDEG, András: *A magyar mikro-, kis- és középvállalatok versenyképessége és pénzügyi teljesítménye*. In: Közgazdasági Szemle 2021/68 (6). 617-644.
- NAGY, Andrea: *Az üzletrészek forgalmi értékének meghatározása a házastársi közös vagyon megosztása körében*. Gazdaság és Jog, 2009/5., 11-13.
- NYÍRŐNÉ KISS, Ildikó: *A házassági vagyony jog aktuális kérdéseiről a Kúria Polgári Kollégiuma véleményének tükrében* (KÖVESNÉ KÓSA, Zsuzsanna: *Aktuális kérdések a Kúria házassági vagyonyjogi gyakorlatából* című előadása) In: Családi Jog, 2022/3. 21.
- OROSZ, Árpád: *Öröklési jogunk az új Polgári Törvénykönyvben*. In: Jogtudományi Közlöny, 2014/6., 265-272.,
- PÁZMÁNDI Kinga: *Vállalatiságról gazdaság és jog határán - A Polgári Törvénykönyv jogi személy könyvének néhány elméleti és gyakorlati dimenziója*. In: Gazdaság és Jog 2024/9-10., 23-32.,
- PÁZMÁNDI, Kinga: *Economy, law, corporation - Some theoretical and practical dimensions of Hungarian company law regulation*. In: Gazdaság és Jog, 2025. Különszám, 13-22.

- SURI Noémi: *A házassági vagyoni jogi perek társasági jogi aspektusai*. In: *Közjegyzők Közlönye* 2023/1., 38-52.
- TANCSIK Annamária: *Szorítóban - családjogi perek aktuális problémái - beszámoló a Családi Jog 2016. évi konferenciájáról*. In: *Családi Jog* 2016/3., 57-60. ,
- VÉKÁS, Lajos: *Grosschmid szelleme és gondolatai az új Polgári Törvénykönyv öröklési jogi szabályaiban* In: *Magyar Jog*, 2013/5., 258.,
- VEZEKÉNYI, Ursula-BODOR, Mária: *Az üzletrész- és a részvényátruházás során gyakorolható elővásárlási jog egyes kérdéseiről*. In: *Gazdaság és Jog*, 2009/11., 3-7.
- Witzl, Petra: *A társasági részesedés sorsa a házastársi közös vagyon megosztása során*. In: *Céghírnök* 2019/8., 6-7.

A kötet a magánjogi jogviszonyok legérzékenyebb területén, a családjogban jelenleg tapasztalható aktuális kérdéseket járja körül tudományos igényességgel, de gyakorlati megközelítéssel.

Több tanulmány foglalkozik az élettársi kapcsolatok szabályozásának európai megoldásaival, amelyek időszerűségét a Polgári Törvénykönyv de facto élettársakra vonatkozó, az 1959. évi Ptk.-tól gyökeresen eltérő szabályozása is indokolja, amely a gyakorlatban számos jogalkalmazási és jogértelmezési problémát okoz. A kötet a francia, holland, finn, szerb, horvát, ír, lengyel, német, olasz és szlovén szabályozási megoldásokat tárgyalja.

A tanulmánykötetben az élettársakra vonatkozó összehasonlító jogi tanulmányok mellett helyet kapnak a családjog olyan aktuális anyagi jogi kérdései mint a házasság intézménye vagy a gyermek véleménynyilvánításhoz való joga, a vállalkozói vagyon értelmezése a házassági vagyoni jogban, de az eljárásjogi problémák iránt érdeklődő olvasók is haszonnal forgathatják a kötetet.